STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03815

ALE VERK

Sholem Aleichem

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אלע ווערק פון שלום עליכם

זיבעטער באַנד

אין שטורם

א ראָמאַן אין צוויי טייל

ווילנע—וואַרשע 1925
ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

עס איז שטרענג פארבאָטן צו קויפן און פאר־
קויפן דאָס דאָזיקע בוך אין צפון און דרום
אמעריקע, אין דרום־אפריקע און אין ענגלאנד.

Copyright 1917 by Olga Rabinowitz (Sholem-Aleichem), New York

צוליב דעם פארלאנג פון שלום־עליכמס יורשים, איז די
אויסגאבע געדרוקט לויט זייער אמעריקאנער אויסגאבע.

Szolem-Alejchem. T. VII. „In Szturm". Romans.
Drukarnia „Wydawnictwo Wilenskie" B. KLECKINA.

אין שטורם. אַ ראָמאַן אין צוויי טייל.

געשריבען אין יאהר 1907

ערשטער טייל.

קאפיטעל א.

פסח, פסח און פסח.

דריי פערשיעדענע פסח'ען האט מען צוגעגרייט אינ'ם הויז נומער 13, וואס אויף וואסילטשיקאווער גאס.

דאס הייסט, דער פסח איז איינער, די מצות, דער מרור, די הגדה — אלץ, אלץ די זעלבע, נאר די ארט צוגרייטען, דאס פאר־ברייטען, דאס רעכטען זיך איז נישט אומעדום גלייך. ווייל די מענשען, וואס אינ'ם הויז נומער 13 אויף וואסילטשיקאווער גאס, זענען פערשיעדענע מענשען מיט פערשיעדענע כאראקטערען, מיט פערשיעדענע מיינונגען.

דריי זענען זיי דא אינ'ם הויז נומער 13, וואס אויף וואסיל־טשיקאווער גאס, און יעדער פון די דריי מיינט, אז נאר ז י י ן גאט איז אמת, אז נאר ז י י ן מיינונג איז ריכטיג און אז נאר צוליעב איהם איז בעשאפען געווארען אט דאס וועלטעל.

אפשר מיינט איהר, אז די דריי זענען מענשען פון פערשיע־דענע גלויבענס, פון פערשיעדענע עלטערען און פון פערשיעדענע לענדער?

חלילה! אלע דריי גלויבען אין איין גאט, אלע דריי קומען־ארויס פון איין יחוס און אלע דריי געהערען צו איין לאנד.

דאס זענען דריי רוסישע אידען, וועלכע דער פערפאסער פון דעם ראמאן האט די עהרע פארצושטעלען פאר זיינע לעזער:

איציקעל שאַסטעפּאַל, סאָלאָמאָן סאָפּראַ־גאָוויטש און נחמיה דער שוסטער.

איציקעל! — דער נאָמען אַליין זאָגט אייך שוין, אַז דאָס דאַרף זיין אַ איד פון דער אַלטער וועלט. אַ איד, וואָס האַנדעלט מיט וואַלד, מיט גוראַלנים, מיט ברויט, מיט פּאָדראַדען; אָדער ער האָט אַ שאַרפע קראָם, אַ מאַנופאַקטור־געשעפט, אָדער אַ פאַבריק פון גלאָזוואַרג; אָדער ער שטעלט־צו פּראָוויאַנט אין די טורמעס, מיט די קאַזאַרמעס, טיילט זיך מיט׳ן סמאָטריטעל און מיט די אינטענדאַנטען אויף דער האַלב און האָדעוועט די אַרעסטאַנטען און די סאָלדאַטען מיט קרחת און מיט קרענק; אָדער אויב ניט, איז איציקעל אַ איד אַ בעל־הלואה, חלילה נישט קיין פּראָצענטניק, קיין וואָכערניק, נאָר מעשה באַנקיר מיט אָנווייזונגען און טראַטען, יאָגט זיך ניט נאָך גרויסע פּראָצענטען, זוכט בטוחים, פערלייהט געלד אויף הייזער, סאָלידע וועכסעלעך וכדומה.

יערענפאַלס, איז איציקעל פעררעכענט אין שטאָדט פאַר איי־נעם פון די פיינסטע, פאָרנעהמסטע און אָנגעזעהענסטע מענשען. אומעדום בעגעגענסט דו איהם אויבען־אָן, אומעדום הערסט דו: איציקעל שאַסטעפּאַל! איציקעל שאָסטעפּאַל! איז ערגיץ אַ שמחה, אַ פערזאַמלונג, איין אונטערהאַנדלונג וועגען שטאָדט־זאַכען — איז איציקעל שאַסטעפּאַל. איז, חלילה, אַ צרה, אַ לויה, איין אומגליק, אַ שרפה, אַ מגפה, אַ פּאָגראָם — איז איציקעל שאָסטע־פּאַל. קלויבט מען געלד — איז איציקעל שאָסטעפּאַל. דאַרף מען שרייען — איז איציקעל שאָסטעפּאַל. און פון אמת קאָן מען ניט אוועקגעהן: שרייען קאָן איציקעל שאָסטעפּאַל זעהר גוט. געבען גיט ער נישט אַזוי פיעל, ווי ער שרייט און פּילדערט און טאַרע־ראַמט...

אַז איהר וועט קומען אַמאָל צו פאָהרען אין מיין שטאָדט אריין, אָדער אַז איהר וועט פאָהרען אַמאָל אין באַהן און וועט בעגעגענען אַ צעטראָגענעם נפש מיט רויטע גלאַטע בעקלעך, מיט שטאַרק־גלאַנצענדיגע שוואַרצע (איצט שוין גרויליכע) האָר, מיט

א געגרייזעלט בערדעל, וואָס ער לאָזט דאָס נישט צו־רוהּ און פלעכט דאָס און דרעהט דאָס און צופּט דאָס, מיט גרויסע שענע שווארצע אידישע אויגען, וואָס ווען א פרוי פער־מאָגט אזעלכע אויגען, זענט איהר נאָך איהר די כפּרה, מיט אבי־סעל איין אויסגעבויגענער עכט־אידישער נאָז, מיט אַ קאַפּעלישעל, וואָס איז תמיד פערדוקט ארונטער אויף יענער זייט קאָפּ, מיט האַלב־פערקאָטשעטע ארבעל און מיט א שירם אונטער׳ן אָרעם סיי זומער סיי ווינטער, — אַז איהר וועט בעגעגענען אזא נפש, מעגט איהר צוגעהן צו איהם גלייך, אויף מיינע אחריות, איהר זאָלט גאָר קיין מורא נישט האָבען, און זאָגען צו איהם: — שלום עליכם, רב איציקעל!

וועט ער אויפשטעלען אויף אייך זיינע שענע שווארצע אי־דישע אויגען, געבען א האַלבען שמייכעל, אויסציהען א ווייסע, אַ שענע, א ווייכע האַנד און אייך ענטפערען: עליכם שלום אייך, וואָס מאַכט איהר?

ער וועט ביי אייך נים פרעגען, ווער איהר זענט, און ווי אזוי איהר הייסט; וואָרום אז איהר זענט איהם מכבד מיט א שלום־עליכם, קענט איהר איהם מן הסתם. און ווער קען איהם נישט? פונ׳ם קלענסטען אָרעמאַן ביז׳ן גרעסטען גביר און אַריסטאָקראַט, און צוריק — פונ׳ם לעצטען קאַלבאַסניק ביז׳ן שטרענגסטען פּרו־מאַק קענען זיך אַלע מיט איציקעל שאַסטעפּאַל, און איציקעל שאַס־טעפּאַל קען זיך מיט אַלעמען, שטימט מיט אַלעמען, זאָגאָר בע־פריינדעט מיט אַלעמען, אויסגעבונדען מיט דער גאַנצער וועלט.

און די „גאַנצע וועלט“ האָט ליעב אַזעלכע מענשען. די „גאַנצע וועלט“ האָט ליעב א מענשען, וואָס בויגט יענעם און בויגט זיך אַליין; די „גאַנצע וועלט“ האָט ליעב אַ מענשען, וואָס שמייכעלט און לאָזט זיך שמייכלען, וואָס נאַרט־אָפּ און לאָזט זיך נאַ־רען, וואָס טרעט און לאָזט זיך טרעטען. די „גאַנצע וועלט“ געהט מיט דעם גאַנג, אַז פּרינציפּען, אידעאַלען וכדומה אַזעלכע זאַכען זענען גוט אויף פּאַפּיער; אינ׳ם לעבען זענען זיי נאַרישקייטען,

קינדערייען, יונגעלשע זאַבאַבאָנעס... פאָלג מיך, לעזער, גיב אַהער די האַנד, לאָמיר גיין ווייטער. מיר האָבן אַ סך — אַ סך צו גיין!

דער צווייטער פאַרשוין, וואָס וואָהנט אין׳ם הויז נומער 13, וואָס אויף וואַסילטשיקאָווער גאַס, איז סאָלאָמאָן סאַפּראָ־נאָוויטש דער אַפּטייקער, אַ טיפּ פון יענעם מין אַפּטייקערס, וואָס עסען אַ קאַלבאַס איינגעטונקען אין סמעטענע אָהן אַ היטעל אום־געוואַשען פאַר׳ן דאַווענען יום כפור אין דערפריה און האָבן פיינט אַ אידען בתכלית השנאה. און נאָר דערפאַר, וואָס קיין אומה ולשון פערמאָגט נישט אַזוי פיעל סוביעקטען מיט געלע האָר, ווי דאָס אידישע פאָלק. און כמעט קאָן מען זאָגען, אַז ער האָט רעכט. איהר האָט געזעהען עפּיס אַ סך רויטע גויים מיט געלע האָר? אליין איז ער אַ געלער, אַ טאַטען האָט ער געהאַט אַ געלען, אַ שוועסטער האָט ער — איז זי אַזש אַ רויטע; ער האָט אַ זוהן, סאַשאַ הייסט ער (מיר וועלען זיך באַלד מיט איהם בעקענען), איז ער אַ געלער.

מאָהלט אייך, סאָלאָמאָן אַליין פאַרבט זיך, גאָלט זיך, לאָזט נישט, מע זאָל אַרויסזעהען די געלע האָר פונ׳ם קאָפּ מיט׳ן באָרד. וואָס־זשע טהוט מען אָבער מיט די ברעמען? וויפיעל וואָלט סאָ־לאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש אוועקגעגעבען, ער זאָל געוועזען געבאָרען ווערען אַ שוואַרצער!

דאָס איז אָבער אַלץ געוועזען אַמאָל; איצט איז אונזער סאַפּראָ־נאָוויטש שוין נישט מעהר קיין געלער: ער איז שוין אַ וויי־סער — ער איז גרוי.

און גרוי איז ער געוואָרען פאַר דער צייט פון צער־גידול־בנים, איבער צרות פון קינדער!

איין קינד, איין־און־איינציג שטיקעל סאַשאַ — און אַזוי פיעל צרות! און פון וואָס, מיינט איהר, צרות? אַ שלעכט קינד? וויל נישט לערנען? אַ פערשטאָפּטער קאָפּ? — חלילה, אומגעקעהרט. אַ יונגעל איז סאַשאַ געווען אַ וואוילס; אַ קעפּעל אַ גוטס; לער־

נען האָט ער געוואָלט זעהר; צו צעהן יאָהר איז ער געווען גרייט אריינצוטרעטען נישט נאָר אין ערשטע — אין דריטע קלאַס גימנאַזיע. איז אָבער דער חסרון, וואָס מע האָט איהם נישט געוואָלט צונעמען איבער די פּראָצענטען! איך מיין, אַז איך דאַרף מיינע לעזער נישט געבען צו פערשטעהן, פון וואָסערע פּראָצענטען עס רעדט זיך דאָ. אַלע ווייסען, ברוך השם, אַז ביי אונז אינ'ם געבענשטען רוסישען לאַנד האַנדעלט מען מיט אַ אידען אויף פּראָצענטען: אין די גימנאַזיעס און אוניווערזיטעטען נעמט מען צו וואָס ווינציגער אידישע קינדער, דערפאַר אָבער אַז עס קומט צום פּריזיוו, צום מיליטער, נעמט מען ביי אידען אָהן פּראָצענט, זיי זאָלען חלילה קיין פאַראיבעל נישט האָבען...

אַך, האָט זיך נעבאַך סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש געפּלאָגט, געערגערט זיך, אויסגעריסען געוואָרען! סטייטש, זיין זוהן, זיין סאַשאַ וויל מען נים צונעמען אין גימנאַזיע! ערשטענס, איז ער נישט גלייך מיט אַלע אידען, איז בעקאַנט מיט'ן דירעקטאָר פון גימנאַזיע. קען זיך גוט מיט די לעהרער, שפּיעלט מיט זיי אין פּרעפערענס און אין ווינט. מיט איינעם אַ לעהרער, ראַמאַנענקאָ הייסט ער, האָט ער געהאַט אַ שמועס געגען זיין זוהנדעל סאַשאַ, און האָט געהאַפּט פון איהם אַ מיאוסען אָפּשניט. ער, דער לעהרער ראַמאַנענקאָ, האָט איהם אָפּגעשניטען אויפ'ן גויישען שטייגער: — וואָס ווילט איהר? וואוהין קריכט איהר? וואָס פאַר אַ שייכות האָט איהר, יהודים, מיט אונזערע שוהלען, גימנאַזיעס, אוניווערזיטעטען? דאָרטען, אין אייער לאַנד, אין ארץ־ישראל, וועט איהר געבען אייערע קינדער שטודיערען! דאָ וועט איהר זיי לערנען האַנדלען, וואַנדלען, שאַכער־מאַכער!...

אַ צעקאָכטער איז אַוועק פון איהם אונזער אַפּטייקער, נישט געוואוסט, וואו זאָל ער אַהינטהון די גרויע אויגען מיט די געלע ברעמען אונטער די בלויע ברילען. ערגער פון אַלץ האָבען איהם געשטאָכען די ווערטער: „אייער לאַנד"... „ארץ־ישראל"... ער, סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש, איז אַזאַ מחותן מיט ארץ־ישראל, אַזוי?

ווי ראַמאַנענקאָ איז אַ מחותן מיט יושר... אדרבה, אין שטאָדט ווייסען אַלע, אַז פּאַפּראַנאָוויטש דער אַפּטייקער איז אַ געפעהרליכער אַנטיציוניסט „פּאַ פּרינציפּו", האָט פיינט די גייגעבאָרענע אידישע סעקטאַנטען, וואָס רופען זיך נאַציאָנאַליסטען, אַ סך ערגער, ווי איציקעל שאַסטעפּאַל האָט פיינט די ווייסע־חברה'ניקעס, וואָס ווילען זיך צעטיילען מיט זיין ביסעל אָרעמקייט — די סאָציאַליסטען.

און מערקווירדיג, ווי נאָט פיהרט די וועלט! בעדאַרף זיך טרעפען אַזוי, אַז דוקא ביי דעם אַפּטייקער, דעם געוועזענעם קאָלבאַסניק און יעצטיגען אַנטיציוניסט, שפּרינגט־ארויס אַ זוהן סאַשאַ, אַ הייסער פייעריגער נאַציאָנאַליסט! און ביי דעם בורזשואַזנעם איציקעל שאַסטעפּאַל, וואָס האָט מורא פאַר אַ סאָציאַליסט ערגער ווי פאַר אַ רוסישען זשאַנדאַרם, וואַכסט־אויס אַ טעכטערעל טעמע אָדער טאַמאַרא, אַ פערברענטע, אַ פערקאָכטע סאָציאַליסטקע!

דער דריטער פּאַרשוין, וואָס וואוינט אינ'ם הויז נומער 13, איז נחמיה דער שוסטער.

נחמיה דער שוסטער איז אַ שלים־מזל. אַזוי רופט איהם זיין ווייב זיסעל — אַ קליין שוואַרץ ווייבעלע מיט קליינע שוואַרצע ברענענדיגע אויגעלעך, פון פאָרענט נישט איין צאָהן. אַז מע טהוט אַ קוק אויף דעם קליין־דאַר־טרוקען ווייבעלע און אויף איהרע צוויי בנים חיים און בערי, צוויי הויכע, געזונדע, געפּאַקטע חלאַפּאַקעס, וויל זיך בשום אופן נישט גלויבען, אַז דאָס איז די מוטער און דאָס זענען איהרע קינדער. אויך דער פאָטער, נחמיה, האָט ווינציג עהנליכעס מיט זיינע זיהן. נחמיה איז אַ קאָרענאַסטע אידעל, אַ בעוואַכסענס מיט אַ ברייטער ברוסט, מיט ברייטע בייזערינגע פּלייצעס, מיט אַ ברייט ביינעריג פּנים, מיט אַ צוגעפּלעצטע נאָז, און האָט ליעב צוויי זאַכען: אַביסעל בראָנפען און אַ סך רעדען. אַ גאַנצען טאָג מאַכט זיך איהם נים צו דאָס מויל. און זאָל ער נעמען אַביסעל בראָנפען, אַזוי ווערד ער אַנשווינגען, אומעטיג און דערשלאָגען.

פונקט דער היפך פון זיין פריינד י ו ד ע ל ק ט נ ת י.

יודעל קטנתי׳ס פראפעסיע איז שניידעריי, נאר פערנעמען פערנעמט ער זיך מעהר מיט פאליטיק, מיט זייטיגע ענינים, מיט שטאדט־זאכען; אויף אונזער היימיש לשון ווערד דאס אנגערופען: א מענש וואס קהל׳ט זיך. און קהל׳ען קהל׳ט ער זיך דערפאר, וואס ער זיצט, מיינסטענטייל, אהן א שטאך ארבייט, און מהאי טעמא איז ער א קבצן, און מהאי טעמא האט ער אין זיך נייען מאס רעד. און קטנתי רופט מען איהם איבער זיין לשון־קודש רעדען; כמעט נאך יעדע צוויי־דריי ווערטער אידיש מוז ער אריינווארפען איין ווארט א לשון־קודש׳דינס, וואסער־ניט־איז, צי עס פאסט זיך, צי ניין, אבי לשון־קודש. פארהאן א סך מענשען אזעלכע, וואס האבען ליעב בעפוצען און אויסמישען זייער שפראך מיט פרעמדע ווערטער. איך קען איינעם א קליינשטעדטעלדיגען משכיל, א „אינטעליגענט״, וואס שפריצט מיט פרעמדע ווערטער אויף אלע זייטען, האט מען איהם א נאמען געגעבען „ישראליק ציוויליזאציע״ — און דאס קליינע שטעדטעל אז עס גיט א נאמען, איז דאס אנגעמאסטען, ווי יודעל קטנתי זאגט: א ג י ל ו א ש מ ח — צוגעשניטען און אויפגענייהט...

א משונה־מאדנע ריהרענדע גוטפריינדשאפט הערשט צווישען די צוויי ווילד־פרעמדע נפשות, צווישען יודעל קטנתי און נחמיה דעם שוסטער. ס׳איז נישטא דער טאג, וואס יודעל זאל נישט קומען צו נחמיה דעם שוסטער „אביסעל זיצען״, און אביסעל זיצען הייסט אביסעל שמועסען, און אביסעל שמועסען הייסט אביסעל בערעדען די שכנים, די שטאדט, די גאנצע וועלט... נאך אז יודעל איז אויף יענער זייט שוועל, קאנט איהר שוין הערען א הוסט מיט א „רוח אין זייער טאטען אריין, עמך, אונזער פאלק, ס׳זאל אויף זיי קומען א פאהיבעל, א חלירע, א שרפה, א מגפה מיט כל ישראל אחיהם״... ענטפערט איהם נחמיה מיט א ניגון:

— ונאמר אמן! וואס איז די מעשה, יודעל, וואס דו ביזט אזוי, אזוי...

— אזוי וואָס ? ברפידים׳דיג ? — חאַפּט איהם אונטער יודעל קטנתי. — ס׳זאָל אַ רוח אין זייער טאַטענס טאַטען אריין ביז אדם הראשון געפלויגען געוואָרען פאַר זייער יפיש חייכון ויסגי יומיכון, ווי זיי פאַראומערען אונז די יאָהרען און טעג מיט זייערע פאַראַד־קעס און מיט זייערע מנהגים און מיט זייערע בעלי־טובות און מיט זייער רחמנות האָבען אויף אָרעמע לייט נעבאך, וואָס האָ־בען נישט מיט וואָס דעם פסח אריינצופיהרען...

— שוין ! — מישט זיך אריין דעם שוסטערס ווייב זיסעל. — צוויי שלים־מזל׳ען האָבען זיך צענויפגעסקאָמפּאַניעט און מע זאָרגט זיך וואָס אָרעמע לייט האָבען נישט אויף פסח. נו, און איהר זענט שוין באוואָהרענט מיט׳ן גאַנצען פסח ? געהט אייך געזונטערהייד. אם ירצה השם, יום־טוב וועט איהר קומען צו געהן, אָדער חול המועד, דעמאָלט איז ניטאָ וואָס צו טהון, וועט איהר זיך אָנרעדען, ווי די פויקען...

און זיסעל דעם שוסטערס ווייב איז משלח דעם שניידער קטנתי מיט כבוד און נעמט זיך צו דער ארבייט, רוימען, קעהרען, שמירען, וואַשען, קראַצען ; צי ס׳איז דאָ אויף פסח, צי ס׳איז ניטאָ אויף פסח — פסח׳דיג אין שטוב, כשר, ריין, זויבער — דאָס מוז זיין, סיי ביי׳ם גביר, סיי ביי׳ם אָרעמאַן, און אפילו ביי׳ם לעצ־טען עני־שבעניים מוז זיין פסח גלייך כשר, ריין און זויבער. ביי אַלעמען, ביי אַלע אידען גלייך, ביי אַלע אידען אין איין צייט, ביי אַלע אידען איין מצה, ביי אַלע אידען ארבע כוסות — פיער, נישט מעהר און נישט ווינציגער... אין דער גלייכהייט ליגט אַ שטיק סאַטיספּאַקציע, אַ בעלוינונג פאַר דעם געמיינעם מאַן נע־באך, ער זאָל זיך ניט מתקנא זיין אָן דעם נגיד.

— האָט דען איציקעל שאַפּטעפּאַל אַנדערע מצות, ווי מיר ? — אזוי טישעט זיך נחמיה דער שוסטער און בעקומט פון זיין מקע־טושער זיסעל אַ יברכך :

— ס׳אַ משל ! האָט דאָך שוין איציקעל שאַפּטעפּאַל די מצות אין שאַפּע, און מיר האָבען אַ קדחת !

— וועלען מיר האָבען מצות אויך. זיסעל, דאגה נים. אלע אידען וועלען האָבען מצות אויף פסח. קיין חמץ וועט קיינער חלילה נישט עסען!

— שלים־מזל! נו, און אייער? און שמאלץ? און עופות? האָסט דו פארגעסען?

— עט־נו, למאי א גאנץ יאָהר האָט ער דען נישט די זעלבע אייער און שמאלץ און עופות? — אזוי פּרובט זיך דער שוסטער בעקעמפּפען דעם סקעפּטיציזם פון זיין ווייב און ברענגט איהר א גייעם ארגומענט:

— צי, א שטייגער, אָט וועלען מיר זיך אלע זעצען אין איין צייט צום סדר, אלע וועלען מיר זאָגען פון איין הגדה, אלע וועלען מיר דערצעהלען די זעלביגע נסים פון דעם זעלביגען מצרים, אלע וועלען מיר טרינקען צו פיער כוסות. צי אפשר רעכענסט דו, זיסעל, אז מיר וועלען טרינקען נאָר דריי כוסות, און איציקעל שאָסטעפּאַל וועט טרינקען פינף כוסות?

— וואָס איך רעכען, ווילסט דו וויסען? איך רעכען, אז ער האָט שוין די ארבע כוסות לאַנג אָנגעגרייט אין קעלער, און דו האָסט זיי דערווייל נאָר אין זינען...

— וואָס אַהרט מיך, אז אין זינען, נארעלע? וואָס איז מיר שלעכט, אז איך טראַכט מיר איצט פון אביסעל משקה, פון א גוט ביסעל וויין, איין אמת א בעסאַראַבער גלעזעל וויין, א געשמאַקס, א שמאַרקס, א שטשיפּעדיגס?...

— וואָס זאָגסט איהר אויף דעם שלים־מזל?

די ווערטער זענען געזאָגט געוואָרען שוין צו די קינדער, צו חיים'ען און צו בעני'ן, וואָס זיצען ביי'ם ווערקשטאַט מיט די האַ־מערס אין די הענד און קלאַפּען פלעקלעך אין די פּאָדעשוועס אריין.

— וואָס זאָלען מיר זאָגען? — ענטפערט איהר דער עלטערער חיים פאר זייביידען. — מיר קאָנען נאָר זאָגען, אז דער וואָס האָט נישט וואָס צו עסען האָט פול רעכט צו דענקען וועגען עסען, און

נישט נאָר צו דענקען פון דעם אליין, נאָר צו טראַכטען וועגען דעם, ווי אַזוי מאַכט מען, אַז אַלע זאָלען עסען גלייך...

— וועגען דעם האָט אונז שוין באַוואָהרענט משה רבינו, — זאָגט נחמיה דער שוסטער. וואָס האָט זיך אָנגענומען מיט תורה פון יורעל דעם שניידער.

— משה רבינו איז געווען אַ גאַנץ גוטער מענטש, — מישט זיך אריין דער קלענערער זוהן בעני — ער האָט אונז געשענקט אַלעמען גלייך איין ברויט אויף פסח מיט איין הגדה מיט איינע פיער כוסות; פאַר וואָס־זשע האָט ער שוין אין איין וועגס נישט געמאַכט, אַז אַלע זאָלען טאַקי האָבען די אַלע דריי זאַכען? דער־ווייַלע ווייסען מיר, אַז מצות און ארבע כוסות האָט איציקעל שאָס־טעפּאַל, און מיר האָבען נישט מעהר ווי די הגדה...

— זיי האָבען אונז איינגעטהיילט די הגדה, — מאַכט חיים, — בכדי מיר זאָלען האָבען וואָס צו זאָגען, און זיי וועלען דערווייל עסען די פאַלירטשיקעס מיט די חרעמזלעך...

— אויסקרענקען זאָלען זיי, רבונו של עולם! — שטעלט אריין דערווייל אַ קללה זיסעל.

— פאַר וואָס קומט זיי שעלטען? — פרעגט נחמיה. — וואָס זענען זיי, חכמה מיינע, שולדיג אין דעם, וואָס מיר האָבען נים אויף פסח?

— אָט מיט דעם, וואָס זיי האָבען און מיר נים, זענען זיי שול־דיג!... — אַזוי גיט איהם צו פערשטעהן זיין ווייב זיסעל, ווי אַ רבי גיט צו פערשטעהן דעם תלמיד. — זאָלסט ניט זיין קיין שלים־מזל, וואָלסט דו אליין פאַרשטאַנען, אַז זיי זאָלען האָבען ווינציגער, וואָלטען מיר נעהאָט מעהר. דעמאָלט וואָלטען מיר זיך אַלע אויס־געגלייכט.

— די מאַמע איז אַ מאַרקסיסטקע! — בעמערקט חיים צו בע־ני'ן, און בעני ענטפערט איהם:

— מע וואָלט זי באַדאַרפט נעמען אַמאָל אויף אַ דיסקוסיע... מאַמע, ווערסט געהן מיט אונז אויף אַ דיסקוסיע?

— אין דער ערד אריין וועל איך אייך געהן! איהר פארגעסט, אז ס'איז ערב־פסח, און איך האלט נאך גאר פון פארענט!... דער שלים־מזל זאל זיך עס דערמאנען, אז א חוץ קארטאפעל האבען מיר נאך גאר נישט נים, נישט קיין ביסעל שמאלץ, נישט קיין אייער, נישט קיין עוף... א קיש־קיש, קיש־קיש!...

דער דאזיגער „קיש" געהערט צום האהן, וואס איז די גאנצע צייט געזעסען שטיל פערבארגען אונטער'ן אויווען און געפיקט די ברעקלעך, און דערהערט פון דער שוסטערין אזעלכע ווערטער, האט דאס איהם א פנים פערדראסען:

— קא־קא־קא־קא־קא — מיט וואס בין איך נים קיין עוף?

— אין דער ערד אריין, קיש־קיש־קיש־קיש־קיש! שוין צעבראכען א טעפעל, א חלירע!

— א! זעהסט דו? — מאכט נחמיה דער שוסטער צום ווייב.— נאר־וואס האסט דו געזאגט, אז ס'איז נישטא ביי דיר קיין עוף אויף פסח, און וואס איז דאס?

— א גדולה אויף דער באבע! — ענטפערט איהם זיסעל. — שענע זאכען וועסט דו האבען פון דעם דאזיגען עוף! דריי פונט ביינער און א האלב פונט פאדעשווע, פלייש ווי א גומעלאסטיק פון איין אלטען קאלאש. אפילו קיין פלאסטערעל נים אויף אונטערצושמירען די סקאווערדע, טאמער וועט זיך פארגלוסטען די קינדער א לאטקע, א שטיקעל צוגעפרישטע מצה... זאלסט אנקוקען ביי איציקעל שאסטעפאל געהען ארום צוויי אינדיקעס, איין אינדיק מיט איין אינדיטשקע, ס'זאל איהם נאר פארשטעהרט ווערען, רבונו של עולם, גאט זאל טהון א נס, זיי זאלען איהם טרפה ווערען ביידע מיט א מאל, וואלט איך מיך מחיה געווען! א שטיק געזונט וואלט מיר צוגעקומען!...

— וואס וואלט אבער דיר ארויסגעקומען דערפון? — פרעגט דער מאן.

— א מצוה'! פאר וואס קומט איהם, אז זיין טאכטער, וואס איז געוואכסען מיט מיין טאכטער אין איין הויף, אונטער איין דאך,

זאָל זי שטודירען אין די קלאַסען, שפּיעלען אויף פּאַרטעפּיאַנעס, און אונזער טאָכטער זאָל זיצען איינגעבויגען אין דרייען איבער דער מאַשין, טאָמער וועט זי קוים פאַרדיענען אויף אַ קליידעל?

— צו ווּעמען האָסט דו טענות? — שלאָגט איהר איבער נהמיה און קוקט אויף איהר דורך אַ מאָדנע בריל, וואָס בעשטעהט פון איין גלעזעל און פון איין לעכעל.

— נישט צו דיר, שלים-מזל, צו גאָט האָב איך טענות...

— נישט צו גאָט, צו מענטשען דאַרפסט דו טענה'ן. — מישט זיך אַריין דער עלטערער זוהן חיים. — גאָט אַליין האָט באַשאַפען די וועלט פאַר אַלעמען גלייך, נאָר די מענטשען האָבען זיך מיט איהר שלעכט איינגעטהיילט...

— איינעם נאָר, דעם אַנדערען נאָר ניט, — לעגט צו דער יונגערער בעני.

זיסעל פערטראַכט זיך, לעגט אַוועק אויף אַ מינוט די אַרבייט, ווישט-אויס די הענד אין פאַרטוך און טהוט אַ פרעג ביי די קינדער גאַנץ ערנסט:

— וואָס-זשע טהוט מען דערצו?

— וואָס מע טהוט דערצו? — ציהט אויס חיים. — עקספּראָפּריאַציע!

— עקס וואָס? — פרעגט זיסעל.

— עקספּראָפּריאַציע, — זאָגט איהר בעני.

זיסעל וויל נאָכזאָגען דאָס וואָרט און קאָן נישט, טהוט זי אַ שפּיי, נעמט זיך צוריק צום בעזעם, אוןביידע זיהן שיסען אויס אַ געלעכטער.

* * *

אַביסעל איז דעם שוסטער'ס וויב גערעכט. וואָס זי פּייערט אַזוי: נישט נאָר אינדיקעס אַ פּאָר דרעהען זיך אַרום ביי איציקעל שאָסטעפּאַל אין הויף און פערהאַקען דעם קאָפּ מיט זייער געפּילדער „האָלדער! האָלדער!“ און פערפּאַסקודיגען דעם הויף מיט איבער-לאָזען סימנים אויף יעדען טריט און שריט, — מע בעדאַרף זיך פער-

גינען א קוק טהון, וואס פאר א שטייג מיט עופות דארטען זיצען און פיקען און גרייטען־צו שמאלץ פאר זייער בעל־הבית'טע, איציקעל שאסטעפאל'ס ווייב, שיווקע די נגידית'טע, און אויב איהר פוילט זיך ניט אריינקוקען צו איהר אין דער „שפיזארני", וועט איהר זעהען די טעפּ שמאלץ פסח'יגע, מיט די סלאיעס איינגעמאכטס פסח'יגען, און אין קעלער די דייזשקעלעך געזייערטע אוגערקעס, געמארענירטע עפּעל, מן המובחר! און בראנפען פסח'יגער, און קאניאק, עכטער „כרמל קאניאק" פון ארץ־ישראל נאך פון פאראיאהרען צוגעגרייט. ווי גוט עס מוז זיין אויפ'ן הארצען, ווי ריין עס דארף זיין דער קאפּ, ווי לויטער עס דארף זיין דער מוח, אז מע זאל אין זינען האבען איבערצולאזען קאניאק פון איין יאהר אויפ'ן אנדערען! און רעדט מיט איציקעל שאסטעפאל, וועט ער אייך ניט אויפהערען צו זיפצען און צו קרעכצען אויף צרות ישראל, און זאגען, אז מע לעבט גאר נישט אויף דער וועלט! -

אויך שיווקע זיין ווייב האלט אין איין קלאגען און וויינען אויפ'ן אידישען גלות. „פון די ארעמע לייט, זאגט זי, איז ניט אויסצושטעהן! ווי אזוי האט מען כח, זאגט זי, צו צוזעהען דעם דלות, וואס אין שטאדט? מע דארף האבען, זאגט זי, א הארץ פון א טאטער, אז מע זאל קאנען דורכגעהן די אידישע גאס פאר פסח, וואו ארעמע לייט נעבאך שלעפען פאר די פאלעס! נאר א גזלן, זאגט זי, קאן געהן אין שוהל־גאס און אויסהערען אלע געשרייען מיט די געוויינען פון די ארעמע לייט, וואס בעטען מצות אויף פסח! איך געה, זאגט זי, דעריבער פון שטוב ניט ארויס, איך זאל ניט צוזעהען די צרות מיט די יסורים מיט די וועהטינגען פונ'ם אידישען פאלק. וויפיעל איך האב געקאנט, זאגט זי, האב איך געגעבען... אין פאדראד האב איך געשיקט צעטיילען אנדערהאלבען רובעל, א פאר אלטע שיך האב איך אוועקגעשענקט צו דער חברה „מלביש־ערומים", דעם שניידער האב איך אויסגעבארגט א פאר רובעל אויף אפצונייהען, נדבות טיילט מען אלע טאג, חיינט

וואו איז „מעות־חטים“? מיין מאַן אַרבייט טאָג ווי נאַכט אַרום די „מעות־חטים“, גאָט זאָל מיר העלפען, מיין טאַכטער זאָל מיר קומען בשלום אהיים, וועל איך האָבען, אם ירצה שם, אַ כשר׳ען און פריי־ליכען פסח“...

אַזוי טראַכט זיך איציקעל שאַסטעפאַל׳ס פרוי, שיוועקע, קוקט אין פענסטער אַריין, אין דער וואַסילטשיקאָווער גאַס, וואו עס ווערד ערב־פסח־צייט אַ טוואַן ביז׳ן האַלז, אָרעמע לייט שפּאַנען־אַרום איבער דער בלאָטע שטאַרק פערפּאַרעט און פערשוויצט, מע זוכט עפּיס יעדער אַ פערדיענסטעל אויף פסח; מיט זיי אינאיינעם ווערען פערשוואַרצט די פערדלעך נעבאַך, אויסגעדאַרטע, הונגע־ריגע, פערשוויצטע, מיט איינגעפאַלענע זייטען און מיט צעלאָזטע נעזלעכער — גאָט ווייסט, אויף וועמען עס איז דאָ אַ גרעסערער רחמנות: צי אויף די דאָזיגע אויסגעמוטשעטע פיערפיסיגע שטומע בעשעפענישען, וואָס דיענען אַזוי געטריי זייערע אָרעמע בעלי־בתים, צי אויף זייערע צווייפיסיגע נישט מעהר גליקליכע טיראַנען, וואָס געהען־נאָך פון הינטען און הוקען און טיוקען און וויוקען, און שמייסען און קאַטעווען און שניידען זיי די אָפּגעקראַכענע פערוואונדעטע פעל? — וואָס הוקעט איהר? וואָס טיוקעט איהר? וואָס וויוקעט איהר? וואָס שמייסט איהר? וואָס קאַטעוועט איהר? וואָס שניידט איהר די פעל? נאַרישע מענשען! זעהט איהר דען נים, אז מיר ווילען געהן, מיר ווילען שלעפּען, נאָר מיר קאָנען נישט, קוים וואָס מיר פּלאָנטען מיט די פיס?!

און שיוועקע די נגידית׳טע קוקט אין פענסטער אַריין, זעהט דאָס אַלץ, הערט דאָס געשריי מיט׳ן טאַרעראַם, וואָס אין דרויסען — נאָר דער קאָפּ איהרער איז נישט דאָ; איהרע מחשבות זענען דאָרטען, מיט איהר טאָכטער, וואָס פאָהרט אהיים אויף פסח. שוין דאָ אַ דעפּעש, אַז היינט פאַרנאַכט קומט זי צו פאָהרען מיט׳ן קוריער־צוג אהיים.

„דער אויבערשטער זאָל העלפען (אַזוי טראַכט זיך שיוועקע שאַסטעפּאַל), דאָס קינד זאָל קומען געזונדערהייד, אוועקוואַרפען

די נאַרישקייטען — שטודיערען, בילדען, שוין בלייבען בעסער אַ היגע. דאָ וועט זי אַ כלה ווערען, אָדער פאַר שמשון בערנשטיינ׳ס אַ זוהנדעל, אָדער פאַר לוי האַלפּערינ׳ס אַ זוהנדעל, — ביידע וואוילע בחורים׳לעך, שענע, געזונדע, רייכע, און ביידע פון פיינע עלטערען — זי ווייסט אַליין ניט, וועמען פון די צוויי זאָל זי וועלען בעסער?“...

— געקומען דער איד פונ׳ם האַלץ און וויל אייך זעהען.

— וואָס וויל פון מיר אָט דער שלים־מזל? אָט באַלד געה איך...

און שיווקע שאָסטעפּאַל געהט אַרויס צום אידען פונ׳ם האַלץ, ליפּא הייסט ער. אַליין איז ער אַ קליינער, נאָר אַ באָרד טראָגט ער, ווי אַ בעזעם, און עס דאכט זיך איהר אויס, אַז ער איז אַ בי־סעל אַ חושים׳דיגער. עפּיס דולט ער איהר אַ קאָפּ. ער האָט אַ טאָכטער, וואָס זיצט, און אַזוי ווי איהר טאָכטער טאַ־מאַראַ איז געווען בעקאַנט מיט זיין טאָכטער, לכן איז ער געקומען אָפּנעמען אַ גרוס. אָט דער חושים ליפּא האָט זי געמאַכט נער־וועז, און זי פאַלט־אָן אויף איהם, טאַקי נאָר ווי אַ נגידית קאָן אָנ־פאַלען אויף איין אָרעמאַן:

— ערשטענס, ווער זענט איהר, וואָס אייער טאָכטער זאָל זיין בעקאַנט מיט מיין טאָכטער? און, צווייטענס, וואָס פאַר אַ מחותן איז זי מיט איהר, אַז איהר אַליין שעמט זיך ניט און זאָגט, אַז אייער טאָכטער זיצט?...

— וואָס זאָל איך מיך שעמען? — ענטפערט איהר דער איד פון האַלץ און גלעט זיך דעם בעזעם־באָרד מיט גדלות. — זי זיצט חלילה נישט פאַר קיין גנבה. זי איז אַ... „פּאָליטישעסקע“...

דאָס וואָרט „פּאָליטישעסקע“, איידער ער רעדט אַרויס, קוקט ער זיך אַרום אויף אַלע זייטען, און אַז ער האָט דאָס שוין אַרויסגערעדט, זעהט מען, אַז עס טהוט איהם אי הנאה, אי ער האָט חרטה...

— נעהט אײַך געזונטערהייד און לאָזט אונז צו־רוה מיט אײַ־ערע פּזמונות דאָרטען. מײַן טאָכטער איז ווייט פון די זאַכען, און מיר אודאי...

— ווייט, זאָגט איהר? המ... איך מײַן, איהר האָט אַ טעות... — אַזוי ענטפערט איהר ליפּאַ. נאָר שיווקע הערט איהם שוין נישט; זי האָט איהם געלאָזט דאָ שטעהן אַליין מיט זײַן בעזעם-באָרד און איז פערשוואונדען געוואָרען אין קיך אַרײַן צו די דיענסטען, זיי געבען אַ פּינסטערען סוף, זיי זאָלען נישט אַרײַנ־לאָזען יעדען שלעפּער אין שטוב אַרײַן מיט די בלאָטיגע שטי־וועל!... און אַליין זעצט זי זיך אַוועק צוריק צום פענסטער און קוקט אַרויס אויף איהר טאָכטער, וואָס דאַרף באַלד קומען צו פאָהרען.

* * *

נאָך איין מענש זיצט אין דער זעלבער צייט בײַ׳ם פענסטער אינ׳ם זעלבען הויז נומר 13, וואָס אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס, און קוקט אַרויס אויף אַ גאַסט, אויף אַ זעהר אָנגעלעגטען גאַסט — דאָס איז סאָלאָמאָן סאָפּראַנאָוויטש דער אַפּטייקער. ער האָט אויך געהאַט אַ דעפּעש פון זײַן זוהנדעל סאַשאַ, אַז ער פאָהרט מיט׳ן קוריער־צוג און קומט פאַרנאַכט אַהיים.

סאַשאַ לערענט אין אוניווערזיטעט, שטודיערט מעדיצין. שוין באַלד אַ יאָהר, אַז דער פאָטער האָט איהם ניט געזעהען. בריעף האָט ער פון איהם זעהר אָפט און זעהר גוטע, און דער אַפּטייקער איז מיט זײַן זוהן העכסט צופריעדען. נאָר פון אַ צייט, אַז אינ׳ם זוהנ׳ס בריוולעך האָבען זיך אָנגעהויבען דורכוואַרפען מאָדנע ווער־טער. סאַשאַ האָט אָנגעהויבען צו דערמאָנען זעהר אָפט די ווער־טער: „איד“... „פאָלק“... „נאַציאָנאַליזם“... „חוב“... „היסטאָ־ריע“... ווי קומט דאָס צו סאַשאַ׳ן? און צו וואָס דאַרף ער דאָס? סאָלאָמאָן סאָפּראַנאָוויטש האָט זיך צוליעב זײַן קינד, קאָן מען זאָ־גען, מפקיר געווען איידער ער האָט איהם דערלעבט זעהען ענדיגען די גימנאַזיע און אַרײַנטרעטען אין אוניווערזיטעט. דער אַפּטײַ־

קער האָט געהאַט פאַר זיך נאָר איין ציעל: אַז זיין סאַשאַ זאָל זיין א דאָקטאָר, מעהר פערלאַנגט ער נישט! דאָס הייסט, עס רעדט זיך נאָר אַזוי... פערלאַנגען פערלאַנגט ער נאָך עפּיס, למשל: אַ שענעם קאַבינעט, אַ פערדעל איין אייגענעם מיט אַ פאַעטאָנדעל אַ שענם אויף אַרומצופאָהרען איבער די קראַנקע... נו, און צו דערצו דאַרף מען געלד, און געלד קאָן מען בעקומען דורך אַ שדוך, און אַ שדוך דאַרף מען טהון אַ געהויבענעם, אַ רייכען, מינימום פינף און צוואַנציג טויזענד!... און עס פליהט איהם דורך אַ מחשבה: איציקעל שאַסטעפּאַל'ס טעכטערעל... אַ שען מיידעל... אַ ברונעטקע מיט פייעריגע אויגען... געלד איז אַפילו דאָ, און אַ סך, נאָר עס איז אַ פראַגע, אויב דער חזירוק, אָט דער איציקעל שאַסטעפּאַל, וועט וועלען געבען פינף און צוואַנציג טויזענד?... „חאַפּט איהם דער וואַטענמאַכער, וועט ער ניט וועלען, דאַרף מען ניט! איך דאַרף איהם אויף כפּרות, דעם חסיד'ינע, דעם צבוע'ק, דעם אידאַש מיט'ן שירם!"...

אַזוי זיצט זיך אונזער אַפּטייקער ביי'ם פענסטער, קוקט דורך די בלויע ברילען און טראַכט וועגען זיין זוהן סאַשאַ און בויעט לופט־שלעסער פון זיינעטוועגען. און זיין זוהן סאַשאַ? — סאַשאַ זיצט אין וואַגאָן צווייטע קלאַס מיט איציקעל שאַסטעפּאַל'ס טעכ־טערעל טאַמאַראַ און דיסקוטירט מיט איהר איבער דער פראַגע פון נאַציאָנאַליזם און קאָסמאָפּאָליטיזם, און קוקט איהר בעת מעשה אין די קלוגע שוואַרצע ווייכע אויגען, וואָס נעמען אייך דורך־און־דורך, לאַכען פון אייך, גלעטען אייך צו גלייכער צייט און ציהען אייך צו צו זיך מיט אַ אונפערמיידליכער קראַפט.

— וואָס ווילט איהר פון מיר? — זאָגט צו איהם טאַמאַרא האַלב לאַכענד. — איך זאָל אויפגעבען דעם גרעסטען אידעאַל פון דער וועלט, איך זאָל פערשטעלען די אויהערען און ניט הערען די געשרייען פון די הונדערט מיליאָן מענשען, וואָס שרייען „ברויט און פרייהייט", צוליעב אַ הויפען מענשען, וואָס ליידען נישט מעהר און נישט ווינציגער פון אַלע אַנדערע — וואָס איז? באַשר

זיי זענען מיט מיר פון איין פאָלק און זיי האָבען מיט מיר איין היסטאָריע און מיר מיט זיי טראָגען אַלץ איינע נעמען!...

— און האָבען אַלץ איינע אויגען און זענען געשטעמפּעלט מיט אַלץ איינע נעזער, — ענדיגט פאַר איהר סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש.

— איצט איז נישט קיין צייט צו קוקען אויף אַזעלכע זאַכען, — ענטפערט איהם טאַמאַרא.

— און דאָך קוקט מען — זאָגט סאַשאַ — אויף אַזעלכע זאַכען זעהר שטאַרק. אַט וועל איך אייך דערצעהלען, וואָס איך שטעה אוים אין אוניווערזיטעט פון מיינע חברים איבער דער פאַרב פון מיינע האָר...

— אי־אי־אי! — שלאָגט איהם איבער טאַמאַרא. — זיי האָבען אייך אודאי געזאָגט, אַז איהר זענט אַ רויטער? ערשטענס, איז דאָס אמת (לאַכט), און צווייטענס, וואָס פאַר אַ ווערטה האָט דער בזיון מיט די לײדען קעגען די בזיונות מיט די לײדען, וואָס דאָס גאַנצע רוסישע פאָלק טראָגט איבער פון דעם רעזשים?!

— אויב דאָס גאַנצע רוסישע פאָלק טראָגט איבער בזיונות מיט לײדען, טראָגען מיר, אידען, די זעלבע בזיונות און צרות טאָפּעלט, ערשטענס, אַלס מענשען, און, צווייטענס, אַלס אידען.

— וועלכעס איבערוועגט ביי אייך, מאָסיע סאַפּראָנאָוויטש: די אַלגעמיינע מענשליכע לײדען, צי אייערע אייגענע אידישע צרות?

— עס לאָזט זיך ניט אָפּשאַצען און איבערוועגען, פרייליין שאָסטעפּאַל, פּונקט ווי איהר וואָלט מיך פרעגען אַלס מעדיקער: וועלכע שמערצען איבערוועגען, צי דער וועהטיג פון איין אָפּגעשניטענעם פינגער פון דער האַנד? צי דער וועהטיג פון איין אָפּגעשניטענעם פינגער פון דעם פוס? דערויף וואָלט איך אייך געזאָגט: ביטער איז דעם, וואָס מע האָט איהם אָפּגענומען אַ פינגער פון דער האַנד, צוויי מאָל ביטער איז דעם, וואָס מע האָט איהם אָפּגענומען צוויי פינגער, פון דער האַנד און פון דעם פוס...

און אויב איהר ווילט, פריילײן שאָסטעפּאַל, וועל איך אײך אויס־זאָגען אַ סוד, אַז מײנע אידישע צרות ערגערען מיך מעהר אַלס מײנע אַלגעמײנע מענשליכע שמערצען. ווײסט איהר פאַר וואָס? ווײל צו די צרות ווערד נאָך צוגעזעצט אויך אַ פערדראָס, אַ האַרצ־וועהטיג: למאי זאָלען מיר, אַלס אידען, זײן פערפאָלגט בײ פער־פאָלגטע, פערשקלאַפט בײ פערשקלאַפטע?...

טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל חאַפּט זיך אויף, און איהרע שענע שוואַרצע אויגען צינדען זיך אָן, ווי צוויי ליכט.

— ניט אמת! הערר סאַפּראַנאָוויטש, ניט אמת! איהר הערט וואָס איך זאָג? איך זאָג, אַז איהר און אַלע אײערע קאָלעגען, די נאַציאָנאַליסטען, האָבען אויסגעטראַכט אַ ליגען, אַז מיר ווערען פערפאָלגט פון׳ם רוסישען פאָלק! ס׳אַ ליגען — מיר ווערען פער־פאָלגט פון דער ביוראָקראַטיע, ניט פון׳ם פאָלק! איהר זענט אָדער גרויסע ליגנערס, אָדער גרויסע טפשים!

— ווי באַלד אַזוי, האָב איך מיט אײך ניט וואָס צו רעדען! — זאָגט סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש און קעהרט זיך אָפּ פון איהר און קוקט אין פענסטער פון׳ם וואַגאָן.

— חאַ־חאַ־חאַ! חאַ־חאַ־חאַ! — צעלאַכט זיך טאַמאַראַ און רוקט זיך צו צו איהם און פערקוקט איהם אין די אויגען אַרײן. — נישט אײך האָב איך געמײנט, נאָר אײערע חברים; אײך האָב איך אויסגעשלאָסען...

— איך דאַנק אײך זעהר! — ענטפערט איהר סאַשאַ און קוקט איהר נישט ווילענדיג אין די אויגען אַרײן און טראַכט זיך בעת מעשה: וועלכע פערבאָרגענע קראַפט ליגט אין די דאָזיגע צוויי שוואַרצע פענסטערלעך, וואָס זײ האָבען איהם אַזוי פער׳־כשופ׳ט, בעצויבערט און פערשקלאַפט, אַז ער איז גרייט איבער־צוטראָגען אַלע מינים בעלעדיגונגען אויף דער וועלט, אַבי זעהען פאַר זיך אָט די צוויי גרויסע שענע שוואַרצע טיעפע קלוגע אויגען?...

קאפיטעל ב.

קינדער און עלטערען, עלטערען און קינדער.

איך זאָל ווענען כאראקטעריזירען דעם ראָמאַן פון סאשא סאפראנאָוויטש און טאמארא שאָסטעפאל אין דריי ווערטער, וואָלט איך געזאָגט דאָס, וואָס מיר זאָגען בשעת קדוש לבנה: כשם שאני רוקד כנגדך ואיני יכול לנגוע בך — ווי איך שפרינג קעגען דיר און קאָן דיך נישט אָנריהרען... אַלע זיינע יונגע יאָהרען לויפט סאשא נאָך טאמארא'ן, שפרינגט אקעגען איהר — און קאָן זי נישט חאפּען...

פריהער, אַז סאשא איז נאָך געווען אַ יונגעל אין פינפטער קלאַס גימנאזיע און האָט גע'בחור'ט זיך, געזוכט וואָנסילעך אויף דער אויבערשטער ליפּ, האָט ער זיך ניט איין מאָל בעגעגענט מיט איציקעל שאָסטעפאל'ס טאָכטער אויף די טרעפּ, זיך פערקוקט אויף איהרע שווארצע גלאנצענדיגע ווייכע שענע אויגען, וואָס האָבען אַלע מאָל געלאָזט אויף איהם איין איינדרוק, גלייך ווי זי לאַכט אויס איהם און מסתמא אויס זיינע געלע האָר. וואָס ער האָט גע'ירש'עט פון זיין פאָטער דעם אפּטייקער. און דאָך האָט ער חשק געהאַט זיך אָפּשטעלען מיט איהר רעדען, זיך בעקענען, אביסעל שמועסען, רעדען וועגען אַ ביכעל, אָדער גלאַט אַזוי פּלאַפּלען אין דער וועלט אריין, ווי געוועהנליך אַ בחור מיט אַ מיידעל. איז דאָס אָבער איהם קיינמאָל נישט געראָטען, ווייל טאמארא איז געוואַקסען אין אַזאַ הויז, וואו אַ מיידעל שטעלט זיך ניט אָפּ און שמועסט ניט און פּלאַפּעלט ניט מיט קיין אומבעקאַנטען בחור, און בעקענען זיך מיט איהם פּאַסט דאָס נישט פאַר איהר פאָטער.

איציקעל שאָסטעפאל וואָהנט אינ'ם הויז נומער 13, וואָס אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס, שוין היבשע עטליכע יאָהר, און איז מיט סאָלאָמאָן סאפראנאָוויטש כמעט נאָך נישט בעקאַנט, אַ חוץ

וואס ער שיקט אמאל אריין צו איהם אין דער אפטייק נאך א רפואה, אדער ער חאפט זיך אריין צו איהם נאך א נדבה אויף שמארטע־זאכען.

ביי איציקעל שאסטעפאל האט סאלאמאן סאפראנאוויטש קיין אנדער נאמען נישט, נאר „אפטייקער“.

— גוט מארגען אייך, אפטייקער!

— רב אפטייקער! גיט עפּיס א נדבה אויף א נויטיגער זאך.

און אפגענומען ביי'ם אפטייקער די נדבה און ארויסגעגאנגען פון דער אפטייק, קען ער איהם שוין מעהר ניט.

וואס פאר א מחותן איז ער מיט איהם, אז שבת — אזוי דער־צעהלט שיווקע — קאכט מען ביי'ם אפטייקער פונקט ווי אין דער וואכען, ערב יום כפור קיין כפרות שלאגט מען ניט ביי איהם, און א פסח איז ביי איהם... גאט זאל ניט שטראפען פאר די רעד!

שיווקע שאסטעפאל וויל נישט רעדען קיין לשון־הרע אויף א אידען, נאר פערדריסען פערדריסט זי, און קאכען קאכט זי זיך:

— סטייטש פסח! אזא הייליגער יום טוב פסח!...

וואס פסח? ווער פסח? — דאס זאגט זי נישט, נאר מע בע־דארף שוין אליין פערשטעהן, וויפיעל גאל עס שטעקט אין די ווערטער.

אויך דער אפטייקער האט פיינט איציקלען, ווי א כשר'ער איד האט פיינט חזיר, נאר ער בעווייזט ניט ארויס זיין פיינדשאפט און איז מיט איהם, אדרבה, פריינדליך, ווי מיט אלע שכנים; וואס זאל מען טהון? די וויסטע פרנסה!... הינטער די אויגען הייסט ביי איהם איציקעל שאסטעפאל „גאט'ס גנב“, „היפאקריט“, „אי־דאש“, וכדומה אזעלכע נעמען. אין די אויגען אבער הייסט ער ביי איהם: „גאספאדין שאספעטאל“, און אמאל נאך: „מנאגאאוואַ־זשאיעמי גאספאדין שאסטעפאל“... פאר וואס קומט דאס איהם — ווייסט ער אליין נישט. וויפיעל יאהר זיי זענען שכנים האט נאך דער אפטייקער נישט געהאט פון איציקעל שאסטעפאל

קיין טובה אויף אַט אַזוי פיעל — און פון דעסטוועגען זעהט איהר דאָך, מנאַגנאַאוואַזשאַיעמי!...

סאַשאַ דעם אַפּטייקער'ס זוהן איז געווען אַ וואַהל יונגעל און איינער פון די בעסטע שילער אין גימנאַזיע. ער האָט זעהר גוט געלערענט, אַ סך געלעזען, נישט אין זינען געהאַט דאָס וואָס אַנדערע בחורים. נאָר זינט ער האָט זיך בעקאַנט מיט טאַמאַרא'ס שענע שווארצע גרויסע אויגען האָט ער אָנגעהויבען אָפט צו פערטראַכטען זיך, בעקומען חשק צו בעגעגענען זיך מיט זיי נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל — ביז זיי זענען געקומען צו איהם מיט אַ וויזיט איינמאָל ביינאַכט אין חלום.

און געקומען זענען זיי צו איהם מיט אַ פייער, מיט איין אימפּעט, האָבען איהם ארומגענומען מיט זייער פראַכט און גלאַנץ, האָבען זיך צעגאָסען מיט אַזוי פיעל חן, פריינדליכקייט, מיט לייד און ליעבשאַפט, האָבען ענדליך אריינגענידערט צו איהם אין הארצען אַזוי טיעף און בעזעצט זיך ביי איהם אין דער נשמה אַזוי פעסט, אַז מעהר פערגעסען זיי האָט ער שוין נישט געקאָנט, וויפיעל ער האָט זיי פון זיך נישט געטריבען!

סאַשאַ האָט אַליין נישט געקאָנט פערשטעהן, וואָס פאַר אַ כח עס ציהט איהם אַפּצושטעהן לאַנג-לאַנג און וואַרטען אויף די טרעפּ, טאָמער וועט זיך בעוויזען איציקעל שאַסטעפּאַל'ס טאָכטער און טאָמער וועט ער זיך בעגעגענען מיט איהרע שווארצע שענע קלוגע אויגען, — און האָט ער זיך דערוואָרט אויף איהר, און האָט ער זיך בעגעגענט מיט איהר פייערינגען קוק, האָט ער געטהאָן נישט מעהר, ווי אויפגעהויבען די רגלים און געמאַכט ויברח, אַנטלאָפען צו זיך אַהיים, צו די אוראָקען, צו די ביכער, זיך פערטיעפט און פערטראַכט און ווידער גע'חלומ'ט פון איציקעל'ס טאָכטער, פון איהר שענער פיגור און פון איהרע שווארצע גרויסע קלוגע אויגען, און ווידער אַפּגעוואַרט זי אויף די טרעפּ, און ווידער בעגעגענט זיך און ווידער אַ ויברח! — און אַזוי אַ לאַנגע צייט, ביז דאָס פייער האָט אויסגעבראָכען, און דעם אַפּטייקער'ס זוהן האָט

זיך איינגעשטעלט, פערבונדען א געשפרעך מיט איציקעל שאָסטע־פאָל׳ס טאָכטער.

איציקעל שאָסטעפּאָל האָט נישט געוואָלט, אז זיין טאָכטער זאָל געהן מיט אלע מיידלעך אין גימנאַזיע; ער האָט אָבער נישט געשפּאָרט פאר איהר קיין געלד צו דינגען איהר די בעסטע לעה־רערס מיט די בעסטע גובערנאַנטקעס זי צו אונטעררוכטען, און די בעסטע לעהרער — אזוי האָט גערעכענט איציקעל — זענען גויים, נים אידען. א אידישער לעהרער איז קודם כל איין אפּיקורוס און מאכט זיינע שילער און שילערינס אויסגעלאַסען, און א גויישער לעהרער ווייסט זיך נאָר זיין זאך — מע צאָהלט איהם געלד, דארף ער לערנען.

מיט דעם גאנג איז נעגאַנגען איציקעל שאָסטעפּאָל, און האָט זיך נישט געפּוילט אריבערגעהן אין גימנאַזיע צום בעסטען לעה־רער, צו ראָמאַנענקאָ׳ן, זיך איין עצה האַלטען מיט איהם: אזוי ווי ער, שאָסטעפּאָל, האָט א טאָכטער זעהר א געראָטענע, זאָל ער, ראָ־מאַנענקאָ, איהם רעקאָמענדירען עפּיס א רעכטען רעפּעטיטאָר.

האָט איהם ראָמאַנענקאָ אויסגעהערט און געזאָגט:

— אויב דו ווילסט א רעכטען לעהרער, א געטרייען, קאָן איך דיר רעקאָמענדירען מיין אייגענעם זוהן, ער איז א געצייכענטער פּעדאַגאָג, א געוועזענער סטודענט, וואָס האָט זיך צעקריעגט מיט די פּראָפעסאָרען און איז איצט ביי מיר אָהן א שום בעשעפטי־גונג.

דאָס איז זיכער, אז ווען ראָמאַנענקאָ זאָל זיין א אידיש קינד, א „געוועזענער" סטודענט, וואָלט איהם אזא מין איציקעל שאָסטע־פּאָל געווים נישט אריינגעלאָזט צו זיך אין שטוב אריין, נאָר פאר א גוי האָט א איד דרך־ארץ, ער מעג זיך זיין וואָס ער וויל זיך, אבי א גוי.

אונזערע שונאים, וואָס ווייסען נישט דאָס אידישע לעבען אין גלות און קענען נים זיין גלות־פּסיכאָלאָגיע, שטעלען זיך פאָר, אז א איד פערהאָסט א גוי און פעראכטעט איהם. זיי ווייסען נים פון

דעם סוד, אַז אַלץ וואָס פּרעמדס איז ביי אידען טייערער ווי איי־
גענס. אַז אַ איד וויל עפּיס דערצעהלען אַ זאַך, וואָס מע זאָל איהם
גלויבען, זאָגט ער: „דאָס האָב איך געהערט פון אַ כריסט, נישט
פון קיין אידען“... זיי קוקען זיך ניט צו, ווי דאָס גאַנצע שטרעבען
פון אַ פערמעגליכען אידען איז צו געווינען די געזעלשאַפט פון די
כריסטען, די גוטע מיינונג פון אַ כריסט; איין גוישער קאָמפּלי־
מענט איז ביי זיי טויזענד מאָל טייערער פון צעהנטויזענד אידישע
קאָמפּלימענטען... ביי קיין אומה ולשון האָט איהר נישט אַזאַ אויס־
דרוק, ווי: „אונזערע אידעלעך“, „מיט אַ אידען איז גוט קוגעל
עסען“, „אידישע גליקען“, „אידישע מעשיות“, „אידישע זאַבאַבאָ־
נעס“ און נאָך כדומה אַזעלכע שענדליכע אויסדרוקען, וואָס האָבען
זיך געקאָנט אויסבילדען נאָר ביי אַ פאָלק, וואָס לעבט אַזוי פיעל
הונדערט יאָהר אָהן אַ היים אין גלות.

אַז ראָמאַנענקאָ'ס זוהן, דער געוועזענער סטודענט, איז געקו־
מען צו טאַמאַראַ'ן צו דער ערשטער לעקציע, האָט איציקעל שאָסטע־
פּאָל, פון זיין כבוד וועגען, אראָפּגעכאַפּט דאָס היטעל און אָנגע־
טהאָן אַ קיילעכיג זיידען יארמעלקעלע — שייך, אַ פּריץ! און אַזוי
איז שוין געוועזען אַ חוק אַלע טאָג: איז אריינגעקומען ראָמאַנענקאָ —
איז דאָס היטעל אַרונטער; איז אַוועקגעגאַנגען ראָמאַנענקאָ — איז
אַרונטער די יאַרמולקע.

און ראָמאַנענקאָ דער לעהרער, דער געוועזענער סטודענט, האָט
געטהאָן זיין ארבייט געטריי: ער האָט מיט טאַמאַראַ'ן געלערענט,
מיט טאַמאַראַ'ן געלעזען, טאַמאַראַ'ן ענטוויקעלט און האָט זיך אין
טאַמאַראַ'ן פערליעבט, און טאַמאַראַ האָט זיך פערליעבט אין ראָ־
מאַנענקאָ'ן...

נישט ראָמאַנענקאָ, נישט טאַמאַראַ האָבען זיך ווען עס איז
דערקלערט אין זייערע געפיהלען, אָדער אפילו מזכיר געווען וועגען
דעם. דאָס איז געווען אַ שטילער צוזאַמענשטויס פון צוויי ברע־
נענדיגע שטערען, וואָס האָבען זיך געטראָגען מיט איין אונגעהייע־
רען כח איינס אַקעגען דאָס אַנדערע, און ביידע צוזאַמען האָבען זיי

געשוועבט אין דער אונענדליכקייט פון זייערע אידעאלען, נישט אפצוגעבען זיך דין וחשבון, וואס זיי טהוען, וואוהין זיי געהען און וואס קאן זיין דערפון דער סוף...

דער, וואס ווייסט די געשיכטע פון די געשעהענישען אין דער לעצטער צייט, וועט פערשטעהן דעם פשט פון די ווערטער: „גע־וועזענער סטודענט". דאס איז געוויס איינער פון די בעסטע קינ־דער פונ'ם לאנד, וועס האבען א ווארעם ליעבענדעס הארץ, מיט א ריינעם געוויסען, מיט א הויכען אידעאל, מיט א גוטען ווילען צו טהון עטוואס גוטעס, נוצליכעס פאר'ן אומגליקליכען הונגעריגען פאלק... קורץ, ראמאנענקא איז געוועזען ניט נאר א סאציאליסט און א רעוואלוציאנער, נאר אויך איין אנפיהרער, איין ארגאניזאטאר פון א גאנצער חברה, און אט דער בחור איז געוועזען געצוואונגען א געוויסע צייט צו פערברענגען אין דער היים, און איהם האט דאס אונזער איציקעל שאסטעפאל אויסגעזוכט אלס דעם איינציגען רעפעטיטאר פאר זיין איינציגער ציטערדיגער טאכטער טאמארא, און ווי גליקליך האט זיך געשעצט אונזער איציקעל, אז ער האט געהערט פון ראמאנענקא'ן אליין, פון א כריסט, אז זיין טאכטער לערענט גוט און קאן גוט און איז אליין גוט — ארום און ארום גוט!

ניט איין מאל האט זיך איציקעל שאסטעפאל בעריהמט צווי־שען אידען, וואס פאר א טייערען לעהרער ער האט, א כריסט, און וואס דער לעהרער דער כריסט זאגט וועגען זיין טאכטער! און אז ער, איציקעל, וועט זעהען, אז זיין טאכטער זאל זיך לערנען און לערנען, עס אהרט איהם ניט, אז זי זאל אפגעבען עקזאמען אויף אלע אכט קלאסען גימנאזיע. אין גימנאזיע געהן — דאס טאקי ניט, אבער אפגעבען עקזאמען, ברענגען איין אטעסטאט, פארוואס ניט?

און איציקעל האט אויסגעפיהרט זיינס: זיין טאכטער איז אין די קלאסען נישט געגאנגען, זיך אליין געלערענט, רעפעטירט פון ראמאנענקא'ן, געהאלטען עקזאמען אויף אלע אכט קלאסען גימ־

נאזיע און געבראכט צו טראָגען אהיים איין אטעסטאט! — דאָס איז געווען פאר אונזער איציקעל שאָסטעפּאָל אַ גליקליכער טאָג, אַ טריומף. זיין טאַמאַרא האָט איין אטעסטאט פון אכט קלאסען, און דוקא נישט געגאַנגען אין גימנאזיע!

— הא, וואָס זאָגסט דו, שיווקע?

— וואָס זאָל איך זאָגען? — ענטפערט איהם שיווקע. — ס'איז ציים איצט צו טראַכטען וועגען אַ שדוך.

— הא? וואָס? אַ שדוך זאָגסט דו? אזוי פריה? — מאכט צו איהר איציקעל און דרעהט און פלעכט און גרייזעלט זיך דאָס שווארצע געגרייזעלטע בערדעל. — וואָס האסט דו אזוי קיין ציים נים? און אפשר, הא? אפשר ביזט דו גערעכט, שיווקע? טאקי ציים שמועסען וועגען אַ שדוך.

און איציקעל שאָסטעפּאָל בעטראַכט זיין טאָכטער, ווי אזוי זי איז אויסגעוואַכסען, געוואָרען אַ פארשוין, קיין עין־הרע, אַ יפת־תואר; אַלע זאָגען אַ יפת תואר, אפילו כריסטען...

און טאַמאַרא לייענט ביכער, לערענט ווייטער, זעהט זיך אַלע טאָג מיט'ן לעהרער, מיט ראָמאַנענקאָ'ן. און די פאָטער און מוטער פערשטעהען נים, וואָס נאָך האָט זי צו לערנען? ביז וואנען איז דער שיעור צו לערנען? און וואָס געהט אהער אַלע טאָג דער לעהרער? און דער פאָטער ווארט־אָפּ אַ טאָג און צוויי און דריי און רופט־צו צו זיך טאַמאַרא'ן און זאָגט צו איהר:

— טאָכטער מיינע, וואָס טהוט דאָ דער לעהרער?

— גאָר נישט, — ענטפערט איהם די טאָכטער — מיר לייענען אינאיינעם ביכער, מיר שמועסען.

— ביז וואנען איז דער שיעור? עס מוז דאָך האָבען אַ מאָל אַ סוף, צי ניין?

— וואָס מוז האָבען אַ סוף? — פרעגט איהם די טאָכטער.

— דאָס לערנען מוז האָבען אַ סוף, — ענטפערט איהר דער פאָטער.

— לערנען האָט קיין סוף ניט, — זאָגט איהם טאַמאַרא.

— די תורה האָט ניט קיין גרונד? — בעמערקט איהר מיט אַ שפּאָס דער פאָטער.

— געווים נישט. — מאַכט צו איהם טאַמאַרא אויך מיט אַ שפּאָס. — איך האַלט ערשט ביי מה טובו.

— נאָך גאָר פון פאָרענט? — שפּאַסט ווייטער דער פאָטער.— ווען־זשע וועסט דו קומען צו גאָט?

— אַז איך וועל ענדיגען אוניווערזיטעט און פּראַקטיצירען פריהער אַ פּאָר יאָהר אין קליניק און אין האָספּיטאַל, וועל איך ערשט דעמאָלט אָנהויבען מיין פּראַקטישע ארבייט. וועלכע וועט זיין פאַר מיר אַ נייע שוהל אויף צו שטודירען . . . . . .

. . . .

איצעקעל שאָסטעפּאָל איז געבליבען אָפּהענדיג, צעשטעהרט און אָהן לשון. ער האָט דער טאָכטער אויף איהר פאָרשלאָג נישט גע־ענטפערט גאָר נישט. ער האָט זיך נאָר אויפגעכאַפּט פונ׳ם בענ־קעל, פערלעגט די הענד אַרונטער, דעם קאָפּ אַראָפּ, און גענומען שפּאַנען איבער דער שטוב. נאָכדעם האָט ער זיך אָוועקגעשטעלט אַקעגען זיין טאָכטער, און זייערעביידענס גרויסע שוואַרצע אויגען האָבען זיך בעגעגענט, געקוקט נישט גלייך, נאָר פון אונטען אַרויף, און שאַרף, און אָהן ווערטער, געפייערט ווי צוויי ווילדע חיות, וואָס זענען גרייט זיך אַ וואָרף טהון איינס אויף דאָס אַנדערע... דער פאָטער האָט אויסגערעדט מיט אַ פעסטער שטימע:

— טאַמאַראַ! דו וועסט טהון אַט דאָס, וואָס א י ך וועל דיר הייסען!...

דערויף האָט איהם טאַמאַרא געענטפערט אויך מיט אַ פעסטער קלאָרער שטימע:

— טאַטע! דו האָסט אַ טעות! איך וועל טהון אַט דאָס, וואָס א י ך וויל!...

— וואָס? וואָס האָסטו געזאָגט? זאָג נאָך אַ מאָל!

— איך וועל דיר זאָגן נאָך צעהן מאָל, נאָך הונדערט מאָל: איך וועל טהון אַט דאָס, וואָס א י ך וויל!...

— אַנו, לאָמיר זעהען!...

— מיר'ן זעהען!...

* * *

נארישקייטען! איציקעל שאָסטעפּאָל איז געווען קלוג אויף צו פערשטעהן, אַז ס'איז נישט די יאָהרען, ניט די צייטען, וואָס מע האָט געקאָנט אַ קינד צווינגען, עס זאָל טהון דעם רצון פון די על־טערען. די צייטען האָבען זיך אויף אַזוי ווייט געביטען, אומעדום אויף דער גאַנצער וועלט, אונטער די אידען ווענינגסטענס, אַז עלטע־רען זענען צופריעדען, ווען זיי זענען ניט געצוואונגען צו טהון דאָס, וואָס זייערע קינדער ווילען... איציקעל שאָסטעפּאָל האָט בכבודו ובעצמו אָפּגעפיהרט די טאָכטער זיינע קיין פּעטערבורג, איהר בע־שטעלט קווארטיר און קעסט ביי זייער אַיין אייגענע, אַ דרוקער'ס אַ ווייב, אַליין געגאַנגען מיט איהר איינקויפען ביכער, קליידער, פּאַ־פּיער וכדומה, און אַז ס'איז געקומען צום געזעגענען און צום קושען זיך, האָט זיך דער פאָטער געוואָלט צעוויינען, האָט איהם די טאָכ־טער אָנגענומען ביי די הענד:

— פּע, טאַטע, ווי קומט דאָס צו דיר, דאָס פּאַסט פּאַר אַ אי־דינע!... דו קאָנסט גאַנץ רוהיג פאָהרען אהיים... דו ווייסט, אַז דיין טאָכטער איז שוין נישט מעהר קיין קינד, וואָס מע דאַרף איבער דעם ציטערען... פאַרהאַן, דאַנקען גאָט, אַ פּאָסט, וואָס טראָגט בריעף הין און צוריק... אויף יום־טוב וועל איך מסתמא זיך דורכפאָהרען אהיים... פאָהר געזונד און גרוס דער מאַמע גאָר פריינדליך!

אַ גאַנץ וועג, צוריקפאָהרענדיג, זיצט איציקעל שאָסטעפּאָל אין וואַגאָן און טראַכט זיך:

— וואָס טהוט זיך דאָ? מיין טאָכטער, מיין איינאונאיינציג קינד, וואָס איבער הונדערט צוואַנציג יאָהר איז מיין פערמעגען

איהרס, — צו וואָס דאַרף זי שטודירען, לערנען זיך ?... אַ פּראָפעסיאָן, זאָגט זי, וויל זי האָבען... סאַמאָסטאָיאַטעלנע, זעלבסטשטענדיג וויל זי זיין... אַ מענש פאַר זיך... נננו ! ! ! נאָט אייך אזעלכעס ! און ווער איז שולדיג, אַז נים איך אליין ? עס האָט זיך מיר געגלוסט זי לערנען, בילדען, מאַכען זי פאַר אַ וואוילקענעוודיגע — אַ מצוה אויף דיר !

אַזוי טראַכט זיך איציקעל שאָסטעפּאָל און דרעהט און פלעכט און ציפּעט דאָס געגרייזעלטע בערדעל זיינס, און טרייסט זיך חאָטש דערמיט, וואָס זיין טאָכטער האָט איהם נים אָפּגעטהאָן קיין ערגערע זאַך... למשל, וואָל וואָלט זיין, ווען טאַמאַראַ פערליעבט זיך אין אַ שלים־מזל, אָט, אַ שטייגער, אין דעם אַפּטייקער'ס זוהנדעל, וואָס דרעהט זיך איהם אַלע מאָל פאַר די אויגען ?...

און עס קומט איהם אויפ'ן זינען דער געלער סאַשאַ סאַפראָנאָוויטש, וואָס איז אויך געבליבען אין פּעטערבורג שטודירען און וואָס דעם גאַנצען ווינטער האָט ער זיי געפּלאָנטעט זיך פאַר די פיס, ביז ער האָט נעהאָט די עזה צו צוגעהן צו זיי צו נאָהענט...

— וואָס טהוט דאָ דעם אַפּטייקער'ס בחור'על ? — האָט איציקעל געהאָט אַ פרעג געטהאָן ביי דער טאָכטער און בעקומען ענטפער :

— ער פאָהרט שטודירען.

— שטודירען ? אַלע שטודירען ? אויף וואָס שטודירען ?

— אויף דאָקטאָר.

— מיט דיר אינאיינעם ?

— וואָס פאַר אַ מחותן איז ער מיט מיר ?...

די לעצטע ווערטער האָבען דעם פאָטער אביסעל בערוהיגט. און דאָך איז ער געקומען צו פאָהרען אהיים אַ צעקאָכטער, אויסגעלאָזט זיין גאַנץ ביטער הארץ אויפ'ן ווייב'ס קאָפּ, ווי געוועהנליך אַ מאַן, אַז ער קומט אהיים צעטראָגען און צערודערט... אַ קלוג ווייב, וואָס קען איהר מאַן און פערשטעהט איהם, לאָזט זי

איהם צורוה, „ביז דאָס משוגעת וועט איבערגעהן"... שיווקע איז אָבער נישט פון דער קאַטעגאָריע קלוגע ווייבער. דאָס, וואָס איהר האַרץ פיהלט און דער קאָפּ דענקט — דאָס זאָגט איהר מויל...

קוים דערלעבט זעהען דעם מאַן צוריק, נעהמט זי איהם אָקעגען:

— נו? וואָס הערט זיך?

— וואָס זאָל זיך הערען?

— וואָס מאַכט דאָס קינד?

— וואָס זאָל זי מאַכען?

— אָפּגעפיהרט קיין פּיטערבאָרג?

— ניין, איך האָב זי איבערגעלאָזט אין וועג.

— באַשטעלט אַ קוואַרטיר?

— ניין, געלאָזט אין דרויסען.

— וואָס ביזט דו אַזוי כּהנ'דיג?

— דול מיר נישט קיין יאַרמעלקע!...

אַ קלוג ווייב, וואָס קען איהר מאַן און פערשטעהט איהם, אַז זי האַפּט פון איהם אַ פּעטשאַטעק, ווישט זי אָפּ די ליפּען און מאַכט אַ שווייג. שיווקע איז אָבער, ווי געזאָגט, נישט פון די אי־בערגעשפּיצטע ווייבער. וואַרט זי אָפּ אַ ווײַלע און פערבינדט אַ נייעם שמועס:

— געפעלט דיר אונזער שכן?

— וואָסער שכן?

— דער אַפּטייקער.

— וואָס איז שוין ווידער?

— ער באַגעגענט מיך נעכטען אויף די טרעפּ און מאַכט צו מיר: אוועקגעפאָהרען אייער מאַן קיין פּעטערבורג?... זאָג איך: אוועקגעפאָהרען קיין פּעטערבורג... זאָגט ער: אָפּגעפיהרט די טאָכ־טער?... זאָג איך: אָפּגעפיהרט די טאָכטער... און איך האָב, זאָגט ער, מיין זוהן אָפּגעשיקט אַליין...

— טהוט מיר הנאה! — זאגט איציקעל צום ווייב און שטעלט אוועק אויף איהר א פאר גרויסע שווארצע אויגען. — אקענען וואס רערצעהלסט דו מיר?

— אקעגען גאר ניט, — זאגט שיוועקע, — גלאט אזוי... נאכ־דעם מאכט ער צו מיר, דער אפטייקער הייסט עס: מיין זוהן קען זיך מיט אייער טאכטער...

— טהוט מיר נאך מעהר הנאה! צו וואס דארף איך דאס וויסען?! — שרייט שאסטעפאל.

— וואס האטס דו זיך צעשריגען? גלאט אזוי, דו ביזט גע־קומען פון וועג, דערצעהל איך דיר...

— איך פרעג דיך דען?

— זעה נאר, ווי ער האט צעלאזט דעם כהן!

— לאז מיך צורוה! און דול מיר ניט מיין קאפ!! און טשע־פע זיך אפ פון מיין לעבען!!!

און איציקעל שאסטעפאל האפט דעם שירם און אנטלויפט פון שטוב און בעגעגענט זיך א נאז קעגען א נאז מיט'ן אפטייקער. קאן מען ניט זיין אזוי גראב און ניט אפענטפערען אויפ'ן גוט־מארגען מיט א גוט־יאהר, און אז יענער פרעגט: וואס מאכט איהר — מוז מען זיך אפשטעלען און זאגען: א דאנק, וואס מאכט איהר? און אט אזוי פערבינדט זיך, ניט ווילענדיג, א שמועס צווישען אונזערע צוויי שכנים.

אפטייקער: ווען קומט איהר פון פעטערבורג?

איציקעל: היינט.

אפטייקער: אפגעפיהרט די טאכטער אויף די קורסען?

איציקעל: אפגעפיהרט די טאכטער אויף די קורסען.

אפטייקער: שטודירט מעדיצין?

איציקעל: שטודירט מעדיצין.

אפטייקער: מיינעם האב איך אפגעשיקט אליין.

איציקעל: אליין...

אפטייקער: א זוהן איז נישט קיין טאכטער.

א י צ י ק ע ל: נישט קיין טאָכטער...

אַ פּ ט י י ק ע ר: מיינער קען זיך מיט אייערער זעהר גוט...

א י צ י ק ע ל: זעהר גוט... האָט קיין פּאַראיבעל ניט, איך האָב קיין צייט ניט!

און איציקעל שאָסטעפּאָל געהט אוועק נאָך מעהר צעקאָכט און טראַכט זיך: וואָס וויל פון מיר אָט דער אַפּטייקער? וואָס דרעהט ער מיר אַ מוח מיט זיין זוהן, אַז ער קען זיך מיט מיין טאָכטער? האָט ער נישט עפּיס אַ מיין דערביי? באַמבעלט זיך ניט ביי איהם אַ שרוך?... אַ שענער מחותן סאַפּראָנאָוויטש דער אַפּטייקער, חאַ־חאַ־חאַ!...

אַזוי לאָזט אויס איציקעל שאָסטעפּאָל זיינע טרויעריגע מחשבות מיט אַ ביטער געלעכטער און בעגעגענט זיך מיט אַ נייער פּריטשעפּע, מיט ליפּאַ'ן.

ליפּאַ, אָדער, ווי מע רופט איהם, דער איד פון האַליע, איז גע־וואָהר געוואָרען, אַז איציקעל שאָסטעפּאָל איז געקומען פון פּעטער־בורג, איז ער געקומען צו לויפען אָפּנעמען אַ גרוס, טאָמער האָט ער זיך ערגיץ בעגעגענט דאָרטען מיט זיין טאָכטער?

— שלום־עליכם אייך, רב איציקעל, איך לויף אייך שוין נאָך אַ האַלבע שעה! — אַזוי זאָגט צו איהם ליפּאַ דער איד פון האַליע און גלעט דעם בעזעם־באָרד.

— וואָס ווילט איהר זאָגען גוטס? — פרעגט איהם שאָסטעפּאָל.

— איך האָב אייך געוואָלט פרעגען, אפשר האָט איהר באַגע־גענט דאָרטען מיין מאשע'ן?

— וואָסער מאשע?

— מיין טאָכטער מאשע!

— וואו האָב איך זי באַגעגענט?

— דאָרט, אין פּעטערבורג איז זי דאָך, אינאיינעם מיט איי־ערער... זי איז אַ גוטע בחור'טע!

— ווער?

— די טאָכטער מיינע, מאַשע הייסט זי... זי קאָן זיך מיט אייערער זעהר גוט... ווייסט איהר, ווער זיי האָט באַקענט?

— ווער?

— דער לעהרער.

— וואָסער לעהרער?

— ראַמאַנענקאָ. ער איז אַ רעכטער חברה־מאַן...

— וואָס הייסט אַ חברה־מאַן?

ליפּא דער איד פון האָלץ גלעט זיך דעם בעזעם־באָרד און קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען, רעדט שטיל:

— ער איז אַ צעצעליסט!...

— אַ וואָס?

— אַ צעצעליסט... פון די צעצעליסטען, וואָס קאַטאָרי... (ער קוקט זיך אַרום, רעדט שטיל.) ער האָט זיי אַלע געמאַכט פאַר צע־צעליסטקעס, מיינע און אייערע...

— מיינע? מיין טאַמאַראַ? אָבער גאָר לא!... האָט קיין פאַר־איבעל ניט, איך האָב קיין צייט ניט...

און איציקעל שאַסטעפּאַל לויפט ווי אַ משוגענער, גלייך ווי עמיצער יאָגט איהם נאָך. „וואָס פאַר איין אָנשיקעניש! — טראַכט ער זיך. — אַלע באַריהמען זיך, אַז זיי קענען זיך מיט איהר!... נו, קענען זיי זיך מיט איהר! געזונטערהייד! לאָזען זיי זיך קענען!"...

דאָס איז אָבער נישט אמת. אַ וואָרעם האָט זיך פערקלויבען צום פאָטער אינעווייניג אין הארצען און עסט איהם און טאָטשעט איהם, און עס פערדריסט איהם זעהר גוט, וואָס וואו ערגיץ אַ שלים־מזל קען זיך מיט זיין טאָכטער און האלט זי אין מויל! און מעהר גיפט פון אַלע האָט איהם אריינגעלאָזט אָט דער באָרד־איד ליפּא מיט זיין „צעצעליזם"... עפּיס האָט שאַסטעפּאַל געהאַפּט נאָך פריי־הער; עפּיס האָט מען איהם אריינגעלעגט אַ גריל; עפּיס האָט ער געהערט די טאָכטער פּלעטשען: „אָרגאַניזאַציע"... „וסעאַבשטשע זאַבאַסטאָווקע"... „קאָנסטיטוציע"... וכדומה אזעלכע דבורים האָט ער זיך אָנגעהערט פון איהר, ווען עס פלעגט קומען צו רעד. און

ער, דער נארישער פאָטער, פלעגט הערען, קוקען איהר אין די אויגען אריין און קוועלען, ווערען ברייטער ווי לענגער: „א מאַנס־בילשער קאָפּ אויף איהר. — פלעגט ער זיך טראַכטען. — וואָס וועט פון איהר אויסוואַכסען? איין עבירה, וואָס זי איז ניט געבאָרען א יונגעל!" און דער גליקליכער פאָטער האָט געבויעט לופט־שלעסער וועגען זיין געליעבטער טאָמארא, זיך פאַרגעשטעלט, אז עס קומט צו פאָהרען צו איהם א מיליאָנער, א מין פּאָליאַקאָוו פון פּעטערבורג, און שדכנ'ט זיך צו זיין טאָכטער, און די טאָכטער שיקט איהם אָפּ צום טאַטען, און ער, דער טאַטע, נעמט אויף פּאָליאַקאָוו'ן פאר א גאַסט אין דער גרויסער זאַל, זיצט מיט איהם ביי'ם קיילעכיגען טישעל, א קרעסלע קעגען א קרעסלע, און מע רעדט פון אייזענבאַהנען, פון בריקען, פון צוקער־פאַבריקען, וואַלד־קלעפּקע, רעלסען, נעכטיגע טעג, ביז מע קומט ארויף אויף דעם רעכטען ענין: אויף זיין טאָמאַרא.

— איך האָב געהערט, הערר שאָסטעפּאַל, אז איהר האָט זעהר א געראָטענע טאָכטער. — זאָגט צו איהם פּאָליאַקאָוו און שפּיעלט זיך מיט'ן קייטעל פון'ם זייגער.

— וואו? אזש דאָרט אין פּעטערבורג? — מאַכט צו איהם איציקעל שאָסטעפּאַל, און דאָס הארץ זיינס שפּרינגט שיער ניט ארויס פאַר פרייד און גדלות.

— גוטס — זאָגט צו איהם פּאָליאַקאָוו — לאָזט זיך הערען גאַנץ ווייט... איך האָב זי שוין געזעהען, גערעדט אויך, זי געפעלט מיר זעהר, איך בין, דאַרפט איהר וויסען, פּאָליאַקאָוו'ס א זוהן... און פערמעגען, דאנקען גאָט...

— אָ! — שלאָגט איהם איבער שאָסטעפּאַל. — פון אייער פערמעגען האָבען מיר געהערט, אויף מיר געזאָגט געוואָרען... דער עיקר איז זי, די טאָכטער מיין איך, אויב איהר זענט איהר געפעלען?...

און איציקעל שאָסטעפּאַל קוועלט, דאָס הארץ וואַקסט איהם פאַר פרייד, פאַר גדלות און פאַר גליק! א קלייניגקייט — האָבען

פּאָליאַקאָוו׳ן פאַר איין איידעם! ס׳איז פּאָוואָלינקע עטליכע און דרייסיג מיליאָן! עס וועט אַ רוח אין אייערע פאָטער און מוטער אַריין, דער גאַנצער שטאָדט, דער גאַנצער וועלט!!!

אַט דאָס זענען געווען די זיסע חלומות פונ׳ם נאַרישען פאָטער, און די דאָזיגע חלומות זענען צעשלאָגען געוואָרען מיט אַ מאָל, אין איין טאָג, אין איין אויגענבליק, אין דעם מאָמענט, וואָס טאַמאַרא האָט איהם דערקלערט, אַז איהר איינציגער צוועק איז לערנען, שטודירען מעדיצין, ענדיגען דאָקטאָר, פּראַקטיצירען, זיין אַ נוצליכער מענש פאַר׳ן לאַנד, פאַר דער מענשהייט, וכדומה אַזעלכע מאָדנע דבורים... ווער שדוך? וואָס חתונה האָבען? פון דעם קיין חצי דבור נישט אפילו, זי דערמאָנט גאָרנישט און וויל נישט הערען!...

פון דער אַנדערער זייט אָבער, פּאָטערליעבע זוכט אַ זכות אויף אַ קינד, וויל זיין אַ מליץ־יושר, געפינט אַ טרייסט:

— נישטאָ נאָך אַ צווייטע טאַמאַרא, ווי מיין טאַמאַרא!... נישטאָ נאָך די אַנדערע אַזאַ געראָטענע, אַזאַ שענע, אַזאַ קלוגע, אַזאַ טייערע און אַזאַ געטרייע טאָכטער, ווי מיין טאָכטער!

און ער דערמאָנט זיך, ווי זי האָט זיך מיט איהם געזעגענט און וואָס זי האָט איהם געזאָגט, און עס ווערד איהם אַ ביסעל גרינגער אויפ׳ן האַרצען, און ער טרייבט אָוועק פון זיך אַלע טונקעלע מחשבות מיט אַלע איבעריגע רעד מיט די אַלע זייטיגע פאַרשוינען, וואָס פּלאָנטען זיך איהם פאַר די פיס, און ער לאָזט אַריין צו זיך אַ האָפענונג, אַז זי קאָן אַנדערש ווערען, אַז זי קאָן אויך דאַרטען זיך בעגעגענען מיט אַ מין פּאָליאַקאָוו, און עס קאָן זיך איבערדרעהען די גאַנצע מאַשינעריע מיט׳ן קאָפּ אַראָפּ, מיט די פיס אַרויף, אַז דער אויבערשטער זאָל נאָר וועלען געבען אַ קוק... „נישט געזאָרגט זיך! נאָר נישט געזאָרגט זיך! בטחון! גוואַלד, בטחון! האָפענונג! אמונה אין הקדוש־ברוך־הוא! ער, אַז ער וויל, קאָן ער!“...

קאפיטעל ג.

מ א ש א ב א ש ע ו ו י ט ש.

ליפא באשעוויטש, אדער דער איד פונ'ם האָלץ, איז א איד, וואָס שטעלט־צו האָלץ אין אַלע הייזער — און פון דעם לעבט ער, דערציהט קינדער, גיט זיי בילדונג.

„דערציהט קינדער, גיט זיי בילדונג"... עס רעדט זיך נאָר אַזוי, וואָרום ווי איז דאָס אימשטאַנד אַזאַ, איך בעט איבער אייער כבוד, איין עני ואביון, ווי ליפא באשעוויטש, צו געבען בילדונג זיינע קינדער און דערציהען זיי, אַז דער קאָפּ איז איהם גאָר פערטהאָן אין אַנדערע זאַכען: ער זוכט ברויט אַ שטיקעל פאַר זיך, פאַר זיין ווייב און קינדער, ער זוכט און זוכט און קאָן עס נישט גע־פינען! אויף אַלע זייטען וואַרפט זיך נעבאַך דער אָרעמער באַ־שעוויטש, פון שטוב צו שטוב געהט ער אָנשלאָגען האָלץ, אַ גוטע מאָס, איין אמת'ער קלאַפטער, דריי מיט אַ פערטעל אויף דריי מיט אַ פערטעל, צוויי און פופציג ווערשאָק!... און אויף אויסצוצאָהלען! איהר הערט? אויף אויסצאָהלען, סך הכל אַ קערבעל אַ וואָך!...

און נאָך די אַלע גליקען, אַז מע געפינט שוין דעם קונה, און מע האָט זיך שוין אויסגעדונגען פאַר'ן פרייז, און מע האָט איהם שוין צוגעשטעלט דאָס האָלץ, און מע האָט שוין אויסגעמאָסטען דעם קלאַפטער דריי מאָל אין דער ברייט, און ער האָט אַראָפּגעשיקט דעם איידעם, ער זאָל אויך אָנקוקען און אויסמעסטען דאָס האָלץ (דער איידעם איז אַ יונגערמאַן אַ בעל־חשבון, אַ מאַטעמאַטיקער, פערשטעהט אַלגעברע), און דעם שכן האָט מען אויך אַ בעט גע־טהאָן, ער זאָל חאַפּען אַ קוק אויפ'ן קלאַפטער האָלץ, און מע האָט שוין, ברוך השם, דאָס האָלץ צעהאַקט אויך, און צעגויפגעלעגט אויך, און מע הייצט שוין מיט'ן האָלץ אַ גאַנצע וואָך, — קומט מען צו געהן נאָכ'ן ערשטען קערבעל, חאַפּט מען ערשט אַ פּעטשאַ־טעק פון דער בעל־הבית'טע, פון דער מאַדאַם, אַז עס ווערד פינס־טער אין די אויגען:

— אַ שענעם קלאַפּטער האַלץ האָט איהר מיר געגעבען! אַזאַ מזל אויף מיינע שונאים! עס איז דען האַלץ? איידער מע דער־לעבט זעהען אַ שטיקעל פייער, קריכען ארוים, שונאי ציון, די אוי־גען פון קאָפּ!...

— וואָס רעדט איהר, מאַדאַמעניו, זאָלט איהר מיר זיין גע־זונט און שטאַרק! — טענה'ט נעבאַך דער אָרעמער האַלץ־איד. — ס'איז גאָלד, ניט קיין האַלץ! ס'איז אמת'ע באַרלינער האָלץ, ניט פּלאַטאָווע האָלץ, טרוקען האָלץ, ווי פּעפּער, גאָלד, ניט קיין האָלץ!...

— אַ מאָדנער איד איהר זייט! — מישט זיך אַריין דער מאַן. — מע זאָגט אייך, אַז דאָס האָלץ איז נאַס האָלץ, דאָס האָלץ וויל ניט ברענען, קומט איהר צו געהן און זאָגט, אַז דאָס האָלץ איז טרוקען האָלץ!

— דאָס האָלץ מוז זיין פון אַזאַ בוים אַ נאַסען, — שטעלט אַריין אַ וואָרט אויך דער איידעם, דער בעל־חשבון, דער מאַטע־מאַטיקער, וואָס פערשטעהט אַלגעברע.

די נסים, וואָס אַ איד שטעהט אוים אין דער ענגער, פינסטערער, חושב'דיגער, שמוציגער, אַזוי־גערופענער „טשערטא", וואוהין דער גלות האָט אידען פערוואָרפען און צענויפגעפּאַקט אַלע אינאיינעם, זענען אַזוי גרוים און אַזוי וואונדערליך, אַז יעדער איינציגער וואָלט געהאַט צו דערצעהלען יציאת־מצרים, ווי אַזוי גאָט האָט מיט איהם געפיהרט, ער האָט דורכגעלעבט אַ יאָהר, און נאָך אַ יאָהר, און נאָך אַ יאָהר, און האָט אויפגעצויגען אַ, חתונה געמאַכט אַ קינד, און נאָך אַ קינד, און נאָך אַ קינד, — חדושים ונפלאות!

ליפּאַ באַשעוויטש וואָלט געהאַט צו דערצעהלען מעהר פון אַלעמען. אַכט קינדער האָט איהם גאָט געגעבען, און אַלע אַכט געראַטענע, געצייכענטע קעפּ. אַלסדינג קאָנען זיי, אַלץ ווייסען זיי, און פרעגט זיי, ווען און וואו האָבען זיי געלערענט? צי האָבען זיי אַנגעקוקט ווען אַ חדר? (אַ חוץ דעם, וואָס ער אַליין פלעגט מיט זיי ביינאַכט אַ מאָל אונטערקנעלען.) צי האָבען זיי געזעהען

ווען א לעהרער? (א הוץ דעם, וואס איינער האט געלערענט מיט׳ן אנדערען.) און פון דעסטוועגען, אז ס׳איז בעשערט, זענען זיי אלע אריין אין גימנאזיע, אלע גוט געלערענט און אויסגעצייכענט זיך אזוי, אז דער לעהרער דער אנטיסעמיט ראמאנענקא (דער פאטער) האט געפועלט, מע זאל זיי בעפרייען פון געצאהלטס און מע זאל זיי נאך ארויסגעבען אויף קליידונג און אויף שטיוועלעך, מחמת ליפא׳ס קינדער האבען א טבע: ביז פופצעהן יאהר געהען זיי האלב־נאקעט און איינגאנצען בארוויס...

ליפא באשעוויטש זאל זיך פערלאזען אויף דער וועלט, ביז עמיצער וועט זיך א מאל דערמאנענען זאגען א גוט ווארט איבער זיינע קינדער, וואלט ער בעדארפט לאנג ווארטען. און דא וואכסט ביי איהם אז מאשא, וואס „זינט גאט האנדעלט מיט מאשעס האט ער נאך אזא מאשע ניט געהאט“...

— ערשטענס, איהר טהון, איהר ארבייטען, גילדענע הענט! היינט איהר לערנען!... גאלע פינעפען!... איהר האט געזעהען איהר אטעסטאט? ניין נאך? איך האב אייך נאך נישט געוויזען? אט וועל איך אייך וייזען, וועט איהר זעהען איין אטעסטאט! און אליין, אליין פון זיך. אז איך זאג אייך, ס׳איז א מאשע פון גאט! שוין איין מאל א מאשע!

אזוי האט געקלונגען ליפא באשעוויטש איבער אלע שכנים און בעקאנטע, פערשלאגען אלעמען דעם קאפ מיט זיין מאשא. און ווער שמועסט, אז מאשא האט געענדיגט די גימנאזיע און האט געבראכט אהיים א גאלדענע מעדאל, איז דער ארעמער פאטער שיער ניט אראפ פונ׳ם זינען און האט שיער ניט משוגע געמאכט אלע שכנים מיט אלע בעקאנטע און אומבעקאנטע. איטליכען בע־זונדער האט ער אפגעשטעלט, געוויזען די מעדאל און דערצעהלט, ווי אזוי זיין מאשא לערענט, ווי אזוי זי האט אויסגענומען ביי׳ם דירעקטאר און ביי די לעהרער און ווי אזוי זי טהוט און ארבייט אין שטוב, לעהרענט מיט די קלענערע קינדער, און וואס פאר א באפיער זי האט אוועקגעשיקט צום מיניסטער, וואס זי, מאשא,

אליין האט געשריבען... און נישט לאנג געטראכט, האפט ער ארויס א פאפיער און לייענט אייך בקול רם און מיט א קוועטש און מיט איין אפזעץ:

„יעווא וויסאקאפרעוואסחאדיטעלסטוואו גאספאדינו מיניס־טרו נאראדנאהא פראסוועשטשעניא...“

פריי האבען אפגעאטעמט די שכנים און בעקאנטע פון ליפא באשעוויטש, אז זיין טאכטער מאשא איז אוועקגעפאהרען קיין פעטערבורג. אצינד, האבען זיי גערעכענט, וועט זיי ליפא לאזען צו־רוה מיט זיין מאשא'ן. זיי האבען אבער געהאט א מיאוסען טעות; זיי האבען געמוזט בעקענען זיך מיט איהר קארעספאנדענץ, מיט די בריעף, וואס מאשא שרייבט צו איהרע עלטערען פון פעטער־בורג. מערקווירדיגע בריעף! זי ארבייט שווער און ביטער, גייהט גרעט, אום צו פערדיענען איהר אויסקומעניש, און שטודיערט אויף דאקטאר. היינט שרייבט זי פון א נייעם לעבען, וואס וועט ניך איינטרעטען אין גאנצען לאנד, א לעבען פון פרייהייט, פון גלייכ־הייט — קאנסטיטוציע! אין יעדען בריעף רעדט זי פון קאנסטי־טוציע; עס הויבט זיך אן ביי איהר מיט קאנסטיטוציע און עס לאזט זיך אויס מיט קאנסטיטוציע... עס איז דערגאנגען אזוי ווייט, אז די שכנים האבען איהם א נאמען געגעבען „קאנסטיטוציע“, דאס הייסט, אנשטאט ליפא באשעוויטש האט מען איהם אנגעהויבען רופען „ליפא קאנסטיטוציע“...

חכמים האבען זיך געווערטעלט איבער ליפא באשעוויטש'עס טאכטער מיט איהר קאנסטיטוציע. און ליפא באשעוויטש'עס טאכטער האט געארבייט מיט דער גאל גאר נישט אויף קאטאוועס איבער דער קאנסטיטוציע און געגלויבט, אז ניט היינט איז מארגען האבען מיר זי, די שענע, די ריינע, די געווינשטע קאנסטיטוציע! מע וועט זי אונז געבען, האט מאשא באשעוויטש געטענה'ט, א מבול פון בלוט וועט פערגאסען ווערען! דער מבול וועט פערטרינ־קען די זינדיגע ערד און אפשווייקען דעם גאנצען שמוץ, און עס

וועלען זיך אויסלייטערען די הימלען, און עס וועט ארויסשיינען די זונן, און עס וועט ווערען ליכטיג אין דעם גאנצען לאנד !

אזוי האָט געפּרעדיגט מאשא באשעוויטש אויף יעדען טריט און שריט צווישען יונגוואַרג און צווישען ארבייטער, און האָט בעקומען א נאָמען אין די געוויסע קרייזען און איז געוואָרען בע־ליעבט פונ'ם פּראָסטען פּאָלק. „אונזער מאשא" — אזוי האָט זי געהייסען אין די געוויסע קרייזען, און א סך זענען געווען גרייט צו געהן מיט איהר אין פייער און אין וואסער און אין עק וועלט...

קיין בריעפטרעגער אין דער גרויסער שטאָדט פעטערבורג האָט ניט אזוי פיעל אויסגעמארשירט א טאָג, ווי אונזער מאשא באשע־וויטש. אויפגעשטאַנען אין דער פריה און אָנגעשריבען א פּאָר צעהנדליג בריעף צו פערשיעדענע חברים איבער פערשיעדענע אַנ־געלעגענהייטען, האָט זי זיך געלאָזט געהן פון עק שטאָדט היבשע עטליכע מייל אין אינסטיטוט, פון אינסטיטוט ווידער א היבשער מהלך אין דיעשאָווקע, וואו מע קאָן קריגען צו יעדער צייט דעם ביליגסטען מיטאָג, און פון דאָרטען ווידער א מייל צעהן צו דער פאבריק אויף דער ארבייט, און פון דאָרטען צו בעקאַנטע, פון די בעקאַנטע צוריק אהיים אין עק וועלט אריין, מעהרסטענטייל צופוס. וואָרום אויף צו פאָהרען אומעדום בעדאַרף מען האָבען רויטשילד'ס פערמעגען מיט קורח'ס עשירות... אזוי האָט געזאָגט מאשא בא־שעוויטש און האָט געשפּרייזט איבער פעטערבורג, ווי א גוט פערד, זיך ניט אָפּצושטעלען אויף קיין מינוט.

אין וואָס איז בעשטאַנען מאשא באשעוויטש'עס ארבייט — האָט, א חוץ איהר פּאַרטיע, אי דאָס די גאַנץ נאָהענטע, קיינער נישט געוואוסט און נישט געדאַרפט וויסען — קאָנספּיראַציע... נאָר פּאָליציע האָט דוקא געוואוסט, געוואוסט אלע איהרע שטיקלעך אר־בייט, וואָס זי האָט אָפּגעטהאָן, און געזוכט זי מיט ליכט און נישט געקאָנט געפינען. — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

נאָר איינער האָט זיך אונטערגענומען זי אויסזוכען. דאָס איז געווען אַ בעריהמטער שפּיק מיט'ן נאָמען י אַ ש ק אַ וואָ ר אָ נ אַ.

קאַפּיטאַל ד.

י אַ ש ק אַ וואָ ר אָ נ אַ.

אין די פּאַפּיערען שטעהט ער פערשריבען „יאַקאָוו וולאַדימיראָוויטש וואָראָנין, צוויי און דרייסיג יאָהר אַלט". דער אמת'ער נאָמען זיינער איז: „יענקעל וואָרענער", פון אַ קליין שטעדטעל אין גראָדנער גובערניע. זיין ביאָגראַפיע איז אינטערעסאַנט, און מיר געבען זי איבער אַזוי קורץ, ווי ווייט ס'איז נאָר מעגליך.

...דער פאָטער אַ מלמד... די מוטער אַ בעקערין... ביז פינף יאָהר געליטען הונגער... פון פינף יאָהר געהאָלפען ברענגען די קינדער עסען אין חדר אריין, פערדיענט אַ גראָשען, געקויפט ביי דער מוטער אַ בייגעל אויף אָנבייסען... פורים געטראָגען שלח־מנות... זומער געגאַנגען באָרוויס ביז דרייצעהן יאָהר... נאָך דער בר־מצוה נישט געוואָלט דאַווענען... געשלאָגען פונ'ם פאָטער, צעבראָכען אַ האַנד... אַנטלאָפען קיין גראָדנאָ... געשלאָפען אין דרויסען... געלערענט פון אַ משוגענעם רוסיש און מאַטעמאַטיק... גע'גנב'עט אַ גמרא אין שוהל, פערזעצט פאַר אַ האַלבען ברויט... אַנטלאָפען קיין מיר אין דער ישיבה... זיך פערשטעלט פאַר אַ פרומען, געדאַווענט פון פריה ביז נאַכט... געגעסען טעג... גע'גנב'עט שטיקלעך בולקע פונ'ם טיש... שבת געכאַפּט מיט אַ פּאַפּיראָס אין בית־הכסא... געשלאָגען... אַנטלאָפען קיין ביאַליסטאָק... געוואָרען אַ לעהרער... גענומען אַ גילדען אַ וואָך פאַר צוויי שעה אין טאָג... געהונגערט... געוואָרען אַ חתן פאַר אַ מיידעל, טויב ווי די וואַנד... גענומען פינף און פופציג רובל נדן... געקויפט אַ פּאָר שטיוועל (דאָס ערשטע נייע פּאָר שטיוועל)... אַנטלאָפען קיין ווילנאַ... אָפּגעגעבען עקזאַמען אויף זעכס קלאַסען... זיך בעקאַנט מיט בונדיסטען... געשריבען דראַמעס אין זשאַרגאָן...

געטראָגען פערקויפען צו א פערלעגער... פאָרגעלעגט א פרייז אויף דער וואָג: צוויי גילדען א פונט... די דראַמעס צעריסען, אָנגעשריבען א סאטירע אויפ'ן פערלעגער... בעוויזען פאַר די חברים... אלע געווען ענטציקט... אוועקגעשיקט אין א אידיש בלאַט... פאַרפאַלען ווי אין וואַסער... זיך פערליעבט אין א מיידעל... מיאוס ענטזאָגט... זיך געוואָלט טרינקען אין ווילייקאַ... בעקומען א ידיעה, אַז דער פאָטער איז טוידט, די מוטער הונגערט... זיך געגעבען דאָס וואָרט אויסשטודירען אַדוואָקאַט... אריין אין אַפטייק... אָפּגעוועזען צוויי יאָהר... געשיקט דער מוטער געלד, א רובעל א וואָך... אויף יום-טוב צוויי רובעל... דער אַפּטייקער זיך געטשעפּעטפּ, אַז ער טיילט אָרעמע מיידלעך פאַרפומען אומזיסט... א אינטריגע פונ'ם אַפּטייקער'ס פרוי... אַנטלאָפען קיין פעטערבורג... געוואָלט שטודירען מעדיצין... שטאַרק געהונגערט... געוואָלט דערשלאָגען זיך צום באַראָן גינזבורג... אויסגעשטאַנען שטונדענלאַנג אויפ'ן פראָסט... געצווינגען די אויפמערקזאַמקייט פון דער פּאָליציע... ארעסטירט... געוואָלט אַרויסשיקען מיט'ן עטאַפּ קיין גראָדנאָ... זיך גע'שמד'ט... פערלאָרען די האָפנונג אופ'ן באַראָן גינזבורג... דער מוטער קיין געלד נישט געקאָנט מעהר שיקען... אליין אויך געהונגערט... זיך געשטעלט אין אַרסענאַל פאַר איין אַרבייטער... געהערט לעקציעס אין אוניווערזיטעט... זיך געריבען אוף אלע פערזאַמלונגען... זיך געקענט מיט אלע סטודענטען און אַרבייטער... די שמד פערבאַרגען... געווען פערמישט אין א סקאַנדאַל מיט דינאַמיט... שיער ניט בעקאָנט זיך מיט סיביר... געגאַנגען אויף קאָמפּראָמיס... אויסגעגעבען א פאַר חברים, ניך בעפרייט געוואָרען... געוואָלט הענגען זיך... בעקומען איין איינלאַדונג, פאָרגעלעגט א שטעלע אלס שפּיאָן... מיט פרייד דערזעהען דעם ערשטען הונדערטער... זיך פערליעבט אין א גוי'ע א וועשערין... חתונה געהאַט... האָט צוויי קינדער... דיענט געטריי... נאַטשאַלסטווע העכסט צופריעדען... געקויפט איין אייגען הייזעל... געהט אלע מאָל העכער... ביי אייניגע אַרבייטער פערדאַכטעט... בעקומען א גרוס פונ'ם מלאך-

המות... היט זיך די ביינער... געהאט די עהרע א פאר מאל צו ראַ־
פּאָרטירען פערזענליך פאר א הויכען נאטשאלניק... בעקומען א
קאָמאנדיראָווקע קיין ווארשא... אויסגעפילט זיין מיסיאָן אויפ׳ן
בעסטען ארט... בעקומען א שענע מתנה מיט א שטענדיגען פּאָס־
טען אין פּעטערבורג... וואָלט געקאָנט זיין פאָלשטענדיג צופריע־
דען, ווען די ארבייטער זאָלען ניט שרעקען מיט׳ן טוידט...

עד כאן ביאָגראפיע פון יאשקא וואָראָנא.

* * *

יאשקא וואָראָנא האָט געמוזט מודה זיין, אז אזא שווער שטי־
קעל ארבייט, ווי די דאָזיגע פערבאָרגענע „מאשא" האָט איהם
פערגעבען, האָט ער נאָך נישט געהאט קיינמאָל, און אז ער וועט
זי האָבען צו געדענקען ווייל ער וועט לעבען! א חשד האָט ער
געהאט אויף א מיידעל מיט קורצע האָר, וואָס איז געגאנגען איינ־
מאָל פון א פערזאמלונג מיט א גאנצער חאליאסטרע, שוין שפּעט
אין דער נאכט איז דאָס געוועזען, זיך אָפּגעשטעלט אלע ווײַלע
און דיסקוטירט (ס׳איז געווען אין יענע גליקליכע טעג, ווען דריי
מענשען האָבען נאָך געקאָנט אין גאס רעדען פראנק און פריי). אָפּ־
געזעגענט זיך מיט דער חאליאסטרע, האָט דאָס דאָזיגע מיידעל גע־
נומען א דראָזשקע און געהייסען זיך פיהרען אויף איינע פון די
פינסטערע געסלעך פון דער גרויסער שטאָדט פּעטערבורג. זעלבסט־
פערשטענדליך, אז יאשא האָט באלד אויך גענומען א דראָזשקע
און האָט זיך אויך געהייסען פיהרען אויף דער זעלבער גאס, און
אז דאָס מיידעל האָט זיך אָפּגעשטעלט, צעצאָהלט זיך, אראָפּגע־
קראָכען, אנגעקלונגען און אריינגעגאנגען אין הויף אריין, האָט אונ־
זער אגענט אָפּגעוואַרט א ווײַלע, אנגעקלונגען צום דוואָרניק, אריינ־
געגאנגען אין הויף אריין, בעוויזען דעם דוואָרניק זיין אגענט־
צייכען און געהייסען זיך ווייזען די ביכער, וואו עס ווערען
אריינגעשריבען אלע די, וואָס וואָהנען דאָ אין הויף. יאשקא האָט
דורכגעבלעטערט אלע ביכער עטליכע מאָל הין און צוריק און אָפּ־

געשטעלט זיך אויפ'ן נאָמען מ ר י ם ג י ט ע ל ב א ש ע־ ו ו י ט ש . . . וואָהנט ביי אַ אָרשער מעשטשאַנין משה מאַלקין...

— אַ??? מאַלקין?... אַ קענטליכער נאָמען... ביי איהם וועל איך שוין עפּיס אויסגעפינען...

קאַפּיטעל ה.

ד י ק ל י נ ע ק אָ מ ו נ ע.

מאַלקין איז געווען בעקאַנט דער פּאָליציע שוין פון לאַנג — דורך זיין חלאַפּאָטשען ווענען פּראַוואָזשיטעלסטווא און דורך זיי־נע אָפטע פּראָשעניעס מיט זיין דולען אַ קאָפּ. עס האָט נישט גע־האָלפען קיין זאַך, קיין אַרעסטירען, קיין אַרויסשיקען מיט'ן עטאַפּ — מאַלקין האָט זיך איינגעשפּאַרט איין מאָל פאַר אַלע מאָל: אָרשע איז פאַר איהם צו קליין, ער וויל זיין אַ פּעטערבורגער — און ער האָט אויסגעפיהרט. ער האָט געבראַכט צו פיהרען פון אָר־שע איין „אַטעסטאַט" פון אַ בעל־מלאכה (אַ שוהוואַכסמאַכער) און האָט זיך בעזעצט אין פּעטערבורג.

צוויי כחות האָבען געאַרבייט פאַר מאַלקינען, ער זאָל ווערען אַ פּעטערבורגער תושב: איין כח האָט איהם געטריבען פון אָרשע, ווייל אין אָרשע איז ניטאָ וואָס צו טהון. דער אַנדערער כח האָט איהם געצויגען קיין פּעטערבורג, ווייל אין פּעטערבורג, האָט ער געהערט, ווערען אידען רייך, אונגעהייער רייך. פון דער מלחמה (דאָס איז געווען אין דער מלחמה־צייט מיט יאַפּאַן). מאַלקין האָט אָבער אַביסעל פערשפּעטיגט. איבער דעם חלאַפּאָטשען ווענען פּראַוואָזשיטעלסטווא און איבער'ן געהן מיט'ן עטאַפּ האָט ער דורכ־געלאָזט די סאַמע בעסטע, די גאָלדענע צייט, און איז אָנגעקומען קיין פּעטערבורג דעמאָלט, ווען מע האָט שוין גאָר אָנגעהויבען שמועסען וועגען שלום — און אונזער שוהוואַכסמאַכער האָט זיך אומזיסט אויסגעבראַכט, און ער וואָלט געשטאָרבען פון הונגער, ווען זיין ווייב זאָל איהם ניט קומען צו הילף מיט איהר קאָנען

גוט קאָכען פיש און באַקען חלה. ער האָט געעפענט אַ וואָלוועלע קיך מיט בעטלעך פאַר ניט קיין רייכע לייט און אויסגעהאַנגען אַ צעטעל — און עס האָט איהם מצליח געווען: אין גאַר אַ קורצע צייט איז מען געוואָוירע געוואָרען איש מפי איש, אַז ביי מאַלקינען עסט מען געשמאַקע פיש מיט פרישע חלה אַלע טאָג, און נישט טייער — און מאַלקינ׳ס קוואַרטיר, וואָס איז געווען אונטער׳ן סאַמע הימעל, אויפ׳ן אויבערשטען עטאַזש, איז גיך געוואָרען בעזעצט דורך שטענ־דיגע קוואַרטיראַנטען, יונגע מענשען פון פערשיעדענע פּראָפעסיעס, אָדער, בעסער געזאָגט, מענשען אָהן פּראָפעסיעס, דאָס, וואָס מע רופט אָן „אינטעליגענטע פּראָלעטאַריערס“, אַזעלכע מענשען, וואָס וואָלטען אַ בעלן געווען עפּיס טהון, ארבייטען, האָרעווען, אַבי פער־דיענען זיך דאָס שטיקעל ברויט. ניט צוליעב געלד חלילה, נאָר אום צו דערהאַלטען די נשמה, בכדי מע זאָל קאָנען פאָרטזעצען די גרויסע ארבייט פון דער הייליגער אידעע, וועלכע האָט זיי אַלע צענויפגעקליבען דאָ, אונטער׳ן סאַמע הימעל, ביי מאַלקין דעם שוהוואַכסמאַכער...

ואלה שמות — אָט דאָס זענען די נעמען פון די קוואַרטיראַנ־טען, וואָס ביי מאַלקינען אונטער׳ן הימעל.

מ א י ר פ ר י ד ע ל — צוויי און צוואַנציג יאָהר, אַ בונדיסט. געלערענט אין דריי גימנאַזיעס, ניט געענדיגט איינע אפילו, איבער מאַטעמאַטיק. ווייל מאַטעמאַטיק איז אַ בורזשואַזנע חכמה. צע־קריעגט מיט די עלטערען. אַנטלאָפען קיין פּעטערבורג, זיך פער־שריבען פאַר אַ זעצער אין דרוק, אריין אין אוניווערזיטעט. ניעדע־ריגע וואוכס, שווארץ, געשטופּעלט, אַ ניעדעריגע ראיה.

ח י י ם ב ר ו י ד א — פיער און דרייסיג יאָהר. געווען אַ מלמד. אליין זיך אויסגעלערענט שפּראַך. פיעל געלעזען. אַ גע־פּעהרליכער אַנטי־ציוניסט און אַנטי־נאַציאָנאַליסט. לייענט שטי־לערהייד דעם „השלח“... פערשריבען פאַר אַ שניידער. פון וואָס ער לעבט וויים נאָר גאָט און ער... אַ הויכער, אַ דינער, רעדט הייזעריג, דאַכט זיך, אַ קאַנדידאַט אויף טשאַחאָטקע, און אפשר ניט...

מ י ש א ב ע ר ע ז נ י א ק (דער אמת'ער נאָמען זיינער איז משה פידלער) — קרוב צו פערציג. איין אנטלאָפענער פון סיביר. געענדיגט צוויי פאַקולטעטען. אַ זעלטענער גבור. אַז ער רעדט, הורעט ער. שטאַרק געזוכט פון פּאָליציע. לעבט פון דעם, וואָס ער זינגט אַלע זונטאָג אין „כאָר". שווער צו דערקענען אין איהם אַ אידען. גרויס, בעוואַכסען, זעהט אויס ווי אַ דיאַק. אַ ווילדער בעל כעסן.

נ י ס ע ל א ו ו ר ו מ י ם — אַ יונגעל פון נייענצעהן יאָהר. נישט געלערענט אין ערגיץ. זעלטענע פעהיגקייטען. שרייבט שירים אין די בעסטע רוסישע צייטונגען, חתמ'עט זיך „קאַליברי". אַ פּייערינער אַנאַרכיסט. פערשריבען אַ פאַרבער. ווייס ווי אַ מיידעל. פּוכקע בעקלעך.

ע ט ק ע ו ו י י ר א ך — פיער און צוואַנציג יאָהר. אַ ליטווישקע פון באָברויסק. פערשריבען פאַבריקמאַכערין. געענדיגט גימנאַזיע. שטודירט אויף דאַנטיסטין. לעבט פון קלעפּען קאַראַבקעס. שוואַרץ, נאָר חנ'עוודיג. אויגען — פייער.

ח ו ה ו ו א ה ל — איין און צוואַנציג יאָהר. שטאַמט פון גרויסען יחוס: דער פּאָטער בעריהמט זיך, אַז ער קומט אַרויס פונ'ם אידישען־פּוילישען קעניג שאול וואהל. אוועקגעוואָרפען אַ חתן אַ גביר. זיך אויסגעלערענט מאַססאַזש. פערשריבען היטעלמאַכערין. אַ מסובכ'ע רעוואָלוציאָנערקע. נים קיין שענע.

מ אַ ש אַ ב אַ ש ע ו ו י ט ש — קענען מיר.

אַצינד וואָלט מען נאָך בעדאַרפט פאָרשטעלען אייך מאַלקינ'ס דריי עלטערע בנים. „בנים", ניט „זיהן" — איז די משמעות, אַז דאָס זענען דריי הויכע געזונדע קלאָפּערס, מיט הויכע רגלים, מיט געזונדע ידים, וואָס קאָנען גוט אַרבייטען און גוט אָכל'ען; זיי האָבען איין אַפּעטיט, וואָס מיליאָנערען מעגען זיי מקנא זיין. אויף זיי קוקענדיג, עסט זיך גאָר אַנדערש. אַ כפרה זיבעצעהן יום־טוב'דיגע סעודות מיט אַכצעהן חופה־וועטשערעס, מיט הונדערט ראַאוטען, דינערס און באַנקעטען פון פיעלפאַכע מיליאָנערען, פאַר אייך

וועטשערע אין דער וואַכען ביי'ם שוהוואַכסמאַכער דאָרטען אין דער הויך, אונטער'ן סאַמע הימעל, ביי דעם אינטעליגענט־פּראָלע־טאַריש געזינדעל, — נישטאָ קיין צערעמאָניעס! נישטאָ קיין און־בען־אָן! מע זעצט זיך אַוועק און מע רעדט און מע עסט אַלע אינאיינעם, מיינס און דיינס און שותּפות'דיג — אַ מין קאָמונע...

מיט דער צייט איז דאָ טאַקי געוואָרען אַ שטיקעל קאָמונע — אַ דאַנק דער נייער קוואַרטיראַנטקע מאַשאַ באַשעוויטש. אַז מאַשאַ באַשעוויטש איז געקומען צום ערשטען מאָל בעשטעלען זיך דאָ קוואַרטיר און קעסט, האָט זי זיך פון דער ערשטער מינוט אָן גע־פיהלט, אַז זי איז אין דערהיים. בעקענט זיך מיט דער גאַנצער קאָמפּאַניע און מיט אַלע פאַרשוינען ביי'ם נאָמען, האָט מאַשאַ אַראָפּגעוואָרפען פון זיך דאָס היטעלע מיט'ן מענטעלע, פער־קאַטשעט די אַרבעל און אַוועקגעשטעלט זיך העלפען דער פרוי מאַל־קין וואַשען דאָס געפעס. מאַלקין אַליין האָט זיך אַפּילו געפּרובט פּראָטעסטירען, האָט איהם מאַשאַ אָפּגעשניטען:

— עס איז ניט אייער עסק! קוים האָב איך צייט, דאַרף איך אייך העלפען; ווייל אַ י ך קיין צייט ניט האָבען, וועט איהר מיר העלפען... אָט, למשל, האָט זיך ביי מיר צעריסען אַ שוך, איהר זעהט? זייט זיך מטריח, הערר מאַלקין, נאַט אייך מיין שוך און טראָגט איהם אַריין צום שוסטער, איך האָב געזעהען דאָ אין הויף ביי אייך אַ שוסטער; בעדינגט זיך מיט איהם, וואָס ער וועט וועלען פאַר דער רעפּעראַציע, און זייט מוחל טאַקי אין איין וועגס בעצאָהלט איהם דאָרטען, וואָרום איך בין היינט נישט ביי געלד...

שפּעטער מיט עטליכע מינוט האָט מאַשאַ דערהערט קאַוויר־טשען אַ קינד פון הינטער'ן אויווען אַרויס, האָט זי זיך אָנגערופען צו דער פרוי מאַלקין:

— דאָס איז אייערס? אַנו, ווייזט נאָר אהער אייער וויי־נענדיג בעשעפענישעל, וועלען מיר זעהען, וואָס געהט דעם אָפּ?...—
און מאַשאַ האָט גענומען דאָס קינד צו זיך אויף די הענד, איהם אַ נאָמען געגעבען „פּעמפּעק“, געדרעהט און געטרייסעלט און גע־

טאַנצט מיט דעם, אַזוי לאַנג, ביז דאָס וויינענדיגע בעשעפעניש־ל
אָדער פּעמפּעק האָט אַרויסגעשטעלט אַ רויט צינגעל מיט זעכס נאָר־
וואָס אויסגעשניטענע צייהנדלעך און האָט זיך פערגאַנגען פון גע־
לעכטער.

— וואָס זיצט איהר, ווי די כלות, צענויפגעלעגט די הענד? —
האָט זיך מאַשאַ צעשריען אויף די צוויי קוואַרטיראַנטקעס, די מייד־
לעך, וואָס שטודירען איינע אויף דאַנטיסטין, די צווייטע מאַס־
סאַזש.

— וואָס זאָלען מיר טהון? — פרעגען די מיידלעך מיט אַ גע־
לעכטער.

— וואָס זאָלט איהר טהון? — ענטפערט זיי מאַשאַ. — כאַפּט
איין אויטאָמאָביל און פאָהרט זיך דורך אַביסעל איבער „ניעוו־
סקי״!... אָט ליגט אַ בעזעם, נעמט מען און מע פערקעהרט די־
די שטוב.

עס פערשטעהט זיך, אַז דעם ערשטען אויפדערנאַכט, צו דער
ערשטער וועטשערע, האָבען זיך אַלע געוואָלט אויספּיינען פאַר מאַ־
שאַ באַשעוויטש, איטליכער מיט זיין פריידענקען און מיט זיין שען
רעדען, און מע האָט פערבונדען אַ דיסקוסיע איבער אַ פּרינציפּיעלע
עקאָנאָמישע פראַגע, און עס האָבען זיך אַ גאַס געטהאָן ווערטער:
„קאַרל מאַרקס... לאַסאַל... פּראָלעטאַריאַט... קויטסקי... קלאַסען־
קאַמפּף״...

— שאַט, קינדערלעך! — האָט אויסגעשריען מאַשאַ באַשע־
וויטש און האָט זיך פערשטעלט די אויהערען. — ווילט איהר פיהרען
אַ דעבאַטע ניט ווי גענז, נאָר ווי מענשען, דאַרפט איהר דאָס מאַ־
כען פּאַרלאַמענטאַריש, אויסוועהלען אַ פּרעזידענט, זיך מעלדען צום
וואָרט. היינטיגס מאָל בין איך אייער פּרעזידענט... הערר בערעז־
ניאַק, איהר האָט דאָס וואָרט!...

און אָט אַזוי איז דאָס במילא געוואָרען ביי מאַלקינען אַ קליי־
נע קאָמונע, און איהר פיהרערין איז געווען מאַשאַ באַשעוויטש.

קאפיטעל ו.

געשאָסען דעם פויגעל און ניט געטראָפען.

עס איז נאָך נישט געווען רעכט נאכט, עס זענען נאָך נישט אלע גאסען געווען באלייכט, אז די קליינע קאָמונע, וואָס געפינט זיך הויך אונטער׳ן דאך, ביי מאַלקינען אין וואָהנונג, האָט זיך אָנגעהויבען איינציגווייז צענויפגעהן און איבערגעבען איינס דעם אנדערען די פּאַסירונגען פון׳ם טאָג. איטליכער פון זיי האָט געהאַט פּעק מיט נייעס צו דערצעהלען: דער פון א געהיימער פערזאַמ־לונג, דער פון איין איבערפאַל איבער ארבייטער, דער פון א נייעם שטרייק, וואָס ווערד געפּלאַנט, און איטליכער האָט געוואָלט, מע זאָל איהם אויסהערען פריהער. האָט זיך אריינגעמישט דער בעל־הבית, מאַלקין אליין, און האָט זיך אָנגערופען צו דער חברה בזו הלשון:

— ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען, קינדער? אָט הערט מיך אויס, וועל איך אייך דערצעהלען א שענס. ערשטענס, בין איך עלטער פון אייך, — פון דעם, וואָס איך בין דאָ בעל־הבית, רעד איך שוין ניט, ביי אייך שפּיעלט דאָס וואָרט „בעל־הבית“ א קנאָפּע ראָלע, — און צווייטענס, זאָג איך אייך צו, אז איהר וועט לאַכען.

— אויב לאַכען, זענט איהר פּאַרהאַנד, הערר מאַלקין, איהר האָט דאָס וואָרט!

זעלבסטפערשטענדליך, אז די ווערטער געהערען צום שטענ־דיגען פּרעזידענט פון דער קאָמונע, צו מאַשאַ באַשעוויטש, וואָס איז די גאַנצע צייט געזעסען פערטראַכט, צערודערט, געפּויקט מיט די פינגער איבער׳ן טיש — א סימן, אז זי איז ניט אויפגעלעגט... און דער בעל־הבית מאַלקין הויבט אָן צו דערצעהלען זיין מעשה:

— אין דערפריה, אז איהר אלע זענט זיך צעגאַנגען ווי זאַלץ אין וואַסער, און איך בין געבליבען איינער אליין מיט אָט דעם קליינעם פּעמפּעק (ער ווייזט אויפ׳ן מיזיניקעל, וואָס זיצט ביי דער מאַססאַזשיסטקע אויף די הענד און רייסט זי ביי דער נאָז), עפּענט

זיך אויף די טהיר און עס קומט אריין צו מיר א פאקענטרעגער מיט ביכלעך און זעצט זיך אוועק מיט מיר פלאפלען, און דער קליינער פעמפעק לאזט ניט אויסרעדען א ווארט, ווי זיין שטייגער איז. בקיצור, היסטאריעס, מעשיות, געשיכטען, עס לאזט זיך אויס, אז ער איז א חברה־מאן, און נאך א פארברענטער דערצו, פארקויפט טרפה ביכלעך און האקט מיר אריין בשעת מעשה א גאלקע, אז די מאשא, וואס האט זיך ארייננעחאפט אין די טיפאגראפיעס און האט אפגעדרוקט די פראקלאמאציעס, איז דאס זיין טאכטער... נו? האב איך אייך געזאגט, אז איהר וועט לאכען?

— נו? וואס־זשע האט א י ה ר געזאגט? — פרעגט איהם מאשא באשעוויטש.

— וואס זאל איך איהם זאגען? — מאכט מאלקין. — איך האב איהם געזאגט, אז ער איז מחילה א גרויסער שקרן. האט ער געוואלט מיך איבערשפארען און איינרעדען, אז ס'איז פארט זיין טאכטער'ס ארבייט, האט דאס מיך שוין אונטערגעטראגען, האב איך איהם אויסגע'בטל'ט אלע בייזע חלומות און האב איהם מגלה געווען דעם סוד, אז די מאשא איז גאר איין אנדער מאשא, און אז איך קען זי, און אז זי וואהנט דא טאקי ביי מיר אין שטוב...

גלייך ווי א בייזע פליעג האט איהר דערלאנגט א ביס, אזוי האט זיך מאשא באשעוויטש אויפגעחאפט! געגעבען א פליעסק מיט די הענד און אויסגערופען צו מאלקינען:

— וואס האט איהר געטהאן? איהר זענט דאך א יונגעל, איין אלט יונגעל און א נאריש יונגעל! ווער האט אייך געבעטען, איהר זאלט פלאפלען מיט דער צונג? אך, מאלקין! מאלקין!...

און מאשא באשעוויטש האט גענומען לויפען איבער'ן שטוב, פייערען און ווארפען זיך, און אכקען און אייקען און ברעכען די הענד. די גאנצע קאמונע און מאלקין אליין האבען זיך פשוט דערשראקען פאר איהר; זינט זיי קענען זיך מיט מאשא באשעוויטש האבען זיי זי נאך נישט געזעהען אזוי אויפגערעגט און צעטראגען, ווי אצינד. עס האט נישט געהאלפען קיין בערוהיגען, קיין

אויסרעדען דאָס האַרץ. מאַשאַ באַשעוויטש האָט זיך נישט גע־לאָזט איבעררעדען. און אויף מאַלקינען האָט זי געפייערט, גע־שוועבעלט.

— וואָס פאַר אַ רעכט האָט איהר געהאַט אַרויסצוגעבען פאַר אַ ווילד־פרעמדען מענשען, וואָס איהר קענט איהם ניט און ווייסט איהם ניט, אַזעלכע זאַכען, וואָס געהערען זיך מיט אייך ניט אָן? איך בין איבערצייגט, אַז דאָס איז אַ חברה־מאַן פון דעם גוטען אָרט... אונזער דוואָרניק האָט מיר עפּיס געפּלעטשעט היינט אין דער פריה, אַז נעכטען ביי נאַכט, נאָך מיין קומען אַהיים, איז דאָ געווען עפּיס אַ נפש און האָט זיך נאָכגעפרעגט אויף עמיצען, ער ווייסט ניט, צי אויף מיר, צי אויף איין אַנדער באַרישני... ווייסט איהר, קינדער, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך פאָהר אַריבער אויף איין אַנדער קוואַרטיר, און טאַקי באַלד, קינדער! פּרובט נישט מיך איבעררעדען, וואַרפט אַוועק אַלע אייערע גרימאַסען מיט די טרויעריגע רעדעלעך. העלפט מיר בעסער צענויפנעמען מיין „באַ־גאַזש", און זאָל איינער פון אייך זיך מטריח זיין צום דוואָרניק מיך אויסשרייבען פון די ביכער, אַז איך בין אַרויסגעפאָהרען פון פּעטערבורג אין ווילנאַ... אויב זיי וועלען מיך וועלען זוכען, זאָלען זיי זיך חאַטש דרעהען דעם קאָפּ... זייט געזונד, קינדער, אין אַ פּאָר טעג אַרום וועט איהר האָבען פון מיר אַ ידיעה... זיי געזונד, קליינער פּעמפּעק, גיב אַהער די אויסגעשמירטע מאָרדע דיינע, איך ווינש, דו זאָלסט וואַכסען און זיין חאַטש אַ ביסעלע קליגער פון דיין טאַטען... אַדיע!

איין אייגענע שוועסטער דאַרף מען אַזוי וואַרעם ניט אַרויס־בעגלייטען, ווי וואַרעם די קליינע קאָמונע האָט אַרויסבעגלייט איהר פּרעזידענט מאַשאַ באַשעוויטש. אַלע זענען געווען געריהרט, דער־שלאָגען פון אַזאַ אונערוואַרטעטען סוף. די מאַדאַם מאַלקין האָט זיך ניט געקאָנט איינהאַלטען און האָט זיך צעוויינט. און די צוויי מיידלעך, די קוואַרטיראַנטקעס, די דאַנטיסטין מיט דער מאַססאַ־זשיסטין, האָבען זיך צוגעגרייט געהן בעגלייטען זי, האָט אָבער

מאשא געפּראַטעסטירט קעגען דעם, און אַז זי האָט שוין געהאַל־טען אויף יענער זייט טהיר, האָט זי זיך אומגעקעהרט צו דער קאַמונע מיט'ן פּנים און האָט צו זיי אַזוי געזאָגט:

— וואָס נאָך, קינדער, האָב איך אייך פערגעסען זאָגען? יאָ, טאַטער דערהערט איהר, אַ קשיא אויף אַ מעשה, אַז מע האָט מיך געפּאַקט, זאָלט איהר זיך ניט דערוועגען קיינער פון אייך געהן צו מיר צו גאַסט, און פאָלגט מיך, אין אויוועז הייצט זיך, זייט מבער חמץ, זוכט אויס, ווען איהר האָט ערגיץ אַ בריוועל, אַ שטיקעל פּאַ־פּיער, אַ פּראָקלאַמאַציע, אַ ביכעל, און פערברענט דאָס געזונדער־הייד, און ווער עס פיהלט, אַז ער דאַרף ניט זיין דאָ, זאָל ער בע־צייטענס בעסער זיך אָפּטראָגען... זייט געזונד אַלע! זיי געזונד, קליינער פּעמפּעק! נאָך דיר וועל איך בענקען...

זעלבסטפערשטענדליך, אַז תיכף נאָך מאשא'ס אוועקגעהן האָט איבער דעם זיך פערבונדען אַ הייסע דעבאַטע צווישען די מיטגליע־דער פון דער קאַמונע. איינינגע האָבען שאַרף קריטיקירט מאשא'ס אַנטלויפען און מאשא'ס בעהאַלטען זיך; איינינגע האָבען זי פער־ענטפערט און האָבען זיך גענומען צו דער אַרבייט: ברענען בריעף און ביכלעך, און מאַלקינ'ס בנים האָבען געהאָלפען. די פרוי מאַלקין האָט הנאה געטהאָן, וואָס מע האָט פערשפּאָרט האָלץ, און דער קליינער פּעמפּעק האָט געקוועלט, ניט אַראָפּגעלאָזט קיין אויג פונ'ם פייער, געמיינט, אַז דאָס ברענט מען פון זיין כבוד וועגען...

* * *

דאָס פייער אין אויוועז האָט שוין לאַנג אויסגעלאָשען, די אַש פון די פערברענטע פּאַפּירען האָט די פרוי מאַלקין שוין לאַנג פער־שאַרט, און די איבערגעבליבענע מיטגליעדער פון דער קאַמונע זע־נען זיך צעגאַנגען איטליכער אין זיין ווינקעל אָפּצורוהען פון דער אַרבייט און זאָרג פון דעם גאַנצען טאָג. נאָר איין מאַלקין מיט'ן ווייב זענען געזעסען אינצווייען נעבען דעם קליינעם פּעמפּעקס וויגעלע און געבראָכען זיך דעם קאָפּ, וואו וועלען זיי נעמען מאָרגען

אין מארק אריין? דער מאן האט געפרעגט ביי'ם ווייב, דאס ווייב האט געפרעגט ביי'ם מאן: וואו נעמט מען געלד? „נישט גוט!"— האט געזאגט מאלקין. „נישט גוט!" — האט צוגעבאמקעט פרוי מאלקין... און סאמע אין דער מינוט הערט זיך א קלאפ אין טהיר, און נאך א קלאפ, און נאך א קלאפ. וואס א מאל שטארקער און שטארקער.

— ווער איז דארט? — פרעגט מאלקין.

— היימישע! — ענטפערט א קול פון יענער זייט טהיר.

— וואס רעכענסט דו, זאל דאס זיין, איין אבלאווע? — פרעגט מאלקין ביי זיין ווייב און קאן זיך ניט דערווארטען אויף איהר תשובה, ווארום איידער די פרוי מאלקין עפענט אויף דאס מויל צו ענטפערען, טהוט א טרעשטשע די טהיר און עס קומען אריין געסט: א פריסטאוו מיט נאך א פריסטאוו, עטליכע פאליציסטען און זשאנדארמען, צווישען זיי איינער איין אפיציער. פאר גרוים אימ־פעט האט זיך מאלקין צוגעזעצט צום טיש, און די פרוי מאלקין איז צוגעגאנגען צו פעמפעק'ס וויעגעלע.

— זדראווסטוואוי, גאלובטשיק! — אזוי האט אויסגערופען צו מאלקינען דער פריסטאוו, וואס האט איהם נים איין מאל געזעהען ביי זיך אין אוטשאסטאק. — וואס זשע מאכסט דו עפים, מיין טייערער? ווי געהט'ס דיר אין די געשעפטען?

מאלקין איז געווען אזוי איבערראשט, אז ער האט נישט גע־קאנט עפענען דאס מויל... און די איבעריגע חברה, די פאליציסטען מיט די זשאנדארמען מיט'ן אפיציער און מיט'ן צווייטען פריסטאוו, האבען דערווייל געטהאן זייער ארבייט: זיי האבען אויפגעוועקט די גאנצע קאמונע, אראפגעשלעפט זיי מחילה פון די בעטלעך — איך בעט איבער אייער כבוד — האלב־נאקעט, צוגעשטעלט צו יע־דען א סאלדאט, און עס האט זיך אנגעהויבען איין אונטערזוכונג.

— מאשא באשעוויטש! — האט אויסגערופען דער זשאנ־דארמסקי אפיציער, נאך גאר א יונגערמאנטשיק, בלוט און מילך.

מיט צוויי שענע געקרייזעלטע קאָטלעטלעך אויף די באַקען אַ לאַ פּושקין. — וועלכע פון אייך איז דאָ מאַשאַ באַשעוויטש?

— מאַשאַ באַשעוויטש איז נימאָ, — האָט זיך איינגעשטעלט מאַלקין אַרויסרעדנדיק די ערשטע דריי ווערטער.

— וואָס הייסט, זי איז נימאָ?

— אַרויסגעפאָהרען.

אַז עמיצער זאָל געוועזן וואַרפען אַ באָמבע, וואָלט זי נישט בעדאַרפט האָבען קיין שענערען עפעקט און וואָלט נישט געקאָנט זיין מעהר איבעררעשען, ווי עס האָט זיי איבעררעשט די ידיעה, אַז די צוליעב וועלכע זיי זענען געקומען אהער אויף זיכער, איז נישטאָ.

— אַרויסגעפלויגען אייער פויגעלע! — האָט זיך מיט אַ ביטער שמייכעלע אָנגערופען דער זשאַנדאַרמסקי אָפּיציער מיט די קאָטלעטען אַ לאַ פּושקין צו איינעם אַ פּאַרשוין, וואָס איז געשטאַנען ביי דער טהיר גאַנץ אונבעמערקט, אָנגעטהאָן אין איין אויבעררוק פון אַזאַ קאָליר, וואָס איז שווער צו זאָגען, צי איז דאָס גרוי, צי איז דאָס געל, צי איז דאָס געלבליך; גיכער קאָן מען זאָגען, אַז עס איז אַלע דריי קאָלירען צוזאַמען. די גאַנצע צייט איז דער אונבעמערקטער פּאַרשוין אינ׳ם דרייקאָלירענדיגען אויבעררוק געשטאַנען, ווי אַ מענש אַ זייטיגער, ווי איינער, וואָס מע וואָלט איהם אַריינגערופען פאַר איין עדות. דערהערט אָבער, אַז מאַשאַ באַשעוויטש איז נישטאָ, האָט דער פּאַרשוין מיט אַ מאָל אויפגעלעבט, צוגעגאַנגען צום טיש, אַ וואָרף געטהאָן מיט די אַש־קאָלירענדיגע ברילען אויף אַלע זייטען, דאָס פּנים איז איהם געוואָרען טוידט, די הענד האָבען געציטערט. ער איז צוגעגאַנגען צו מאַלקינ׳ען גאַנץ נאָהענט, אַריינגעקוקט איהם טיעף אין די אויגען אריין און מיט אַ שטילער, נאָר ענערגישער שטימע האָט ער צו איהם אַ זאָג געטהאָן אויף אידיש:

— מאַלקין! וואו איז מאַשאַ באַשעוויטש?... איך וויים, אַז איהר ווייסט... עס וועט זיין געזינטער פאַר אייך אַלעמען, אַז איהר וועט זאָגען דעם אמת...

מאַלקין האָט דערקענט דעם אינדערפריהיגען גאַסט, דעם פּאַקענמרעגער.

דאָס איז געווען יאַשקאַ וואָראָנאַ.

קאַפּיטעל ז.

מאַשאַ זוכט אַ טעריטאָריע.

אַז מאַשאַ באַשעוויטש האָט זיך אָפּגעזעגענט מיט דער „קלייַנער קאָמונע“, וואָס ביי מאַלקינען אונטער'ן הימעל, האָט זי גענומען איהר „באַגאַזש“, אַ טשאַכאָטעטשנעם טשעמאָדאַנטשיקעל, איבערגעבונדען מיט אַ שטריקעל, געכאַפּט אַ דראָזשקע און געהייסען זיך פיהרען אויף איינע פון די ווייטע גאַסען פון דעם גרויסען צעוואָרפענעם פּעטערבורג. מחמת דער וועג איז געווען אַביסעל ווייטליך, האָט זיך מאַשאַ אַריינגעלאָזט אין אַ שמועס, ווי איהר שטייגער איז, מיט'ן איזוואָזטשיק, אַ געזונדען אָרלאָווסקען מוזשיק מיט אַ פּנים פון אַ בער, און איז געוואָהר געוואָרען פון איהם, אַז ער האָט אין אָרלאָווער גובערניע אַ שטיקעל ערד, וואָס עס קלעקט איהם ניט אויף טרוקען ברויט, מוז ער קוטשירען, און דאָס ווייב מוז וואַשען גרעט, און די קינדער... עך, די קינדער! דריי זיהן האָט ער מיט אַ טאָכטער, איז איינער, דער עלטערער, אַ זאַפּאַסנאָי, גע'הרג'עט געוואָרען אין מאַנדזשוריע, דער אַנדערער איז אוועק ערשט היינטיגעס יאָהר פאַר אַ סאָלדאַט...

— צו וואָס טויג דיר אַזוי פיעל סאָלדאַטען? — פרעגט איהם מאַשאַ. — שטעלסט־צו סאָלדאַטען צו דער רוסישער אַרמיע?

— וואָס־זשע זאָל מען טהון? — ענטפערט איהר דער איזוואָזטשיק. — מע הייסט, דאַרף מען געבען.

דער איזוואָזטשיק דרעהט־אויס צו איהר זיין פּנים, קוקט זיך איין, ווער דאָס רעדט מיט איהם, טאָמער איז דאָס איין אונטערגעשיקטע. מאַשאַ'ס פּנים אָבער זאָגט, אַז זי איז ניט פון די אונטערגעשיקטע, און אויף דעם איזוואָזטשיק'ס פּנים בעווייזט זיך אַ

מין גרימאסע, וואָס מע מוז דאָס אָננעמען פאַר אַ שמייכעל, און ער צערעדט זיך מיט איהר, ניט איהר אָנצוהערעניש, אַז ער איז ניט אַזאַ פינסטערער פארשוין, ווי זי מיינט, אַז ער ווייסט אויך וואָס סע טהוט זיך איצט אויף דער וועלט; ער אַליין טאַקי לייענט ניט קיין ביכלעך, מחמת ער קאָן ניט, נאָר אַנדערע לייענען איהם, סילוועסטער לייענט איהם און פערטייטשט איהם איטליכס וואָרט. ווער איז דער סילוועסטער? סילוועסטער איז איין ארבייטער פון איין אייזענפאַבריק, וואָהנט מיט איהם אויף איין פלאַץ, שלאָפען ביידע אויף איין ערד. דערצעהלט איהם סילוועסטער, וואָס אויף די פאַבריקען טהוט זיך: מע גרייט זיך צו אַ שטרייק. אַפילו ער מיט זיין פערדעל וועט מוזען שטרייקען אַזוי לאַנג, ביז דער פאָטער נאַפּאָן וועט הייסען.

— ווער איז דער נאַפּאָן? — פרעגט איהם מאשא, אום צו איבערצייגען זיך, אויף וויפיעל איז דער איזוואָזטשיק אינפאָרמירט פון דעם, וואָס טהוט זיך אויף די פאַבריקען.

— דער פאָטער גאַפּאָן — גיט איהר דער איזוואָזטשיק צו פערשטעהן אויף זיין שפראַך — דאָס איז דער גלח, וואָס איז געשיקט געוואָרען צו מלחמה האַלטען מיט דער שווארצער קליפּה, מיט'ן אַנטיכריסט, וואָס האָט זיך ביי אונז אין לאַנד אריינגעחאַפּט און וויל פון דאָרט נישט ארויס. וויפיעל מע האָט איהם נישט אונטערגעגרויבערט מיט ווייראַך, וויפיעל תפלות מע האָט ניט אָוועקגעלעגט אויף איהם, מיט קללות, מיט תוכחות, מיט בעשווערונגען — ער ריהרט זיך נים פון אָרט, אָט דער שווארצער כח, דער אַנטיכריסט, ס'זאָל אויף איהם קומען אַ חלירע!...

ביי די ווערטער דערלאַנגט ער דעם פערדעל דאָס, וואָס ער וואָלט וועלען דערלאַנגען אַנטיכריסטען, און מאשא וויל ארויסבעקומען פון דעם נפש, ער זאָל איהר געבען צו פערשטעהן, ווער איז, נאָך זיין מיינונג, דער אַנטיכריסט?

— ווייסט איהם דער רוח! — ענטפערט ער איהר. — איך מיין, אַז ער דאַרף שטאַמען פון אידען.

— וואָס עפּיס פון אידען? — פרעגט איהם מאשאַ ערשטוינט.

— פון וואַנען דען, אז ניט פון אידען? — ענטפערט איהר דער מויער, ווי אַ בר־סמכא. — אלסדינג וואַכסט פון אידען. און די מלחמה איז דען ניט פון אידען?

— פון וואַנען ווייסט דו דאָס?

— איך ווייס ניט, איך מיין אַזוי...

דאָ שטעהט־פאַר מאשאַ'ן אַ שווערע אויפגאַבע: אויפקלערען דעם דאָזיגען נפש, ווער איז גאַפּאָן, און ווער איז אַנטיכריסט, און וואָס זענען די אידען, און ווער האָט אַרויסגערופען די מלחמה? אַ שווער שטיקעל אַרבייט איז דאָס געווען! האַקען האָלץ איז אַ סך גרינגער דערפון! און דאָך איז זי צופריעדען מיט איהר אַרבייט, וואָרום אַז זיי זענען צוגעפאָהרען אַהין, וואו זי האָט בעדאַרפט, און האָט זיך צעצאָהלט מיט'ן איזוואָזטשיק פאַר די אַנדערהאַלבען שעה, וואָס זיי זענען געפאָהרען, האָט אויף זיין בעריש פּנים גע־שפּיעלט אַ ברייט לויטער שמייכעל, וואָס האָט געקאָנט זאָגען:

— אַצינד איז פאַר מיר אַלץ ווי אויף אַ טעלער!...

* * *

צוגעפאָהרען צו אַ הויכען גרוי־געפאַרבטען מויער, האָט מאשאַ באַשעוויטש אַנגעקלונגען אין טויער, און עס האָט זיך בעוויזען אַ דוואָרניק מיט אַ ווייסען פאַרטוך און מיט אַ וויים בלעכעל אויפ'ן היטעל, און מאשאַ איז געוואָהר געוואָרען פון איהם אַ טרויעריגע בשורה, אַז דער פּאַרשוין, אויף וועלכען זי פרעגט זיך נאָך, איז אַרעסטירט, און זי קאָן דאָ ניט בלייבען, מחמת דער בעל־הבית פונ'ם הויף האָט איהם אַנגעזאָגט, אַז ער זאָל קיין סטודענטען מיט יונגע „באַרישניס" קיין צימער נישט פערדינגען. „זאָלען זיי בע־סער, זאָגט ער, שטעהן לעדיג, אָדער זאָלען זיי, זאָגט ער, דריי מאָל ברענען אויפ'ן פייער, איידער די פּאָליציע זאָל מיר זאָגען, אַז מיין הויף איז אַ נעסט פון סטודענטען, גנבים, זשוליקעס און סאָציאַ־ליסטען!"...

מאשא האט נעבאך געמוזט נעמען איהר „באגאזש“, דאס טשא־באטעטשנע טשעמאדאנטשיקעל, און געהן זוכען א טעריטאריע ער־גיץ אנדערש, אויף דער דריטער גאס פון דאנען. אויף איהר קלונג האט זיך בעוויזען א פרוי מיט א רויטער פעטשיילע מיט גרינע קווייטען, דעם דוואָרניק'ס ווייב, און האט איהר געזאגט מיט א ניגון, זי זאל געהן פון דאנען וואס גיכער, ווארום ס'איז א פולער הויף מיט פאליציע. זיי זוכען עמיצען...

אודאי האט אונזער העלדין געמוזט פערקירעווען דעם דישעל און „נעמען לינקס“, און טאקי שטעלען פיס, ווארום בעקענען זיך מיט דער פאליציע וועט זי נים פערשפעטיגען, זי האט נאך זעהר־זעהר א סך צו טהון !... פלוצים (אלע גוטע מחשבות קומען־אן פלו־צים) טהוט איהר א שיין א מחשבה אין קאפ: „טאמארא !... טא־מארא שאסטעפאל !“...

מאשא באשעוויטש און טאמארא שאסטעפאל, האטש זיי זענען געווען חבר'טעס פון איין שטאדט, מיט אטעסטאטען פון איין גימ־נאזיע, דאך האבען זיי זיך זעלטען בעגעגענט, נישט וויל מע האט עפיס געהאט איינע צו דער אנדערער, נאר זיי קאנען אליין נים זא־גען פאר וואס. ביי זיך אין הארצען האט זיך מאשא מודה געווען, אז זי האט נים ליעב טאמארא'ס בורזשואזנע עלטערען מיט זייער בורזשואזנע שטוב. מאשא געדענקט, וואס פאר א שווערען איינ־דרוק זי פלעגט ארויסטראגען פון טאמארא'ס שטוב אלע מאל, ווען זי איז אהין געקומען. טאמארא'ס מוטער פלעגט איהר הייסען דער־לאנגען א גלאז טיי מיט אזא נוסח, גלייך ווי איינער איז זיך מפקיר פון עמיצענס וועגען, ברענגט א קרבן על־פי נוים. וואס זאל מען טהון ? מע מוז א מאל געבען יענעם א גלאז טיי !... און אלע מאל האט דאס דיענסטמיידעל פערגעסען אריינווארפען צוקער, און אלע מאל האט זי געשאלטען דאס מיידעל, למאי זי פערגעסט אריינצו־ווארפען צוקער.

און איהר פאטער, איציקעל שאסטעפאל ? — איהם האט זי נאר פיינט געהאט. זי געדענקט א סצענע, ווי אזוי זי איז אמאל

געקומען צו טאַמאַראַ'ן, נישט געטראָפען זי אין דערהיים און בע־
געגענט זיך מיט'ן פאָטער אויף דער שוועל.

— ווער איז דאָס מיידעל? — האָט איציקעל אַ פרעג געטהאָן ביי'ם ווייב און האָט זיך אַ קראַץ געטהאָן אונטער'ן קאָלנער.

— טעמעס'ס אַ חבר'טע, — האָט דאָס ווייב געענטפערט, נישט געוואָלט אָנרופען זי ביי'ם נאָמען, ווער זי איז. מאַשאַ איז שוין געווען דעמאָלט אין זעכסטען קלאַס גימנאַזיע און האָט זיך שוין געקאָנט אויס'טענה'ען מיט אַ גרעסערען פון איציקעל שאָסטע־פאָל. האָט זי מיט שטאָלץ געזאָגט צו איהם:

— איך בין ליפּא'ס טאָכטער.

— וואָסער ליפּא? — פרעגט איציקעל.

— ליפּא באַשעוויטש, — ענטפערט איהם מאַשאַ.

— וואָסער באַשעוויטש? — פרעגט ווייטער איציקעל, נעמט נישט צו די האַנד פונ'ם קאָלנער.

— דער איד פונ'ם האָלץ, — מישט זיך אַריין טאַמאַראַ'ס מוטער, און איציקעל דרעהט זיך אויס צו מאַשאַ'ן מיט'ן הינטען, און מאַשאַ געהט אוועק פון דאָרט אַ צעקאָכטע און גיט דאָס וואָרט, מעהר צו טאַמאַראַ'ן אהיים נישט געהן. בעגעגענט זי אָבער טאַמאַראַ און שטעהט־צו צו איהר און רעדט אַזוי לאַנג, ביז זי רעדט זי איבער.

איינמאָל האָבען זיי זיך בעגעגענט אין פּעטערבורג אויף אַ פערזאַמלונג, און טאַמאַראַ האָט גענומען שטראָפען מאַשאַ'ן פאַר וואָס זי קומט נים צו איהר. האָט איהר דערויף מאַשאַ געענטפערט:

— פאַר וואָס קומסט דו נים צו מיר? — און האָט זיך באַלד פערכאַפּט. — איבעריגענס, קאָנסט דו צו מיר נים קומען....

— פאַר וואָס?

— ווייל מאַלקינ'ס רעזידענץ, דאָרט וואו איך וואָהן, אונטער'ן הימעל, איז צו קליין פאַר דיר!...

דאָס האָט שוין טאַמאַראַ'ן פערדראָסען, און זי איז דוקא גע־קומען צו איהר, זיך בעקענט מיט מאַלקינען און מיט דעם גאַנצען

פראָלעטאַרישען געזינדעל, געפיהרט אפילו א דיסקוסיע מיט דער קאָמונע און פערליעבט אין זיך די גאַנצע קאָלאָניע, פונ'ם יונגסטען אוורוטים ביז'ן אלטען סיבירניק בערעזניאַק, — אלעמען איז טאַמאַרא געפעלען, אפילו די צוויי מיידלעך פון דער קאָמונע, עטקע און חוה.

— אצינד האָב איך, אז דו וועסט זיין ביי מיר אויך? — זאָגט טאַמאַרא צו מאשא'ן.

— ביי דער ערשטער געלעגענהייט, — זאָגט מאשא, און אזוי ווי טאַמאַרא איז אוועקגעגאַנגען, אזוי האָט זי שוין אָן איהר פערגעסען. דערמאָנט האָט זי זיך אָן טאַמאַרא'ס איינלאַדונג אין דער מינוט, ווען זי איז געגאַנגען מיט איהר באַגאַזש אין די הענד איבער דער גרויסער שטאָדט פעטערבורג זוכען א טעריטאָריע.

אָפּגעגאַנגען נאָך עטליכע מייל, האָט אונזער העלדין אָפּגעשטעלט זיך ביי א געלבען מויער און האָט אָנגעקלונגען ביי דער פּאַראַדנע טהיר. אויף איהר קלונג האָט זיך בעוויזען א קליין באַרוויס שיקסעל מיט גרויסע קאַרעלען אויפ'ן האלז און מיט א פּאַרטיגען געלעכטערעל אויפ'ן פּנים. מאשא האָט איהר איבערגעגעבען דעם באַגאַזש און האָט זי א פרעג געטהאָן, ווי אזוי מע רופט זי.

— מיך רופט מען מאשא, — זאָגט דאָס קליינע שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלען און לאַכט.

— אויב אזוי, האָבען מיר שוין צוויי מאשאס,— האָט מאשא באַשעוויטש זיך אָנגערופען צו דער קליינער מאשא און האָט זיך געהייסען אריינפיהרען צו דער „באַרישני" (טאַמאַרא שאָפּטעפּאַל) אין צימער אריין.

— ווער איז דאָרטען? — האָט זיך געלאָזט הערען פון צווייטען צימער א קול פון א מאַנסביל.

— ס'איז איך! — האָט איהם געענטפערט מאשא באַשעוויטש, אויסגעפּאַקט דאָס טשעמאָדאַנדעל און צעלעגט זיך ביי טאַמאַרא'ן אין צימער, אזוי ווי ביי זיך אין דערהיים.

— ווער איז געווען דער איך ? — האָט זיך געלאָזט הערען נאָך אַ מאָל די זעלבע מאָנסבילשע שטימע, און נישט בעקומען מעהר קיין ענטפער, האָט זיך בעוויזען דער מאַנסביל אַליין, אַ פּאַרשוין פון אַ יאָהר פערציג, אַ צעקאָשמעטער, אַ צעבורשעטער, אָהן אַ העמד, מיט אַ פּידושאַקעל פערשפּילעט ביז אַרויף, אָהן הויזענטרע־גער, און דערפאַר, אפנים, האָבען זיך די הויזען שטאַרק געשלעפּט אויף דער ערד, און דערפאַר, אפנים, האָט ער זיי אונטערגעהאַלטען ביי'ם בויך מיט ביידע הענד, געגעבען אַלע מאָל אַ שלעפּ אַרויף און צו גלייכער צייט געהאַט צו טהון מיט די פּענסנע, וואָס האָבען בשום אופן נישט געוואָלט האַלטען זיך אויף דער נאָז, נישט קוקענ־דיג דערויף, וואָס די נאָז איז ביי איהם איין אויסגעבויגענע אידי־שע נאָז. שולדיג זענען דאָ, אפנים, די ברילען, ניט די נאָז, און אפשר דער בעל־הבית פון דער נאָז, וואָס שיינט אַ צעטראָגענע בריאה צו זיין, איינער פון די נפשות, וואָס זענען שטענדיג פער־האָרעוועט, פערטאָרעראַמט, הויבען אָן צוואַנציג טויזענד אַרביי־טען און לאָזען קיינמאָל נישט אויס, גאָט ווייסט ווען זיי ווערען פאַרטיג !...

דערזעהען ביי טאַמאַרא'ן אין צימער איין אומבעקאַנטען מענ־שען, האָט זיך דער צעקאָשמעטער פאַרשוין מיט די לאַנגע פּאַלענ־דיגע הויזען געגעבען אַ האַפּ־צוריק און אַ בויג־איין אויף וויפיעל עס האָבען איהם ערלויבט די ברילען, און אַ זאָג געטהאָן די געווים־באַנאַלע פראַזע :

— מיט וועמען האָב איך די עהרע ? (אַנשטאָט אַ רי"ש קומט אויס ביי איהם אַ חי"ת).

— די עהרע איז ניט אַזאַ גרויסע, — האָט איהם מאָשאַ אָפּ־געענטפערט פּראָסט, ווי איהר שטייגער איז, און האָט זיך געטהאָן דערווייל איהר אַרבייט : צעגויפגעלעגט די האַנדטיכלעך, די קעמ־לעך, די בערשטלעך מיט די טיכעלעך מיט די קעלנערלעך, ווי ביי זיך אין דער היים. — איך בין טאַמאַראַ'ס אַ חבר'טע פון דער היים ; מיין נאָמען איז מאָשאַ באַשעווימש.

ווי איין עלעקטרישער שטראָם איז דער נאָמען „מאַשאַ באַשעוויטש“ דורכגעלאָפען דורכ'ן גאַנצען גוף פון דעם צעקאָשמעטען פארשוין. אַ פריינדליך שמייכעל האָט זיך צעגאָסען איבער זיין גאַנצען פּנים. איין אַנדער מענש איז ער געוואָרען! ער האָט זי אָנגענומען ביי דער האַנד און נישט אַרויסגעלאָזט זי די גאַנצע צייט, וואָס ער האָט גערעדט. און גערעדט האָט ער לאַנג און אַ סך און אָהן אָפּשטעל, געקייטעלט איינס אין'ם אַנדערען אַזוי קונציג, אַז איבערצוהאַקען איהם איז אוממעגליך, סיידען אוועקגעהן אין מיטען אָדער איבערשרייען איהם מיט אַ טאָן העכער. די, וואָס קענען איהם, טהוען דאָס טאַקי, — מע האָט קיין אַנדער ברירה ניט...

— זענט איהר דאָס די מאַשאַ באַשעוויטש? איי־איי־איי! טאַ־מאַטאַ־ וועט קומען, וועט זי זיך אויפהענגען פאַר פרייד! מיר העהען פון אייך אַלע טאָג, דרייַ מאָל אַ טאָג. צעהן מאָל אַ טאָג! איהר זייט אַ העלדין! אַ גרויסע העלדין! ניט אַלע קאָנען דאָס, וואָס איהר קאָנט! מיר דאַרפען אַלע ביי אייך זיך לערנען! מיר זענען קינדערע, חרח־יונגלעך קעגען אייך! מיין נאָמען איז אַבראַם מאַרקאָוויטש! אַבראַם מאַרקאָוויטשען קענען אַלע! מיין פראָ־פעסיע איז זשורנאַליסט, נאָר אַליין בין איך אַ שטיקעל מאַהלער, אַ שטיקעל קינסטלער, אַ שטיקעל שרייבער, אַ שטיקעל דיכטער, אַ וועגעטאַריאַנער און אַ טאָלסטאָוועץ. ווי אַזוי האַלט איהר פון טאָלסטאָי? איך האַלט פון איהם זעהר שטאַרק! איהר זאָגט מסתמא, אַז ער איז מעהר דיכטער אַלס פילאָזאָף? איך בין מיט אייך ניט איינפערשטאַנדען!...

אויב מאַשאַ באַשעוויטש איז געווען איינפערשטאַנדען מיט אַבראַם מאַרקאָוויטש'עס מיינונג איבער טאָלסטאָי'ס פילאָזאָפיע אָדער ניט — דאָס איז אַ בעזונדערע פראַגע, נאָר אַז מע דאַרף אַרויסנעמען די האַנד פון זיין האַנד — דאָס האָט זי געזעהען און האָט דאָס בעצייטענס געטהאָן, און האָט איהם געוואָלט איבער־רייסען אין מיטען, איז אָבער געווען אוממעגליך, מחמת אַבראַם מאַרקאָוויטש האָט געהאַלטען סאַמע אין רעכטען שמועס, און ס'איז

געווען פשוט אַ רחמנות איהם איבערצורייסען, ווי ס'איז אַ רחמנות אויפוועקען אַ מענשען, למשל, ווען ער האַלט אין רעכטען געשמאַקען שלאָף. אַ גליק, וואָס ס'איז אָנגעקומען טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל.

און אַז טאַמאַראַ איז אָנגעקומען, האָט זי אברהם מאַרקאָוויטש'ען גאַנץ פיין משלח געווען פון איהר צימער, געהייסען זאָגען ראָזען, אַז זי האָט אַ גאַסט צו דער טיי...

— נישט צו דער טיי, — פערריכט זי מאַשאַ — נאָר אויף אַ גאַנצע וואָך, אָדער אויף צוויי וואָכען, ביז איך וועל מיר קריגען אַ מקום־מנוחה. איך האָף, אַז דו האָסט גאָר נישט קעגען דעם, מע זאָל אַריינטראָגען אַהער נאָך אַ בעטעל?

טאַמאַראַ איז געוואָרען אַביסעל רויטליך: איציקעל שאַסטעפּאַל'ס טאָכטער איז ניט געווען גענוג דעמאָקראַטיש, זי זאָל קאָנען איבערטראָגען אַזוי לייכט אַזאַ מין בענעמונג, ווי עס האָט זיך ערלויבט די עכטע דעמאָקראַטין מאַשאַ באַשעוויטש. טאַמאַראַ האָט איהר געזאָגט, אַז מיט פערגעניגען וועט זי זי האַלטען נישט נאָר צוויי־דריי וואָכען, אפילו צוויי־דריי חדשים, דעם גאַנצען ווינטער, און איז אַריבער באַלד אויף איין אַנדער שמועס, וועגען דער קאָמונע: וואָס מאַכט די קאָמונע? וואָס מאַכט מאַלקין? און וועגען אברהם מאַרקאָוויטש, וואָס פאַר אַ פלאַפּלער ער איז, אַ גוטער מענש, אַ דימענט, נאָר אַ פלאַפּלער. און וועגען זיין פרוי ראָזע, וואָס איז איהרע, טאַמאַראַ'ס, אַ קרובה.

— נישט דערפאַר, ווייל זי איז מיר אַ קרובה, — זאָגט טאַמאַראַ — נאָר אַז דו וועסט זיך מיט איהר נעהענטער בעקענען, וועסט דו אַליין זאָגען, אַז דאָס איז ניט קיין פרויענצימער, נאָר אַ מלאך פון גאָט! און אַ קינד האָבען זיי, דאָס הייסט, זיי האָבען אַ סך קינדער, נאָר איין קינד האָבען זיי, זיוזיאַ הייסט ער, אַ יונגעל פון פיער יאָהר, ווייס איך ניט, וואָס פון איהם וועט אויסוואַכסען! קלוג ווי אַ שד, גוט ווי אַ מלאך, און שען איז ער! האָסט געזעהען אַמאָל ראַפאַעל'ס בילד, אַראָפּגענומען פון איהם זעלבסט? אַ !

איך האָב גאָר פערגעסען, אַז דו ביזט אַ... אַ... אַז דו האָלסט נישט פון קונסט!...

— האָסט אַ גרויסען טעות, טאַמאַראַ! אמת'ע קונסט האָב איך ליעב, און קליינע קינדער אויך... — אַזוי זאָגט מאַשאַ, און טאַמאַראַ ענטפערט איהר דערויף מיט אַ זיפץ; זי דערמאַנט זיך, אַז אָט איז זי, טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל, אין פּעטערבורג שוין אַ היבש שטיקעל צייט — און האָט נאָך דערוויילע נישט געטהאָן גאָרניט... און זי איז מקנא איהר חבר'טע מאַשאַ, שטאַרק מקנא, נאָר אַרויס־זאָגען דאָס האָט זי קיין מוט... עפענט זי אויף די טהיר, שטעקט אַריין דעם קאָפּ און רופט אויס אויף אַ קול:

— זיוזיאַ! ניאַניאַ! נישטאָ קיינער! — און באַלד נאָך דעם זאָגט זי ווידער צו מאַשאַ'ן: — האָסט דו עפּיס בריעף פון דער היים? וואָס שרייבט מען דיר?

— זעהר אָפט! — ענטפערט איהר מאַשאַ און צעלאַכט זיך. — שוין צו אָפט! כמעט אַ טאָג איבער אַ טאָג האָב איך פון מיין קאָ־פּעליע בריוולעך, פון די שוועסטערלעך, פון די ברידעלעך, פון דער מאַמען און פונ'ם טאַטען, און איבערהויפּט — פונ'ם טאַטען! ער שרייבט צו מיר אַלע צוויי טאָג, און איך איהם מוז שרייבען אַלע צוויי טאָג. און נישט גלאַט אַזוי בריוולעך, נאָך בריעף, גאַנצע מגילות, בעשרייבונגען פון אַלסדינג, וואָס סע קומט פאָר, און מעהר, געוועהנליך, פון דער „רעוואָלוציע". ער איז ביי מיר אַ רעוואָלו־ציאָנער, אַ געפעהרליכער רעוואָלוציאָנער!...

אַזוי לאָזט אויס מאַשאַ און צעלאַכט זיך מיט איהר גוטען אויפ־ריכטיגען געלעכטער און בעווייזט איהרע געזונדע ווייסע שענע צייהן, וואָס קיין דאַנטיסט אין דער וועלט האָט נאָך נישט געהאַט די זכית זיך צוריהרען צו זיי מיט זיינע גלאַנצענדיגע שטאָהלענע אינסטרומענטען. און ווידער אַ מאָל איז איהר טאַמאַראַ מקנא, סאַי אויף דעם, וואָס זי שרייבט זיך איבער אַזוי אָפט מיט איהר „קאַפּעליע", סאַי אויף איהרע ווייסע צייהן...

— שוין דערלאַנגט דעם סאַמאָוואַר !— זאָגט דאָס קליינע באָר־וויסע שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלען, וואָס מע רופט זי אויך מאַשאַ.

קאַפּיטעל ח.

מאַשאַ באַשעוויטש ביי טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל.

שוין לאַנג האָט זיך מאַשאַ ניט געפיהלט אַזוי גוט, ווי ביי׳ם טיש פון טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל׳ס בעלי־בתים. אַ גאַנץ געזינדעל האָט זי דאָרטען געטראָפען, אַ נעסט, אָדער אַ קוואָקע, מיט קליינע היהנדעלעך אַרומגערינגעלט. אויפ׳ן טיש איז געשטאַנען ברויט אָנגעשניטען און קעז און פּוטער און איינגעמאַכטס. נאָהענט צום סאַמאָוואַר איז געזעסען אַבראַם מאַרקאָוויטש׳עס ווייב, ראָזע, נאָך גאָר אַ פרישע און אַ שענע פרוי, אַרומגערינגעלט מיט אַ גאַנצער האַליאַסטרע קינדער, איינס קלענער פונ׳ם אַנדערען. איטליכס קינד איז זיך אַ וועלטעל פאַר זיך. יעדער מיט זיין קאַפּריז, מיט זיין השגה, מיט זיין מאָגענדעל און מיט זיין יצר־הרע׳לע. און די מוטער, די גליקליכע קוואָקע, ראָזע, זיצט ביי׳ם סאַמאָוואַר און קוקט וואָס יעדען פעהלט, און מערקט וואָס יעדער וויל, און אַלץ ווערד אין איין מינוט בעשאַפען, און עס נעמט זי ניט קיין קאַפּריז; און צעשלאָגען זיך צווישען זיך אַ פּאָר קינדערלעך, צענעמט זי זיי; און צעוויינט זיך ווער פון זיי, ווערען אויסגעווישט די טרערען; און צעלאַכט זיך אַ קינד, לאַכט די מוטער מיט און קוועלט און וואַכסט און לעבט מיט זיי צוזאַמען.

ווען מען פון די אַלע האָט די מוטער מעהר ליעב? עס וועט ניט זיין קיין פּאַראַדאָכס, ווען איך וועל זאָגען, אַז זי האָט יעדעס קינד מעהר ליעב פונ׳ם אַנדערען, דען יעדעס קינד האָט אין זיך עטוואָס אַזעלכעס, וואָס דאָס צווייטע האָט דאָס נישט. דאָך איז אין דער שטוב פאַראַן אַ צענטרום, אַ מיטעלפּונקט, אַרום וועל־כען אַלץ דרעהט זיך, ווי אַרום אַ זונן, און וועלכעס אַלע האָבען ליעב

אָהן אַ ברעג, און ארום וועלכען און צוליעב וועלכען אַלע לעבט און געפינט אַ בעזונדערען אינטערעס צום לעבען. דאָס איז זיוזיא!

טאַמאַרא שאַסטעפּאַל האָט ביי זיך אַ גאַנצע קאָלעקציע פון פאָטאָגראַפישע בילדער פון דעם דאָזיגען קינד. אברהם מאַרקאָ־וויטש האָט אַליין וויפיעל מאָל געוואָלט אָראָפּנעמען זיוזיא'ן אויף פּאַפּיער (אברהם מארקאָוויטש איז אַ שטיקעל קינסטלער), האָט זיך אָבער די גאַנצע פאַמיליע, אַ חוץ ראָזע'ן, אריינגעמישט, שטאַרק געפּראָטעסטירט קעגען דעם, ניט דערלאָזט, אַז דער פאָטער זאָל אוועקנעמען ביי'ם קינד דאָס, וואָס די מילדע נאַטור האָט דעם געשענקט. דער פאָטער האָט דאָס נעפרייהט און געקרענקט; גע־פרייהט, וואָס ער איז דער פאָטער פון'ם קינד, און געקרענקט, וואָס מע גלויבט ניט אין זיין קינסטלערישען טאַלאַנט. האָט ער זיך מיישב געווען און האָט איהם בעשריבען אין אַ ליעד, אַ גרויסעס ליעד. איז אָבער דאָס ליעד אויסגעקומען נאָך ערגער פון דעם גע־מעלד. דאָס ליעד איז קיינעם ניט געפעלען, אויסער איין ראָזע'ן. נאָר פון ראָזע'ן איז קיין ראיה ניט; איהר איז אַלע געפעלען; וואָס אברהם מארקאָוויטש זאָל ניט רעדען, אָדער שרייבען, איז דאָס גוט, איז דאָס זיס, איז דאָס פּראַכטפול! קיינער גלויבט ניט אַזוי אין אברהם מאַרקאָוויטש'עס טאַלאַנטען, ווי זיין ווייב ראָזע. ער אַליין גלויבט ניט אַזוי פיעל אין זיך, וויפיעל ראָזע. ביי איהר איז „אבראשא" אַ זשעניע, וואָס קיינער פערשטעהט איהם ניט און קיינער שעצט איהם ניט, ווארום אַז אַלע זאָלען איהם פערשטעהן און שעצען אַזוי ווי זי, וואָלט ער נישט בעדאַרפט אָפּגעבען אַזוי פיעל גאָלדענע צייט צו דער דרוקעריי, וואָס גיט זיי קוים־קוים צום לעבען. די וועלט זאָל זיין אביסעל מעהר מבין, — אַזוי דענקט ראָזע — וואָלט זיך שוין לאַנג געפונען אַ פערלעגער, וואָס וואָלט ארויסגעגעבען אַלע זיינע ליעדער, וואָס ער האָט ווען געשריבען פון זינט ער איז פאַר איהר אַ חתן געוואָרען. די וועלט זאָל זיין אבי־סעלע מעהר מבין, — דענקט ווייטער ראָזע — וואָלט זיך שוין לאַנג געפונען אַ בעלן, וואָס וואָלט אוועקגעקויפט אָט די אַלע בילדער,

וואָס ער מאָהלט און מאָהלט פון זינט זי קען איהם. און ראָזע האָפּט אַ קוק אויף די ווענד, וואָס זענען פערהאַנגען מיט עטיודען און מיט בילדער, מעהרסטענטייל, נישט־געענדיגטע, און זי דערמאָנט זיך, אַז אויפ'ן בוידעם ליגען בילדער נאָך דריי מאָל אַזוי פיעל, אויך נישט־געענדיגטע... און זי דערמאַנט זיך, וויפיעל ליעדער, פּאָעמען און נישט־געענדיגטע ראָמאַנען עס ליגען אין אַלע שאַפעס און אין אַלע טישקעסטלעך, און אַפילו אין די „קאָרזינעס" פון דעם גרעט ליגען גאַנצע פּעק מיט מאַנוסקריפּטען. גאָט זאָל היטען פון אויסרוימען, ארויסוואַרפען אָדער פערברענען! וואָס איז? איהר האָט מורא, אַז ראָזע איז נישט בעקאַנט מיט די אַלע אונשטערבליכע ווערק? צי איהר מיינט, אַז ראָזע האָט נישט געלייענט אָט די אַלע פּאָעמען, מיט די באַלאַדען, מיט די סקיצען, מיט די ערצעהלונגען און ראָמאַנען? דאָס הייסט, זי אַליין האָט זיי ניט געלייענט; ער, דער מאַן, האָט זיי איהר געלייענט, און ניט איין מאָל — אַ סך מאָל! ס'איז אַ סברה, אַז ראָזע איז אין איהר מאַנ'ס ווערק מעהר קלאָר, ווי ער, דער פּערפאַסער אַליין. וויפיעל מאָל מאַכט זיך, אַז אבראָם מאַרקאָוויטש פרעגט ביי ראָזע'ן, ווי אַזוי הייסט ביי איהם דער און דער העלד פון דעם און דעם ראָמאַן? איאַ, זילבערשטיין? — „ניין, נשמה מיינע! — ענטפערט איהם ראָזע. — דו האָסט אַ טעות!"...

ביי אבראַם מאַרקאָוויטש'ען איז ראָזע'ס אויטאָריטעט און ראָזע'ס קריטיק די בעסטע, די קליגסטע און די אויפריכטיגסטע. פאַר די אַלע אַנדערע קריטיקער טאָר מען קיין ווערק ניט ווייזען; די בעסטע זאַך מאַכען זיי אייך צו נישט, געוועהנליך מחמת קנאה; זיי פערגינען נישט!... ווי קאָן מען פערגלייכען אַ פרעמדען צו איין אייגען ווייב? למשל, וועט זיך אַ פרעמדער אוועקזעצען טרייסטען אַ מענשען, איהם אויסרעדען דאָס הארץ, ער זאָל זיך ניט זאָרגען, וואָס די וועלט אָנערקענט איהם ניט?

— וואַרט־צו, מיין לעבען, עס וועט נאָך קומען אַ צייט, וואָס די וועלט וועט זיך ארומקוקען אויף דיר אויך! — אַזוי האָט איהם

ראָזע אויסגערעדט דאָס האַרץ. — אָט האָבען זיי איצטער צו טהון מיט טאָלסטאָי, מיט גאָרקי, עס קעהרט די וועלט! זאָלען נאָר ארויס די ערשטע ליעדער דיינע אויף דער וועלט — וואו האלסט דו מיט זיי? ביזט נאָך נים פארטיג? וויפיעל ביכלעך דרוקסט דו? איינגאַנצען צוויי טויזענד? לעכערליך! צוויי הונדערט טויזענד, צום ווינציגסטען!

און ביידע זעצען זיך אוועק, מאַכען אַ חשבון, וויפיעל קאָנען זיי פערדיענען, ווען זיי זאָלען, צום ביישפּיעל, ארויסלאָזען אויף דער וועלט די „זעמטליכע ליעדער" פון אברהם מארקאָוויטש? דער חשבון איז אויבען־אויף, ווי אויף אַ טעלער: די בעפעלקערונג פונ'ם לאַנד איז הונדערט פערציג מיליאָן. וועלען מיר זאָגען, אז נאָר אַ צעהנט־חלק קאָן לעזען — אלזאָ, האָבען מיר פערצעהן מיליאָן לעזער. וועלען מיר זאָגען, אז נים אלע קאָנען קויפען ביכער, דאָס הייסט, איינער וועט קויפען און צעהן וועלען לייענען, — האָבען מיר, אלזאָ, אריבער אַ מיליאָן קויפערס? וויפיעל עס דאַרף קאָסטען אָפּדרוקען אַ ביכעל — דאָס ווייסט שוין אברהם מארקאָוויטש: ער האָט דאָך אַ דרוקעריי... נאָר דאָס אליין איז בלאָטע. דער עיקר איז דאָך דער כבוד, דער נאָמען!...

און דאָס גליקליכע פּאָר טראָגט זיך אוועק אויף די גרינגע פליגלען פון דער רייכער פאנטאזיע אין עולם הדמיון, אין גן־עדן, וואָס זיי אליין האָבען איהם אויסגעבויעט... און דערוויל האָט אברהם מארקאָוויטש גענומען דרוקען ביי זיך אין דער אייגענער טיפּאָגראַפיע די „ערשטע ליעדער" זיינע אין אַ ביכעל מיט'ן נאָמען „די יונגע האַרפע", געהאט צו טהון קודם מיט'ן צענזאָר, וואָס האָט איהם געגעבען מאַטעריאַל צו רעדען און שרייען אויף אַנדערט־האַלבען יאָהר נאָכאנאַנד, ביז גאָט האָט רחמנות געהאַט, דער צענזאָר האָט דאָס דורכגעלאָזט בשלום, און די „יונגע האַרפע" איז ארויס פון דרוק, גאַנץ שען אילוסטרירט מיט אַ האַרפע און מיט אַ האַנד, וואָס שפּיעלט אויף דער האַרפע. — נאָר אז ס'איז ניטאָ קיין מזל, העלפט נישט קיין חכמה! טאָלסטאָי און גאָרקי און טשע־

כּוו און די איבעריגע אַלע געהען אין די צעהנער הונדערטער טויזענדער, און די „יונגע האַרפּע" פון אַבראַם מאַרקאָוויטש ליגט אויף אַ בוידעם (פון 2,000 ליגען נישט געריהרט 1,941!). נו, קאָן ניט צעזעצט ווערען די גאַל? זאָל אַבראַם מאַרקאָוויטש ניט ברענען, ניט פייערען? אַ גליק, וואָס ער האָט אַזאַ ווייב, ווי ראָזע, און וואָס זיי האָבען אַזאַ קינד אַ צאַצקע, ווי זיוזיא.

— וואָס זאָגט איהר אויף אונזער זיוזיא'ן? — רופט זיך אָן אַבראַם מאַרקאָוויטש צו זייער גאַסט, צו מאַשאַ'ן.

דערזעהען דאָס ערשטע מאָל זיוזיא'ן, האָט זי איהם שיער ניט אויפגעגעסען. נישט נאָר ער האָט זי געפונען מיט זיין ווייס מאַרמאָר מלאכ'יש פּנים'על, לאַנגע זיידען־קאָלירענע לאָקען, טיעפע הימעל־בלויע אויגען, אויסגעטאָקט נעזעל, קליין מיילכעל, אַנטיטשנע מאָרדעלע, קלאַסיש געשטאַלט און אויסערגעוועהנליכע גראַציע; ער האָט זי בעצויבערט מיט זיין בענעמען זיך, מיט זיין האַלטען זיך, מיט זיין רעדען און מיט זיין שפּראַך. ער האָט איהר פערגעבען אַזעלכע פראַגען און האָט איהר געענטפערט אַזוי קלוג און שאַרף, אַז מאַשאַ איז אַרויס פון די כּלים. זי איז צום קינד צוגעזאָדען געוואָרען, און איהר ליעבשאַפט צום קינד איז נאָכדעם געוואַכסען פון שעה צו שעה, פון טאָג צו טאָג, ביז זי האָט זיך איינמאָל מודה געווען פאַר טאַמאַרא'ן, אַז זי פיהלט זיך צום קינד צוגעבונדען מעהר ווי צו איהרע אייגענע שוועסטערלעך און ברידערלעך, און אַז זי קאָן זיך גאַרניט פאָרשטעלען, אַז זי זאָל זיך ווען קאָנען שיידען מיט דעם זיוזיא'ן, וואָס האָט פערנומען ביי איהר אין הארצען גאָר אומגעריכט אַזאַ גרויסען פּלאַץ! וואו זי האָט געהאַט ערגיץ אַ פריייע מינוט, האָט זי דאָס אוועקגעגעבען זיוזיא'ן. מיט זיוזיא'ן לערנען, מיט זיוזיא'ן רעדען, מיט זיוזיא'ן פערברענגען, מיט זיוזיא'ן שפּיעלען זיך — איז ביי איהר געווען איינס פון די גרעסטע פערגעניגענס. איז מאַשאַ געקומען אַהיים, איז דאָס ערשטע געווען זיוזיא! איז מאַשאַ אויפגעשטאַנען פון שלאָף — איז זיוזיא! אינ'ם גרעסטען פּאָליטישען שטורעם איז געווען זיוזיא!

א תענוג איז געווען ביי מאַשאַ׳ן אוועקזעצען זיך דערצעהלען זיר־זיאַ׳ן מעשיות. אויף מעשיות דערצעהלען איז מאַשאַ געווען א בריה, און מעשיות איז געווען ביי זיוזיאַ׳ן דאָס חיות, דאָס לע־בען! און מאַשאַ האָט זיך אוועקגעזעצט דערצעהלען איהם איין מעשה נאָך דער אַנדערער, און זיוזיאַ האָט אויפגעעפענט זיינע אויסגעטאָקטע ליפּעלעך, זיינע הימעל־־בלויע אויגעלעך, און האָט געקוקט אויף מאַשאַ׳ן מיט גרוים פערשטאַנד, ווי איין אמת׳ער בר־דעת, און ווי איין אמת׳ער בר־דעת געשטעלט אָפּטמאָל א פראַגע, און ווי איין אמת׳ער בר־דעת געלאַכט דאָרט, וואו מע דאַרף לאַכען, און געוויינט דאָרט, וואו מע דאַרף וויינען.

קוקענדיג אויף דעם יונגען בעשעפעניש, אויף דעם געראָטען נפש׳על, וואָס איז פול מיט לעבען, האָט קיינער ניט געקאָנט זיך ריכטען, אז דאָס וועט זיין דער ערשטער קרבן אינ׳ם אויסגוס פונ׳ם גרויסען שטורם...

* * *

אין דער קורצער צייט, וואָס מאַשאַ האָט פערבראַכט מיט טאַ־מאַראַ שאַפּטעפּאַל אַלס גאַסט, האָט זי טאַמאַראַ ליעב געקריגען, ווי איין אייגענע שוועסטער, און איז צוגעבונדען געוואָרען צו איהר מיט לייב און לעבען. מאַשאַ האָט נישט געדאַרפט וואַרטען ביז איהר חבר׳טע וועט „אַנטפּלעקען" פאַר איהר איהר נשמה, אויסגיסען איהר האַרץ; זי איז געווען קלאָר אין טאַמאַראַ׳ס לעבען, מע קאָן זאָגען, אויף אויסווענינג. טאַמאַראַ איז געווען איבערראַשט, ווען זי האָט ערפאַהרען, אז מאַשאַ ווייסט פון איהר ראָמאַן מיט׳ן יונגען ראָמאַנענקאָ׳ן... דאָס איז געווען אויפ׳ן אַנדערען טאָג נאָך מאַשאַ׳ס בעזעצען זיך ביי טאַמאַראַ׳ן. זי האָט דערזעהען ביי טאַמאַראַ׳ן אויפ׳ן טיש א פּאָרטרעטעל אין א קליין זילבערן רעמעל.

— אַ! — האָט אַ זאָג געגעבען מאַשאַ, נאָר אַ קוק געטהאָן אויפ׳ן פּאָרטרעט. — דאָס איז ער, ראָמאַנענקאָ. ער וועט היינט רעדען אין גרויסען מאַניעזש... שאָדע, וואָס איך קאָן דאָרט היינט

ניט זיין, איך בין פערנומען אין איין אנדער אָרט... ער ווייסט, אז איך וועל ניט זיין...

— דו האָסט זיך געזעהען מיט ראָמאַנענקאָ׳ן?—האָט טאַמאַרא א זאָג געטהאָן, און סע האָט זיך ניט־ווילענדיג ארויסגעריסען פון איהרע ווערטער א געפיהל פון... אייפערזוכט? ניין! צו הייליג איז ביי איהר ראָמאַנענקאָ, צו גרויס איז ביי איהר מאשא!... וואָס דען איז דאָס געווען?... מאשא האָט זי אָבער גיך ארויסגעפיהרט פון פערלעגענהייט. זי האָט צו איהר אזוי געזאָגט:

— דאַרפסט זיך ניט וואונדערען. איך קען ראָמאַנענקאָ׳ן פריי־הער פון דיר און בעסער פון דיר... אז ער האָט דיך ליעב — איז א פאַקט... דו פערגעטערסט איהם, און ער פערדיענט דאָס... אָבער איך מוז דיר זאָגען אויפריכטיג — דו ווייסט, אז אנדערש קאָן איך ניט זאָגען: — גליקליך וועט איהר קיינמאָל ניט זיין, ניט דו, ניט ער... דו ווילסט וויסען, פאַר וואָס? דו פערגעסט, אז ער געפינט זיך אויף א „וואולקאַן", און דו ביזט בעשאַפען געוואָרען צו איין אנדער לעבען...

דאָס איז געזאָגט געוואָרען אזוי ערנסט און מיט אזא ווייבען צערטליכען טאָן, אז טאַמאַרא שאַסטעפּאַל האָט זיך נישט געקאָנט געפינען בעלעדיגט. זי האָט רוהיג געזאָגט:

— דו ווילסט מיר זאָגען, אז איך בין ניט קיין העלדין און בין נישט ווערטה, אז...

— האָסט א טעות! נישט דאָס האָב איך דיר געוואָלט זאָ־גען! — שלאָגט איהר איבער מאשא די רעד. — איך האָב דיר נישט געוואָלט דערנידעריגען. אדרבה, איך האָב ליעב אזעלכע ווי דו; דו ביזט דאָס לעבען אליין, און צום לעבען ביזט דו בעשאַפען. איך וואָלט אויך געוואָלט זיין דאָס, וואָס דו... איך וועל דאָס אָבער ניט זיין קיינמאָל; שולדיג איז אין דעם די צייט. אין א ביטערע צייט לעבען מיר... און די אומשטענדען האָבען זיך פאַר מיר צענויפגעלעגט אזוי, אז איך וויים ניט היינט,

וואו איך וועל מאַרגען זיין... דאָס זעלבע איז אויך מיט איהם, מיט ראָמאַנענקאָ'ן. חלואי איך זאָל האָבען אַ טעות, נאָר איך זעה איהם ווייט־ווייט פון דאַנען!...

— פאַר מיר איז ניטאָ קיין ווייט! — זאָגט טאַמאַראָ מיט היץ. — וואו ער, דאָרט בין איך! גישטאָ די קראַפט אין דער וועלט, וועלכע זאָל מיך אָפּהאַלטען און קאָנען צעשיידען מיט דעם מענשען, סיידען דער טוידט...

— יעדע אַנדערע אויף דיין אָרט וואָלט אויך אַזוי געזאָגט. עס מאַכט דיך נאָר הויך אין מיינע אויגען. — זאָגט איהר מאַשאַ. — איך קאָן מיך אָבער ניט איינהאַלטען און מוז דיר זאָגען גאַנץ אָפען דאָס, וואָס איך מיין: איך בעדויער דיך, טאַמאַראַ, און נישט אַזוי דיך, ווי דיינע עלטערען.

— מיינע עלטערען? (טאַמאַרא'ס אויגען צינדען זיך אָן מיט פייער.) לעבען מיר דען צוליעב די עלטערען? פאַר וואָס בעדוי־ערסט דו ניט דיינע עלטערען?

— פון וואַנען ווייסט דו, אַז ניין?...

ביי די ווערטער קומט אָן אברהם מאַרקאָוויטש, און זייער שמועס ווערד איבערגעריסען אין מיטען.

קאַפּיטעל ט.

ער האָט זיי געפּאַקט!

ביי אברהם מאַרקאָוויטש'ען אין שטוב האָבען אַלע, פון אב־ראַם מאַרקאָוויטש'ען ביז'ן קליינעם שיקסעל מיט די גרויסע קאַרע־לען און ביז'ן קליינינקען זיוזיא, געהאַלטען אין סאַמע זיסען שלאָף, ווען דער גוטער זיסער מלאך קומט און פלאָנטעט זיינע גוטע זיסע חלומות... אַך, חלומות! יעדער זעהט אין חלום דאָס, וואָס ער וויל, דאָס, וואָס ער זוכט. למשל, אברהם מאַרקאָוויטש'ען האָבען זיך געפּלאָנטעט ביכער און בילדער אין די אַלפּים, אין די מיליאָנען!... מע שלאָגט איהם אָפּ די טהירען!... אַלע ווילען זיינע ליעדער, די „יונגע האַרפע“ — ער האָט שוין ניט קיין הענד פאַ־

קענדיג, ער שיקט זיי אַפּ צו ראָזע'ן... און ראָזע זעהט נאָך אַ שע־נערען חלום: אַ מאַסע מענשען... אַ פּראָצעסיע... אין מיטען געהט אברהם מאַרקאָוויטש מיט אַלע קינדער... זיוזיאַ אויף צופריהער מיט'ן טאַטענס „יונגע האַרפּע" אין די הענד... דאָס פאָלק שטור־רעמט און שרייט: לעבען זאָל דער אונשטערבליכער פּערפאַסער פון דער אונשטערבליכער „האַרפּע!"... גאַר הינטען געהען נאָך מיט אָראַפּגעלאָזטע קעפּ גראַף טאָלסטאָי, מאַקסים גאָרקי, אַנטאָן טשעכאָוו, געטע, שילער, שעקספּיר, מאַרק טווען און אַנדערע בע־ריהמטע שריפטשטעלער, און וויינען... טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל זעהט אין חלום ראָמאַנעקאָ'ן מיט גרויסע אותיות „ק אָ נ ס ט י ־ ט ו צ י ע!"... און מאַשאַ באַשעוויטש, וואָס שלאָפט אָקעגען טאַ־מאַראַ'ן אויף אַ קורצפיסיגער סאָפע, חלומ'ט פון אַ פּאַרלאַמענט, און זי זעהט זיך אַליין אין פּאַרלאַמענט שטעהן אויף דער פּלאַט־פאָרם מיט די הענד אַרונטער, און די ווענד זענען בעהאַנגען מיט פּראָקלאַמאַציעס: „לעבען זאָל די פרייהייט!"... מאַשאַ דעם קליי־נעם שיקסעל מיט די גרויסע קאָרעלען חלומ'ען זיך רויטע, גרינע, בלויע, ווייסע, געלע קאָרעלען, אָהן אַ שיעור קאָרעלען!... זיוזיאַ'ס ניאַניאַ חלומ'ט, אַז זי זיצט אויף אַ לאַנגער באַנק אין קינדער־גאָר־טען מיט אַ סך ניאַנים און מע רעדט... און זיוזיאַ אַליין זעהט פאַר זיך וועלאָסיפּעדען און זייגערלעך, זייגערלעך און וועלאָסיפּעדען קאַ־טשען זיך, רעדלען זיך, דרעהען זיך, פליהען, פליהען...

פלוצים — סטוק־סטוק־סטוק! טראַך־טאַראַראַך! עס קלינגען די פענסטער, עס פּלאַצען די טהירען. נאָך איין מינוט — און די שטוב איז פול מיט פּאָליציע. אַלע וואַכען־אויף, זענען טוירט ווי די טוידטע, עס ציטערען די צייהן אין מויל. די אַלטע ניאַניאַ צלמ'ט זיך. רופט גאָט צו הילף. אפילו דער קליינער זיוזיאַ, וואָס האָט נאָר־וואָס געזעהען אַזוי פיעל וועלאָסיפּעדען מיט אַזוי פיעל זיי־גערלעך, האָט זיך אויפגעזעצט אויפ'ן בעטעלע, אויפגעעפענט די גרויסע טיעפע הימעל־בלויע אויגען און אַ פרעג געטהאָן ביי דער אַלטער שטיל:

— ניאנאַ! עס ברענט?...

— ניין, קינד, עס ברענט ניט, עס ברענט ניט, גאָט איז מיט אונז!

— וואָס דען? גזלנים? — פרעגט זיוזיאַ און דעקט זיך אָפּ און וויל אַריבערשפּאַנען מיט אַ פוס אויף יענער זייט בעטעלע.

— ניין, קינד, נישט קיין גזלנים! — ענטפערט איהם די ניאַנאַ און דעקט איהם איין. — נאַ דיר גאָר גזלנים!

— וואָס דען איז?

— פּאָליציע! — ענטפערט איהם די אַלטע ניאַניאַ, צלמ'ט זיך און רופט יעזוס'ען צו הילף.

— וואָס־זשע גאָר ביינאַכט? — הערט זיוזיאַ ניט אויף צו שטעלען איין פראַגע נאָך דער אַנדערער, און וויל נישט פאָלגען די אַלטע ניאַניאַ, וויל זיך נישט לעגען. זיוזיאַ וויל זעהען, וואָס איז דאָס אַזעלכעס פּאָליציע, און וואָס טהוט זי דאָ, און וואָס עפּיס ביינאַכט? און זיוזיאַ זיצט און קוקט, און זעהט, ווי אָפיציערען מיט גלאַנצענדיגע עפּאָלעטען מיט גאָלדענע קנעפּ עפּענען אַלע שאַפעס, מיט אַלע קאַסטענס, מיט אַלע טישען און טישקעסטלעך, און מע בלעטערט ביכער, און מע פּאַקט פּאַפּירען, דעם פּאַפּאַ'ס ביכער מיט'ן פּאַפּאַ'ס פּאַפּירען... און דער פּאַפּאַ אַליין שטעהט און ציטערט, און די מאַמע רייבט איהם דעם שטערן... און אָט איז די טיאָטיאַ טאַמאַראַ — שטעהט נעבען דער טיאָטיאַ מאַשאַ און קוקט אויף איהר אַזוי, גלייך ווי זי וואָלט האַלטען בײ'ם שטאַרבען... און די טיאָטיאַ מאַשאַ שטעהט שוין גרייט אָנגעטהאָן מיט'ן היטעלע אויף די אונטערגעשערענע האָר, האַלט די הענד אַרונטער און רעדט מיט אַ שענעם אָפיציער מיט שוואַרצע באַקענבאַרדען, ווי קאַטלעטען, און ביי דער זייט שטעהט אַ שוואַרצער יונגערמאַנטשיק מיט איין אַרבעס־קאָלירענעם אויבערראָק און רייבט זיך אַ האַנד אָן אַ האַנד...

און די טיאָטיאַ מאַשאַ געהט־צו צו זיוזיאַ'ן און נעמט איהם אַרום און דריקט איהם צו צום האַרצען שטאַרק־שטאַרק, און קושט

איהם איןביידע אויגען, אין שטערן, אין קאָפּ, און עס ווייזט זיך איהם אויס, אַז איהרע הענד זענען קאַלט און איהרע אויגען זענען נאַס, און זי זאָגט צו איהם מיט אַ שמייכעל:

— זיוזיא! דו וועסט ניט פערגעסען די טיאָטיא מאַשאַ?

און זיוזיא כאַפּט אַרום דער טיאָטיא מאַשאַ'ס ווייסען האַלז מיט ביידע הענדעלעך און ער קושט זי איין מאָל און צוויי מאָל און צעהן מאָל און צוואַנציג מאָל, און נאָך איין מאָל, און נאָך אַ האַלבען מאָל, און דעם לעצטען מאָל, און עס הערט זיך אַ שאַרף־שניידענדיגע שטימע פון איין אָפּיציער:

— פאַרטיג!...

און אַלע שטעהען־אויף, און אַלע זענען גרייט, און אַלע געהען־אָפּ, אַלע אָפּיציערען מיט די גלאַנצענדיגע עפּאָלעטען מיט די גאָל־דענע קנעפּ, און ביידע טיאָטים געהען־אָפּ, און די קליינע מאַשאַ מיט די גרויסע קאָרעלען לייכט זיי צו, און דער פּאַפּאַ איז געבליבען זיצען, ציטערט ווי אַ בלאַט, און די מאַמאַ האַלט איהם צו און וויינט, און אַלע קינדער זענען געבליבען שטעהן און טרייסלען זיך און געהניצען, ווילען שלאָפען, און נאָר די טיאָטיא טאַמאַרא מיט דער טיאָטיא מאַשאַ זענען נישטאָ, און די אַלטע ניאַניא צלמ'ט זיך, רופט יעזוס'ען צו הילף. און דער קליינער זיוזיא פאַלט מיט'ן שענעם ווייסען פּנים אין די קליינע ווייסע קישעלעך און וויינט און וויינט און וויינט, ווי אַ פיעריעהריג פערשטאַנדיג געראָטען קינד קאָן וויינען...

* * *

עס האָט שוין באַלד געשאַריעט אויף טאָג, און אַבראַם מאַר־קאָוויטש האָט נאָך אַלץ ניט געקאָנט בערוהיגען זיך, וויפיעל ראָזע האָט איהם נישט געמאַטערט, געריבען די שלייפען, אויסגעגאָסען אויף איהם דעם גאַנצען אָ־דע־־קאָלאָן. ער האָט זיך גאַרנישט גע־וואָלט גלויבען, אַז ער איז פריי, און האָט אַלע מינוט זיך געווענ־דעט צו זיין ווייב מיט דער זעלבער פראַגע:

— ראָזע! איך בין פריי?...

— דו ביזט פריי, אַבראַשאַ, ביזט געווען פריי און פריי וועסט דו מיר זיין תמיד, שטענדיג און אייביג!...

ווי אַ ציטעריג קינד, ווי אַ געפּעסטעטער, אַ געבאַלעוועטער בן־יחיד, איז געווען ביי איהר אַבראַשאַ. אַלץ האָט ער ביי איהר אויסגעפיהרט. קיין זאַך איז פאַר איהר נישט געווען צו שווער, אַבי אַבראַשאַ זאָל זיין צופריעדען. דאָס בעסטע און דאָס שענסטע און דאָס ערשטע, וואָס עס איז געווען אין שטוב, איז אַוועקגעגעבען געוואָרען איהם, אַלץ איהם, און אַבראַם מאַרקאָוויטש האָט דאָס אָנגענומען אַלסדינג, ווי אַ מענש, וואָס ווייסט, אַז איהם קומט דאָס. און טאָמער איז אַזוי גיך נישט געווען דאָס, וואָס ער וויל, וואָס איהם איז געפעלען און וואָס ער דאַרף, האָט ער שטאַרק נישט געוואָלט ליידען, זיך געשמיצט און געוואָרפען און אויסגעלאָזט דעם גאַנצען כעס — צו וועמען? נו, געוועהנליך, צו ראָזע'ן. און ראָזע האָט דאָס אָנגענומען פאַר ליעב, איהם אָפּגעגעבען דעם נערעכט. טאַמאַראַ האָט ניט געקאָנט צוזעהען זיינע גענג, און אַלס ראָזע'ס איין אייגענע, האָט זי געפּרופט אַ פּאָר מאָל פיר־האַלטען איהם, האָט זיך ראָזע איינגעשטעלט פאַר איהר מאַן און האָט איהם פערענטפערט, ווי דער בעסטער אַדוואָקאַט... אין דער קורצער צייט, וואָס מאַשאַ האָט געגאַסטירט ביי טאַמאַראַ'ן, איז זי איהר געקומען צו־הילף, און ביידע מיידלעך האָבען זיך גענומען אויף אַבראַם מאַרקאָוויטשען, איהם אַ נאָמען געגעבען „סאַטראַפּ", „דעספּאָט" און נאָך אַזעלכע נעמען, איהם דערגאַנגען די יאָהרען, און דוקא מיט גוטע רעד, ביז ער איז זיי געוואָרען אַ דם־שונא, אַרומגעגאַנגען אָנגעבלאָזען, ווי איין אינדיק, און אויסגעלאָזט זיין ביטער הארץ — צו וועמען? נו, געוועהנליך, צו ראָזע'ן! און ראָזע האָט אויך דאָס אָנגענומען פאַר ליעב, אויסגעוויינט זיך שטילער־הייד, אויסגעווישט די אויגען — און שאַ, ווידער די זעלבע שע־נע, פרישע, בליהענדיגע ראָזע, אַרומגערינגעלט מיט איהר חאַליאַ־סטרע עגאָאיסטלעך, איינס גרעסער פון דאָס אַנדערע...

פון דעסטוועגען, און נאָך דעם אַלעמען, אַז מע האָט צוגענומען טאַמאַראַ'ן מיט מאַשאַ'ן, איז אַפילו דער עגאָאיסט אַבראַם מאַר־קאָוויטש געווען געקרענקט מיט סכנת־נפשות. ער איז נאָכדעם אַרומגעגאַנגען גאַנצע טעג, ווי אַ משוגענער, געפּייערט (פאַר ראָזע'ן) אויף דער פּאָליציע, גערעדט (פאַר ראָזע'ן) אויף דער רעגיע־רונג כל הפסלנות שבעולם, געזאָגט (ראָזע'ן): אָט לויפט ער צום פּראָקוראָר, צום מיניסטער — פאַר וועמען האָט ער מורא? ער איז אַ ריינער מענש, אין זיינע ביכער און אין זיינע כתבים איז נישטאָ גאָרנישט.

— גאָרנישט, אַבראַשאַ, גאָרנישט! — ענטפערט איהם ראָזע, און איהם שמעקט דאָס נים, פערהאַפט ער זיך:

— וואָס הייסט, גאָרנישט? עס איז פאַרהאַן ביי מיר אין די ליעדער גענוג מאַטעריאַל, נאָר פערשטעלט. הא, ראָזע?

— געוויס, פערשטעלט! — גיט איהם נאָך ראָזע, און עס בלייבט, אַז נישט שפּעטער ווי מאָרגען לויפט־אַוועק אַבראַם מאַר־קאָוויטש עפּיס טהון פאַר די געפאַנגענע... און עס געהט אַוועק דער מאָרגען, און נאָך איין מאָרגען, און נאָך צוויי מאָרגענס, און אַבראַם מאַרקאָוויטש קאָכט זיך, שפּריצט מיט פייער!

וואָס ער צערעדט! אַ גליק, וואָס אַחוץ ראָזע'ן הערט דאָס קיין בן־אָדם נישט!... און טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל און מאַשאַ באַ־שעוויטש דערווייַלע זיצען, און אַבראַם מאַרקאָוויטש טהוט גאָרנים פון זייערטוועגען...

קאַפּיטעל י.

דער זונטאָג.

נאָך פון שבת ביינאַכט אָן האָבען אָנגעהויבען אַריינטרעטען מיליטער. גאַנצע עסקאַדראָנען האָבען זיך פערשפּרייט הינטער דער שטאָדט און מע האָט געוואַרט...

טויזענדער אַרבייטער האָבען זיך אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג, מיט־גענומען מיט זיך די ווייבער מיט די קינדער און בעוואָפענט זיך מיט

הייליגע בילדער און איקאָנעס... קאָזאַקען זענען אַרומגעפלויגען אויף די פערד הין און הער אויף די הויפּט־גאַסען פון דער שטאָדט. אַלע בריקען וואָס איבער דער „ניעוואַ" זענען געווען בעדעקט מיט קאָזאַקען, אולאַנער, דראַגונער און אַנדערע מינים חיל. אַפילו די פעסטונג פון דער שטאָדט איז געווען גרייט, ווי עס געהערט צו זיין.

פּונקט נייען אַזייגער אין דער פריה האָט זיך אָנגעהויבען צו ציהען אַ שנירעל פון מענשען פון אַלע „זאַסטאַוועס" און געגאַנגען מיט די הייליגע בילדער, מיט'ן גלח אין מיטען, אָנגעטהאָן אין גלח'שע קליידער מיט אַ פּאַפּיער אין דער האַנד. קוקענדיג אויף דער פּראָצעסיע פון פריעדליכע מענער, פרויען און קינדער, האָט מען געקאָנט מיינען, אַז דאָס איז עפּיס אַ הייליגער, אַ פּאַטריאָטישער יום־טוב.

עס איז דאָ אַ שפּריכוואָרט: „וואָסער אַ גוט יום־טוב — אַזאַ גוט יאָהר". איצטיגס מאָל איז דאָס נישט מקוים געוואָרען. דער „גוט יום־טוב" איז געווען אַ פריעדליכער און אַ פריינדליכער; דער „גוט יאָהר" איז געווען אַ בייזער, אַ מורא'דיגער, אַ פייעריגער און אַ בלוטיגער.

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

די אַלטע אַבראַם מאַרקאָוויטש'עס ניאַניאַ האָט לכבוד זונטאַג אָנגעטהאָן זיוזיאַ'ן אין זיינע יום־טוב'דיגע מלבושים'לעך אַ־לאַ־פּאַזי, וועלכע האָבען איהם צוגעגעבען אַ בעזונדערען חן, און איז געגאַנגען מיט'ן קינד אויף'ן שפּאַציער, ווי אַלע טאָג. דערזעהען מענשען געהען אויף ביידע זייטען טראָטוארען, האָט זיך די אַלטע ניאַניאַ געלאָזט מיט'ן קינד אַהין, וואו אַלע געהען. און וואָס ווייטער זיי זענען געגאַנגען, אַלץ גרעסער האָט געוואַכסען דעם שטראָם

פון מענשען, און עס האט זיך געבילדעט א ים פון קעפ. דער ים האט זיך געצויגען און געטראגען די מענשען אזוי ווי חוואליעס, איינס איבער'ן אנדערען, אלץ ווייטער און ווייטער. און אז די אלטע ניאניא האט געוואלט געהן צוריק, איז שוין געוועזן כמעט אונמעגליך, און זי האט זיך געטראגען מיט'ן קינד קעגען איהר איי־גענעם ווילען אהין, וואו אלע. אויף איהר פראגע: וואוהין געהט מען דאס? האט זי בעקומען איין ענטפער פון איין ארבייטער, וואס איז געגאנגען יום־טוב'דיג אויך מיט א קינד פון א יאהר זעכס ביי דער האנד:

— מיר געהען בעטען.

— וואס זשע איז אזוי פיעל סאלדאטען? — פרעגט איהם ווייטער די ניאניא.

— פון אונזער כבוד וועגען, אלטיטשקע, פון אונזער כבוד וועגען!

אזוי ענטפערט איהר דער ארבייטער און ווערד פערטראגען מיט דער חוואליע מענשען דורך איין אנדער חוואליע, און די אנ־דערע חוואליע ווערד פערשוואונדען דורך א דריטער חוואליע מענ־שען. און די אלטע ניאניא האלט־צו מיט דער לינקער האנד זיוזיא'ן און מיט דער רעכטער האנד צלמ'ט זי זיך און רופט יעזוס'ען צו הילף. דאס הארץ זאגט איהר נעבאך, אז זי איז דא נישט גוט אריין, זעהר נישט גוט... און זי שטעלט זיך אפ, די אלטע ניאניא, מיט'ן קינד, ביי דער גרויסער בריק, און נעמט דאס קינד אויף די הענד, און זי דערזעהט הייליגע בילדער טראגט מען, און א גלח געהט גלח'יש אנגעטהאן, און הייליגע ליעדער, הערט זי, זינגט מען, — צלמ'ט זי זיך, די אלטע, און רופט יעזוס'ען צו הילף.

— וואס איז דא, ניאניא? — פרעגט ביי איהר זיוזיא און קוקט זיך איין מיט זיינע טיעפע בלויע אויגען איז דעם ים פון קעפ.

— בעטען געהט מען, קינד מיינס.

נאָר זיוזיאַ דערהערט פּלוצים — מע שיסט; פרעגט ער ביי דער ניאַניאַ, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מע שיסט? ענט־פערט איהם די אַלטע, אַז ס'איז אַ מנהג, אַלע יום־טוב שיסט מען... און זיוזיאַ קוקט זיך איין מיט זיינע טיעפע בלויע אויגען און זעהט, ווי מענשען לעגען זיך, פרעגט ער ביי דער ניאַניאַ, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מענשען לעגען זיך? ענטפערט איהם די אַלטע, אַז ס'איז אַ מנהג, אַז מע בעט, דאַרף קען קניען... און זיוזיאַ קוקט זיך איין מיט זיינע טיעפע בלויע אויגען און זעהט, ווי מענשען פאַ־לען, פאַלען... פרעגט ער ביי דער ניאַניאַ, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מענשען פאַלען? און איידער די אַלטע ענטפערט איהם, דער־פיהלט זי אַ זעץ פון הינטען, אַ קלאַפּ פון פאָרענט און אַ דריקעניש, אַ שטיקעניש פון אַלע זייטען. און זי דערזעהט, ווי מענשען לויי־פען, שטופען זיך, שפרינגען איינס איבער דאָס אַנדערע, און זי דער־הערט אַ מאָדנעם הילך, אַ געשריי, אַ געוויינעריי מיט אַ קוויטשע־ריי, מיט אַ הוקען, מיט אַ טיוקען און מיט אַ פייפען, און זי צלמ'ט זיך, די אַלטע, און רופט יעזוס'ען צו־הילף. און מיט דעם זעלבען כח, מיט דעם זעלבען שטראָם, וואָס עס האָט זי געבראַכט אַהער צו טראָגען, טראָגט דאָס זי צוריק, און זי האַלט דאָס קינד צוגע־דריקט צום האַרצען, און זיוזיאַ האַלט זיך מיט ביידע הענדלעך ביי דער ניאַניאַ'ס האַלז, קוקט צוריק און הערט ניט אויף צו פרעגען קשיות: למאי מע לויפט, למאי מע שרייט, למאי מע שטופּט זיך, למאי מע וויינט? און די אַלטע קאָן איהם נישט ענטפערען דערויף גאָר נישט... זי פיהלט, אַז ניט די פיס איהרע, נאָר די מענשען טראָגען זי. וואוהין — ווייסט זי ניט. און אָט האָבען זיך איינ־געשניטען אין דעם שטראָם פון מענשען גרויסע געזונדע פערד מיט ברייטע הינטענס און טרעטען אויף די מענשען... און סאָלדאַטען זיצען אויף די גרויסע געזונדע פערד מיט מוראַ'דיגע פנים'ער און מיט בלויזע שווערדען און מע שיסט, און מענשען פאַלען, פאַלען... און זי דערהערט, די אַלטע ניאַניאַ, אַ זעץ פון אויבען, און אַ מאָד־נער קוויטש רייסט זיך אַרויס פון זיוזיאַ'ן, און ער לאָזט אָפּ איהר־

האַלז, און בויגט אָן דאָס קעפּעל אַראָפּ, אַראָפּ. און אַ וואַרעם פלי־סיגקייט דערפיהלט זי אויף איהר האַלז, און בלוט, דערזעהט זי, גיסט זיך פון איהר האַנד אַראָפּ, און זי ווייסט נאָך ניט וועמעס בלוט דאָס איז, און זי זעהט ניט, אַז זיוזיאַ'ס קאָפּ איז צעהאַקט, צעשפּאָלטען, און עס ווערד איהר פינסטער אין די אויגען, און זי פאַלט אַנידער מיט'ן טוידטען קינד אויף דעם ווייסען קאַלטען שניי, וואָס איז פערפאַרבט מיט רויטען אומשולדיגען בלוט...

אָט אַזוי האָט זיך אָנגעהויבען דער דאָזיגער זונטאַגדיגער טאָג, וואָס איז פערבליבען אין דער רוסישער היסטאָריע אונטער'ן נאָמען „דער רויטער זונטאַג“...

— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

קאַפּיטעל יא.

טאַמאַראַ בעפרייהט.

תחילת איז פאַר טאַמאַראַ'ן געווען איהר אַרעסט אַ שטיקעל בעפריעדיגונג, מען קאָן זאָגען, אַ מין הנאה, אַ גדלות, וואָס זי איז לייטענגלייך, זיצט גלייך מיט מאַשאַ'ן און מיט אַלע אַנדערע פּאָליטישע... איהר איז מעהר אָנגעגאַנגען, וואָס וועלען זאָגען אַנדערע וועגען איהר זיצען, איידער דאָס, וואָס טאַטער וועט זי דאַרפען אָפּזיצען דאָ אַ קורצע צייט. דאָס איז געווען אַ צייט פון מלחמה, די גאַנצע לופט איז געווען פול מיט „קאַמף“, און ס'איז געווען כמעט אַ בזיון, אַ מיידעל זאָל זיצען אין פּעטערבורג, אין זינען האָבען גאָר לערנען תורה לשמה און טהון זאָל זי גאָר ניט... וואָס ווייטער האָט איהר אָבער דאָס זיצען אָנגעהויבען זיך צועסען, און מעהר פון אַלסדינג דאָס, וואָס זי ווייסט ניט, אייגענטליך, פאַר וואָס זי זיצט... און זי האָט גענומען טרעפען, איבערלעגען אין זכרון, ווען און אויף וואָס פאַר אַ פערזאַמלונג זי איז געווען? און געווען איז זי אויף אַ סך פערזאַמלונגען. יענעם ווינטער איז ניט אַוועקגעגאַנגען אַ טאָג אָהן אַ פערזאַמלונג... דאָס איינציגע, פון וואָס

זי האָט יסורים געהאַט, איז געווען — טאָמער זיצט זי איבער איהר גאָהענטער בעקאַנטשאַפט מיט ראָמאַנענקאָ׳ן, און ווער ווייסט, וואו ער איז און וואָס מיט איהם איז?...

נאָר אָט האָט מען זי ארויסגערופען און אויסגעפרעגט, וואָס ווייסט זי וועגען מרים גיטעל באַשעוויטש? טאַמאַראַ האָט דערויף געענטפערט, אַז וועגען מאַשאַ באַשעוויטש קאָן זי זאָגען נאָר דאָס, אַז זי איז מיט איהר פון איין שטאָדט, האָט געענדיגט מיט איהר איין גימנאַזיע, געוואָהנט מיט איהר די לעצטע צייט אינאיינעם אויף איין קוואַרטיר, — און ווייטער ווייסט זי גאָרנישט ניט. דער־נאָך האָט מען זי ארויסגערופען נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל — און אַלץ וועגען מרים גיטעל באַשעוויטש; און סוף כל סוף האָט מען זי אַרויסגעלאָזט.

ווי איינער, וואָס שטעהט אויף פון אַ לאַנגען שלאָף אָדער אַ שלאַפקייט, אַזוי האָט זיך געפיהלט טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל, אַז זי איז געשטאַנען אויף דער פרייער לופט, אונטער׳ן פרייען הימעל, בעפרייעט פון דער געדיכטער געשטיקטער טורמע־אַטמאָספערע. אַ נייע וועלט! אַ נייער הימעל! נייע לופט! אַ נייע הויט אויף איהר! זי איז פריי! פריי! פריי!

טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל האָט זיך ארויפגעזעצט אויף דער ערש־טער דראָזשקע, וואָס זי האָט דערזעהען פאָהרען, און האָט זיך גע־הייסען פיהרען. די רעזידענץ־שטאָדט האָט נאָך אויסגעזעהן, ווי אַ שלאַכט־פעלד, וואָס דער פיינד האָט דאָס איבערגעלאָזט און איז אוועקגעגאַנגען ווייטער... אויף דער „מאָיקע“, אויף „יעקאַטערי־נינסקי קאַנאַל“ און ערטער־ווייז אויף „ניעווסקי פּראָספּעקט“ האָט מען געקאָנט זעהען וואו־ניט־וואו שפּאַצירען פּאַטרולען און קאָ־זאַקען, צופוס און אויף פערד. עס איז שוין געווען ניט פריה, און קיין עלעקטריע האָט מען נאָך נישט געזעהען אין ערגיץ. די פרעכ־טיגע שטאָדט פּעטערבורג איז געווען ווי איינגעטונקען אין אַ פינס־טערניש און בעדעקט מיט אַ טרויער. טאַמאַראַ האָט געוואוסט נאָך

אין אוטשאסטאק, אז אין שטארט טהוט זיך עפּיס; זי האָט נאָר נישט געקאָנט וויסען, וואָס עס טהוט זיך... אלע מאָל האָט זי געזעהען דורכ'ן קליינעם איינציגען פענסטערעל, ווי עס ווערען געבראכט פּארטיעסווייז ארבייטער און סטודענטען. זי האָט גע־רעכענט, אז ס'איז פּאָרגעקומען איין אויסערגעוועהנליכע דעמאָנס־טראַציע, און עס האָט איהר שטארק באנג געטהאָן, וואָס זי האָט נישט געקאָנט זיין אויף דער שמחה... וואָס ווייטער האָט זי אָבער ארויסגעזעהן אלע מעהר סימנים פון א געשלעג, און זי האָט זיך אריינגעלאָזט אין א שמועס מיט'ן איזוואָזטשיק, נאָך גאָר א יונ־געל פון א יאהר זיבעצעהן־אכטצעהן, מיט א היטשקעלע און מיט א צו גרויס היטעל, וואָס פאלט איהם אלע מאָל אויף די אויגען, אזוי אז ער מוז דאָס אלע מינוט געבען א רוק־ארויף.

— וואָס איז דאָ פּאָרגעקומען? — פרעגט זי ביי'ם איזוואָז־טשיק.

— גאָרנישט, באַרישני, איז פּאָרגעקומען! — ענטפערט ער איהר מיט א שארפער קינדערשער שטימע און טהוט א רוק־ארויף דאָס גרויסע היטעל. — מע האָט נאָר דורכגעבויקערט אביסעל אונ־זערע ברידער, דורכגעבראָכען די ביינער. — לעגט ער צו מיט א שמייכעל.

— פאר וואָס?

— פון וואַנען זאָל איך וויסען? מע זאָגט, אז דערפאר, וואָס מענשען זענען געגאנגען בעטען.

— נו?

— נו, האָט מען זיי ניט געלאָזט.

— נו?

— נו, האָט מען אָנגעשיקט אויף זיי קאָזאקען מיט דראַגונער...

— נו?

— האָבען זיי גענומען לעגען און לעגען, לעגען און לעגען!...— דער איזוואָזטשיק בעווייזט מיט דער האנד, ווי אזוי מע האָט גע־נומען לעגען.

— א סך האָט מען אויסגעלעגט? — פרעגט איהם טאמארא.

— נישקשה׳דיג! — ענטפערט ער איהר און טהוט א רוק־ארויף דאָס היטעל.

— וויפיעל? — פרעגט איהם טאמארא. — צעהן מענשען? צוואַנציג? פופציג? הונדערט?...

— נעם העכער! — ענטפערט ער מיט זיין שארפער קינדער־שער שטימע.

— צוויי הונדערט? פינף הונדערט?

— נעם העכער!

— טויזענד?

— נעם העכער!

— צוויי טויזענד?

— נאָך העכער!

טאמארא מיינט, אַז זי האָט צו טהון מיט אַזעלכען, וואָס קאָן נישט צעהלען מעהר פון צעהן. הערט זי אויף מיט איהם צו שמוע־סען און פאָהרט־צו צו איהר קווארטיר, צעצאָהלט זיך מיט׳ן איז־וואָזטשיק, קלינגט־אָן ביי זיך אויף דער טהיר, און עס קומט ארויס דאָס קליינע שיקסעל מיט די גרויסע קארעלען, נאָר אָהן א געלעב־טער אויפ׳ן פנים, ווי תמיד, און מיט שטארק פערוויינטע אויגען.

— וואָס האָט זיך געטראָפען? — פרעגט זי טאמארא אונרוהיג.

— אונזער פּאַניטשעל!... — ענטפערט איהר דאָס קליינע שיק־סעל און קאָן מעהר נישט רעדען.

און אַז טאמארא איז אריינגעקומען און געטראָפען אבראַם מארקאָוויטש מיט ראָזע׳ן מיט אַלע קינדער זיצען אין די זאָקען מיט די טוידטע פנים׳ער אויף דער ערד, האָט זי שוין פערשטאַ־נען, וואָס דאָ איז, און זיי האָבען איהר שוין איבערגעגעבען אַלם־דינג, אַלסדינג...

* * *

שפּעטער איז זי געוואָהרע געוואָרען, אַז ראַמאַנענקאָ איז פער־שוואונדען געוואָרען — מע ווייסט נים וואוהין... אייניגע האָבען

גזאגט — ארעסטירט, איינגע האבן גזאגט — אוועקגעפאה־רען...

קאפיטעל יב.

פון צער און צארן.

עלענד, פערזארגט, צעשרויפט, צערודערט און פערטראגנען איז טאמארא שאסטעפאל געגאנגען איבער פעטערבורג, דורכגעוואר־פען אין די געדאנקען אלץ, וואס זי האט איבערגעלעבט אין דער דאזיגער גרויסער טומעלדיגער שטאדט פון זינט זי איז אהער גע־קומען ביז היינטיגען טאג, — אלע פאסירונגען, אלע בילדער, אלע בעגעגענישען, אלע פארשוינען: זיוזיא, ראמאנענקא, מאשא... נאר איין בילד, נאר איין פארשוין איז איהר ארויסגעפלויגען פונ׳ם קאפ, גלייך ווי ער וואלט גאר קיינמאל אויף דער וועלט ניט געוועז. און דער דאזיגער פארשוין האט פון טאמארא׳ן געטראכט, עס קאן זיין, מעהר פון אלע אנדערע. דאס איז געוועז דער סטודענט סאשא סאפראנאוויטש, — און ער איז דאס איהר איצט געקומען אקעגען מיט א פריינדליך שמייכעל אויף די ליפען און מיט א רויטליכען פארב אויף די בעקלעך, וואס האבען אפנים, געוואלט קאנקורירען מיט די רויטע האר פונ׳ם קאפ און מיט׳ן רויטען בערדעל, וואס סאשא האט זיך די לעצטע צייט פערלאזט.

פון סאשא׳ס פנים איז געוועז ארויסצוזעהען, ווי ווייט צופריע־דען און גליקליך דער מענש איז, וואס ער האט זיך בעגעגענט מיט דער, וואס ער זוכט, וואס ער וויל און וואס ער בעגעהרט.

— קיינמאל טרעפט מען אייך ניט אין דערהיים!...

אזוי זאגט צו איהר סאשא, און טאמארא איז איצטיגס מאל צופריעדען, וואס זי האט זיך בעגעגענט מיט סאשא׳ן, און זי דער־צעהלט איהם אויס, ווי א גוטען פריינד, אלסדינג, וואס זי האט איבערגעלעבט פאר דער צייט: די געשיכטע מיט מאשא באשע־וויטש, וואס איז געפאנגען געווארען, און די געשיכטע פון איהר אייגענעם ארעסט דערצעהלט זי איהם מיט אלע איינצעלהייטען

און מיט אַלע קליינינקייטען און מיט אַלע בענגענישען און טרע־פענישען, און די גרויסע טראַגעדיע פונ׳ם קליינעם זיוזיא דערצעהלט איהם טאַמאַראַ. זי קאָן ניט צוזעהען דעם צער פון דער מוטער. יעדער טאָג זיין דאָרטען אין שטוב קאָסט זי געזונד...

דאָס איז אָבער נישט אמת: נישט דאָס איז די הויפּט־סבה פון איהר דערשלאָגענקייט. די הויפּט־סבה בעדאַרף מען זוכען ער־גיץ אַנדערש... טיעפער... סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש רעדט איהר אויס דאָס הארץ, טרייסט זי, אַז קרבנות מוזען זיין. אָהן קרבנות קאָן מען צו קיין אידעאַל נישט גרויכען... און ער ברענגט איהר טוי־זענד ראיות, ווי אַלע מאָל, פון דער אידישער געשיכטע, און ער לייענט איהר פאַר אַ גאַנצע לעקציע פון דער אַלטער אידישער היס־טאָריע און לאָזט אויס מיט די ווערטער: די אידעע פון יושר, פרייהייט, גלייכהייט און גערעכטיגקייט — דאָס אַלץ שטעהט ביי אונז אַזוי הויך, אַז אפילו אין די תפלות ווילען די אידען איינרע־דען גאָט, אַז ער פיהרט זיין וועלט מיט יושר און מיט גערעכטיג־קייט; און וואָס פאַר אַ געטליכע גערעכטיגקייט וואָלט דאָס געווען, ווען ניט אַלע מענשען זאָלען זיין גלייך?

ווי בוימעהל האָט זיך סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש צעגאָסען אין זיין רעדען מיט פרייליין שאַסטעפּאַל. עס האָט זיך איהם אויסגע־דאַכט, אַז שוין לאַנג האָט זי נישט אויסגעהערט איהם מיט אַזא אינטערעס, ווי היינט. טאַמאַראַ האָט איהם דוקא איצטיגס מאָל געהערט אַ סך ווינציגער ווי אַלע מאָל; אצינד איז איהר קאָפּ גע־ווען דוקא ווייט פון דאַנען... מיט איין אויהער האָט זי אויסגעהערט דעם דאָזיגען סטודענט, דעם פערברענטען אידישען נאַציאָנאַליסט— און האָט איהם מקנא געווען, אַזוי ווי זי האָט מקנא געווען איהר חבר׳טע מאַשאַ באַשעוויטש, וואָס יענע איז אַ טהוערין, און זי נישט...

אין דער גאַנצער צייט, וואָס די יונגע לייט האָבען זיך געפונען אין פּעטערבורג, האָבען זיי זיך זעלטען־ווען בעגעגענט, און אַז זיי האָבען זיך בעגעגענט, האָט טאַמאַראַ קיין צייט ניט געהאַט צו

פערברענגען מיט סאשא'ן מעהר אלס א האלבע שעה. און אלע מאל האט זיך סאפראנאוויטש אומגעקעהרט צו זיין טעמע: אידענטום, די אידישע היסטאריע, די אידישע שפראך. דערהויפט פלעגט ער איהר שטענדיג פירהאלטען, למאי זי לערנט ניט קיין אידיש. „פאר וואס לערנען מיר אלע פרעמדע שפראכען, — פלעגט ער צו איהר טענה'ען — נאר מיט אונזער אייגען לשון שעמען מיך זיך?"... טאמארא פלעגט איהם דערויף ענטפערען מעהר ניט נאר אויף אפטשעפען זיך: וואו קאן זי דא, אין פעטערבורג, לערנען אידיש? ווער וועט זיך אונטערנעמען?... „לאז זי נאר זאגען — ענטפערט איהר דערויף סאפראנאוויטש — לאז זי נאר זאגען, אז זי וויל לערנען די שפראך, וועט זיך שוין געפינען אזעלכער, וואס וועט מיט איהר לערנען"...

קוים וואס מע שטויסט זיך, אז דאס מיינט ער זיך! איז אבער טאמארא שטענדיג פערנומען... נימא קיין צייט... געשעפטען... „פ ר ע מ ד ע ג ע ש ע פ ט ע ן" — רופט עס אן סאפראנאוויטש און ברענגט איהר א פסוק פון שיר־השירים:

שמוני נוטרה את הכרמים —
כרמי שלי לא נטרתי...

„מע האט מיך געמאכט פאר א היטערין איבער וויינגערטנער — מיין אייגענעם וויינגארטען האב איך ניט פערהיט"...

דעם דאזיגען פסוק האט ער איהר איבערגע'חזר'ט עטליכע מאל, אזוי אז זי האט דאס שוין אויסגעלערענט אויסוועניג.

טאמארא האט ליעב געהאט אפשפעטען פון דעם רויטען סטודענט, דעם פערברענטען נאציאנאליסט. זאגט זי צו איהם אויף איצט מיט א געלעכטער:

— ווי אזוי זאגט איהר דארט? „מע האט מיך געמאכט פאר א היטערין אויף פרעמדע גערטנער — מיין אייגענעם גארטען האב איך פערלאזט"...

— ניט איך זאג, — ענטפערט איהר סאפראנאוויטש — דאס האט געזאגט אמאל שלמה המלך אין זיין שיר־השירים. אך,

פריילין שאַסטעפּאַל! עס וואָלט שוין צייט געווען, איהר זאָלט אביסעל בעסער וויסען אונזערע אייגענע ליטעראַרישע ווערטהען... ווילט איהר, וועל איך אייך עפּיס ווייזען אַ זאַך, וואָס וועט אייך געפעלען. דאָס איז אַ פּאָעמע, אַ בלוטיג געזאַנג, נו, אַ פּאָגראָם־ליעד פון... פון איינעם אַ בעריהמטען אידישען דיכטער... איך וועל עס אייך לייענען אין אונזער אַלטער קלינגענדיגער שפּראַך — און טאָקי באַלד איבערזעצען עס אייך, איהר זאָלט עס פערשטעהן.

און סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש וואַרט ניט ביז מע וועט איהם שטאַרק בעטען, נעמט אַרויס פון בוזעם־קעשענע עטליכע בלעט־לעך, אויסגעריסען פון אַ ביכעל, און לייענט הויך, אויף אַ קול, די שטאַרקע מעכטיגע כטראָפען פון שטאַרקען מעכטיגען ליעד, וואָס האָבען ניט (אַזוי מיינט סאַפּראַנאָוויטש) קיין גלייכען אין דער וועלט־פּאָעזיע, אין דער שענער קלינגענדיגער שפּראַך, וואָס האָט ניט (אַזוי מיינט סאַפּראַנאָוויטש) איהר גלייכען אין דער וועלט־ליטעראַטור! און ער שפּריצט בשעת ער לייענט, און ער זעצט־איבער איטליכס וואָרט צוליעב טאַמאַראַ'ן, און ער מאַכט מיט די הענד, אַפּנים, זי זאָל בעסער פערשטעהן, און ניט איין פער־בייגעהער שטעלט זיך אָפּ אויפ'ן טראָטואַר בעטראַכטען דאָס פּאָרעל.

...פון שטאָהל און אייזען, קאַלט און האַרט און שטום,
שמיעד־אויס אַ האַרץ פאַר זיך, דו מענש, און קום!
קום געה אין שחיטה־שטאָדט, זאָלסט זעהען מיט דיינע אויגען,
זאָלסט אָנטאַפּען מיט דיינע אייגענע הענד,
אויף צוימען, סלופּעס, טויערען און ווענד,
אויף שטיינער פון דער גאַס, אויף אַלע העלצער,
דאָס שוואַרץ־פערטריקענט בלוט מיט די געהירען
פון דיינע ברידער'ס קעפּ און העלזער.
און אומבלאָנזען זאָלסט דו צווישען חורבות,
דורך ווענד צעבראָכענע מיט אויסגעקרימטע טהירען,
פערביי צעשטירצטע אויוועגס, האַלבע קוימענס,

ענטבלויזטע שווארצע שטיינער, האלב־פערברענטע ציגעל,
וואו פייער, האק און אייזען האבען נעכטען
אויף דער בלוט־חתונה א ווילדען טאנץ געשפּיעלט...

טאמארא שאסטעפּאל הערט זיך איין אין די ווערטער. איהרע שענע גרויסע שווארצע אויגען זענען ערנסט. און סאשא מישט־אי־בער א בלעטעל פון דער בלוטיגער פּאעמא און לייענט ווייטער מיט דעם זעלבען נוסח און מיט נאך מעהר היטץ:

... אנטלויפסט? אנטלויף!
בעהאלט זיך אין א הויף!
אומזיסט!...
אט איז א בערגעל מיסט!
דא האט מען צוויי געטוידט: א אידען מיט א הונד...
אין מיטען הויף האט נעכטען זיי איין האק געקעפּט,
און היינט האט זיי אהער איין שוויין פערשלעפּט,
געשנארכט, געגריבעלט זיך אין זייער אויסגעמישטען בלוט...
שא, מארגען וועט א פרישער רעגען קומען
און אפּשווייינקען דאס בלוט אין רינשטאק, ס'זאל ניט שרייען
צום הימעל „גוואלד!" פון מיסט ארויס; און אפשר
איז שוין דאס איינגעזונקען אין דעם תהום דעם שטומען
און זויגט די דערנער אן ביי א פלויט א קרומען,
און מארגען וועט די זונן, ווי היינט, ווי נעכטען,
ווי אלע טאג, א ליכטיגע ארויסגעהן
פון מזרח זייט, געמינערט ניט א האר נישט,
און שא, און שטיל, און גלייך ווי גאר נישט...

און טאמארא'ס שענע שווארצע גרויסע אויגען ווערען נאך גרעסער און נאך שענער, און זי דערמאנט זיך אינ'ם „זונטאג", וואס דא אין פּעטערבורג, וואס זי אליין האט איהם ניט בייגע־וואהנט, נאר אנגעהערט זיך פון אנדערע, און זי רופט זיך אן צו סאשא'ן:

— ווי אזוי הייסט ער, אייער פּאעט?

— מ י י ן פּאָעט — ענטפּערט איהר סאשא מיט אַ ביטער־שמייכעלע — הייסט ביאַליק, חיים נחמן ביאַליק.

— אַט דער ביאַליק איז אַ פּאָעט! אַ דיכטער!... אַנו, לייענט נאָך אַביסעל.

אוּדאי דאַרף מען סאשא סאַפּראָנאָוויטש בעטען, ער זאָל לייע־נען ביאַליקען נאָך אַביסעל! סאשא טהוט איהר די טובה, מישט נאָך אַ בלעטעל פון דער דאָזיגער בלוטיגער פּאָעמא און לייענט ווייטער:

אוּן דו פערגרייסט דעם קאָפּ — ניטאָ קיין הימעל!
אַ דאַך, אַ שטומער דאַך מיט שוואַרצע שינדלען;
אַט הענגט אַ שפּין — געה פרעג דעם גרינעם שפּין,
ער האָט אַלסדינג געזעהען, ער איז איין עדות,
איין לעבעדיגער עדות אויף דעם בוידעם.
לאָז ער זשע דיר דערצעהלען אַלע מעשיות:
אַ מעשה פון אַ בויך מיט פעדערען געפילט,
פון נעזלעכער מיט נעגעל, קעפּ מיט האַמערס,
פון מענשען נאָכ'ן קוילען, קאָפּ אַראָפּ, ווי גענז,
צום באַלקען פונ'ם בוידעם אויפגעהאַנגען,
און פון אַ קינד איין איינגעשלאָפענם מיט זיין מאַמעס
צעשפּאָלטענער און טוידטער ברוסט אין מיילכעז,
און נאָך אַ קינד אַ לעבעדיגס צעריסען
אין איינעם מיט זיין לעצטען שריי אויף צווייען —
אַ האַלבער מאַ... !

און טאַמאַראַ דערמאָנט זיך אין זיוזיאַ'ס טוידט, וואָס די אַל־טע ניאַניאַ האָט איהר דערצעהלט, און עס שטעלען זיך איהר טרע־רען אין די אויגען. און סאשא מישט איבער נאָך אַ בלעטעל פון דער בלוטיגער פּאָעמאַ און לייענט ווייטער:

אַרויס־קריך, מענש, קום ווייטער, כ'וועל דיר ווייזען
בעהאַלטענישען — שטאַלען פון חזירים,
און זעה מיט דיינע אויגען אַלע מיסטען,

וואו דיינע ברידער, חשמונאים'ס יורשים,
די אייניקלעך פון אייביגע קדושים,
אין יעדער לאָך צו דריי מנינים האָבען
אין יענעם שחיטה־טאָג זיך אויסבעהאַלטען...
איצט געה אַראָפּ אין טהאַל, דאָרט גרינט א גאָרטען.
אין גאָרטען שטעהט א שטאַל, די טוידטע שטאַל, —
עס ליגען דאָ אין שטאַל צעוואָרפען רעדער,
צעבראָכענע, מיט בלוט און מארך פערשפריצט,
מיט שפּיצען אָפענע און אויסגעשטרעקטע,
ווי פינגער מערדערישע צו עמיצענס א האַלז.
וואַרט־אויס, פאַרנאַכט, ווען פייערדיג און בלוטיג
וועט אונטערגעהן אין מערב־זייט די זונן —
זאָלסט דו זיך שטיל אריינ'גנב'ענען אין שטאַל
און וועך פאַרפאַלען דאָרט אין תהום פון שרעק...

— נו, און ווייטער? קיין איינציגער ליכטיגער שטראַהל? קיין איינציגער פריילכער אַקקאָרד? קיין ברעקעל האָפנונג אויף מאָר־גען?...

אזוי זאָגט טאַמארא שאָסטעפאַל צו סאַשא סאַפּראָנאָוויטש. אָנשטאָט צו ענטפערען איהר, מישט ער איבער נאָך א פּאָר בלעט־לעך פון דער בלוטיגער פּאָעמאַ און לייענט ווייטער:

און מאָרגען געה ארויס אין גאַס, בן־אדם,
און זעה א מאַרק, א מאַרק פון לעבעדיגען בראָכוואַרג!
דערשלאָגענע, האַלב־טוידטע מענשען־ווערים,
צעבראָכענע און אויסגעקרימטע רוקענס,
פערוויקעלטע אין שמאַטעס הויט און ביינער,
מיט קינדער וויסטע קאַליקעס, מיט ווייבער,
צום טוידט פערמאַטערטע און איינגעדאַרטע.
א חיישעריק, סוף־זומערדיגע פליגען,
בעפאַלען טיר און טויער, אַלע פענסטער,
בעלאַגערען די שוועלען פון הייזער

און שטרעקען־אויס, געלערענטע־צו־בעטלען, קרומע הענד
מיט אויפגעדעקטע רינענדיגע וואונדען,
און יעדערער שרייט־אויס זיין פּעקעל סחורה,
פאַררייסענדיג די לויזע אויגען צו די פענסטער,
צי קנעכט, ווי הינד געשלאָגענע צום בעל־הבית׳
אַ גראָשען פאַר אַ וואונד! אַ גראָשען פאַר אַ הונד!
אַ גראָשען פאַר אַ טאָכטער אַ געשענדטע!...
— אָט דאָס איז דער טרייסט? אַ שענע פּערספּעקטיווע! אַ גלענצענדע צוקונפט פאַר אַ פאָלק! — זאָגט טאַמאַרא, און סאַשא לייענט ווייטער:
צום בית הקברות מיט די מאַרבעס, שלעפּער
אהינצו געהט, גראָבט־אויס די ווייסע ביינער
פון אייערע קדושים׳ס פרישע קברים.
שטאָפּט אָן די טאָרבעס, יעדערער זיין טאָרבע,
און לאָזט זיך אין דער וועלט אריין, און שלעפּט זיך
פון שטאָדט צו שטאָדט, וואו ערגיץ אַ יריד,
און אונטער אַלע פרעמדע הויכע פענסטער
זינגט הייזעריגע בעטלערשע ניגונים — — —
— שוין זשע קיין שום האָפנונג אויף שפּעטער, אויף אַמאָל? שוין זשע קיין שום וואונק אויף נקמה?
אזוי זאָגט טאַמאַרא שאַסטעפּאַל, און די גרויסע שענע אויגען איהרע ברענען... און סאַשא, אַנשטאָט צו ענטפערען איהר, מישט ער איבער נאָך אַ בלעטעל פון דער בלוטיגער פּאָעמאַ ביאַליק׳ס און לייענט ווייטער:
...אַ וויסטער מדבר איז זיין הארץ געוואָרען;
קיין איינציג גרעזעל האַס, קיין קערנדעל נקמה!
דו הערסט? זיי קלאַפּען זיך אין ברוסט „אָשמנו“!
זיי בעטען, איך זאָל זיי די זינד פערגעבען...
צי זינדיגט דען אַ שאָטען אויף די וואנד —
אַ שאַרבען אַ צעבראָכענער, אַ טויטער וואָרעם? —

וואס בעטען זיי? וואס שטרעקען זיי די הענד?
א פ ו י ס ט וואו איז? וואו איז א גרויסער ד ו נ נ ע ר.
וואס זאל זיך אפרעכענען פאר אלע דורות,
און איינלעגען די וועלט, צערייסען הימלען,
מיין שטוהל, מיין כסא־כבוד איבערקעהרען!...

— א? דאס איז ווערטער!—רופט אוים טאמארא מיט בעגיים־טערונג. — אייער ביאליק איז א דיכטער! א גרויסער דיכטער!!

— מ י י ן ביאליק איז אויך א י י ע ר ביאליק! — זאגט איהר סאשא. און דא ציהט זיך אוועק ביי זיי א שמועס, וועגען דאס אידישע פאלק און וועגען זיינע האפנונגען, און וועגען זיינע אויסזיכטען, און וועגען זיינע נביאים, און וועגען משיח'ן.

— גלויבט איהר אין משיח'ן אויך? — פרעגט איהם טאמארא.

— געוויס! — ענטפערט איהר סאשא און איז גליקליך, וואס ער האט א טהעמא צו דיסקוטירען מיט טאמארא'ן, און ער גיט איהר צו פערשטעהן, וואס ער מיינט משיח, און ערקלעהרט איהר, פאר וואס משיח קאן נישט קומען. ער וויל זי איבערציינגען, אז אין אזא צייט, ווען אין א פאלק קומען פאר אזוי פיעל שפאלטונגען, קאן נישט קומען משיח. משיח קאן קומען נאר דעמאלט, ווען אלע זאלען איהם וועלען הערען און אלע זאלען איהם וועלען פערשטעהן... משה רבינו, צום ביישפיעל, קאן איצט ביי אידען נישט אויסנעמען דערפאר, ווייל עס עקזיסטירט נים קיין גאנץ אידיש פאלק. וואס זאל זיין פעראייניגט און וואס זאל פערשטעהן, אז נאר אין דער פער־אייניגונג איז זיין קראפט...

און סאשא איז צופריעדען מיט זיך אליין און מיט זיין גלענ־צענדער רעדע, און ער איז זיכער, אז איצטיגס מאל האט איהם געגאלטען מעהר ווי אלע מאל, און ער איז איבערצייגט, אז טא־מארא האט איהם געהערט און ער האט אויף איהר געווירקט. און ער פיהלט נישט קיין פראסט, און ער שפירט נים, אז עס האט זיך אויפגעהויבען א ווינד פון דער „ניעווא“, וואס ברענט דאס פנים, סמאלעט די נאז און קריכט אין די ביינער אריין, און ער בעמערקט

נישט, אַז זיי ביידע שטעהען בײַ דער טהיר פון טאַמאַראַ'ס קוואַר־טיר, און ער זעהט זיך אַרום ערשט דעמאָלט, ווען טאַמאַראַ טהוט אַ ציה ביי'ם גלעקעל.

— קומט אַריין, איהר זענט איין איבערגעפרוירענער! — זאָגט צו איהם טאַמאַראַ און בעשענקט איהם מיט אַ קוק פון איהרע שע־נע שוואַרצע אויגען, און עס ווייזט זיך איהם אויס, אַז אַזוי האָט נאָך אויף איהם טאַמאַראַ קיינמאָל ניט געקוקט...

* * *

עס איז שוין געווען ניט פריה, אַז סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש האָט זיך געשליטעלט אַהיים איבער'ן סקריפּעדיגען גלאַנצענדיגען שניי, אויף די שנעע־בעליייכטע גאַסען פון פּעטערבורג. פון דער „ניעוואַ" האָט געבלאָזען אַ קאַלט שניידענדיג ווינטעל, וואָס האָט דעקוטשעט מעהר ווי דער ברענענדיגער פראָסט, צו וועלכען די מענשען זענען דאָרטען געוואָהנט געוואָרען. סאַשאַ'ס רויט פּנים איז געוואָרען בלוי און די אויהערען האָבען געסמאַלעט. די נאָז האָט אויך גענוג געליטען פון קעלט, און עס האָט נישט געהאָלפען קיין רייבען און קיין פערשטעלען זיך און קיין הילען זיך אין'ם ווארעמען שמויסען קעלנערעל פונ'ם ווארעמען ווינטערדיגען פּאַלטאָ. נאָר וואָס פאַר אַ ווערטה האָט דאָס אַלץ געהאַט ביי דעם גליקליכען מענשען אַקע־גען איין ווארעמען גוטען קוק פון טאַמאַראַ'ס שענע גרויסע שוואַרצע אויגען, וואָס איז געווען גענוג אויף צו פערטרייבען דעם שאַרפס־טען ווינד, אויף אָפּצושוואַכען דעם גרעסטען פראָסט?... סאַשאַ האָט איבערגע'חזר'ט ביי זיך נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל איטליכס וואָרט, וואָס טאַמאַראַ האָט איהם היינט געזאָגט, דערמאָנט יעדע בעוועגונג איהרע, יעדען קוק, — און עס האָט זיך איהם אויסגעווי־זען, אָדער ער האָט זיך געוואָלט איינרעדען, אַז קיינמאָל איז נאָך צו איהם טאַמאַראַ נישט געווען אַזוי גוט, אַזוי פריינדליך און אַזוי צוגעלאָזט און נאָהענט, ווי אַצינד, און ער האָט אַוועקגעפיהרט פון דאָרט איצטינס מאָל אַזוי פיעל האָפנונג, ווי נאָך קיין מאָל נישט ביז אַהער!...

סוף פונ'ם ערשטען טייל.

צווייטער טייל.

קאפיטעל א.

טאטעס און קינדער.

אינים סאמע אנהויב פון אונזער ראמאן, אין קאפיטאל א, האבען מיר איבערגעלאזט איציקעל שאסטעפאל און זיין ווייב שיווקע, און אויך דעם אפטייקער סאלאמאן סאפראנאוויטש, ארויסקוקען אויף זייערע קינדער, אויף טאמארא׳ן און אויף סאשא׳ן, וואס זענען געפאהרען אויף פסח אהיים.

— טאמער וואלסט דו זיך דורכגעפאהרען אויפ׳ן וואקזאל?...

אזוי זאגט שיווקע צו איהר מאן איציקעל שאסטעפאל און קוקט אויפ׳ן זייגער.

— ס׳א משל! נו, וואס זשע וועט זיין? וועט די טאכטער, הייסט דאס, פריהער קומען? וואו איז דער שכל? — אזוי ענטפערט איהר אפ דער מאן מיט א היבשער פארציע ביטערניש, ווי געוועהנליך א מאן, בשעת ס׳איז איהם נישט גוט אויפ׳ן הארצען. און טאקי באלד לעגט ער זיך איבער ביי זיך אין קאפ, אז אפשר איז דאס א פלאן, ער זאל זיך טאקי דורכפאהרען צו דער באהן. וואס וועט ער אנווערען? און ער נעמט אויף זיך דעם אויבערראק מיט׳ן שירם און לאזט זיך געהן.

— וואוהין איז? — פרעגט איהם שיווקע.

— אין ערגיץ נים. — ענטפערט איהר דער מאן. — איך רעכען זיך דורכפאהרען אויף א וויילע צו דער באהן, זעהען וואס איז די מעשה, וואס אזוי שפעט...

— האָב איך דאָך דיר נאָך פריהער געזאָגט דאָס אייגענע!

— ס׳אַ משל! נו, אם כן, אז דו האָסט געזאָגט, איז וואָס? וואָס האָב איך דאָ פאַרשפּעטיגט?

און איציקעל שאָסטעפּאַל חאַפּט אַ דראָזשקע און לויפט צו דער באַהן.

דאָס זעלבע האָט געטהאָן אויך דער אַפּטייקער סאַפּראָנאָוויטש, נאָר אָהן ישוב הדעת מיט׳ן ווייב, פּשוט מחמת דעם, וואָס ער איז שוין פופצעהן יאָהר איין אַלמן. אונזער אַפּטייקער, ווי ער אַליין זאָגט אויף זיך, איז ניט פון די אידעלעך, וואָס לויפען חתונה האָבען דאָס צווייטע מאָל: ערשטענס, האָט ער קיין צייט ניט; צוויי־טענס, איז דאָ אין שטאָדט נישטאָ פאַר איהם קיין גלייכען; און דריטענס, אויף וועמען וועט ער לאָזען די אַפּטייק?

אז איציקעל שאָסטעפּאַל איז געקומען אויפ׳ן וואָקזאַל, האָט ער שוין געטראָפען דעם אַפּטייקער ארומשפּאַציערען מיט׳ן שטע־קעלע אין די הענד און מיט די בלויע ברילען אויף די אויגען, נאָר ער האָט זיך געמאַכט, ווי ער בעמערקט איהם ניט, און האָט זיך גענומען אויסגלייכען זיין זייגער מיט׳ן גרויסען זייגער וואָס אויפ׳ן וואָקזאַל. דאָס זעלבע האָט געטהאָן אויך דער אַפּטייקער; ער האָט אויך ארויסגענומען זיין גאָלדענעם זייגער און האָט זיך אָוועקגע־שטעלט אַקעגען דעם וואָקזאַל־זייגער, געקוקט דורך די בלויע ברי־לען ארויף און אַראָפּ, בעמערקט, אז זיין גאָלדענער זייגער לויפט במעט אויף אַנדערטהאַלבען מינוט. דאָס אייגענע האָט בעמערקט אויך שאָסטעפּאַל אויף זיין זייגער, אז ער לויפט אויף כמעט פינף מינוט. די עטליכע מינוט אונטערשיעד האָבען ארויסגערופען צווי־שען אונזערע צוויי שכנים איין אומגעריכטען געשפּרעך, וועלכען מיר געבען איבער פּינקטליך, נאָר קאָנען נישט זאָגען גענוי, ווער פון די צוויי האָט אָנגעהויבען צו רעדען דער ערשטער.

— קיינמאָל נישט געגלויבט, אז מיין זייגער לויפט.

— איך אודאי נישט!

— אַ חידוש, מיין זייגער געהט ריכטיג נאָכ׳ן שטאָדט־זייגער.

— אפנים, פערשפעטיגט דער פּאַיעזד?
— ווי קומט דאָס, דער שנעל־צוג זאָל פערשפּעטיגען?
— עס מאַכט זיך... איהר וואַרט אויף עמיצען?
— און איהר?...

אוןביידע פּאַטערס לעגען אריין די זייגערס אין די טאַשען, צעגעהען זיך, איינער אהער און דער אנדערער אהין, געפינען נישט מעהר קיין שמועס־מאַטעריאַל.

מאַהלט אייך, עס רעדט זיך נאָר אזוי. זיי זאָלען וועלען, זיי זאָלען ניט זיין קיין גדלנים און קיין עקשנים, וואָלטען זיי שוין געפונען מאַטעריאַל אויף צו רעדען. יעדער פון זיי וואָלט שוין געהאַט וואָס צו דערצעהלען און צו דערצעהלען. יעדער פון זיי האָט געהאַט א האַרץ פול מיט וועהטיגען, וואָס האָבען זיך געבעטען ארויסגערעדט צו ווערען, אויסגיסען זיך, נאָר יעדען פון זיי איז ניט אָנגעשטאַנען דאָס צו טהון פריהער פאַר'ן צווייטען.

„וואָס פאַר אַ מחותן איז מיט מיר אָט דער אָרעמער אפּטייקער?" — האָט זיך געטראַכט שאָסטעפאַל און געמאַכט מיט'ן שירם.

„איך האָב פיינט אָט דעם אידאַש מיט'ן שירם און מיט די שוואַרצע אויגען, וואָס קוקען גלייך אין דער נשמה אריין!" — האָט זיך געטראַכט סאַפּראָנאָוויטש דער אַפּטייקער, און ביידע האָבען זיי שפּאַציערט איבער'ן ברייטען וואָקזאַל, דער אהער און דער אהין, איטליכער מיט זיין „פּעקעל", פערבאָרגען טיעף ביי זיך אין האַרצען.

אין וואָס, אשטייגער, האָט געקאָנט בעשטעהן איציקעל שאָסטעפאַל'ס „פּעקעל", אז די געשעפטען זיינע, ברוך־השם, געהען גוט? ער האָט היינטיגען ווינטער געהאַט א וואָהלע טורמע, דאָס הייסט, ער איז, חס ושלום, ניט געזעסען אין טורמע, ער האָט נאָר צוגעשטעלט אהין פּראָוויאַנט, און האָט אָנגעטראָפען אויף א גוטען סמאָטריטעל, א „גוי וואָס נעמט א קערבעל"... היינט האָט ער צוגעשטעלט האָלץ אין די קאַזאַרמעס, דאָס איז אויך געווען קיין מעשה ניט פון א „פּאָדריאַד". איז אָבער „קאַזנאַ" — צופיעל הענד און

אלע נעמען: דער „אונטער" נעמט, דער „אָבער" נעמט, דער קאַ־פּיטאַן נעמט, דער קאָמאַנדיר נעמט, דער אַדיוטאַנט נעמט, דער גענעראַל נעמט - נעמען זאָל זיי די חלירע, וואָרום לאָ די זיי נע־מען צו דאָס געלד, נעמען זיי נאָך אַרויס דאָס געזונט, — „קאַזנאַ"... היינט האָט ער געהאַט אַ פּאָר עסקים׳לעך, לאָדענישען. איציקעל שאַסטעפּאַל, דאַרפט איהר וויסען, איז אַ איד, וואָס האָט ליעב זיך לאָדען מיט דער וועלט. בעת ער מאַכט אַ געשעפט, מאַכט ער דאָס לכתחילה אַזוי, אַז ער זאָל קאָנען נאָכדעם לאָדען זיך. אַז ער שרייבט אַ קאָנטראַקט, פּערדרעהט ער איהם און פּערפּלאָנטעט זיך אַליין טאַקי, נאָר אַזוי, אַז קיין צעהן אַדוואָקאַטען קאָנען איהם נאָכדעם ניט אַרויספּלאָנטען. איין אַדוואָקאַט האָט איהם אַמאָל גע־פּרעגט: — „פּאַני שאַסטעפּאַל! דאַרפט איהר שרייבען אַליין דעם קאָנטראַקט און קומען נאָכדעם צו מיר, איך זאָל אייך אויספּלאָנטען, אַמעהר, קומט מען לכתחלה צו איין אַדוואָקאַט, וועט ער אייך שריי־בען דעם קאָנטראַקט אַזוי, אַז איהר וועט פּערשפּאָרען נאָכדעם לאָדען זיך!"

דערויף ענטפערט איהם שאַסטעפּאַל גאַנץ ערנסט:

— שרייבען אַ קאָנטראַקט ביי איין אַדוואָקאַט קאָסט געלט.

— און לאָדען זיך קאָסט קיין געלט ניט?

— וואָס זאָל איך טהון? איך מוז דאָך ראַטעווען מיין געלט!

אַזוי ענטפערט איציקעל שאַסטעפּאַל און „ראַטעוועט" זיין געלד, דאָס הייסט, עס קאָסט איהם אָפּ דריי מאָל אַזוי פיעל, ער ווערד אָפּט בדיל הדל, פּערלירט טויזענדער, לאָדט זיך אָפּ יאָהרען־לאַנג, קוילעט זיך אויף מעטערס, אום צו געווינען אַ פּראָצעס, און דאָס פּערשאַפּט איהם חיות אויף לאַנג! נצחון, אַמביציע — איז אַ גרויסע זאַך! פּאַר זיין אַמביציע וועט אייך איציקעל שאַסטעפּאַל געהן ביז׳ן האַלז אין בלוט! זיינס זאָל איבערגעהן — דאָס איז נישטאָ. איציקעל קאָן זיך בעריהמען, אַז איהם האָט נאָך קיין מענש נישט גובר געווען. דער איינציגער מענש אויף דער וועלט, וואָס האָט איהר גובר געווען, איז טאַמאַראַ!... נאָר וואָס זאָל מען טהון?

א טאָכטער און א בת יחידה, און נאָך א געראָטענע דערצו, און ליעב האָט ער זי דאָס חיות מיט דער נשמה, ממש עד כלות הנפש! ווי־פיעל מאָל האָט ער זיך שוין אויפגעחאַפּט אין דער פריה פונ'ם שלאָף מלא גזלן און געהייסען פּאַקעווען דעם טשעמאָדאַן.

— וואוהין איז? — פרעגט איהם שיווקע.

— קיין פּעטערבורג!... וואָס פּאַר א זיצען דאָרט? וואָס פּאַר שטודיערען? וואָס פּאַר קורסען? וואָס פּאַר מעדיצין? וואָס פּאַר דאָקטוירים? נאַ דיר שוין מיידלעך דאָקטוירים! טאָמער איז קאַרג!?

אזוי טענה'ט איציקעל שאַסטעפּאַל צו זיין ווייב שיווקע, גלייך ווי זי וואָלט דאָ געווען דער גאַנצער חייב, און ער היצט זיך און ער שמיצט זיך אזוי לאַנג, ביז ער זעצט זיך אוועק שרייבען איהר א בריעף, אוים'לומר'ן אזוי, אז זי זאָל איהם האָבען צו געדענקען. און נעמט ער נאָר די פּען אין האַנד, און שטעלט ער נאָר אוועק די ערשטע צוויי ווערטער: „בתי היקרה — טייערע טאָכטער", אזוי געהט איהם אָפּ דער כעס, און ער דערצעהלט איהר, ווי ליעב און טייער זי איז איהם, ווי שטאַרק ער בענגט נאָך איהר, און זי זאָל איהם, למען השם, שרייבען פון איהר געזונד, און וואָס איהר פעהלט, און טאָמער דאַרף זי געלד... און עס ציהט זיך ביי איהם אזוי ווי־האַגיג, און עס גיסט זיך ביי איהם אזוי ווי בוימעהל, און די גע־פּיהלען פונ'ם הארצען פליסען, פליסען — א מאָדנער פאָטער אָט דער איציקעל שאַסטעפּאַל!

יאָ, א מאָדנער פאָטער! עס ברענט אין איהם אודאי א פייער, וואָס ער, איציקעל שאַסטעפּאַל, דאַרף זיין איצט אויפ'ן וואָקזאַל גלייך מיט דעם אַפּטייקער און ארויסקוקען אויף זיין קינד, וואָס פאָהרט אודאי אינאיינעם מיט'ן אַפּטייקער'ס קינד פון איין שטאָדט, זיצען אודאי אין איין וואַגאָן און שמועסען!... פון וואָס קאָנען זיי שמועסען? אפשר זענען זיי שוין אזוי שטאַרק בעקאַנט, אז מע שמועסט שוין גאָר וועגען א שדוך?... א קשיא אויף היינטיגע קינ־דער!... און עס בעשלאָגט איהם אזש א שוויים פון דעם געדאַנק.

און ער הויבט אָן שפּאַנען נאָך גיכער און מאַכען מיט'ן שירם נאָך שטאַרקער, און ער טראַכט זיך:

— ווי קומט צו מיר אַזאַ טאָכטער?...

* * *

די זעלבע קשיא, וואָס איציקעל שאַסטעפּאַל האָט געפרעגט אויף זיין קינד, האָט סאָלאָמאָן סאַפראָנאָוויטש געפרעגט אויף זיין קינד:

— ווי קומט צו מיר אַזאַ זוהן?

דעם אַפּטייקער'ס געשעפטען געהען אויך ניט שלעכט. די אַפּטייק האָט זיך איהם שוין לאַנג אויסגעצאָהלט, און ער קאָן שוין אָפּלעגען אַמאָל איין איבעריג קערבעל אין באַנק, און ער קלערט שוין וועגען אַ הייזעל איין אייגענס, טאַקי ניט וויט, אויף דער זעלבער וואַסילטשיקאָווער גאַס. דאָס הייזעל געהערט צו איין אַלטער מויד אַ כריסטין, וואָס קומט אַריין צו איהם אין אַפּטייק כמעט אַלע טאָג מיט אַ גרויסען הונד („העקטאָר" רופט מען דעם הונד), קויפט אַ נאַרישקייט פאַר פינף גראָשען און רעדט-אָפּ אַ האַלבע שעה און אַמאָל נאָך מעהר. זי רעדט איהם צו, ער זאָל קויפען איהר שטוב מיט'ן גאָרטען, זעהר אַ טייערער גאָרטען, — וואו איז נאָך דאָ אַזאַ גאָרטען מיט אַזעלכע ווינשעל און מיט אַזעלכע באַרען, מיט אַזאַ קעלער, מיט אַזעלכע שטאַהלען, ווי ביי איהר?

סאָלאָמאָן סאַפראָנאָוויטש האָט ליעב סאַשאַ'ן און האַלט זיך מיט איהם גרויס, פערגעטערט איהם און פערשטעהט איהם ניט... ער שרייבט זיך איבער מיט זיין זוהן וועגען אַלסדינג און האָט פון איהם זעהר אָפטע בריעף, זעהר שענע בריעף, אָבער אַזעלכע מאָדנע בריעף, וואָס ער פערשטעהט זיי ניט. סאַפראָנאָוויטש פערשטעהט ניט זיין זוהן. ער האָט שוין לאַנג געוואָלט אַרויסבעקומען פון איהם, וואָס איז דאָס, וואָס ער האַלט זיך אַזוי פעסט אין אידישקייט? וואָס איז דאָס? צי איז דאָס ביי איהם אַ רעליגיעזע איבערצייגונג? צי איז ער פרום געוואָרען? אויב אַזוי, איז דאָס נישט מעהר ווי אַ פּסי־

כאַז (ער האָט נישט געוואָלט אָנרופען דאָס מיט'ן נאָמען „משוגעת"). האָט איהם דערויף סאַשאַ בערוהיגט, אַז עס האָט ניט צו טהון מיט רעליגיע, נאָר מיט נאַציאָנאַל־געפיהל, מיט ליעבע צום פאָלק, מיט אמת'ען ריינעם פאַטריאָטיזם...

אַ פערקעהרטע וועלט געוואָרען! סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש, וועלכער האָט זיך אַזוי פיעל געפּלאָגט איבער בילדונג, געלעגען ער־גיץ ביי זיינע פינסטערע פאַנאַטישע עלטערען אויף אַ בוידעם און געשטודיערט לאַטיין, אַנטלאָפען פון דער היים אַ באָרוויסער, געהונ־גערט און אָפּגעגעבען עקזאַמען אויף פאַרמאַציע, קוים דערלעבט ווערען אַ פּראָוויזאָר, פריהער גוט פערשוואַרצט געוואָרען איידער מע האָט איהם צוגעלאָזט צום עקזאַמען, און איצט, אַז גאָט האָט איהם געהאָלפען, ער איז שוין איין אַפּטייקער, מיט אַ נאָמען, מיט אַ רענאָמע, פערקעהרט צווישען כריסטען (פון אידען אַנטלויפט ער), דאַרף ער, סאַפּראַנאָוויטש, האָבען אַ זוהן, וואָס שרייבט איהם אַזעלכע בריוולעך:

„ליעבער פאָטער! — שרייבט סאַשאַ אין איינעם פון זיינע בריוולעך צום פאָטער. — דו מוזט אָננעמען, אַז די צייטען בייטען זיך. די ראָלע פון זינגען „מה יפית" פאַר'ן פּריץ איז אַריבער! די מאָדע פון קריכען אויף די קניע פאַר אַלץ, וואָס איז ניט אידיש, איז אוים מאָדע"...

אין איין אַנדער בריעף צום טאַטען שרייבט סאַשאַ כמעט אַזוי:

„ליעבער פאָטער! ווילען מיר באמת געווינען די סימפּאַטיע פונ'ם רוסישען פאָלק, דאַרפען מיר זיי ניט ווייזען, אַז מיר זענען בעסער אָדער ערגער פון זיי; מיר דאַרפען זיי נאָר ווייזען, אַז מיר זענען אַזוי גוט, אַזוי ווי זיי... און דעמאָלט בין איך איבערצייגט, אַז אויב דער קאַמף, וואָס דאָס פאָלק פיהרט, וועט געראָטען, וועלען מיר ניט דאַרפען קיין זכות אבות מיט קיין רחמנות מיט קיין טובות"...

אין אַ דריטען בריעף שרייבט סאַשאַ צום טאַטען גאָר אַזוי:

„ליעבער פאַטער! עס איז, כלעבען, אַ שאַנדע, וואָס איך בעדאַרף זיך איבערשרייבען מיט דיר נישט אויף אידיש. דו ווייסט גאַנץ גוט, אַז איך האָב ליעב די רוסישע שפּראַך מיט דער רוסישער ליטעראַטור. נאָר למאַי זאָלען מיר נישט בענוצען זיך מיט אונזער אייגענער נאַציאָנאַל־שפּראַך, אַז מיר האָבען זי? פאַר וואָס זאָלען צוויי דייטשען, פראַנצויזען אָדער פּוילען יאָ קאָנען זיך צענויפרעדען מיט זייערע אייגענע, ווען זיי קומען זיך צענויף ערגיץ אין אַמעריקאַ, אָדער ווייס איך וואו, אין עק וועלט, — און מיר נישט? מיר, וואָס זענען מעהר עמיגראַנטען פון אַלע עמיגראַנטען אין דער וועלט, מיר, וועלכע עמיגרירען פון אברהם אבינו'ן אָן, דאַרפען אונזער נאַציאָנאַל־שפּראַך האָבען אַ סך נויטיגער פון אַלע אַנדערע פעלקער! שטעל דיר פאָר, ליעבער פאָטער, אַז איך וואָלט געוואַכסען פון קינדווייז אויף ערגיץ אין איין אַנדער לאַנד און זאָל איצטער קומען צו פאָהרען אהיים, וואָלטען מיר ביידע, אַ זוהן מיט אַ פאָטער, נישט געקאָנט זיך אויפרעדען! איך בין אַ בעלן געווען זיך אָנפרעגען ביי מיינע דייטשע און פּוילישע חברים, אויף וואָס פאַר אַ לשון זיי שרייבען זיך איבער מיט זייערע עלטערען, האָבען זיי מיך אויסגעלאַכט און האָבען מיר געענטפערט צוריק מיט אַ פראַגע: אָט ביזט דו אַ איד, ווי אַזוי שרייבסט דו צו דיין פאָטער, נישט אויף אידיש?... דו פערשטעהסט דאָך שוין, ליעבער פאָטער, אַז איך בין געוואָרען נאָך רויטער, ווי איך בין"...

דער אַפּטייקער קאָן ניט פערשטעהן: ווי קומט צו איהם אַזאַ זוהן?... און ער בעשולדיגט זיך אַליין, וואָס ער זיצט פופצעהן יאָהר איין אַלמן, וואָס איבער דעם איז סאַשאַ געוואַכסען אָהן אַ מוטער, זיך צענויפגעקומען ווער ווייסט מיט וואָסערע חברים אין גימנאַזיע... און ער דערמאַנט זיך, אַז צו סאַשאַ'ן פלעגען קומען די אָרעמסטע שילער, יונגלעך אָפגעריסענע, וואָס האָבען געלערנט פריהער אין דער „תלמוד־תורה", צווישען זיי איינער דעם שוחט'ס אָדער דעם רב'ס אַ זוהנדעל, קאַטלער אָדער קעסלער איז זיין נאָמען — ער האָט שוין פערגעסען. ער געדענקט נאָר, אַז די גימנאַזיאַלע אוני־

פאָרם האָט זיך צו דעם קאָטלער׳ען אָדער קעסלער׳ען אַזוי געפּאַסט, ווי צו אַ חזיר אַ נאָזבאַנד, אַז בסך־הכל זענען די הערעלעך ביי איהם געוועז געגרייזעלט, דער רוקען איינגעבויגען, דאָס היטעלע פלעגט ער טראָגען תמיד אַרויף, און רעדען האָט דאָס גערעדט מיט „דער חית״, אונטערגעהאָרחעלט: „סאַפּחאַנאָוויטש״.. חוסקאַיאַ היסטאָחיאַ״...

„אַ חרפּה און אַ בושה פאַר גויים! — אַזוי פלעגט זיך טראַכטען דער אַפּטייקער און רויט ווערען ביז אויף יענער זייט אויהערען! — אַלעמען, אַלע „אידלאַקעס״, גלוסט זיך שטודירען!... אַלע קבצנים קריכען אין גימנאַזיע!״...

און אונזער אַפּטייקער איז בייז סכנות אויף די „אידלאַקעס־קבצנים״, וואָס קריכען אין גימנאַזיע און ווילען שטודירען... ער האָט גאָר פערגעסען, אַז ער איז אַליין אַ „אידלאַק״, אַליין געוועז איין אָרעמאַנס אַ קינד, אַליין געשטודירט לאַטיין אויף אַ בוידעם...

* * *

ביי׳ם אָנקומען פון אונזערע יונגע העלדען איז דאָס בעגעגע־ניש געוועז ניט אַזוי, ווי עס וואָלט בעדאַרפט צו זיין. עפּיס האָט דאָ געפעהלט, אַז אַלע, סאַי די טאַטעס, סאַי די קינדער, זאָלען זיך פיהלען פאַלשטענדיג גוט און באמת גליקליך. טאַמארא שאָסטע־פאַל איז דוקא אַרויפגעפאַלען אויפ׳ן פאָטער׳ס האַלז און האָט מיט איהם צעקושט זיך. סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש האָט זיך דוקא אויך אַרומגענומען מיט׳ן אַפּטייקער, ווי אַ זוהן בעדאַרף זיך אַרומנע־מען מיט אַ פאָטער, — אָבער עס האָט ביי די ביידע געפעהלט די אמת׳ע פריינדליכקייט, די גליקליכע שמחה, די ניט־געמאַכטע התפעלות, דאָס נאַטירליכע אויפגערעגט־זיין, אַז אַלע און אַלעם זאָל זיך דרעהען פאַר די אויגען, דער קאָפּ זאָל זיין צעטומעלט, דאָס האַרץ זאָל זיין איבערפילט און עס זאָל זיך אַזש גלוסטען וויינען פאַר פרייד...

ביידע טאַטעס האָבען בעטראַכט זייערע קינדער. איציקעל שאָסטעפאַל האָט בעטראַכט זיין טאָכטער מיט׳ן קליינעם שוואַר־

צען איינפאַך־ביליגען היטעלע (אָהן פעדערען) אויף די שענע גע־דיכטע שווארצע געגרייזעלטע האָר, מיט'ן קליינעם שווארצען ריי־זענטאשעל, מעשה מאַנסביל, אָנגעטהאָן איבער דער הויכער ברוסט, און מיט איהרע גרויסע שענע שווארצע אויגען, וועלכע זענען איצט געווען איבערגעצויגען מיט אַ מאָדנע מעלאַנכאָלישען טרויעריגען ערנסט, און אויסגעוואַכסען איז זי, אויסגעוואַכסען!... און ער האָט זיך געטראַכט:

— אָט דאָס איז מיין טאָכטער?...

דאָס זעלבע האָט געטראַכט אויך דער אַפּטייקער, בעקוקט דורך די בלויע ברילען זיין סאָשאָ'ן, ווי ער איז דאָס אביסעל אויסגע־וואַכסען, ווי שען ער איז געוואָרען. מערקווירדיג: געלע האָר, אַ שפּיצעדיג געל בערדעל, איין אויסגעבויגענע נאָז, איין אמת'ע אי־דישע נאָז!... דער אַפּטייקער וויל נעמען ביי'ם זוהן דאָס געלע טשעמאָדאַנטשיקעל; סאָשאַ לאָזט נישט, ער קאָן אליין.

— דו קענסט זיך ניט מיט אונזער שכנ'ס טאָכטער, פרייליין שאָסטעפּאַל? — מאַכט סאָשאַ צום פאָטער און שטעלט איהם פאָר טאָמאַראָ'ן, וועלכע שטעלט־פאָר סאָשאַ סאַפּראַנאָוויטש פאר איהר פאָטער און זי זאָגט צו איהם:

— דאָס איז דעם אַפּטייקער'ס זוהן. מיט'ן פאָטער ביזט דו דאָך בעקאַנט פון לאַנג?

און אַלע פיער ווייסען נים וואָס צו טהון, ווער און וואוהין עמיצער זאָל געהן פריהער. און אַלע פיער זאָגען איינס צו דאָס אַנדערע:

— נו? פאָהרען מיר?

און אַלע פיער ענטפערען איינס דעם אַנדערען:

— פאָהרען מיר.

און קיינער פון די פיער ווייסט נאָך נישט, ווי אַזוי מע וועט פאָהרען, און אַז מע קומט אַרויס פונ'ם וואָקזאַל, און די טרעגער האַפּען די פּעקלעך אונטער די הענד, און די עקיפּאַזשען־פיהרערס מיט די איזוואָזטשיקעס גוואַלדעווען, און די פּאָליציסטען קאָ־

מאנדרעווען, פאָהרט צו אַ פּאָעטאָן, און איידער מע קוקט זיך אָרום, ליגען שוין די פּעקלעך פון אויבען אויפ'ן פאָעטאָן. מע דאַרף מעהר ניט ווי איין פאָעטאָן — מע זיצט אין איין הויף, צו וואָס זאָל מען אויסברענגען אומזיסט געלד?

אין פאָעטאָן גאַנץ אויבען זיצען איציקעל שאָסטעפּאָל און סאָ־לאָמאָן סאָפּראַנאָוויטש, און אַקעגען זיי, אויף אַ בענקעלע — זייערע קינדער: טאָמאַרא און סאַשאַ. און דער פאָעטאָן קאַטשעט זיך אי־בער די נאַר־וואָס אָפּגעדעקטע שטיינער, און די רעדער שפּריצען די נאָך ניט צוגעטריקענטע ערב־פּסח'דיגע בלאָטע, און דאָס ווינ־טעל, וואָס בלאָזט, איז אַ מילד ווארעם ווינטעל, איין ערב־פּסח'־דיגס, און די לופט שמעקט מיט ערב פּסח, מיט דעם בעקאַנטען ליעבען ריח פון'ם ליעבסטען טייערסטען יום־טוב, וואָס איז ליעב יעדען אידען מיט זיין היסטאָרישער בעדייטונג, מיט זיין בעפריי־אונגס־גייסט און מיט זיין צוזאַמענקומען זיך מיט דער צייט פון בענייאונג אין דער נאַטור.

— אין דרויסען שמעקט שוין מיט פּסח, — בעמערקט איצי־קעל שאָסטעפּאָל, נישט געפינענדיג קיין אַנדער טהעמא אויף צו מאַכען אַ רעד מיט זיין ניט־איינגענעמענעם שכן.

— עס וועט שוין באַלד אָנהויבען גרינען, — וואַרפט אַריין דער אַפּטייקער אַ וואָרט, אום ניט צו זיצען, ווי אַ ברוגז'ער מחותן.

— לעבען זאָל דער אידישער פּסח! — רופט אויס סאַשאַ מיט בעגייסטעיונג.

— לעבען זאָל דער פריהלינג! — פערריכט איהם טאָמאַרא.

— לעבען זאָל דער יום־טוב פון בעפרייאונג! — זאָגט ווייטער סאַשאַ.

— לעבען זאָל די פרייהייט אַליין! — פערריכט איהם ווידער טאָמאַרא. און עס פערקיימעלט זיך אַ שמועס צווישען די קינדער. די עלטערען זיצען און הערען זיך איין, און בעוואונדערען זיי, יע־דער לויט זיין השגה, און יעדער פון זיי טראַכט ביי זיך זיין האַרצען אין אַנדער מחשבה.

— א קלוגע וועלט געוואָרען! — זאָגט האַלב איראָניש, האַלב מיט גדלות איציקעל שאַסטעפּאַל, און קוקט אויפ'ן הענטעל פונ'ם שירם מיט איין אַפּיקורסיש שמייכעלע.

— א פערקעהרטע וועלט! — ענטפערט איהם דער אַפּטייקער און קוקט דורך די בלויע ברילען אַרויף, אויף די הייזער.

און דער פּאַטאָן מיט די פיער פּאַרשוינען פאָהרט־צו מיט'ן קנאַק גלייך צום הויז נומער 13, וואָס אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס.

* * *

אָנזאָגען אַ בשורה — איז איינע פון די גרעסטע מצוות ביי אידען: עס טהוט הנאה, קיינעם שאַדט עס ניט און קיין געלד קאָסט דאָס ניט.

אַז דער פּאַטאָן מיט די פיער פּאַרשוינען: איציקעל שאַסטע־פּאַל מיט זיין שכן דעם אַפּטייקער, מיט זייערע קינדער טאַמאַראַ און סאַשאַ, איז צוגעפאָהרען צום הויז נומער 13, וואָס אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס, האָט דאָס די ערשטע דערזעהען נחמיה דעם שוסטער'ס וויב זיסעל, וואָס זיצט אינ'ם זעלבען הויז נומער דרייצעהן.

זעלבסטפערשטענדליך, אַז דעם שוסטער'ס דירה איז אונטען, אינ'ם סאַמע קעלער; און מחמת די פענסטער געהען אַרויס גלייך אויפ'ן טראָטואַר, דערפאַר האָט דער שוסטער אַ גרויסען שאַנס צו זעהען יעדען דורכגעהער און יעדען דורכפאָהרער פריהער און נעהענטער פון אַלע אַנדערע איינוואָהנער וואָס אין הויז.

— זעה נאָר, ווער איז דאָס צוגעפאָהרען צו אונז אַזוי ברייט? — רופט זיך אָן נחמיה דעם שוסטער'ס וויב זיסעל און פליהט אַרויס אין דרויסען, בשעת נחמיה דער שוסטער מיט זיינע צוויי בנים זענען פערטיעפט אין דער אַרבייט, שלאָגען פלעקלעך אין די נייע באָטינקעס, וואָס שיווקע שאַסטעפּאַל האָט זיך בע־שטעלט לכבוד פסח. און ביידע בנים, חיים און בעני, בויגען זיך גלייך מיט דער ערד און קוקען זיך איין אינ'ם פּאַטאָן, פון וועלכען

סאַשאַ איז אַראָפּגעשפּרונגען דער ערשטער, נאָך איהם טאַמאַרא, און נאָך טאַמאַרא׳ן שוין ביידע שכנים: דער אַפּטייקער מיט׳ן שטעקעלע און איציקעל שאַסטעפּאַל מיט׳ן שירם.

— מיר האָבען געסט! — זאָגט חיים, און בעני האַפּט איהם אונטער:

— ציוניזם, סאָציאַליזם, בורזשואַזיע און פּראָלעטאַריאַט!

— וואָס הייסט דאָס? — פרעגט ז׳ער פאָטער, און זיינע ביידע זיהן געבען איהם צו פערשטעהן, אַז דאָס זענען געקומען פיער פאָרשטעהער פון פיער פערשיעדענע פּראַקציעס. און צווישען פאָ־טער מיט די קינדער געהט אַוועק אַ שמועס וועגען ציוניזם, סאָ־ציאַליזם, קאַפּיטאַל און פּראָלעטאַריאַט, און נחמיה דער שוסטער קאָן ניט פערשטעהן, וואָס פאַר אַ פּראָלעטאַריער איז סאַפּראָנאָ־וויטש דער אַפּטייקער? אַ פּראָלעטאַריער ווערד אָנגערופען ביי׳ם שוסטער איין אָרעמאַן, און איין אָרעמאַן קאָן זיין נאָר דער, וואָס האָט ניט אויף פּסח. ענטפערט איהם דערויף דער עלטערער זוהן חיים, אַז מע קאָן האָבען אויף פּסח און דאָך זיין אַ פּראָלעטאַריער.

— אַ פּראָלעטאַריער ווערד אָנגערופען יעדער, וואָס אַרבייט פאַר געלט צוליעב דער בעקוועמליכקייט פון דער בורזשואַזיע, אַזוי, אַז אַ פּראָוויזאָר איז אַלץ איינס, וואָס אַ שוסטער.

— להבדיל! — זאָגט דער פאָטער און קלאַפּט־אַריין אַ צוויאַק אין איין אָבצאַס פון אַ שטיוועל, און פונקט צו דעם וואָרט „להבדיל“ קומט אָן אונזער אַלטער בעקאַנטער, דאָס פריילינבע שניידערעל יודעל קטנתי, מיט אַ פּאַרטיגען פּסוק און מיט אַ קללה נאָך אויף דער שוועל:

— ע ל י ש ר א ל ו ע ל ר ב נ ן — ס׳זאָל אַ רוח אין זייער טאַטען אַריין, אונזערע אידעלעך מיט אונזערע רבנים, די קאַזיאָ־נע מיין איך, — דאָס גאָה איך פון איהם טאַקי, פונ׳ם ראַבינער, — דער־פאַר וואָס מע טיילט ניט קיין מעות־חטים, ווי ס׳געהערט צו זיין; דעם, וואָס מע דאַרף, דעם גיט מען ניט, און ווער עס האָט אַ צד אין באָד, און ווער ס׳איז אַ שטיקעל שמעלקע, דער נעמט, נעמען

זאָל זיי אַ חלירע! וואָס טויג אייך? איך האָב איהם געגעבען מ כ ל ה ב א ב י ד י — וואָס ס'איז מיר געקומען אין מויל אריין, האָב איך איהם געזאָגט, דעם שענעם רב: „ממה נפשך, זאָג איך, האָבען מיר אייך אויסגעקליבען, זאָג איך, פאַר ראַבינער אין שטאָדט, דאַרפט איהר, זאָג איך, אין זינען האָבען אָרעמע לייט, אלא ניט, זאָג איך, איז דאָך למה זה אנכי, זאָג איך, מאַכט רש"י: שאָ מיני מיקיטאָ זאָ טשולאָוויק?!"...

דעם שוסטער'ס ווייב זיסעל איז געלאָפען אַרויף צו דער נגידית שיווקע שאָסטעפּאַל אָנזאָגען איהר אַ בשורה, אַז איהר טאָכטער איז געקומען, ניט מחמת זיסעל די שוסטערין איז אַזאַ גוטע פריינ־דין מיט דער נגידית'טע, נאָר פּשוט ווייל ס'איז אַ מצוה ביי אידען אָנזאָגען יענעם אַ גוטע בשורה: „גאָט ליעב אייך מיט אייער גאַסט, אייער טאָכטער איז געקומען!" — האָט זי אָבער פערשפּעטיגט (דער קבצן האָט קיין גליק ניט!). די מצוה האָט אויסגעכאַפּט חוה די אידינע, וואָס איז געלאָפען צוריק פון די טרעפּ אַראָפּ.

— שוין, שוין, אומזיסט אייער טרחה! מע ווייסט שוין!...

און אַז די שוסטערין איז געגאַנגען צוריק, האָט זיך טאַמאַראַ שוין געקושט מיט דער מוטער, און די מוטער האָט געוויינט אויף דער טאָכטער'ס האַלז, זעהר שטאַרק געוויינט! זי האָט, אפנים, געוואָלט אויסוויינען אויף דער טאָכטער'ס האַלז איהרע אַלע צרות, וואָס זי האָט דאָ איבערגעטראָגען פון דער צייט, וואָס די טאָכטער איז אַוועקגעפאָרען. צרות פון בענגען, צרות פון בזיונות פאַר לייטען, צרות פון עלענד, צרות פונ'ם מאַן, וואָס לאָזט אוים זיין בי־טער הארץ אַלע מאָל צו איהר — און אַ קשיא וואָס אַ מאַמע קאָן וויינען!...

שיווקע שאָסטעפּאַל האָט זיך נאָך נישט אָנגעקוקט זאַט אין איהר טאָכטער, איז שוין געקומען חאַסקע דאָס שטוב־מיידעל מיט אַ נייעס:

— דער איד פונ'ם האָלץ איז דאָ, ער וויל זיך זעהען מיט טאַ־מאַראַ'ן.

— אַט האָסט דו דיר די אַנדערע טעג יום־טוב! אין דער ערד אַריין! — זאָגט שיווקע.

— רוף איהם אַריין! — זאָגט טאַמאַראַ און עס קומט אַריין ליפּאַ באַשעוויטש מיט׳ן בעזעם־באָרד אָפּנעמען פון טאַמאַראַ׳ן אַ גרוס פון זיין טאַכטער מאַשאַ, און טאַמאַראַ נעמט איהם אויף זעהר פריינדליך, פיהרט איהם אַריין בעזונדער אין אַ חדר, און זעצט זיך אַוועק מיט איהם שמועסען וועגען זיין טאָכטער מאַשאַ. און איציקעל שאַסטעפּאַל בלייבט־איבער מיט זיין פרוי שיווקע אינ־צווייען, קוקען זיך איבער אָהן ווערטער, און יעדער פון זיי לאָזט אַרויס אַ זיפץ פונ׳ם טיעפען, טיעפען האַרצען...

קאַפּיטעל ב.

פּ ס ח צ ו ם ס ד ר.

ווער איז אַט דער שענער קעניג מיט די גרויסע שוואַרצע אויגען, מיט דעם שענעם שוואַרצען געקרייזעלטען באָרד, אין די ווייסע זיידענע קליידער, מיט׳ן ווייסען זיידענעם היטעלע און מיט די ווייסע זיידענע שיכלעך, וואָס זיצט אויבען־אָן אָנגעלעהנט אויף דעם עסעבעט אַזוי רוהיג, און אַזוי מילד, און אַזוי גוט, און אַזוי פריינדליך צו יעדען? זאָל דאָס זיין איציקעל שאַסטעפּאַל, דער שטענדיג פערטראָגענער, צעטראָגענער, פערהאַוועטער, פערטאַרע־ראַמטער איציקעל שאַסטעפּאַל? וואו איז אַהינגעקומען זיין אונרוהיג פּנים, זיין איילעניש, זיין לויפעניש, זיינע געשעפטען מיט זיינע דרעהעניש, פערדרעהענישען און לאָדענישען מיט „קאַזנאַ“, מיט מענשען און מיט דער גאַנצער וועלט?

ווער איז אַט די פרעכטיגע קעניגין, וואָס זיצט איהם ביי דער רעכטער האַנד מיט אַזאַ גדלות, אויסגעציערט מיט פּערעל און מיט בריליאַנטען, וואָס בלישטשען און פינקלען קעגען דעם פינקעלדיגען וויין, וואָס אין די גלאַנצענדיגע פלעשער, און געבען־צו איהר אַמאָ־ליגען שען פּנים אַזוי פיעל חן און גדלות, אַז ס׳איז גאָר נישט צו

דערקענען אין איהר די שטענדיג פערזארגטע און פערצארענדיגטע שיווקע שאסטעפאל, וואס ווערד פערשווארצט ביי איהר מאן דעם דעספאט אין עושר און אין כבוד?...

ווער איז אט די גלענצענדע, מאיעסטעטיש שענע פרינצעסין, מיט די גרויסע שענע שווארצע אויגען און מיט די גלענצענדע שווארצע געקרייזעלטע האר, וואס פאסען זיך אזוי צו דעם ווייסען קלייד, וואס די מוטער האט מיט טרערען גע'פועל'ט ביי איהר, זי זאל דאס אנטהון חאטש איין מאל צוליעב איהר און צוליעב דעם היילינען יום־טוב, און זי האט איהר צוליעב געטהאן, נישט געקאנט צוזעהען דער מאמעס טרערען?...

דאס איז געשעהן באלד נאך ליכטבענשען. דער פאטער איז נאך געווען אין שוהל, די מוטער איז געשטאנען איין אויסגעציערטע אין זייד, אין פערעל און אין בריליאנטען, אקעגען א האלב מויל גרויסע שענע זילבערנע לייכטער, מיט איין אלטען זיעבענערעהריגען קאנדעליאבר אין מיטען, מיט אויפגעהויבענע הענד צו די צוגעמאכ־טע אויגען, געבענשט ליכט און שטילערהייד געוויינט, אזוי שטיל און פערבארגען, אז נאר ע ר אליין, גאט ברוך־הוא, זאל הערען... און טאמארא איז זיך געזעסען ביי'ם טישעל אן א זיים אין איהר געוועהנליך שווארץ וואכעדיג קלייד איבער א ביכעל און האט גע־לייענט, און אפשר איז זי געזעסען אזוי און האט געטראכט...

אפגעבענשט ליכט, איז די מוטער צוגעגאנגען צו דער טאכ־טער, אויסגעקנאקט זיך אלע פינגער און אוועקגעזעצט זיך נעבען איהר און גענומען רעדען איבער איהר, חלילה ניט געשטראפט, נאר אזוי מיט גוטען אויסגערעדט זיך דאס הארץ פאר איהר קינד, איהר איינציגער טרייסט אויף דער גאנצער וועלט, איבערגעגעבען אין האלבע ווערטער און מעהר אויפ'ן וואונק אלץ, וואס זי שטעהט־אויס פון איהר מאן... זי בעשולדיגט איהם חלילה ניט און בע־קלאגט זיך ניט אויף איהם, הלואי זאל איהר קינד ניט האבען קיין ערגער לעבען, ווי זי האט ביי איהר מאן, נאר א מאן איז דאך נישט מעהר ווי א מאן, ובפרט נאך אזא פערטראגענער בעשעפטיגטער

מענטש ווי ער, וואָס לעבט אַליין נישט אויף דער וועלט, אַחוץ שבת און אַ חוץ יום־טוב, און וואָס לאָזט אוים תמיד זיין ביטער האַרץ צו איהר, צו דער מוטער, פאַר אַלסדינג: פאַר דעם, וואָס דער סאַמאָוואַר איז ניט אַזוי גיך פאַרטיג, און פאַר דעם, וואָס דאָס לאָדעניש האָט זיך ניט איינגעגעבען, און פאַר דעם, וואָס די טאָכ־טער איז אין פעטערבורג, — פאַר אַלסדינג, פאַר אַלסדינג קומט־אָפּ זי, די מוטער, און אַלסדינג נעמט זי אָן פאַר ליעב, וואָרום מסתמא הייסט גאָט אַזוי, און אַקעגען גאָט קאָן מען ניט געהן...

אַזוי קלאָגט זיך שיווקע פאַר איהר טאָכטער און ווישט די אויגען, און די אויגען ווילען ניט אויפהערען צו וויינען. און טאַ־מאַראַ וויל איהר ערקלערען, אַז ניט גאָט, זי אַליין איז שולדיג, וואָס זי לאָזט זיך טרעטען מיט די פיס... און די מוטער הערט נישט אויף אויסצוגיסען איהר פערביטערט האַרץ פאַר איהר טאָכ־טער, וועלכע זי וואָלט וועלען זעהען גליקליך, ווייסט זי ניט ווי אַזוי... זי וואָלט זיך וועלען מפקיר זיין פאַר איהר, אַוועקגעבען אָט די גאַנצע ציערונג איהרע, אָט די פּערעל מיט די דימענטען, מיט די בריליאַנטען, מיט'ן גאַנצען לעבען איהרס, אויב עס זאָל זיין נאָר אין דעם די מניעה... צוליעב איהר קינד וואָלט זי, שיווקע שאָסטע־פאַל, איציקעל שאָסטעפאַל'ס ווייב, זיך געשטעלט דיענען...

אַזוי זאָגט די מוטער, און טאַמאַראַ'ס האַרץ איז געריהרט און די נשמה איז צעווייקט, און זי וויל בערוהיגען איהר מוטער און זי קאָן דאָס ניט טהון. זי ווייסט ניט, ווי אַזוי. זי איז אַזוי ווייט, אַזוי אָפּגעריסען פון איהר מוטער!... און די מוטער הערט ניט אויף צו בעקלאָגען זיך אויף איהר פינסטער מזל, וואָס זי האָט נישט פערדיענט ביי גאָט, אַז איהר איינציג קינד, איהר אויג אין קאָפּ, זאָל ניט קאָנען ברענגען פאַר איהר מאַמע אַ קליינעם קרבן, איהר צוליעב טהון אויף אָט אַזוי פיעל, פערשאַפען איהר מוטער חאָטש אַ קאַפּעל פערגעניגען, חאָטש אויף אַ פּאָר שעה נישט מעהר... זי פועל'ט ביי איהר טאָכטער, זי זאָל זיך אָנטהון אין אַ וויים קלייד, „צוליעב איהר און צוליעב'ן הייליגען יום־טוב“ — און ס'איז נישטאָ

אין דער גאַנצער וועלט קיין גליקליכערע מוטער, ווי שיווקע שאַפּ־טעפּאַל, די פרעכטיגע קעניגין אין דער דאָזיגער נאַכט!... און אַז דער פאָטער קומט פון שוהל מיט'ן ברייטען „גוט יום־טוב!" און דערזעהט טאַמאַרא'ן אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג, ווערד זיין קייזערלי־כע מאַיעסטעט נאָך מעהר מאַיעסטעטיש און זיין פּאַטערליך האַרץ נאָך מעהר גליקליך, און ער איז איהר מוחל אַלע יסורים מיט אַלע בזיונות מיט אַלע ניט־דערשלאָפענע נעכט מיט אַלע צרות, וואָס ער איז איבער איהר אויסגעשטאַנען ביז היינטיגער נאַכט!...

— ווער וועט ביי מיר פרעגען די פיער קשיות? — זאָגט אי־ציקעל שאַפּטעפּאַל אין אַ שפּאַס צו דער טאָכטער, און בעקומט פון איהר אַזאַ מין ענטפער:

— די פיער קשיות, וואָס איך וועל ביי דיר פרעגען, וועסט דו מיר נישט קאָנען פאַרענטפערען...

— גוט, מיר וועלען זעהען! — זאָגט דער גליקליכער פאָטער און גרייט זיך צו צום סדר, לעגט־אוועק פאַר איטליכען אַ הגדה, אַפילו פאַר חוה די אידינע און פאַר חאַסקע דעם שטובמיידעל, וואָס זיצען, נאָך דעם אַלטען אידישען מנהג, ביי'ם סדר גלייך מיט אַלעמען, ווייל פסח צום סדר זענען אַלע גלייך, נישטאָ קיין בעל־הבית, נישטאָ קיין דיענסט, נישטאָ קיין האַר, נישטאָ קיין קנעכט — פריי איז מען, פריי, ווי בשעת מען איז אַרויסגעגאַנגען פון מצרים!... און איציקעל שאַפּטעפּאַל זעצט זיך אַוועק אָפּריכטען דעם סדר מיט דעם גאַנצען פּראַכט און גלאַנץ, ווי זיין טאַטע האָט געטהאָן, און ער מאַכט דעם שענעם ברייטען יום־טוב'דיגען קידוש, ווי זיין טאַטע האָט געמאַכט, און ער זינגט די הגדה מיט דעם זעל־בען ניגון, ווי זיין טאַטע האָט געזונגען, און אַז ער זאָגט שוין אָפּ אַליץ, וואָס ווערד געזאָגט פאַר'ן עסען, און אַז ער וואַשט זיך צו דער סעודה און מאַכט די ברכה „על אכילת מצה", און עס האַלט שוין ביי די פיש, ביי די זיסע פעפערדיגע געפּאַפּריצירטע צוקערדיגע שמעקעדיגע פיש מיט דער אונטערגעווייקטער מצה, רופט זיך אָן איציקעל שאַפּטעפּאַל צו טאַמאַרא'ן מיט אַ שפּאַס:

— נו, אצינד קאנסט דו מיך פרעגען די פיער קשיות.

— משוגע מיינע שונאים! — זאגט שיווקע צום מאן. — דאס קינד וויל עסען, הייסט ער איהר גאר פרעגען די פיער קשיות.

— נישקשה, מאמע, עס מאכט נים אויס, איך קאן עסען און צו גלייכער צייט פרעגען דעם טאטען די פיער קשיות.

אזוי זאגט טאמארא צו דער מוטער מיט א שמייכעל און ווענדט זיך צום פאטער, אזוי צו זאגען:

— טאטע, איך וועל דיך פרעגען פיער קשיות — אזוי, דאכט זיך, דארף מען פרעגען די פיער קשיות?

— אזוי, אזוי, טאכטער, — ענטפערט איהר דער גליקליכער פאטער. און די מוטער קוועלט, ווערד ברייטער ווי לענגער. און טאמארא זאגט:

— אט ריכטען מיר אפ דעם סדר — אויף וויפיעל איך פערשטעה פון מיין רוסישער הגדה, וואס דו האסט מיר צוגעגרייט, פייערען מיר א יום־טוב פון בעפרייאונג, און מיר האפען ווידער א מאל בעפרייעט צו ווערען פון דעם גלות, אין וועלכען מיר געפינען זיך איצט, און מיר ווינשען זיך, איבער א יאהר זאלען מיר אלע זיין זעלבסטשטענדיג ביי זיך אין אונזער לאנד, אין אונזער ירושלים. אזוי, דאכט זיך? נו, וועל איך דיך פרעגען: ערש־טענס, זאג מיר, וואס האבען מיר געטהאן ביז אהער צוליעב דער דאזיגער בעפרייאונג? איך מיין, איך און דו, און דיינע על־טערען, און אונזערע אור־אור־עלטערען פון יענער צייט אן ביז היינטיגען טאג? צווייטענס, וואלט איך וועלען וויסען, צי אלע אידען פון דער גאנצער וועלט ווילען, אז ס'זאל קומען משיח און זאל אונז פיהרען אהין, אינ'ם געבענשטען לאנד? אדער עס געפינען זיך אזעלכע, און אפשר נאך א סך אזעלכע, וואס האבען נישט חשק, קיין קאפ חשק ניט, אז ס'זאל קומען משיח און זאל זיי צונעמען פון א ציוויליזירט לאנד, פון שענע הייזער, פון רייכע גיטער, און אוועקפאהרען אין אזא מדינה, וואס שטעהט נאך ני־

דעריגער פון אונזער מדינה, און אונטער אזא רעזשים, אזא רעגיע־רונג, וואס איז נאך ווילדער פון אונזער רעגיערונג?... שלאג מיך נים איבער, טאטע, איך האב דיך ערשט געפרעגט צוויי קשיות, און פרעגען דארף איך דיך פיער? אלזא, איז געבליבען נאך צוויי קשיות. ד ר י ט ע נ ס, ווייל איך וויסען, זאלסט מיר זאגען, אבער אויפריכטיג, צי איז די געשיכטע מיט משה'ן און מיט ירושלים נישט מעהר ווי איין אלטע תפילה פון איין אלטען סדור, וואס מע האט אמאל, פארצייטען, אנגעשריבען פאר אונזערע אור־אור־עלטערען? און, פ י ע ר ט ע נ ס, אויב ס'איז יא אזוי, היינט צו וואס נוצט אונז די גאנצע קאמעדיע? האב קיין פאראיבעל נים, טאמער האב איך דיר מיט מיינע נארישע קשיות געשטעהרט דיין יום־טוב, און, אויב דו קאנסט, געב מיר אויף זיי א תירוץ.

* * *

זאגען, אז דער פאטער האט נישט געהאט וואס צו ענטפערען דער טאכטער אויף איהרע פיער קשיות, וואלט געווען נים ריכטיג. איציקעל שאסטעפאל האט דוקא יא געענטפערט, און דוקא א סך געענטפערט, און שטארק געהיצט זיך, און שטארק געמאכט מיט די הענד, ווי זיין שטייגער איז, און געגעבען אגב דער טאכטער א פסק, פאר וואס זי רופט אן דעם הייליגען סדר פונ'ם הייליגען יום־טוב מיט'ן נאמען „קאמעדיע"... ער האט געפייערט, געשפרונגען פון איין ווארט איבער'ן אנדערען, אנגעהויבען איינס, נישט גע־ענדיגט און אריבער צום אנדערען, — מיט איינעם ווארט, איציקעל שאסטעפאל האט זיך פערענטפערט, ווי ווייט ער האט געקאנט, אהן א סיסטעם, ווי א מענש, וואס איז נים געוואהנט צו דיס־קוסיעס, צו שלאגען זיך; אזא מענש טהוט דאס בעסטע, וואס ער קאן: ער שפרינגט, ער דרעהט זיך, דערלאנגט א זעץ פון הינטען, צעלאזט זיך און פאלט פון זיך אליין, חאפט זיך אויף און שפרינגט ווייטער — אזא מענש קאן נישט געווינען דעם „קריעג", אזא מענש, ווי ער זאל נים זיין געזונד און קרעפטיג, מוז געשלאגען ווערען...

טאמארא האט געלאזט דעם פאטער רעדען, געקוקט אויף איהם מיט איהרע גרויסע שענע קלוגע אויגען, ווי ער פלאנטעט זיך, און א גרינג שמייכעלע איז געשטאנען אויף איהר שען פערזארגט פנים, וואס די מוטער האט זיך נישט געקאנט זאט אנקוקען אן דעם, געווארען ברייטער ווי לענגער, און שיווקע האט „עטראכט מיט א געפיהל פון נקמה:

„אט אזוי א!... זאל ער וויסען!... זאל ער זיך פערענטפערען פאר זיין אייגען קינד!... ער מיינט, ס'איז איהם איך!... א, זאל זי מיר נאר זיין געזונד און זאל זי שוין נאר זיין אין דערהיים, וועט זי זיך שוין רעכענען מיט איהם פאר מיר אויך!"...

איציקעל שאסטעפאל האט געחאפט א קוק אויף שיווקע'ס פנים, האט פערשטאנען, אז זי האט אין איהם א נקמה, האט ער פלוצים איבערגעריסען און א זאג געטהאן:

— טא! מילא, מע קאן אזוי אוועקזיצען און אוועקפלאפלען ביז טאג... מע דארף זיך נעמען צו דער הגדה, אפריכטען דעם אנדערען האלבען סדר!...

* * *

סאשא סאפראנאוויטש האט פיינט געהאט רוהען, זיצען לעדיג. ער איז נאר אראפ פון דער פוהר, האט ער געלאזט וויסען זיינע חברים, אז ער איז דא, — האבען אנגעהויבען זיך שיטען צו איהם אלטע חברים, פריינד און בעקאנטע, ציוניסטען, מאדערנע משכילים, „אינטעליגענטען", לעהרערס און גלאט יונגע־לייט, מייסטענטייל קבצנים.

זעלבסטפערשטענדליך, אז דער אפטייקער האט דערפון געהאט וויניג־וואס נחת, האט אבער מורא געהאט צו פראטעסטירען, עס זאל נישט ארויס קיין קאנפליקט צווישען איהם און צווישען זיין זוהן. א קליינער קאנפליקט איז שוין ארויסגעקומען צווישען זיי, בעת סאשא האט זיך איבערגעטהאן צום יום־טוב. דער פאטער האט זיך געוואלט אויספיינען פאר זיין זוהן, אז ער איז ניט קיין פראווינציאל, און אז ער לייענט אלע פעטערבורגער בלע־

טער, און אז ער נעמט אנטייל אין דער בעפרייאונגס־בעוועגונג, דאס הייסט, ער אליין טהוט גאר ניט, וואו האט ער צייט? נאר ער סימפאטיזירט...

— סימפאטיזירסט דו אויך מיט דער בעפרייאונג פון אונזער פאלק? — האט איהם סאשא געפרעגט, פערקעמענדיג ארויף זיינע געלע האר.

— פון וואסער פאלק? — פרעגט איהם דער פאטער, און דער זוהן ענטפערט איהם:

— פון אונזער אייגען אידישען פאלק.

— זענען מיר דען אויך א פאלק? — פרעגט דער פאטער נא־איוו, און דער זוהן שטעלט אוועק אויף איהם פערוואונדערטע אויגען:

— וואס דען זענען מיר?

— איך ווייס וואס מיר זענען? מיר זענען אידען...

אוןביידע, דער פאטער מיט'ן זוהן, צעלאכען זיך.

— ועסט ניט האבען קיין פאראיבעל, טאטע, וואס איך וועל דיר זאגען? — מאכט סאשא צום פאטער.

— זאג, זאג, דו קענסט דאך מיך, איך בין ניט פון די, וואס בעלעדיגען זיך! קאנסט זאגען וואס דו ווילסט. וועסט אודאי זא־גען, אז... וואס וועסט דו זאגען?

— איך וועל זאגען, אז ביי קיין אומה ולשון, ביי קיין פאלק וועט זיך ניט געפינען אזעלכע, וואס זאלען אפלייקענען זיך אליין, זאגען אויף זייער אייגען פאלק, אז ס'איז קיין פאלק נישט.

— נו, יא! — שרייט־אוים דער אפטייקער טריומפירענד און מיט א קוויטש. — ווייסט דו, פאר וואס? ווייל אט אזא פאלק זענען מיר!

— אט אזוי דענקען נאר שקלאפען! — זאגט סאשא מיט פער־דראס. — שקלאפען, קנעכט, וועלכע האבען אונטער דער אייזער־נער רוט פון זייערע פערפאלגער פערלארען אינגאנצען זייער זעלבסטבעוואוסטזיין, אינגאנצען זייער עהרע צו זיך אליין.

און עס ציהט זיך ביי זיי א דעבאטע אויף א גאנצע שעה, פון וועלכער דער פאטער זעהט ארויס, אז ער איז צו שוואך, ער זאל קאנען בייקומען זיין זוהן, און עס מאהלט זיך איהם אויס, אז זיין זוהן זעהט זיין שוואכקייט. און ער פיהלט זיך, ווי עס דארף זיך פיהלען א גרויסער מענש, וואס ליגט פון אונטען צוגעקוועטשט מיט׳ן פוס פון א פיעל קלענערען פון איהם...

פסח אויף דער נאכט, צום ערשטען סדר, אז דער אפטייקער איז געקומען פון דער אפטייק אהיים, האט ער געטראפען ביי זיין זוהן א יונגענמאנטשיק מיט אויסגעריבענע עלענבויגענס. נאך די גע־קרייזעלטע שווארצע הערלעך מיט׳ן אויסגעבויגענעם רוקען האט ער דערקענט סאשא׳ס חבר פון גימנאזיע.

— מיין חבר שמעון קעסלער.

אזוי האט איהם סאשא פארגעשטעלט פאר זיין פאטער, און דער אפטייקער האט דערלאנגט קעסלער׳ען א פאר פינגער פון זיין קאלטער אפטייקערשער האנד און א זאג געטהאן:

— עס פרייהט מיך זעהר...

סאשא האט נאכ׳ן פאטער׳ס זויערע מינע ארויסגעזעהען, אז דער קעסלער איז עפים נישט אזא אנגעלעגטער גאסט, האט ער זיך צוגעאיילט איהם פארצושטעלען נאך א מאל:

— קעסלער, דארפסט דו וויסען, איז א אינזשינער (קעסלער האט געוואונען ביי׳ם אפטייקער אין די אויגען גוטע פופציג פראצענט!), און א בעריהמטער מאטעמאטיקער (קעסלער׳ס אקציעס האבען זיך אויפגעהויבען מיט נאך פערציג פראצענט!), און נאך מעהר — א בעריהמטער ציוניסט! (דא האבען קעסלער׳ס אקציעס געגעבען צוריק א פאל־אראפ ביי׳ם אפטייקער אין די אויגען אויף אלע נייענציג פראצענט מיט א מאל). איך רעכען, פאפא, אז דו וועסט ניט האבען גארניט קעגען דעם, וואס מיין חבר שמעון וועט בלייבען ביי מיר איבער פסח.

נאטירליך, האט דער אפטייקער געזאגט, אז עס וועט איהם זעהר פרייהען, וואס זיין זוהנ׳ס חבר וועט ביי זיי האלטען פסח.

און אזוי איז אונזער נייער בעקאַנטער שמעון קעסלער געבליבען אַ תושב, אַ היימישער מענש ביי'ם אַפּטייקער אין שטוב.

סאַשאַ האָט גע'פּועל'ט ביי זיין פאָטער, געוועהנליך, נאָך אַ לאַנגער דעבאַטע אין בריעף הין און צוריק. ער זאָל היינטיגען פּסח מאַכען ביי זיך אַ אידישען פּסח, מיט מצות, מיט כשר געפעס, מיט אַ סדר און מיט אַלע זיעבעצעהן זאַכען. ביז אַהער פלעגט ער יוצא זיין נאָר מיט מצות אַליין, דאָס הייסט, ער האָט צוליעב גע־טהאָן דעם בעקער, וואָס איז זיינער אַ קונה אין דער אַפּטייק און וואָס דעקוטשעט זעהר, אַז עס קומט ערב פּסח, מע זאָל בעשטעלען מצות ביי איהם, ניט ביי קיין אַנדערען. דערפאַר אָבער אויף זייער „פּאַסחאַ" איז שוין געוועזען ביי איהם צום טיש אַ הויכער אַ שענער פּאַסחאַ־קוילעטש, אויך נאָר פון יוצא וועגען, צוליעב דער דייטשקע דער כריסטין, וואָס דרעהט זיך אַרום אין שטוב. אָט דאָס ווערד אָנגערופען אַ מענש, וואָס וויל זיך ניט קריעגען מיט דער וועלט!

מע האָט זיך אָוועקגעזעצט די ערשטע נאַכט צום סדר זאַלבע־דריט: דער אַפּטייקער, זיין זוהן סאַשאַ און זיין חבר שמעון קעס־לער. דער פאָטער האָט אויסגעזעהען ביי זיך אין שטוב ווי אַ פרעמ־דער, ווי אַ גאַסט; ער האָט זיך אָנגעטהאָן אין אַ שוואַרצען ראָק, פערשפּילעט פון אויבען ביז אַראָפּ, צוגעמאַכט אַלע לאָדען פון די פענסטער, מע זאָל חלילה ניט דערזעהען פון דרויסען. אַז ביי סאַפּראַנאָוויטש דעם אַפּטייקער ריכט מען אָפּ דעם סדר, האָט גע־הויבען אַלע מינוט דעם צילינדערהוט און געווישט זיך דעם שוויים, געזאָגט, אַז ער איז ניט געוואָהנט צו זיצען אין שטוב מיט אַ צו־געדעקטען קאָפּ, און האָט זיך בערוהיגט ערשט דעמאָלט, אַז ער האָט אַרויסבעגלייט זיין „דייטשקע" די כריסטין, וואָס איז געווען די בעל־הבית'טע ביי איהם אויף דער שטוב. ער האָט זיך גאָר ניט געקאָנט פאָרשטעלען, אַז זיין „דייטשקע" זאָל זעהען איהם, דעם אינטעליגענט סאַפּראַנאָוויטש, איבער אַ אידישען סדר...

קאפיטעל ג.

דעם שוסטער׳ס אורח.

אויב דער ליעבער גוטער יום־טוב פסח איז פאר די נגידים א תענוג, איז ער פאר ארעמע לייט א גן־עדן.

איין ארעמער בעל־מלאכה, א מלמד, א קרעמער, א הענדלער, א טענדלער איז איינגעשפאנט א גאנץ קיילעכיג יאהר אין דעם יאך, ווייסט ניט פון קיין שום פערגעניגען אין דער וועלט, אחוץ דעם איינציגען טאג שבת, וואס ער קאן זיך פערגינען אפשלאפען דעם גאנצען טאג, ווייסט נישט, ווי אזוי גאט צו דאנקען, אז עס קומט דער גוטער ליעבער פסח, וואס מע וועט קאנען רוהען גאנצע אכט טאג דורכאיינאנד, נישט טראגען אויפ׳ן קאפ קיין שום דאגות פרנסה, ווארום וואס — וואס, מיט מצה איז מען בעוואהרענט אויף א גאנצע וואך. און ווער שמועסט, אז צו דער מצה העלפט נאך גאט א זעקעל קארטאפלים מיט א דייזשקעלע פסח׳יגען בארשט, — דעמאלט מעג שוין רויטשילד זיצען אין פאריז, קיינער וועט זיך מיט איהם ניט בייטען, און נחמיה דער שוסטער אודאי ניט.

נחמיה דער שוסטער האט דעם טאג וואס פאר ערב פסח אפ־געטראגען די ארבייט צו שיווקע שאסטעפאל, און זיינע צוויי בנים האבען אפגעטראגען ארבייט צו די איבעריגע נגידים, און אלע דריי האבען געבראכט צו טראגען אהיים געלד א פולען היטעל. עס איז געווען איבער גענוג סאי אויף ארבע כוסות, סאי אויף אויסצולייזען די יום־טוב׳דיגע מלבושים פונ׳ם לאמבארד, און ס׳איז נאך געבליבען א פאר גראשענס אין קעשעני אויך — אנו, זאל איצ־טער פרובען רויטשילד זאגען, אז ער וויל זיך בייטען מיט נחמיה דעם שוסטער!

— קינדער! צו דער ארבייט! —האט א זאג געטהאן נחמיה צו זיינע צוויי בנים און האט אוועקגעלעגט דאס גאנצע שוסטער־גע־צייג אויף א זייט.

נחמיה'ס צוויי זיהן, חיים און בעני, ארבייטען מעהר אויפ'ן פאטער, ווי אויף זיך. „דער אלטער" — אזוי הייסט ער ביי זיי. אויף זיך געבען זיי אוים ווינציג; וואס דארפען אזעלכע בחורים? גארנישט מיט גארנישט. איין אנצוג, א פאר שטיוועל, א פאפיער־רענעם קאלנער מיט א מאנישקע — און פארטיג. סיידען א פער־זאמלונג, א ביכעל, א חבר — דאס איז דאך זעלבסטפערשטענדליך... ביכלעך (פערבאטענע) האבען זיי ביידע ליעב. חברה־לייט צווישען „חברה" זענען זיי ביידע, נאר דער עלטערער איז צו דער „אידעע" איבערגעגעבען מעהר אלס דער יונגערער. דער יונגערער, בעני, איז נאר מיט ווערטער. דער עלטערער אבער, חיים, איז צווישען די ארבייטער איינער פון די בעסטע. אמאל מאכט זיך, אז חיים ווערד פערפאלען אויף א טאג, אדער אויף צוויי; קיינער ווייסט ניט, וואו ער איז געווען, און מיט וועמען ער האט זיך געזעהען, און וואס ער האט געטהאן... די ערשטע צייט פלעגט די מוטער עסען דעם פאטער, פרעגען איהם: „שלים־מזל! וואס פאר א טאטע ביזט דו?"... דער פאטער האט א פאר מאל געפרובט זיך בעקלאגען פאר זיין גוטען פריינד יודעל קטנתי: „וואס טהוט מען, ברודער?" דערויף האט יודעל קטנתי געענטפערט מיט א לשון־קודש־ווארט, ווי געוועהנליך: „יעלה ויצמח — זאל ער געהן, זאל ער לויפען, נחמיה, דו וועסט גארנישט טהון דערצו, ס'איז היינט אזא וועלט געווארען, וואס די אייער זענען קליגער פון די היהנער... ס'איז ביי מיר די אייגענע מכה מיט מיין בנימ'טשיקען; איך בעט זיך ביי איהם, ווי מע בעט זיך ביי א גזלן: „בנימין, זאג איך איהם, לאז צורוה, א רחמנות, זאג איך, אויף דיר!"... הערט ער מיך, ווי המן דעם גראגער... ברודער נחמיה, ווייסט דו, וואס איך וועל דיר זאגען? — פתח שין שא"...

און יודעל קטנתי לעגט־צו צוויי פינגער צום מויל, אז נחמיה זאל שווייגען, און נחמיה פאלגט איהם און שווייגט. ער בעט נאר גאט פאר צוויי זאכען: אז חיים זאל ניט אריינפאלען, און אז ער זאל חאטש ניט קאלי מאכען דעם יונגערען ברודער — בעני.

בעני, ווייל ער איז דער קלענסטער, איז ער ביי׳ם פאָטער טייער, און ביי דער מוטער איז ער דאָס אויג אין קאָפּ, ציטעריג, ווי אַ בן־יחיד׳על. חיים מאַכט פון איהם חוזק, חאָטש ער האָט איהם ליעב. ער רופט איהם מיט אַ מיידעלשען נאָמען „בונצי“. בעני, געוועהנליך, ווייל דאָס נישט ליידען, איז ברוגז פאַר׳ן מיידעל־שען נאָמען „בונצי“ און איז גרייט זיך לאָזען אָפּשניידען ביידע הענד פאַר זיין ברודער חיים.

אָט אזא מין געזינדעל איז דאָס.

— קינדער, צו דער ארבייט!

אזוי האָט אויסגעקאָמאַנדעוועט נחמיה דער שוסטער, און דאָס האָט בעדאַרפט בעדייטען, מע זאָל זיך גרייטען צום סדר. און אַלע האָבען זיך גענומען גרייטען צום סדר: נחמיה, זיסעל, חיים, בעני און דער אורח, אַ געזונדער יונג אַ שווארצער, אַ בעוואַכסענער ווי אַ בער, מיט אַ באַסאָווער שטימע, וואָס הודיעט ווי אַ גלאָק. דעם „אורח“ האָט געבראַכט צו פיהרען חיים פון גאַס, דאָס הייסט, נים פון גאַס, נאָר פון אַ „חבר“, וואָס האָט איהם אַ זאָג געטהאָן אויפ׳ן אויהער:

— ער איז איין „אַנטלאָפענער“... נעם איהם, זאָל ער זיין ביי אייך אַ בעל־מלאכה...

חיים האָט בעטראַכט דעם פּאַרשוין, און ער איז איהם געפע־לען. ווי אזוי ער הייסט — האָט ער איהם נישט געפרעגט; ער האָט איהם נאָר אַ פרעג געטהאָן:

— ווי אזוי זאָל מען אייך רופען?

— רופט מיך מישא ניידיטש, — האָט דער אַנטלאָפענער אויס־געהודיעט אויף זיין באַס־שטימע.

נחמיה דער שוסטער האָט דאָס נישט געקאָנט אריבערטראָ־גען: וואָס הייסט, ער הייסט זיך רופען מישא ניידיטש?... האָט ער איהם גענומען צום עקזאַמען: „פון וואַנען איז אַ איד? וואָס איז אייער טהועכץ? צי זענט איהר אַ באַווייבטער?“ און אזוי

ווייטער, ווי געוועהנליך. האָט איהם אָבער דער זוהן, חיים, אי־בערגעהאַקט אין מיטען:

— דאָס איז ניט דיין באָבע'ס דאגה, אַלטער! דו פרעג איהם בעסער, צי וויל ער עסען, אָדער אפשר וועלען מיר געהן פריהער אין באָד אריין?

און ס'איז געבליבען, מע זאָל געהן פריהער אין באָד אריין. און אַלע פיער, דער פאָטער מיט ביידע בנים מיט'ן אורח, האָבען זיך געלאָזט אין באָד אריין.

דערנאָך איז מען געקומען און מע האָט זיך אוועקגעזעצט צום סדר זאָגען די הגדה. געזאָגט האָט נאָר דער אַלטער, און די אי־בעריגע האָבען געהערט, אריינגעקוקט איטליכער אין זיין הגדה.

* * *

— טאָמער וואָלט געווען געגוג זאָגען סליחות? — האָט אַ זאָג געטהאָן חיים דעם שוסטער'ס עלטערער זוהן און האָט צוגע־מאַכט די הגדה. אויף איהם קוקענדיג, האָבען צוגעמאַכט די הגדות אויך דער יונגערער ברודער בעני און דער אורח, און אויף זיי קו־קענדיג — שוין דער פאָטער אויך, נחמיה דער שוסטער אַליין, וואָ־רום דער עולם האָט זיך געפיהלט שטארק אויסגעהונגערט נאָך דעם לאַנגען תענית און נאָכ'ן הייסען באָד, און אַגב האָט זיך פונ'ם פריפּעטשיק געלאָזט הערען אַ געשמאַקער ריח: דאָס האָבען גע־ריסען די נאָז די הייסע שמעקעדיגע געפילטע פיש מיט אַ סך פּע־פּער, און די פרישע קניידלעך מיט שמאַלץ, און נאָך אַזעלכע גוטע זאַכען, וואָס נאָר פסח האָבען זיי דעם אמת'ען טעם גן־עדן. און עס האָט לאַנג נישט געגעסען, און עס האָט זיך געלאָזט הערען אַ טרישטשען פון טרוקענע מצה אונטער געזונדע שטארקע ציינער, און אַז מע האָט איבערגעהאַפּט דעם ערשטען הונגער, און אַז מע האָט פערזוכט אַ פּאָר פון די ארבע כוסות, האָט זיך דער שווייגענדיגער אורח אָנגערופען, אַז ער האָט שוין לאַנג ניט פערזוכט דעם טעם פון פסח'יגער משקה מיט פסח'יגע פיש מיט פסח'יגע קניידלעך,

זוייל דעם גרעסטען טייל פון זיין לעבען האט ער פערבראכט אין די טורמעס און אסטראָגען.

— וויפיעל טורמעס זענט איהר דאס אויסגעוועזען? — פרעגט איהם נחמיה דער שוסטער, וועלכער איז נאך ניט אזוי שטארק מלא פון די ארבע כוסות, נאָר פרייליכער פיהלט ער זיך.

— איך האב שוין פארגעסען דעם חשבון, — ענטפערט דער אורח מיט זיין גראָבער שטימע, און נחמיה דער שוסטער חאפט איהם אונטער:

— פונקט אזוי ווי גדליה־לייב דער גנב, עליו השלום, ער איז שוין אויף דער אמת׳ער וועלט. גדליה־לייב פלעגט זאָגען אויף זיך אליין: „אז מע זעצט מיך איין אין אסטראָג, ווייז איך נים — איך זויס, אז איך וועל ארויס, און אז מע לאזט מיך ארויס, טאנץ איך אויך נים — איך וויים, אז מע וועט מיך איינזעצען נאך א מאָל“...

— שלים־מזל! — רופט זיך אפ די שוסטערין זיסעל צום מאן מיט א מאן פון א קאמפלימעט. — דו וואָלסט בעסער זעהען, אז דער אורח זאָל עפּים נעמען אין מויל אריין.

דער אורח האט שוין אבער געגוג „גענומען אין מויל אריין“, איבערגעקעהרט די פינפטע פון די ארבע כוסות אויך, און ער האט זיך געפיהלט אזוי גוט און ווארעם, אז עס האט זיך איהם אויפגע־בונדען די צונג און ער האט אויסגעהודיעט אויף זיין באסאָווער שטימע:

— אויב איהר ווילט, וועל איך אייך דערצעהלען די געשיכטע פון מיין לעצטען אנטלויפען פון אסטראָג.

— איז די משמעות, אז לויפען פון אסטראָג איז ביי אייך גאָר קיין נאָווינע ניט? קומט דאך אוים ווידער אמאָל, ווי גדליה־לייב דער גנב, עליו השלום, האט געזאָגט...

אזוי בעמערקט נחמיה דער שוסטער, און זיין ווייב זיסעל האקט איהם איבער:

— שלים־מזל! טאמער וואָלסט דו איינגענומען א ביסעל שטו־מעניש?...

— איך שוויג, ווי א פיש! — מאכט צו איהר דער שוסטער. און אלע גרייטען זיך צו הארכען די געשיכטע פונ'ם אורח, ווי אזוי ער איז דעם לעצטען מאל אנטלאפען פון דער טורמע.

* * *

— אנטלויפען פון א טורמע איז ביי מיר, מיינע ליעבע פריינד, נאפליעוואט!

אזוי האט אנגעהויבען צו דערצעהלען זיין געשיכטע דער אורח. דער בעוואכסענער האריגער נפש מישא ניידיטש, אויף זיין גראבער באסאווער שטימע, וואס הודיעט ווי א גלאק.

— איך בין שוין געלאפען, מיינע ליעבע פריינד, ניט פון איין טורמע, איך בין שוין געלאפען פון סיביר אויך. נישט איין מאל, נאר צוויי מאל. שוין געלעגען אין א וואגען מיט פלייש, אויבען דאס פלייש, אונטען איך. געגאנגען מיט באגאמאלצים טויזענד ווערסט צופוס. פגר'ען דריי טאג דורכאנאנד פון הונגער, פון קעלט, אהן שטיוועל — נאפליעוואט. צום געזונד וועט דאס מיר ניט שאדטען. פארשטעלען זיך, אז מע דארף, קאן איך אויך. ביטער איז נאר מיט דער שטימע. אביסעל א צו גראב קול ביי מיר. דאס איז אבער אלץ גערעדט פון פראווינציאלנע טורמעס. קיי און שפיי. ניט אזוי איז אין דער רעזידענץ. דארט אז מע האפט זיך אריין — איז האלט זיך! איהר מעגט זיך שוין געזעגענען. אז איך בין אריין, האב איך געפלאנעוועט, זיך צעגויפגערעדט מיט א פאר חברה־לייט — א נעכטיגער טאג. מע לאזט ניט זעהען זיך. רעדען — אונמעגליך, סיידען מיט סימנים דורך דער וואנט. מע האט מיר געגעבען צו וויסען, אז צוזאמען מיט מיר, א וואנט נעבען א וואנט, זיצט מיינע א באקאנטע. מאשא הייסט זי, א טהווערין, א פיהרעריין און זעהר־זעהר א וויכטיגע פערזאן. געוואלט זי זאל ארויס, ווי מע וויל לעבען. שוין געהאט א פלאן פאר איהר. זיך אויפגערעדט מיט איהר דורך דער וואנט. פלוצים קומט מען צו געהן און מע פיהרט מיך איבער אין איין אנדערע טורמע. ביטער! עס געהט

אוועק א טאָג דריי. איך ווער געוואָהר פון חברים, אז מאשא איז אויך מיט אונז. בראַוואָ! איך הויב מיך אָן דערשלאָגען — א צרה: זי איז אין דער „אָדינאָטשנע“. ווייסט איהר, וואָס דאָס הייסט? פיער הוילע ווענט, נישטאָ אפילו וואו זיך אויפצוהענגען. אָפּגעשניטען פון דער גאַנצער וועלט. ביטער! אליין בין איך אויך אויף צרות. א טאָג איבער א טאָג שלעפּט מען מיך צום פאַרהער. זיי ווילען דערגעהן, ווער איך בין. זיי ווילען וויסען, וואָס איך האָב געטהאָן. ביי מיר ציהט מען ניט קיין ווערטער. א געשלאָגענער הונט. איהר האָט געזעהען אין באָד ביי מיר א לייב? איהר זעהט איין איבערגעבראָכענעם פינגער? איהר זעהט אָט דאָ א דריי אויסגעשלאָגענע צייהן? נאַפּליעוואַט! יאָ, מיינע ליעבע פריינד! ס'איז א וואוילע דיענסט, נאָר נישט קיין גרינגע. דער געדאַנק פון אַנטלויפען לאָזט מיך נישט אָפּ. וואו עסען? ווער שלאָפען? אַנטלויפען דאַרף מען! און נישט אליין. מיט איהר, מיט מאשא'ן! נאָר ווי אזוי? איך ווער משוגע. וואו זענען אהינגעקומען אלע חברים? גוטע ברידער? פריינד? א סך צעשטעקט אין די טורמעס, א סך פאַרשיקט קיין סיביר. ווער שמועסט — נאָכ'ן רויטען זונטאג! אז מע הענגט אלע פאַרטאָג דאָ ביי אונז טאַקי אין טורמע — דאָס ווייסען מיר. אלע טאָג ווערען מיר געוואָהר שוין נאָכדעם, אז איינער אָדער צוויי פון אונזערע חברים זענען געהאַנגען געוואָרען. מע פרעגט נישט: *ווער*? יעדער איינציגער פון אונז פרעגט נאָר: *ווען* *וועל* *איך*?... א קלאַפּ אין טהיר — א קלאַפּ אין האַרצען. א קלונג מיט די שליסעל — א קעלט אין בלוט. טפו — דער רוח זאָל דאָס וויסען! איך בין נאָך קיינמאָל ניט געווען אזוי צעשרויפט, ווי אַצינד. נערוועז! קיינמאָל ניט געוואוסט פון קיין נערוועז. איינמאָל, ס'איז געווען נאָך האַלבע נאַכט. פינסטער. שטיל. לאַנגזאַם לאָזט זיך הערען דער טיק־טאַק אין הויף. דאָס איז דער פּאַטרול, וואָס מעסט די טריט איבער די שטיינער. פּלוצים הער איך א רעש פון טריט. א סך טריט. וואָס קאָן דאָס זיין? עס קלינגען שליסלען. עס הערען זיך קולות. א פייערעל

פון א לאנטערנע טהוט א שיין־אריין צו מיר אין קעמערעל און ווערד פארשוואונדען. סקריפ־סקראפ! עס ריגעלט זיך אפ דער לאנגער אייזען. מיט א קרעכץ עפענט זיך די טהיר. אויפ׳ן שוועל דערזעה איך אונזער אויפזעהער. דאס פייערעל פון לאנטערנע באַ־לייכט זיין פארקיהלט פנים. הינטער איהם — דער פאטרול־סאל־דאט, עטליכע וועכטער.

— נעמט צענויף די זאכען און קומט.

איך טראכט מיר: דאס איז א גרוס פונ׳ם מלאך־המות... איך טהו־אן די שטיוועל. מיר געהען. פרעגען ביי די לייט איז נישטא וואס, זיי זענען שטום. א לאנגער שפאציער איבער׳ן קארידאר. מיר זענען אין הויף. א קאלטער שטראם פון פרישע לופט. איך באד מיך אין דער קיהלער לופט, ווי אין א ביטעל. מיר געהען דורך דעם טורמע־הויף. די וועכטער שפאנען, קוקען אויף אונז קאלט, מיט אויסגעלאשענע אויגען. זיי טראכטען ניט וועגען מענ־שען, וואס מע פיהרט זיי צו דער תליה. זיי טראכטען וועגען זיסען שלאף. מיר זענען שוין אין צווייטען הויף. דארט איז די „קאנצע־לאריע" און דארט וואוינט דער אויפזעהער. ער האט א פרוי, איך האב זי געזעהען. איהר פנים זאגט, אז זי געפינט זיך ניט אין טור־מע. די טורמע איז ביי איהר א גרויסע שטייג. די ארעסטאנטען זענען גענז. אלע טאג קומען צו פרישע גענז. די גענז האדעוועט מען און מע טראגט זיי אפ צום שוחט. ווער קימערט זיך פון דעם? ווער האט רחמנות אויף א גאנז? ווער האט טענות צו א שוחט? דערויף זענען זיי גענז, מע זאל זיי שעכטען. דערויף איז א שוחט, ער זאל שעכטען... זי האט א קינד, א יונגעלע פון א יאהר פינף. מע רופט איהם „וואניא". איך האב דאס געהערט פון דער באננע. די באננע שיינט צו זיין א פוילישע. נאך די האר און נאך די אויגען האב איך דאס דערקענט. שענע האר, בלויע אויגען. א קול ביי איהר ווי א פיידעל. אז זי זאגט „וואניא" — זינגט זי און אביסעל אונטער דער נאז. וואס טראכט וואניא׳ס קעפעל וועגען די מענשען־גענז, וואס זיצען דא? ווייסט ער, אז דא זיצען מענשען.

ניט קיין נענז? וואָס זאָגט איהם די באַננע? זי מוז דאָס וויסען; זי זעהט דאָך אַמאָל טרערען. זי הערט דאָך אַמאָל געשרייען. און דאָס קלינגען פון די שווערע קייטען, — וואָס פאַר ווערטער זאָגט דאָס איהר? ווער ווייסט, אפשר האָט זי אַליין אַ ברודער, וואָס זיצט ערגיץ אין אַ טורמע, וואָס ס'וואַרט אויף איהם אַ תליה? ווער ווייסט?... איצטער שלאָפט זי דאָ אין שטוב אויף אַ ווייך געלעגער. וואַניאַ — נעבען איהר אין אַ וויעגעל. ער וועט אויסוואַכסען אַמאָל, מע וועט איהם דערצעהלען, אַז זיין פאָטער איז געווען אַ תלין. וואָס וועט זאָגען דעמאָלט „וואַניאַ“? און אפשר וועט ער אויך זיין דאָס זעלבע, וואָס דער פאָטער?...

איך האָב אַביסעל אָפגעקערעוועט אָן אַ זייט. וואו האַלט איך? ביי'ם אויפזועהער אין שטוב. ס'איז ליכטיג אין צוויי פענסטער נאָר. דורכ'ן פענסטער זעהר איך אַ הויכע פיגור אין זשאַנדאַרמסקי קליידער. — גרויסע וואָנסעס, גאָלדענע ברילען. נאָך די עפּאָלעטען שיינט דאָס צו זיין אַ קאַפּיטאַן אָדער אַ ראָטמיסטער. זיצט אַ פוס איבער אַ פוס, רויכערט אַ פּאַפּיראָס. אַקעגען איהם — אַ שרייבער, אָנגעבויגען איבער אַ פּאַפּיער. אויפ'ן גאַנעקעל זיצען פינף סאָלדאַטען פרעמדע אין פאַרשיעדענע פּאָזען. איינער ציהט אַ פּאַפּיראָסעל פונ'ם אַרבעל. שלינגט דעם רויך, מע זאָל ניט זעהען. רעדען זיך איבער שטיל. עס הערט זיך אַ סמאָצקען מיט די ליפּען, און באַלד נאָך דעם — אַ טאָפּען פון פערד. עס קאַטשען זיך רעדער. דאָס איז צוגעפאָהרען די באַקאַנטע גרויסע קאַרעטע גלייך צום גאַנעק. אויפ'ן קוטשער־זיץ האָב איך דערקענט סעליוואַן דעם קוטשער. אַ געוועזענער אַרעסטאַנט, אַ באַוואוסטער רשע. פון דערווייטען זעה איך געהן אונזער אויפזועהער מיט די וועכטער. די שליסעל קלינגען. די פינף פרעמדע סאָלדאַטען טהוען זיך אַ חאַפּ־אויף פון די ערטער: סמירנאָ!!! מע פיהרט־צו צו דער קאַרעטע נאָך פאַרשוינען. איך קוק מיך איין — צוויי באַקאַנטע פיגורען: איינע מאַשאַ... די אַנדערע פיגור — אַ יונגער בחור פון אַ יאָהר נייענצעהן מיט רויטע פוכקע בעקלעך, בלוט און מילך, אוו־

רוטים רופט מען איהם. נאָך איינער — איין אומבאַקאַנטער ארעס־טאַנט. אוורוטים האָט ערשט פריהער מיט אַ טאָג צוויי באַקומען אַ ידיעה, אַז מע באַשולדיגט איהם אין אַ שווערען פאַרברעך, דאָס שמעקט אפשר מיט יענער וועלט... ער איז אַ וואוילער בחור. ער האַלט זיך, ווי מע דאַרף. אַביסעל נאָר האָט ער זיך אין די צוויי טעג אויסגעבלייכט. אוועק די פאַרב פון די פוכקע בעקלעך. און עפּיס הילט ער זיך מיר צו־שטאַרק אין די קליידער. אפשר — ווייל ס'איז קיהל אין דרויסען? און אפשר געזעגענט ער זיך איצט במחשבה מיט דער מאַמע. ער האָט אַ מאַמע, וואָס האָט איהם זעהר ליעב. איך האָב אַמאָל געזעהן איהרע ליעבע־בריעף צו איהם. אַ ים פון מוטער־ליעבע, אַ וועלט מיט געפיהל. אַ מבול פון טרערען. ער פלעגט בלומרשט לאַכען פון איהרע בריעף. אַליין אָבער, אַז ער האָט זיך אוועקגעזעצט איהר שרייבען, האָט מען איהם ניט גע־קאָנט אָפּרייסען. אין גראַמען האָט ער צו איהר געשריבען. ער איז אַ פּאָעט. שרייבט ניט שלעכט. ער איז אין דער מינוט אַזוי געוועזען פאַרטיעפט אין זיך, אַז ער האָט מיך ניט באַמערקט. מאשאַ אָבער — די האָט מיך באַלד דערזעהן. זי האָט זיך געגעבען אַ ציה צו מיר. איך קוק אויף מאשאַ'ן, איך וויל זעהען, וואָס זי טהוט. קוים וואָס איך זעה איהר פּנים. רוהיג — נאַפּליעוואַט!... „סטראַ־סיאַ!" — הערט זיך אַ קול פונ'ם „אונטער". אַלע פרעמדע סאָל־דאַטען ציהען זיך אויס. זיי רינגלען אונז אַרום. אונזער אויפזעהער געהט אַרויס מיט'ן זשאַנדאַרמסקי קאַפּיטאַן אויפ'ן גאַנעקעל. דער שרייבער לייכט זיי צו. דער קאַפּיטאַן ציהט אויס די האַנד דעם אויפזעהער. דער אויפזעהער טרייסעלט איהם די האַנד. ער בויגט זיך אונטערטעניג, זעהר אונטערטעניג. ער בעט זיך ביי'ם קאַפּי־טאַן, ער זאָל איהם מוחל זיין, וואָס סע האָט אַזוי געדויערט, און זאָל איהם פאַרענטפערען. דער קאַפּיטאַן איז שטרענג. ער זאָגט איהם אָן, אַז דאָס אַנדערע מאָל זאָל ער זיין פאָרזיכטיגער: „יעוואָ וויסאָקאָפרעוואָסחאָדיטעלסטוואָ האָט פיינט אַזעלכע זאַכען!"... דער אויפזעהער פאַרענטפערט זיך. ער געזעגענט זיך מיט'ן קאַפּי־

טאָן דאָס לעצטע מאָל. ער זאָגט איהם, ער זאָל זיין זעהר, זעהר פאָרזיכטיג מיט דער חברה, וואָס ער פיהרט, און באַזונדער מיט דעם „בער". דאָס מיינט ער מיך. דער קאַפּיטאַן ענטפערט איהם, ער זאָל זיין רוהיג: פאַר אַ בער האָט ער קיין מורא ניט, און ביי איהם אַנטלויפט מען ניט...

מיר זיצען שוין אין קאַרעטע. מיר מיט פיער סאָלדאַטען מיט בלויזע שווערדען אויף די בענק אינווענינ, פון פאָרענט. אין דער צווייטער אָפּטיילונג פון דער קאַרעטע דער קאַפּיטאַן. אויפ'ן קו־טשער־זיץ סעליוואַן מיט אַ סאָלדאַט. עס ווערען פאַרהאַקט די אייזערנע טהירלעך. עס הערט זיך דאָס לעצטע מאָל „סמירנאָ!" סעליוואַן טהוט אַ סמאַצקע מיט די ליפּען. עס הערט זיך אַ טאָ־פּען פון פערד, פיער פּאָר פיס. די רעדער קאַטשען זיך לאַנגזאַם איבער די שטיינער. אויף יענער זייט טורמע צעלאָזט סעליוואַן די פערד. די רעדער קאַטשען זיך גיכער. די קאַרעטע פליהט מיט אַ רעש איבער די שטיינער.

מיר זיצען אויף לאַנגע בענקלעך אין דער לענג פון דער קאַ־רעטע איינס קעגען דאָס אַנדערע. נעבען יעדען אַ סאָלדאַט מיט אַ בלויזען שווערד. איך קוק אויף מאַשאַ'ן. קוים וואָס מע זעהט איהר פּנים. זי לאָזט נישט אַראָפּ קיין אויג פון דעם יונגען אוורוטים. רעדען טאָר מען נישט. וואוהין מיר פאָהרען — ווייסט קיינער ניט פון אונז, נאָר איטליכער פיהלט עפּיס, אַז ס'איז ניט צום גו־טען. אַזוי פיהרט מען קעלבלעך אין אַ וואָגען צו דער יאַטקע. פיהלען זיי עפּיס?... וויפיעל צייט מיר פאָהרען — ווייס איך אויך ניט. אָט דאַכט זיך אַ מינוט, און אָט דאַכט זיך אַ גאַנצע נאַכט. אַ נאַכט — אַ יאָהר.

פּלוצים — סטאָפּ! די קאַרעטע האָט זיך אָפּגעשטעלט. ס'איז שטיל. מע הערט די פערד פאָרשקען, שמייסען מיט די עקען. עס הערט זיך דעם קאַפּיטאַנ'ס קול. ער איז אַרויסגעשפּרונגען פון דער קאַרעטע. ער איז הינטער אונז. ער בייזערט זיך אויפ'ן קוטשער. סעליוואַן קריכט אַראָפּ מיט אַ מי־שברך פונ'ם קוטשער־זיץ און

פרעגט, וואָס איז דאָ? „זעהסט ניט וואָס דאָ איז? די אויגען זענען דיר ארויס? בויג זיך איין. טהו אַ קוק אהער!" — אַזוי קאָמאַנדרעוועט דער קאַפּיטאַן. וואָס האָט זיך דאָרט געקאָנט טרעפען, אַשטייגער? און עס קומט אַזאַ מחשבה אין קאָפּ: אַך, ווען עס פּלאַצט, למשל, איין אַכס! אָדער אַזוי עפּיס אַ צרה זאָל זיך טרעפען: עס זאָל ווערען אַ בהלה, אַ שטיקעל מהומה. עך, באַפּאַלט מען דעמאָלט די סאָלדאַטלעך, מע ווערגט זיי אויס איינציגווייז. איך אליין נעם זיך אונטער דריי דערשטיקען, ווי די קעצלעך... די סאָלדאַטלעך אָבער זענען באַקאַנט, אַפּנים, אונזערע מחשבות. זיי זיצען שטרענג מיט די בלויזע שווערדען. זיי לאָזען נישט אַראָפּ קיין אויג פון אונז. מיט אַ מאָל הערט זיך אַ פאַל אויף דער ערד. נאָכ'ן פאַל הערט זיך אַ חראָפּען. עמיצער רעדט: „בינד איהם צענויף!... אָט אַזוי... דעם זאַק פון אויבען... אָט אַזוי, אָט אַזוי... לאָמיר איהם נעמען... חברה, אין קאַרעטע אריין... אָט אַזוי, אַזוי"... איידער מיר קוקען זיך אַרום, עפענט זיך אויף דאָס אייזערנע טהירעל פון דער קאַרעטע. עס ווערד אריינגעוואָרפען עפּיס אַ שווערע זאַך אין אונזער אָפּטיילונג פון דער קאַרעטע. אין אַ מינוט זיצען שוין אויפ'ן זאַק דריי סאָלדאַטען. דער קאַפּיטאַן שפּרינגט אריין צו אונז. ער טהוט אַ ריס פון זיך די גרויסע וואָנסים מיט די גאָלדענע ברילען. ער רופט זיך אָן צו אונז:

— חברים! איך בעגריס אייך, איהר זייט פריי!

— גרישאַ! — שריי איך אויס.

— טסס! — מאַכט ער צו מיר און ווייזט אויפ'ן זאַק.

* * *

נחמיה דער שוסטער האָט זיך אויסגעדרעהט מיט'ן פּנים צו די קינדער. די נאָז זיינע האָט געשיינט און געגלאַנצט. ער האָט אַ זעץ געטהאָן מיט'ן קולאַק אין טיש אריין און מיט גרויס התפּעלות אויסגערופען:

— איך האָב געוואוסט, ווי איך בין אַ איד, אַז ס'איז אַ פאַרשטעלטע זאַך!

— שלים־מזל! וואָס־זשע האָסטו דו געשוויגען? — זאָגט צו איהם זיין ווייב זיסעל, וואָס איז אויך געווען אויסער זיך פון אויפ־רעגונג. חיים און בעני — די, קאָן מען זאָגען, זענען גאָר נישט געווען בהאי עלמא; עס האָט זיי געטראָגען אין דער לופטען. עס האָט זיך זיי אויסגעדאַכט, אַז זיי זענען דאָרטען צו־זאַמען מיט דעם אורח מישא גיידיטש, אין דער גוטער קאַ־רעטע, און זיי ברענען, ווילען שוין וויסען דעם סוף, ווער איז דער גרישא? און וואו איז די מאַשאַ? און וואָס האָט זיך אויסגעלאָזט מיט דעם יונגען אוורוטיס און מיט די איבעריגע אַרעס־טאַנטען?

און דער אורח הוסט זיך אויס און דערצעהלט ווייטער.

— אַלזאָ, וואו האַלטען מיר? ביי גרישאַ. איך האָב איהם דערקענט. איהר ווילט וויסען, ווער ער איז? ס'איז נישט וויכטיג. ס'איז מיינער אַ חבר. געננג פאַר אייך. דערוויילט דאַרף איך אייך ענדיגען מיט דער קאַרעטע. די קאַרעטע איז געפאָהרען ווייטער. געקוטשירט האָט דער סאָלדאַט, אויך פון אונזערע לייט, געוועהנ־ליך. סעליוואַן איז געלעגען אין זאַק אַ געבונדענער, ווי אַ באַראַן, מיט אַ טיכעל אין מויל, ער זאָל שטומען. צוויי סאָלדאַטען (אויך אונזערע לייט) זענען געזעסען אויף איהם רייטענדיג. עס איז גע־ווען אַ ישוב, וואָס מע זאָל מיט איהם טהון: הרג'ענען — פאַר קיין געלט נישט! גרישאַ האָט געזאָגט: „אָהן איין טראָפּען בלוט!" איינער האָט אפילו אַרויסגעוואָרפען אַ חכמה: זאָל מען איהם דערשטיקען, וועט ניט פאַרגאָסען ווערען קיין בלוט. האָט אויף איהם גרישאַ געגעבען אַ קוק, איז ער געוואָרען שטיל. פאַר גרי־שאַ'ן האָט מען דרך־ארץ.

נאָר לאָמיר זיך אומקעהרען צו אונזערע. ווער עס האָט ניט געזעהען דעם יונגען אוורוטיס, דער האָט קיין פרייד נישט געזעהען. פרייד, גליק, הימעל, גן־עדן — דאָס אַלץ איז שוואַכע ווערטער. ער האָט געזונגען, געוויינט, ער האָט געקושט זיך. מיט איטליכען בע־זונדער האָט ער זיך געקושט. איין עק הימעל איז שוין געווען העל.

עס האָט שוין אָנגעהויבען טאָגען. מיר זענען נאָך אַלץ געפאָהרען. אויף אונז האָט מען געוואַרט אין אַ הויף הינטער דער שטאָדט. דאָרט זענען געווען „חברה". דאָרט איז געווען צוגעגרייט פאַר אונז קליידער, עסענוואַרג, פּעסער און געלט. פון דאָרטען וועלען מיר זיך אַריבערהאַפּען קיין פינלאַנד. און פון פינלאַנד איז שוין נאַפּליעוואַט! אונזער קאַרעטע איז אַריינגעפאָהרען אין אַ גרויסען הויף אַריין. ווייט אין הויף, פאַרשטעלט מיט בוימער, זעהט זיך אַ ווייסע שטוב. הינטען אַ גרויסער גאָרטען. פאָרענט אַ שטאַל. דאָ האָבען מיר זיך אָפּגעשטעלט. אַקעגען אונז זענען אַרויס „חברה", אַלע אונזערע.

ס'איז געוואָרען אַ קושעריי. גרישאַ האָט ניט געלאָזט לאַנג פרייהען זיך. מיר האָבען זיך אַלע איבערגעטהאָן. אַלע אונזערע אַרעסטאַנטסקי, אויך די סאָלדאַטסקי קליידער אַריין אין קאַרעטע אַריין. סעליוואַנ'ען האָט מען אַרויפגעלעגט גאַנץ אויבען אויף די קליידער. מע האָט איהם אָנגעזאָגט, ער זאָל ניט דערוועגען זיך טהון אַ פּיפּס. דער אָנזאָג איז געווען איבעריג. ער איז געווען באַוואָהרענט, געבונדען הענט און פיס, דערצו אָנגעטהאָן אויפ'ן קאָפּ אַ זאַק און צוגעקרעמפּעוועט צו דער קאַרעטע. ער וועט שוין שמור־מען, ווי אַ הונט.

עס איז אויף אונז אָנגעפאַלען אַ הונגער. פון וואַנען האָט זיך גענומען אַזאַ אַפּעטיט? בולקעס, סערדעלען, קאָלבאַסעס. דער עולם האָט געפּאַקט. גרישאַ האָט ניט געלאָזט עסען. ער האָט געטריבען האַלז און נאַקען. ער האָט אונז אַרויסגעגעבען פּעסער, געלט, מאַר־שרוטען, איטליכען איין אַנדער מאַרשרוט. איך, מאַשאַ און אַוו־רומים אויף איין וועג. מיר האָבען זיך געזעגענט, געביטען מיט די אַדרעסען. איינציגווייז איז מען זיך צעגאַנגען פונ'ם הויף. גרי־שאַ איז געבליבען דער לעצטער.

גיך האָט זיך באַוויזען די זונן. דער שניי האָט געבלישטשעט, געסקריפּעט אונטער די פיס. מיר זענען געגאַנגען פּאַוואָלי. אָנ־געטהאָן זענען מיר געווען, ווי אַרבייטער. איך בין געווען אַ פלאָט־

ניק מיט אַ האַק אויף די פּלייצעס. אוורוטים — אַ מוליער, מיט אויסגעשמירטע קליידער אין קאַלך. מאשאַ'ן האָט מען אָנגעטהאָן, ווי אַ דאָרפשיקסע: קאַרעלען, רויטע שיך, אַ גרינע פעטשיילע און אַ האָהן אונטער'ן אָרעם אויף צו פאַרקויפען. אויף איהר אָנטהון זיך האָט גרישאַ מעהר אכטונג געגעבען, ווי אויף אַלעמען. ער האָט זי באַטראַכט מיט דער גרינער פעטשיילע, מיט די רויטע שיך, מיט די קאַרעלען און מיט'ן האָהן און איז געווען צופריעדען.

מיר אַלע דריי האָבען באַדאַרפט האַלטען זיך אינאיינעם און באַזונדער. דאָס האָט געהייסען, יעדער באַזונדער געהט זיך אומבאַקאַנט, נאָר אַלע אין איין וועג. מיר האָבען באַגעגענט אַרבייטער. זיי האָבען אונז געגריסט עס זענען אָנגעפאָהרען דראָזשקעס, איזוואָזטשיקעס. דינגען אַ דראָזשקע — האָבען מיר נישט געטאָרט. אַרבייטער פאָהרען נישט אויף קיין דראָזשקעס. מיר האָבען געמוזט אַ גרויסע שטרעקע געהן צופוס, ס'איז אָבער זיכער. קיין טראַמוויי האָט מען נאָך נישט געזעהען.

עס לויפט אָן דער טראַמוויי. ער שטעלט זיך אָפּ. מיר אַלע דריי קריכען אַרויף גאַנץ אויבען. פּראָלעטאַריער פאָהרען אויבען. אַלע מאָל שטעלט זיך אָפּ דער טראַמוויי. עס קריכען אַראָפּ און עס געהען אַרויף פּאַסאַזשירען. ניט ווייט פון אָכטינסקאַ־גאַס איז אַרויף אַ פאַרשוין, אַ גאַנץ געוועהנליך מענטשעל. אויף די אויגען האָט ער געטראָגען אַשקולירענע ברילען. ער האָט זיך אַוועקגעזעצט אַקעגען אונז מיט אַ פּאַפּיראָס אין מויל, געוואָרפען אויף יעדען פון אונז אַ קאַלטען בליק און פאַרקוקט זיך אָן אַ זייט. פּלוצים, איך טהו אַ קוק — מיין פאַרשוינ'ס אַשקולירענע ברילען קוקען עפּיס צו שטאַרק אויף מאַשאַ'ן. מאַשאַ אַליין האָט נישט באַמערקט, אַז מע קוקט אויף איהר. איך זאָל דאָס איהר זאָגען — פּאַסט נישט. דער טראַמוויי האָט זיך אָפּגעשטעלט. דער פאַרשוין מיט די אַשקולירענע ברילען איז אַראָפּגעקראָכען. עס איז מיר אַראָפּ אַ שטיין פון האַרצען. מיר זענען געפאָהרען ווייטער. איך האָב דערצעהלט מאַשאַ'ן פונ'ם פאַרשוין מיט די אַשקולירענע ברילען. מאַשאַ האָט

זיך אויסגעלאכט. „נישט אויף מיר, זאָגט זי, האָט ער זיך פאַר־קוקט, נאָר אויפ'ן האָהן“... אין דער מינוט האָט זיך דער וואַגאָן אָפּגעשטעלט עפּיס ווי מיט אַ מאָל. אין איין רגע איז שוין געווען פון אויבען וויעדער דער זעלבער פאַרשוין מיט די אַשקולירענע ברילען. ס'איז מיר פאַרקיהלט געוואָרען דאָס בלוט. הינטער איהם זענען שוין געשטאַנען זשאַנדאַרמען, פּאָליציאַנטען, סאָלדאַטען. אַלע האָבען זיך גענעבען אַ נעם צו מאַשאַ'ן... איך מיט אוורוטים'ען זענען געזעסען פאַרהאַקט אין אַ ווינקעל. וואָס האָבען מיר געקאָנט טהון? חאַפּ איך זיך אויף — זענען מירביידע פאַרפאַלען!

קאַלט האָבען מיר געקוקט אויף דער סצענע, אַזוי ווייט ווי מיר האָבען געקאָנט. און מאַשאַ? זי האָט אפילו קיין איינציגען קוק נישט געטהאָן אויף אונז. זי האָט מורא געהאַט, מיט איהר קוק זאָל זי נישט אַרויסגעבען אונז אויך. שטיל, פּאַוואָלי, ווי איין אונטערטעניג שעפעלע, האָט זי זיך אַראָפּגעלאָזט מיט זיי אַראָפּ פון'ם וואַגאָן. דער טראַמוויי איז אַוועק זיין וועג. מיר ביידע זענען שוין געזעסען אין געהאַקטע וואונדען. נישט געטאָרט זיך אויס־דרעהען אפילו אַ קוק טהון אין יענער זייט, וואו די אומגליקליכע מאַשאַ איז פאַרשוואונדען געוואָרען. מיר האָבען נישט גערעדט קיין וואָרט. מיר האָבען אפילו נישט געקוקט איינס אויף דאָס אַנדערע. וואָס דער יונגער וועווריק האָט זיך געטראַכט — ווייס איך נים. איך בין איהם געווען איז דער מינוט אַ דם־שונא. נמאס איז ער מיר געוואָרען! און זיך אַליין בין איך געוואָרען נמאס און מאוס. סטייטש, ווי אַזוי האָב איך געקאָנט בלייבען זי־צען אַזוי רוהיג בשעת מאַשאַ'ס לעבען איז אין אַזאַ געפאַהר?...

— פון וואַנען און ווער איז זי, אָט די מאַשאַ? — טהוט איהם אַ פרעג בעני.

— פון וואַנען זי איז — ווייס איך נים. — ענטפערט דער אורח. — איך ווייס נאָר, אַז זי הייסט „מאַשאַ“ און איהר פאַמיליע איז באַשעווימש.

— באַשעווימש? ? — רופען אוים אַלע מיט אַ מאָל.

— באשעוויטש. וואָס איז דענן? — פרעגט דער אורח.

— אַ שענע מעשה נאָר אַ קורצע! — זאָגט נחמיה דער שוס־טער. — סטייטש, דער פּאַטער איהרער איז מיינער אַ גוטער באַ־קאַנטער, ליפּא באשעוויטש הייסט ער, אָדער דער „הילצערנער איד". ערשט געזעהן זיך מיט איהם ערב יום־טוב טאַקי דאָ אויף די טרעפּ. ער איז געגאַנגען צו אונזער שכן אָפּנעמען אַ גערוס פון פּעטערבורג ביי אונזער נגיד'ס טאָכטער טאַמאַראַ.

— טאַמאַראַ? — פרעגט שוין אָצינד דער אורח. — ווער איז די טאַמאַראַ? ניט שאַסטעפּאַל?

— געוויס שאַסטעפּאַל. וואָס איז דענן?

— איהר קענט זי?

— אויב מיר קענען זי? גוט געזאָגט! זי זיצט אָט דאָ אויבען!

— אַ נאַכט פון וואונדער! — זאָגט דער אורח, און דערצעהלט, ווי אזוי ער האָט זיך בעקאַנט מיט טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל, טאַקי ביי מאַשאַ באַשעוויטש, און ער זאָגט, אַז ער וואָלט זיך זעהר וועלען זעהען מיט טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל.

און אזוי ווי אַלע ביי נחמיה דעם שוסטער האָבען זיך געפּיהלט נאָך דעם זיבעטען כוס פון די „ארבע כוסות" לעבעדיג, בגילופין, לכן איז געבליבען, מע זאָל נישט וואַרטען ביז מאָרגען און מע זאָל נאָך היינט, טאַקי באַלד, געבען צו וויסען טאַמאַראַ'ן, אַז איין אַל־טער בעקאַנטער וויל זיך מיט איהר זעהען. און חיים מיט'ן אורח לאָזען זיך אַרויף אויף די טרעפּ.

* * *

איציקעל שאַסטעפּאַל האָט געהאַלטען שוין לאַנג נאָך די „חד־גדיא'ס" און נאָכ'ן „שיר־השירים" און איז נאָך אַלץ געזעסען ביי'ם טיש גאַנץ ברייטליך, מאַיעסטעטיש, געדויכערט, געטרונקען טיי און געשמועסט פון אַ טרויעריגען ענין, פון'ם קישינעווער פּאָגראָם, וואָס די רשעים בעריהמען זיך, און די אַנטיסעמיטישע בלעטער שרייבען, אַז אויך דאָ און אומעדום אין אַלע אידישע שטעדט ווע־

לען זיי מאַכען דאָס זעלבע שפּיעל, וואָס אין קישינעוו. זיי, די אַנ־טיסעמיטען, בערימען זיך, אז זיי וועלען זיך נוקם זיין אָן די אידען פאַר דער רעוואָלוציע, וואָס ווערד אָנגעפיהרט כלומרשט נאָר פון אידען. די טאָכטער קאָן זיך ניט איינהאַלטען און ענט־פערט־אָפּ דעם פאָטער, אז אומזיסט בעריהמען זיי זיך; זיי וועלען גאָרנישט מאַכען, וואָרום אום צו מאַכען איין אַלגעמיינעם קי־שינעוו, מוז מען האָבען ווער ס׳זאָל מאַכען.

— אודאי דאַרף מען געהן אויסשרייבען פון פּאַריז היצלים, חוליגאַנעס, באָסיאַקעס און שכורים! — זאָגט דער פאָטער.

— מיט חוליגאַנעס און מיט באָסיאַקעס קאָן מען גאָרנישט מאַכען. מע דאַרף האָבען דערצו דאָס פאָלק, די אַרבייטער, — בעמערקט די טאָכטער, און דער פאָטער ענטפערט איהר:

— וואָסער פאָלק? וואָסערע אַרבייטער? האָב קיין יסורים ניט, זאָל נאָר זיין אַ פּאָגראָם, וועלען די אַרבייטער העלפען „אַרבייטען"...

און איציקעל שאָסטעפּאָל קאָכט זיך. ער פיהלט, אז דאָ איז ע ר אויפ׳ן פערד. אין די זאַכען איז ער מעהר געניט און פער־שטעהט מעהר פון דער טאָכטער... טאַמאַראַ לאָזט איהם אָבער לאַנג נישט טריומפירען און זי ענטפערט איהם שניידענד, אז מע טאָר ניט זיין קורצזיכטיג און מע דאַרף קאָנען אונטערשיידען, וואָס ווערד אָנגערופען „פאָלק" און וואָס הייסען עטליכע צעהנדליג אָנ־געריי־צטע אָדער געדונגענע חוליגאַנעס אין קישינעוו, וואָס האָבען בעפאַלען אַ שטאָדט פון שוואַכע מענשען, טרוסען, ווייבער און קינ־דער, וואָס האָבען זיך געלאָזט אויסשלאָכטען און געגאַנגען נאָכדעם וויינען אויף די קברים און אויס׳טענה׳ן זיך מיט׳ן רבונו־של־עולם, ווי עס ווערד אַזוי שען בעשריבען ביי׳ם גרעסטען אידישען דיכטער, ביי ביאַליק׳ען.

— האָסט דאָך געלייענט ביאַליק׳ען? — טהוט טאַמאַראַ אַ פרעג ביי׳ם פאָטער, און בעקומט אַזאַ מין ענטפער:

— וואָסער ביאַליק? פון דער מיהל?...

— דאָס ליעד פון ביאַליק'ען. — זאָגט טאַמאַראַ. — דו ווייסט ניט ביאַליק'ס ליעדער?

— וואָס בין איך אַ אידינע, וואָס איך זאָל לייענען ליעדלעך פון עפּיס אַ ביאַליק אַ ליעדעל־מאַכער? — מאַכט איציקעל שאַסטעפּאַל גאַנץ נאַאיוו און ערנסט.

און טאַמאַראַ האָט שוין מעהר קיין מוט צו דיסקוטירען מיט'ן פּאַטער, און זי בעוואונדערט די אומנאַטירליכע לאַגע, וואָס ביי אידען: אַ פאָלק פון סאַמע אינטעליגענטען, וואָס אַלע קאָנען לעזען, אפילו ווייבער, אַ פאָלק, וואָס האַלט זיך קליגער פון אַלע פעלקער, קליגער און בעסער און פרומער, קומט צו איין אייגענעם נאַציאָנאַלען דיכטער, הייסט ער ביי איהר בעל־הבית'ישען פּאַטער „אַ ליעדעל־מאַכער". און ווען נישט דעם אַפּטייקער'ס זוהן סאַשאַ, וואָלט זי, טאַמאַראַ, גאָרנישט געוואוסט, אַז עס עקזיסטירט אונטער אידען אַ פּאָעט מיט'ן נאָמען ביאַליק. און וואָס עפּיס נאָר זי? זי קען אַ סך אַזעלכע, ווי זי, וואָס ווייסען נאָך עד היום ניט, ווער דער ביאַליק איז!... און זי קאָן זיך גאָר ניט פאָרשטעלען, אַז עס זאָל זיך געפינען אונטער רוסען אַזעלכער, וואָס איז ניט קיין פּראָסטער גוי, וואָס זאָל נישט ווישען ווער פּושקין איז... אָדער עס זאָל זיך געפינען אונטער פּוילען, למשל, אַ מענש, וואָס זאָל נישט ווישען ווער מיצקעוויטש איז. און עס ווילט זיך איהר אַרויספיהרען דערפון איינס פון די צוויי: אָדער ביאַליק איז קיין דיכטער, אָדער מיר זענען קיין פאָלק... און אויב מיר זענען ניט קיין פאָלק, טאָ וואָזשע דען זענען מיר?...

— עס פרעגט זיך נאָך אויף אייך דעם שוסטער'ס זוהן מיט נאָך עפּיס אַ מענשען.

אַזוי ראַפּאָרטירט דאָס שטובמיידעל, און איידער מע טהוט זיך אַ קעהר, וואַכסען־אויס אויף דער שוועל צוויי פאַרשוינען, חיים דעם שוסטער'ס זוהן און דער בעוואַכסענער האָריגער אורח, און אַלע דריי ווערען ערשטוינט: איציקעל שאַסטעפּאַל שטוינט, ווי קומט אַהער דעם שכנ'ס בן פּסח נאָכ'ן סדר? „איין עזות פון אַ

שוסטער־יונג!" שיווקע שאַסטעפּאַל האָט זיך גלאַט דערשראָקען פאַר'ן בעוואַכסענעם האָריגען נפש; מען האָט דאָ נאָר־וואָס געשמור־עסט פון חוליגאַנעס, אַ קשיא אויף אַ מעשה, אפשר איז דער איינער פון זיי?... און טאַמאַראַ האָט באַלד דערקענט אינ'ם בעוואַכסענעם האָריגען נפש — מישאַ בערעזניאַק, דעם, וועלכען זי האָט קענען געלערענט ביי מאַלקינ'ען אין דער „קאָמונע".

זי האָט אויפגענומען מישאַ בערעזניאַק'ען אויף אַזוי פיעל פריינדליך, ווי מע דאַרף אויפנעמען אַ גוטען בעקאַנטען, — און ס'איז געוואָרען אין שטוב אַ גערודער, אַ שטיקעל בהלה. צו דעם אַלעמען איז נאָך צוגעקומען אַ אינצידענט: חיים, דעם שוסטער'ס זוהן, מיט'ן בעוואַכסענעם האָריגען נפש בערעז־ניאַק־ניידימש האָבען נישט אָנגעפּרעגט זיך ביי קיינעם, נישט געוואַרט אויף קיין כבוד, גענומען און אַוועקגעזעצט זיך, צעלעגט זיך, ווי ביי'ם טאַטען אין וויינגאַרטען, פערדרויכערט פּאַפּיראָסען און גענומען שמועסען מיט טאַמאַראַ'ן, ווי מיט זייערן אַ גלייכען!

— אַ פּאַטעפּאַלנאָסט פון אַ שוסטערוק! איין עזות פון קבצנים! אריינקריכען מיט די שטיוועל צו יענעם אין זאַל אריין! וועה איז מיר, מע דאַרף אָפּטרעטען די שטוב! אז מע איז ביי זיך אין שטוב שוין גאָר אוים בעל־הבית געוואָרען!...

איציקעל שאַסטעפּאַל האָט געפייערט, און שיווקע האָט גע־בראָכען די הענד: וועה איז איהר, וואָס פאַר אַ וועלט היינט איז געוואָרען! וואָס פאַר קינדער!... וואו איז דאָס געהערט געוואָרען, אַז יום־טוב, פּסח נאָכ'ן סדר, זאָל קומען עפּיס אַ קבצן, אַ שלע־פּער, און בעזעצען זיך מיט זייער טאָכטער בעזונדער אין אַ חדר און רעדען צווישען זיך עפּיס שטילערהייד?... איז דאָך טאַקי עק וועלט!...

„עק וועלט" איז געווען אויך ביי טאַמאַראַ'ן: זי איז פון איהר אַלטען בעקאַנטען געוואָהר געוואָרען אַ סך, אַ סך טרויעריגע נייעס — אַז מאַשאַ זיצט, אַז דעם האָט מען פערשיקט, אַז יענעם וועט מען פערשיקען און אַז ראָמאַנענקאָ'ן, איהר אידעאַל ראָמאַ־

נענקאָ'ן, האָט מיין ערשט אָט דאָ די טעג געחאַפּט און מע דאַרף איהם הענגען...

. . . .

א שטילע פריהלינגס־נאַכט איז געווען די ערשטע נאַכט פון פסח, אַ שטילע, אַ וואַרעמע נאַכט. שטיל, ווי פער'חלומ'ט, זענען געשטאַנען די איינגעשלאָפענע הייזער. ווי סאָלדאַטען אויף דער וואַך, האָבען זיך אויסגעצויגען די בוימער פון ביידע זייטען גאַס, נאָך נאַקעטע, אָהן בלעטלעך, נאָר גרייט אויף אָנצוקליידען זיך זייער גרינע זומערדיגע הלבשה. פונ'ם ווייטען אויסגעשטערנטען הימעל האָט אַראָפּגעקוקט מיט אַ זילבערנעם שמייכעל די לבנה, לאַנגזאַם און מאַיעסטעטיש געשפּאַציערט, ווען־ניט־ווען זיך אונטערגעטוקט און טובל געווען אין אַ פערביילויפענדיג רויכיג וואָלקענדעל, בעהאַלטען זיך אויף אַ מינוט, און ווידער אַרויס אויפ'ן ברייטען פרייען הימעל, צווישען די פינקעלדיגע קליינע שטערנדלעך, וואָס קוקען זיך איבער, שעמערירען און פינטלען און סוד'ען זיך צווישען זיך, רעדען פון גאָט און פון זיינע אוצרות וועלטען, מיליאַרדען וועלטען! אַלסדינג, אַלסדינג שלאָפט. אַלע פענסטער זענען צו, אַלע פייערס זענען אויסגעלאָשען. אַלץ, אַלץ שלאָפט אין דער דאָזיגער פריהלינגס־נאַכט, אין דער דאָזיגער ערשטער נאַכט פון פסח. נאָר איין פענסטער אין איין הויז אויף וואַסילטשיקאָווער גאַס איז אָפען אין דער דאָזיגער נאַכט, און נאָר איין וואַכענדיגער מענש, טאַמאַראַ, שטעהט און קוקט־אַרויס פונ'ם איינציגען אָפענעם פענסטער אין דרויסען אַרויס, שיקט איהר בליק צו דער העל־זילבערנער לבנה און צו די מיליאַרדען פינקעלדיגע וועלטען, וואָס הייסען שטערען, און טרוקען זענען די אויגען, און פערשטיינערט איז דאָס האַרץ, און דער קאָפּ איז פערטומעלט, און נישט ליעב איז איהר די שענע גרויסע וועלט, און פרעמד איז דער ווייטער, טיעפער הימעל, און וויסט איז די ערד, און פוסט און לער איז אַלץ אַרום און אַרום, און אַ שוידערהאַפטער עלענד, און אַ מורא'דיגער צער,

און אַ קאַלטער צאָרן נעמען אַרום די נשמה, ווי מיט צוואַנגען, און עס ווילט זיך איהר שרייען, שרייען, שרייען...

קאַפּיטעל ד.

איציקעל שאַסטעפּאַל געהט אַרום אָהן אַ קאָפּ.

פון דער ערשטער מינוט, וואָס טאַמאַרא איז געקומען פון פּעטערבורג, האָט איציקעל שאַסטעפּאַל נאָך נישט געהאַט קיין גוטע מינוט.

דער אומגליקליכער פּאָטער האָט ניט געקאָנט איבערקייען, וואָס דעם אַפּטייקער'ס זוהנדעל קומט אַריין צו איהם אין שטוב אַריין פראַנק און פריי, אַלע מאָל אויסגעפּוצט ווי אַ כלה, וואַרפט אַראָפּ די הענטשקעלעך, גיט איהם, איציקעל שאַסטעפּאַל'ען, די האַנד, און אויך שיווקע'ן גיט ער די האַנד, און האַלט זיך ביי איהם אין שטוב ווי „עפּיס אַ גאַנצער רב שמעלקע"! און שענער פון אַלץ איז דאָס, וואָס שיווקע אַליין האָט שוין גאָר אָנגעהויבען פערענט־פערען די טאָכטער, געפינען אַ זכות אויפ'ן אַפּטייקער'ס זוהנדעל, לויבען איהם, אַז ער איז אַ גאַנץ וואויל בחור'על. — מערקווירדיג! זינט די טאָכטער איז געקומען פון פּעטערבורג, איז די שטוב געוואָרען איין אַנדער שטוב, דאָס לעבען — איין אַנדער לעבען, און אפילו דאָס ווייב — איין אַנדער ווייב. ס'איז גאָר ניט די שיווקע, וואָס פריהער! אַמאָל פלעגט זי האָבען דרך־ארץ, ציטערען, וויסען נאָר צובאָמקען צו אַלסדינג, וואָס ער, איציקעל, האָט געזאָגט. איצט איז זי געוואָרען אַ גאַנצער מענש! זי זאָגט שוין אויך מבינות אויף אַ מענשען: דעם אַפּטייקער'ס זוהן קומט־אויס ביי איהר אַ גאַנץ וואויל בחור'על!

— אפשר וואָלסט דו געזאָגט, איך זאָל מיך משדך זיין מיט'ן מריפּניאַק דעם אַפּטייקער? — פרעגט איציקעל אין אַ שפּאַס ביי־

זיין ווייב שיווקע, און בעקומט פון איהר איין ענטפער דורך א פראגע, ווי געוועהנליך:

— פאר וואס נים?

— אפשר איז שוין ביי זיי איין אפגעמאכטע זאך? — פרעגט ווייטער איציקעל.

— פון וואנען וויים איך, אז ניין? — ענטפערט איהם שיווקע אלץ מיט דעם זעלבען שטייגער, מיט א פראגע אויף א פראגע.

— קאן זיין, אז אין גיכען זאל אונז קומען מזל־טוב?

— פאר וואס זאל דאס נים קאנען זיין?

— דאס וואלט איך, דאכט מיר, געמעגט וויסען פריהער פון דיר?

— וואו שטעהט דאס געשריבען?

— טפו זאל דאס ווערען!

קיין פאטער זאל נישט וויסען פון אזעלכע צרות, ווי אונזער אומגליקליכער פאטער שאסטעפאל, אז ער מוז זיך אוועקשטעלען רעדען מיט דעם געלען בחור'על, דעם אפטייקער'ס זוהנדעל, פון אידישקייט, פון ציוניזם און פון נאך כדומה אזעלכע זאכען, וואס ער וואלט קיינמאל פון דעם מיט אזא שנעק נים גערעדט!

סאשא סאפראנאוויטש אבער איז נאך פון די אומגליקען, וואס מע קאן זיי אריבערטראגען. א סך ערגער איז דאס, וואס אלע טאג ווערד די טאכטער פערפאלען אויף א שעה אדער אויף צוויי, דאס הייסט, זי טהוט זיך אן, געהט אוועק און זאגט נישט, וואוהין. שוין פון א צייט, אז דער פאטער האט דאס בעמערקט. ער וויל זי פרעגען, און ווייסט נישט, ווי אזוי ער זאל דאס טהון. ער האט איהר א פאר מאל אפילו א זאג געטהאן: „וואוהין איז?" און האט בעקומען איין ענטפער: „איך קום באלד צוריק". ער האט געפרובט דורכ'ן ווייב, טאמער וועט ער עפים געוואחר ווערען, ווייסט זי אויך נים מעהר פון איהם.

— ווי אזוי ווייסט דאָס ניט אַ מאַמע, וואוהין די טאָכטער געהט? — פרעגט איציקעל בּיי זיין פרוי און בעקומט באַלד אויסגאָב מיט דער זעלבער פראַגע:

— ווי אזוי ווייסט דאָס ניט אַ טאַטע, וואוהין זיין טאָכטער געהט?

אויסלאָזען דעם כעס צום ווייב לאָזט ער שוין ניט אויס. אזוי ווי פריהער. זינט די טאָכטער איז אַ היגע, האָט די מוטער שטאָלץ און שטאַרקיים קעגען איהם, און ביידע, די מוטער מיט דער טאָכטער, האָבען ווי געשלאָסען צווישען זיך אַ פערבאַנד קעגען איהם, און האָט ער געוואָלט פּרובען אָפּשפּיעלען דעם ווייב אַ מזמור, מאַכען איהר אַ סקאַנדאַל, ווי ער איז געוואָהנט געוואָרען, אזוי האָט זיך ארויסגעשטעלט די טאָכטער, זיך אָנגענומען די קריוודע פון איהר מוטער, און דוקא מיט גוטע רעד...

איציקעל שאָסטעפּאַל מוז אָבער אומבעדינגט וויסען, וואָס איז דאָס מיט זיין טאָכטער געוואָרען? וואָס געהט זי אום אַין שטוב, אזוי ווי אַ שאָטען? וואָס איז דאָס פאַר איין עובדה אוועקגעהן אַלע טאָג אויף צוויי שעה און ניט זאָגען: וואוהין? מיט וועמען זעהט זי זיך? וואָס טראַכט זי זיך?

און דער פּאָטער איז געוואָרען אַ שפּיאָן. ער האָט גענומען נאָכקוקען דער טאָכטער, וואוהין זי געהט, און ער האָט זי געפּאַקט. ער איז איינמאָל אומבעמערקט נאָכגעגאַנגען פון הינטען און האָט דערזעהען, ווי זי האָט זיך אריינגעחאַפּט צום לעהרער ראָמאַנענקאָ אין הויף אריין און איז פערשוואונדען געוואָרען.

איציקעל שאָסטעפּאַל'ס קאָפּ איז שיער ניט צעשפּאָלטען געוואָרען קלערענדיג: וואָס טהוט זיין טאָכטער ביי ראָמאַנענקאָ'ן? אַלערליי מיאוסע מחשבות, איינע מיאוסער פון דער אנדערער, איז איהם דורכגעפלויגען אין קאָפּ. אז זיין טאָכטער איז גוט בעקאַנט מיט'ן יונגען ראָמאַנענקאָ — דאָס ווייסט ער. ער ווייסט אָבער דאָס אויך, אז דער יונגער ראָמאַנענקאָ איז ניט היע, אז ער זיצט ערגיץ איינגעשפּאַרט און אז ס'איז ניטאָ פון איהם קיין שום ידיעה.

צו וועמען זשע קאָן זי גען? צו די עלטערען? ווייסט ער אָבער, אַז ראַמאַנענקאָ'ס פאָטער איז אַ צורר־היהודים — און אָט דאָ ערשט קומט דער מיאוסטער פון אַלע געדאַנקען: ווייל ער איז אַ צורר־היהודים, געהט אהין זיין טאָכטער!... ווייל ער איז איין אנטיסע־מיט, האָט ער איין אויג אויף זיין, איציקעל שאָסטעפּאַל'ס, טאָכ־טער, — און דער דאָזיגער מיאוסער געדאַנק מאַכט דעם אומגליק־ליכען פאָטער משוגע, און ער קאָן זיך גאָר קיין אָרט ניט געפינען!...
ביז די טאָכטער קומט צו געהן. און אַז די טאָכטער קומט צו געהן, רעדט ער מיט איהר פון פערשיעדענע זאַכען, און מעהר — פון אידען, גויים, אונזער גלויבען, זייער גלויבען... פערקוקט איהר אין די אויגען אריין, טאָמער וועט ער עפּיס פון איהר ארויסגעפינען, — אומזיסט די ארבייט! טאַמאַראַ איז די אייגענע, וואָס תמיד, סיי־דען נאָר דאָס, וואָס איהרע אויגען זענען מעהר פערטראַכט, ווי אַלע מאָל, און אביסעל בלאַס איז דאָס פּנים, און אַז מע פרעגט זי עפּיס, ענטפערט זי ניט באַלד, און אַז עס קומט צו איהר צו געהן דעם אַפּטייקער'ס זוהנדעל, היצט זי זיך נישט, ווי זי פלעגט זיך היצען ביז אהער; זי לאָזט איהם רעדען, און אליין געהט זי אַרום מיט איבערגעלעגטע הענד אויפ'ן האַרצען, אָדער זי קוקט אויף איהם מיט אַזעלכע אויגען, וואָס ס'איז גרינג צו דערקענען, אַז זי הערט איהם ניט, וואָרום איהרע מחשבות זענען ווייט פון דאַנען...

* * *

איינמאָל איז איציקעל שאָסטעפּאַל געקומען אהיים אַ פער־טראָגענער, אַ צערייצטער פון זיינע פערפּלאָנטעטע עסקים מיט „קאַזנאַ“, פון די אדוואָקאַטען, וואָס האָבען געצויגען ביי איהם די עצמות, און פון די „טשינאָווניקעס“, וואָס האָבען „געבראַקעוועט“.

— וואו איז דאָס קינד? — פרעגט ער זיך נאָך ביי'ם וויב.

— פון וואַנען זאָל איך וויסען? — ענטפערט זי איהם, ווי איהר שטייגער איז.

— וואָס הייסט, פון וואַנען זאָלסט דו וויסען?

— נו־יאָ, פון וואַנען זאָל איך וויסען?

— ביזט אַ מאַמע, צי ניין?

— און אַז איך בין אַ מאַמע, איז וואָס דערפון גערדרונגען?

— וואו איז די „באַרישני" — פרעגט שאַסטעפּאַל ביי די מענ־שען.

— די „באַרישני" איז ביי זיך אין אַלקיר. — ענטפערען די מענשען.

— ביי זיך אין אַלקיר? — ער לאָזט זיך געהן צו דער טאָכטער אין אַלקיר אריין.

אָנגעקלאַפּט אין טהיר. האָט זיך דערהערט אַ קול:

— ווער איז?

— ס'איז איך! — דער פאָטער טרעט־אריבער די שוועל און ער דערזעהט אויפ'ן בעטעל ליגען זיין טאָכטער מיט'ן פּנים ארויף. די הענד פערוואָרפען אונטער'ן קאָפּ, אויפ'ן הארצען אַ בלאַט ציי־טונג. די אויגען רויטליך, ווי פערוויינט. ער געהט־צו צו איהר נאָהענט, לעגט ארויף די האנד צו איהר אויפ'ן קאָפּ.

— וואָס איז דיר, טאָכטער?

— גאָרנישט.

— ביזט עפּיס נישט מיט אַלעמען?

— דער קאָפּ אביסעל טהוט מיר וועה.

— אפשר, דעם דאָקטאָר?

— ניין, ניין! נאָר נישט קיין דאָקטאָר!

איציקעל שאָסטעפּאַל קען שוין זיין טאָכטער. אַז זי זאָגט ניין, איז ניין.

* * *

דעם זעלבען טאָג, פּאַרנאַכטליך, אַז די זונן האָט געהאַלטען ביי זעצען זיך, פערפאַרבט דעם אונטערשטען טייל הימעל מיט רויטען, האָט צום אַפּטייקער אין דער טהיר אָנגעקלונגען איציקעל שאָסטע־פּאַל. זינט זיי זענען שכנים איז עס דאָס ערשטע מאָל, וואָס שאָס־טעפּאַל האָט אָנגעקלונגען צו זיין שכן דעם אַפּטייקער. אויף זיין

קלונג האָט זיך בעוויזען אַ שווארץ בחור'על מיט געקרייזעלטע הער־לעך און מיט איין אויסגעבויגענער נאָז. דאָס איז געווען סאשא'ס חבר, שמעון קעסלער.

— דעם אַפטייקער'ס זוהנדעל איז אין דער היים? — פרעגט איהם שאָסטעפּאַל און האָט שוין חרטה, וואָס ער האָט אהער אָנגע־קלונגען.

— סאשא? — מאַכט צו איהם קעסלער. — ער איז דאָ. ער לערענט. קומט אריין. סאשא! קום נאָר אהער.

אויף דעם אויסרוף קומט אָן דעם „אַפטייקער'ס זוהנדעל", דער־זעהט טאמארא'ס פאָטער פּלוצים ביי זיך אין שטוב, ווערד מבולבל און צינד זיך אָן, ווי אַ פייער.

— איך דארף דיך... איך דארף אייך עפּיס פרעגען. — מאַכט צו איהם שאָסטעפּאַל און קוקט אויף סאשא'ס חבר קעסלער. סא־שא שטויסט זיך, אַז דער חבר קעסלער איז דאָ איבעריג.

— שמעון, געה ארויס אויף אַ ווייל'ע, — זאָגט סאשא צו זיין חבר קעסלער און בעט איציקעל שאָסטעפּאַל זיך זעצען.

איציקעל שאָסטעפּאַל קוקט זיך ארום אויף אַלע זייטען.

— האָט איהר נישט אַ באַזונדערען חדר? — פרעגט ער ביי סאשא'ן.

— קומט אריין צו מיר אין קאבינעט, — זאָגט צו איהם סאשא זעהר פריינדליך און פיהרט איהם אריין צו זיך אין אַ קליין, ריין, ליכטיג חדר'על. איציקעל שאָסטעפּאַל בעטראַכט דאָס חדר'על, וואָס איז פול מיט ספרים און ביכער און צייטונגען, אידישע ציי־טונגען.

איציקעל שאָסטעפּאַל אָטעמט־אָפּ און רופט זיך אָן צו סאשא'ן:

— דאָס איז זעהר שען פון אייך, וואָס איהר זיצט ניט לעדיג. יונגע לייט, וואָס איהר טהוט עפּיס, וואָס איהר זאָרגט פאר'ן כלל ישראל... מיר קאָנען נישט, מיר האָבען קיין צייט ניט, טאָג ווי נאַכט פארטאָרעראַמט, איהר זעהט דאָך, געשעפטען, פּאָדריאַדען, עסקים...

— אָט דאָס איז טאַקי די צרה, — זאָגט צו איהם סאַשאַ — וואָס איהר זענט פערטאַרעאַמט מיט א י י ע ר ע געשעפטען, פּאַדריאַדען, און מיר זענען פערטאַרעאַמט מיט א ו נ ז ע ר ע געשעפטען, און דערוויילע דאָס אידישע פאָלק געהט־אונטער...

— אָט־אָט־אָט! — מאַכט צו איהם דער גאַסט און ווייזט איהם מיט'ן פינגער, אַז ער האָט געטראָפען אין רעכטען קארב אריין. — גערעכט! לאָמיך האָבען אַזאַ יאָהר, ווי איהר זענט גערעכט! די אייגענע טענות האָב איך מיט מיין טאָכטער: צו וואָס טויג אונז, זאָג איך, זיך פאַרנעמען מיט פּאָליטיק, רעוואָלוציעס־שמוציעס? הלואי איך זאָל ליגען זאָגען, זאָג איך, עס וועט זיך דאָך געווים אויסלאָזען, זאָג איך, צו אונזערע קעפּ, מיט אַ קעשינעוו, מיט אַ פּאָגראָם און מיט אַרויסטרייבען, זאָג איך, אידען פון די דערפער און פון די שטעדט, זאָג איך. אָט האָב איך, זאָג איך, צו טהון מיט פּריצים, טייטען זיי, זאָג איך, מיט די פינגער און ווייזען אָן אויף אונז, אַז אומעדום זענען מיר שולדיג! איך זאָג, אַז אַ איד טאָר זיך ניט מישען, אַ איד דאַרף וויסען, אַז ער איז אַ איד...

— און קושען דעם פּריץ די האַנד און זינגען מה־יפית? אָדער זיצען און וואַרטען, ביז מע וועט קומען און מע וועט איהם צע־רייסען די קישעלעך, צעברעכען די בענקלעך, צעראַבעווען דאָס פערמעגען, פּייניגען דאָס ווייב, שענדען די טעכטער? — זאָגט סאַשאַ צום גאַסט, און דער גאַסט ענטפערט איהם:

— טע־טע־טע! זענט איהר דאָך דער אייגענער פויגעל, וואָס זיי אַלע! וואָס איז דאָס פאַר ווערטער געוואָרען: קעמפען? שלאָ־גען זיך? איך האָב געמיינט, איהר זענט אַ שטילינקער, צום סוף... מיין טאָכטער אויך אַזוי...

— דער חלוק צווישען אונז איז, וואָס איך זאָג קעמפען פאַר אונזערע א י י ג ע נ ע אינטערעסען פון אונזער א י י ג ע ן פ אָ ל ק, וואָס מיר איז דאָס נעהענטער, און אייער טאָכטער איז אַוועק ווייטער...

— יאָ, מיין טאָכטער איז אַוועק ווייט, שוין צו ווייט!...

אזוי זאגט איציקעל שאסטעפאל מיט א זיפץ און מיט א ביטער־שמייכעלע, און זיינע גרויסע שווארצע אויגען דריקען־אויס זעהר־פיעל פערשטעלטען טרויער, פערבארגענעם שמערץ, און ער הויבט אן מיט א טאן נידעריגער:

— אט דאס בין איך טאקי צו אייך אריינגעקומען. ערשטענס, זיך אויסרעדען אביסעל דאס הארץ. אייך האב איך דערקענט פאר א וואויל מענטשעל, כלעבען, איהר זענט מיר געפעלען, דאס הייסט, איהר הויבט מיר אן צו געפעלען. איהר האט אין זיך חאטש א קאפעל אידישקייט.

— א דאנק, — מאכט צו איהם סאשא מיט א האלבען שמייכעל.

— ניטא פאר וואס. — זאגט איהם שאסטעפאל גאנץ ערנסט.— און, צווייטענס, האב איך אייך געוואלט ווייזען עפיס א זאך. איך וועל דאס אייך באלד ווייזען. נאר קודם דארף איך אייך זאגען א הקדמה, אז איהר זאלט ניט מיינען חס ושלום, אז איך קלער עפיס איבער אויף מיין טאכטער. איך קען מיין טאכטער זעהר גוט, מעגט איהר מיר גלויבען אויף נאמנות.

— איך גלויב אייך.

— אלזא, איז אפגערעדט דערפון. — זאגט שאסטעפאל און פער'גנבה'ט זיך מיט א קוק צו סאשא'ן אין די אויגען אריין. — אלא וואס דען? איך פארשטעה זי ניט! איך הויב זי ניט אן צו פארשטעהן! געוויס דארפט איהר קענען מיין טאכטער'ס לעהרער, דעם קריסט, ראמאנענקא'ס זוהנדעל, פון דער גימנאזיע דער לעהרער, א וואויל גויעצעל, איין עהרליכער, נאר א פארברענטער „חברה־מאן"! פון די ד א ז י ג ע לייט... מיין טאכטער האלט פון איהם. איך האלט אפילו אויך פון איהם; נאר זי — נאר לעילא ולעילא! א גאנצער גאט ביי איהר! איך אבער זאג איהר: א מענטש איז ניט קיין גאט. זאגט זי: דו קענסט ניט ראמאנענקא'ן. זאג איך: איך קען גרעסערע לייט פון איהם; איך קען דעם פראקוראר, איך קען דעם פרעדסעדאטעל, איך קען דעם גובערנאטאר אליין... לאכט זי פון מיר. איהר ווייסט דאך, ביי די ד א ז י ג ע

איז דער גובערנאַטאָר טריפה... מילא, דאָס בין איך אייך ניט אויסען. אַ גאַט איז אַ גאַט... איז ער אָבער נישטאָ היע, דער גאַט, דער יונגער ראַמאַנענקאָ מיין איך. ער איז ערגיץ ווייס איך וואו, אין סיביר מסתמא. מע ווייסט ניט וואו... פרעגט זיך אַ קשיא: ווי־באַלד אַז ער איז נישטאָ, דער גאַט, דער יונגער ראַמאַנענקאָ מיין איך, היינט וואָס האָט מען אהין צו געהן?

— וואוהין? — פרעגט סאשא.

— איך ווייס וואוהין? צו זיינע עלטערען, אפנים?... דעם פאָטער ווייסט איהר דאָך, וואָס פאַר אַ צורר־היהודים ער איז... וואָס האָט זי דאָרט צו טהון אַלע טאָג?

— ווער? — פרעגט ווידער סאשא.

— מיין טאָכטער, טעמע, טאמאָרא הייסט דאָס! ביז איך בין געוואָהר געוואָהרען, וואוהין זי געהט! אַלע טאָג, אַלע טאָג ווערד זי פאַרפאַלען אויף צוויי־דריי שעה, און איך האָב נישט געוואוסט וואוהין... וואָס הייסט, איך האָב נישט געוואוסט? נישט געוואוסט— און איין עק!... בקיצור, איך בין געוואָהר געוואָרען, אַז זי געהט אהין... ווי אַזוי איך בין געוואָהר געוואָהרען? — אַבי איך בין געוואָהר געוואָהרען... וואָס טהוט זי דאָרט?... איך ווייס וואָס זי טהוט?... וואָס זאָל איך קלערען? וואָס קאָן איך אויף איהר קלערען? זי איז אַ אידישע טאָכטער, זיי זענען גויים, און דער פאָטער איז אַ רשע מרושע, אַ צורר־היהודים... און איך קען מיין טאָכטער און ווייס, אַז זי האָט פיינט דעם אַלטען ראַמאַנענקאָ גלייך מיט מיר. שייך זאָגען פיינט? מיר לעבען דאָך מיט איהם צוזאַמען. נאָר וואָס געהערט ער זיך אָן מיט אונז? איך ווייס, אַז ביי איהר איז ער טריפה, אַזוי ווי ביי מיר. וואָס דאַרפט איהר? זי האָט מיר אַליין דערצעהלט אַ מעשה, איך געב אייך דאָס איבער בסוד, איהר זאָלט זיך נאָר ניט אויסרעדען פאַר מיין טאָכטער...

— קיין סודות פון אייער טאָכטער דאַרפט איהר, אייגענטליך, מיר ניט דערצעהלען. — זאָגט סאשא און קוקט מיט אומרוהיגקייט אויפ'ן גאַסט.

— מענטש! ס'איז נישט קיין סוד! דאָס ווייכען אין פּעטערבורג אַלע, גאַנץ פּעטערבורג ווייסט! מילא, בין איך אייך דאָס אויך ניט אויסען... פרעגט זיך אָבער אַ קשיא: וואָס פאַר עסקים קאָן זי מיט זיי האָבען?...

— מיט וועמען?

— איך ווייס מיט וועמען? מיט זיינע עלטערען, אפנים? מאָהלט אייך, איך בין ניט געשלאָפען, איך האָב נאָכגעקוקט, נאָכגעשמעקט, — איך ווייס נישט, איך ווייס גאָרניט!... דאָס קינד, זעה איך, פון טאָג צו טאָג געהט־איין, איך זעה, זי טראָגט יסורים, נאָר וואָס — ווייס איך ניט! איך ווייס ניט און קאָן נישט וויסען!... היינט, למשל, קום איך אַריין, טרעף איך זי פאַרוויינט מיט אַ בלאַט־צייטונג אין די הענד... וואָס איז דיר, טאָכטער? גאָרניט. איצט איז זי אַוועק אַהין און געלאָזט אָט דאָס בלאַט אונטערגעשטריכען מיט רויטען. דאָס בלאַט איז איין אויסלענדיש בלאַט, אַ סוד פאַר מיר. איך וואָלט זעהר וועלען וויסען וואָס דאָ שטעהט... פאַר קיין אַנדערען וואָלט איך נישט פאַרגלויבט. צו אייך האָב איך עפּיס מעהר צוטרויען...

— איך דאַנק אייך זעהר. — מאַכט צו איהם סאַשאַ צערודערט פון'ם גאַנצען שמועס. — מיר איז אָבער ניט אַנגענעהם אַריינצומישען זיך אין די פּערזענליכע ענינים פון אייער טאָטער... אינטימע, סעמיינע זאַכען...

— מענטש וואָס איהר זענט! — שרייט־אויס איציקעל שאַמטעפּאַל. — וועמען דען זאָל איך געהן דערצעהלען? וועמען דען זאָל איך געבען איבערלייענען? פאַרגעסט נישט, אַז ס'איז מיין איין־און־איינציג קינד! זי איז ביי מיר אַ בת־יחידה, און איך האָב זי ליעב...

די לעצטע ווערטער זענען געזאָגט געוואָרען מיט אַזאַ פייער, אַז סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש האָט רחמנות געהאַט אויף טאַמאַראַ'ס פאָטער, און אפשר ווילט זיך איהם אַליין אויך וויסען, וואָס שטעהט אין בלאַט? וועלכער מענש קאָן געהן פאַרביי איין אָרט, וואו ער

זוויסט, אַז דאָרט איז אַ סוד, און נישט אַ קוק טהון האָטש מיט איין אויג אויף דעם אָראַפּגעלאָזטען פאָרהאַנג?... מע דאַרף נישט פערגעסען דאָס אויך, אַז טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל האָט פאַר סאַשאַ'ן אויך אַ שטיקעל אינטערעס. אויב נאָך עמיצער איז פערליעבט אין טאַמאַראַ'ן, איז ער געוויס ניט אַזוי פערליעבט, ווי סאַשאַ, און געוויס נישט פריהער פון סאַשאַ'ן. און ער נעמט דאָס בלאַט ביי'ם פאָטער און לייענט:

„דעם 10־טען, 12 אַזייגער האַלבען טאָג, איז אין דער קאַמער פון פעסטונג, דאָרט וואו עס האָט זיך אויפגעהאַלטען דער געווי־סער ראַמאַנענקאָ, געקומען דער פּראָקוראָר און האָט מודיע געווען דעם אַרעסטירטען, אַז צוויי אַזייגער וועט ער הינגעריכטעט ווערען דורך הענגען. אויף דעם פּנים פונ'ם פער'משפּט'ען האָט אפילו איין מוסקול ניט אַ ריהר געטהאָן זיך. דער פּראָקוראָר האָט איהם דער־לאַנגט אַ פּאַרטיגע בקשה וועגען בעגנאַדיגען, ער זאָל זיך אונטער־שרייבען. דער פער'משפּט'ער אָבער האָט זיך קאַטעגאָריש אָפּגע־זאָגט און האָט געבעטען, מע זאָל איהם געבען טיי. דער פּראָקוראָר איז אַרויסגעגאַנגען און איז נאָכדעם צוריק אַריינגעגאַנגען און גע־בעטען ביי איהם, ער זאָל זיך חתמ'ענען אויף דער ביטע, דאַן וועט מען איהם שענקען דאָס לעבען. דער פער'משפּט'ער האָט איהם נאָך אַ מאָל געזאָגט, אַז ער וועט אַזאַ ביטע קיינמאָל נישט אונ־טערשרייבען. אַז מע האָט איהם געפרעגט, אויב ער פערלאַנגט אַ גייסטליכען פאַר'ן טוידט, האָט ער געענטפערט, אַז ער דאַרף נישט קיין גייסטליכען, קיין אָפיציעלען פאָרשטעהער פון אַ גלויבען. זיין גלויבען, זיין רעליגיע איז אַ אינוועניגסטע, זיין געוויסען איז ריין, ער איז איבערצייגט, אַז ער האָט קיין שלעכטס ניט געטהאָן. פון דער קאַמער איז דער פער'משפּט'ער אַרויס מיט שטאָלץ און רוהיג, גלייך ווי ער וואָלט געהן אויפ'ן שפּאַציער. אַז מע האָט איהם צו־געפיהרט צום עשאַפאָט, האָט ער זיך ליעבליך געווענדעט צו איין אָפיציער מיט פאָלגענדע ווערטער: „ניט איבער מיינע חברים, אַז איך שטאַרב רוהיג און אַז איך וועל אייביג זיין מיט זיי"... זיינע

לעצטע ווערטער זענען געווען: „גריסט מיין מוטער!“ אזא איבער־נאטירליכע רוהיגקייט האט מען נאך קיינמאל ניט געזעהען אין די ווענט פון פעסטונג.

אזוי שטארבט א רוסישער העלד“.

קאפיטעל ה.

א שטילע טראגעדיע מיט א רעש'דיגען סוף.

(ארויסגענומען פון די צייטונגען).

נומער איינס: „איבער א מיידעל, וואס האט זיך גע־האנגען היינט אין איינע פון די טורמעס, האבען אלע ארעסטאנטען דערקלערט א הונגער אויף דריי טאג און אויפגעהויבען א גרויסען סקאנדאל. מע האט געמוזט אנקומען צו דער הילף פון מיליטער. דריי בונטאוושטשיקעס זענען גע'הרג'עט אויף טוידט. עלף פער־וואונדעט. אכט פון זיי טוידטליך“.

נומער צוויי: „דאס מיידעל, איבער וועלכער עס האט אויסגעבראכען דער גרויסער אויפשטאנד פון די ארעסטאנטען אין די טורמעס, האט מען געפונען געהאנגען אויף די אייזערנע גראטעס פונ'ם פענסטער אויף צעגויפגעדרעהטע פאסען פון א צעריסען העמד. די סיבה, וואס האט געצוואונגען דאס מיידעל צו בעגעהן זעלבסטמארד אויף אזא מורא'דיגען, מאוימ'דיגען שטייגער אין טורמע, איז נאך מעהר מאוימ'דיג, ווי איהר טוידט“.

נומער דריי: „אונז איז געראטען ארויסצוקריגען איי־ניגע פרטים וועגען דעם געהאנגענעם מיידעל, וואס מע האט דא ניט לאנג געפונען אין איינע פון די טורמעס. און אט ווי אזוי עס ווערד אונז געמעלדעט פון זעהר א זיכערער קוועלע: מיט א קור־צער צייט צוריק זענען אנטלאפען פון געפענגעניש עטליכע ארעס־טאנטען דורך א וואונדערליכען אופן, וואס איז כמעט אומגלויבליך: ארום האלבע נאכט האט מען אנגעקלונגען צום סמאטריטעל פון דער טורמע אין טעלעפאן מיט א געוויסען „פאראל“, אז באלד וועט

קומען צו פאָהרען אין טורמע אריין א ראָטמיסטער מיט עטליכע סאָלדאַטען, צו פערנעמען און ברענגען צו פיהרען צום פּראָקוראָר אין א בעזונדערער קארעטע אייניגע פּאָליטישע פערברעכער, צוויי־שען זיי איינם א מיידעל, א געוויסע פּאָליטישע, וואָס ווערד בעשול־דיגט אין פיעל פערברעכענס. און, ווירקליך, אין עטליכע מינוט ארום איז אָנגעקומען דער ראָטמיסטער מיט די סאָלדאַטען, זיך געמעל־דעט מיט א פער'חתמ'עטען פּאַקעט פונ'ם פּראָקוראָר, אין וועלכען עס זענען געווען ריכטיג אויסגערעכענט די זעלבע נעמען פון די פּאָליטישע פערברעכער, וואָס דער פּראָקוראָר האָט זיי אויפגעפאָ־דערט דורכ'ן טעלעפאָן.

אין פערלויף פון איין האַלבע שעה זענען אַלע פאָרמאַליטעטען אָפּגעטהאָן געוואָרען, און דער ראָטמיסטער מיט די ארעסטאַנטען זענען אָפּגעפאָהרען. ערשט אויפ'ן אנדערען טאָג אין דער פריה, נאָכדעם, אז מע האָט זיך ניט געקאָנט דערוואַרטען צוריק אויף דער קארעטע, און נאָכדעם, ווי מע האָט זיך אָנגעפרעגט דורכ'ן טע־לעפאָן ביי'ם פּראָקוראָר, האָט זיך ארויסבעוויזען, אז דאָס איז געווען נישט מעהר ווי א פּאָקוס, א קונציגער שווינדעל פון רעוואָלוציאָנע־רען.

דעם זעלבען טאָג אין דערפריה איז אָבער געכאָפּט געוואָרען איינעם פון די טיכטיגע פּאָליציע־שפּיאָנען צו דערקענען איינע פון די אנט־לאָפענע, און ער האָט זי ארעסטירט און אָפּגעפיהרט אין אוטשאַס־טאָק. פון דאָרט האָט מען זי אָפּגעפיהרט אינ'ם צווייטען או־טשאַסטאָק, פונ'ם צווייטען אינ'ם דריטען... אויף מאָרגען ארום פאַרנאַכט האָט מען געפונען די אומגליקליכע א געהאַנגענע. דער נאָמען פון דער אומגליקליכער, ווי מיר האָבען ערפאַהרען, איז מאַ־ניא, אָדער מאַשאַ באַשעוויטש".

נ ו מ ע ר פ י ע ר: „היינט זייגער 10 אין דער פריה האָבען זיך צענויפגעקליבען עטליכע הונדערט סטודענטען און אַרוי־בער צעהן טויזענד ארבייטער און האָבען געוואָלט אָפּהאַלטען א פּאַניחידא פאַר דער געהאַנגענער באַשעוויטש. ניך האָט זיך בע־

וויזען פּאָליציע און האָט צעטריבען דעם גאַנצען עולם. קיין ערנס־טער צוזאַמענשטויס איז ניט פאָרגעקומען. עטליכע און דרייסיג זענען אָפּגעפיהרט געוואָרען אין האָספּיטאַל".

נ ו מ ע ר פ י נ ף: „דעם זעלבען טאָג, מיט צוויי שעה שפּע־טער, איז אָפּגעהאַלטען געוואָרען אַ פּאַניחידאַ פאַר מאַשאַ באַשע־וויטש, און ווייל דערביי זענען געהאַלטען געוואָרען אַנצינדערנדיגע רעדעס און ס'איז אַרויסגעוואָרפען געוואָרען אַ רויטע פאָהן, איז דער צוזאַמענשטויס מיט דער פּאָליציע געווען אַ סך ערנסטער. מע צעהלט צוויי און צוואַנציג גע'הרג'עטע און מעהר אַלס הונדערט שווער פערוואונדעטע; אונטער זיי פיעל פרויען און קינדער.

איצט איז רוהיג".

נ ו מ ע ר ז ע כ ס: „אַלס נאָכוועהעניש פון'ם צוזאַמענ־שטויס איבער דער פּאַניחידאַ פאַר דער געהאַנגענער באַשעוויטש, האָט אין אייניגע פאַבריקען אויסגעבראָכען אַ סטרייק, וועלכער פערשפּרייט זיך אויך אין אַנדערע שטעדט. עס ווערד געפּלאַנט איין אַלגעמיינער באַהן־סטרייק.

אין די הויפּען איז אָנגעגרייט מיליטער, אויף די גאַסען אי רוהיג".

* * *

די לופט איז געוואָרען וואָס אַ טאָג געדיכטער און שטיקענדי־גער. שווערע וואָלקענס האָבען בעצויגען דעם הימעל. עס האָט זיך געטראָגען אַ ריח פון שוועבעל. דער שטורם האָט זיך געדריקט אַלץ נעהענטער און נעהענטער. יעדע מינוט האָט מען געקאָנט ער־וואַרטען אַ וואָלקענבּרוך, איין אויסגוס, אַ מבול.

נאָר אויב די טרויעריגע געשיכטע מיט מאַשאַ באַשעוויטש האָט אומעדום אַרויסגערופען אַזאַ שטורם, קאָן מען זיך שוין פאָרשטעלען וואָס פאַר אַ רעש זי האָט בעדאַרפט אַרויסרופען אין דער שטאָדט, וואו די מאַשאַ באַשעוויטש איז געבאָרען, וואו כמעט אַלע האָבען זי געקענט, וואו אַ מינדסט קינד האָט געקאָנט אָנווייזען אויף איהר

מיט'ן פינגער און זאָגען: „אָן געהט מאַשאַ". די זעלבע שכנים פון ליפּאַ באַשעוויטש, וואָס פּלעגען פריהער אַנטלויפען פון דעם האַלץ־איד מיט זיינע חדושים ונפלאות פון זיין טאָכטער מאַשאַ, די זעלבע גוטהערציגע לייט האָבען מיט אַמאָל בעקומען רחמנות אויף דעם אָרעמען פאָטער אין זיין גרויסען טיעפען אומבעשרייבליכען טרויער און האָבען בעקומען חשק צו טרייסטען מיט ווערטער דעם, וואָס קאָן ניט זיין געטרייסט, פערהיילען מיט אַ קרעכץ דעם גרויסען וועהטיג, וואָס קאָן ניט אויסגעהיילט ווערען קיינמאָל. די גוטהערציגע מענשען, וואָס האָבען זיך קיינמאָל ניט אינטערעסירט מיט ליפּאַ'ס טאָכטער, האָבען זיך מיט אַ מאָל אָנגעהויבען דערמאָנען אָן דעם דאָזיגען מיידעל מיט די אונטערגעשאָרענע האָר און אָן איהרע אַלע גוטע מעלות, און יעדער האָט בעקומען חשק צו זאָגען דעם אומגליקליכען פאָטער חאָטש אַ גוט וואָרט, און אַגב זיך אויספרעגען ביי איהם, ווי אַזוי אָן וואָס און ווען, און צי האָט ער עפּיס געהאַט פון איהר בריעף די לעצטע צייט, און וואָס האָט זי איהם געשריבען, און צי ס'איז אמת איהר אַנטלויפען פון דער טורמע, ווי מע שרייבט, און ווי אַזוי איז זי צו דערצו געקומען?

— דאַכט זיך, אַזוי איז זי געווען אַ מיידעל, גאָרנישט, גלייך מיט אַלע... געה זיי אַ נביא, אַז פון דעם מיידעל וועט אַמאָל אויסוואַכסען אַזאַ... אַזאַ... וואָס פון איהר וועט רעדען די גאַנצע וועלט!

ליפּאַ באַשעוויטש, אין דער ערשטער מינוט, אַז ער האָט ערפאַהרען פון'ם גרויסען אומגליק, האָט ער זיך אויסגעריסען אַ שטיק באָרד, זיך געלאָזט לויפען מיט אויסגעשטרעקטע הענד, אַליין נישט צו וויסען, וואוהין ער לויפט. נאָכדעם האָט ער זיך אומגעקעהרט צוריק, אַראָפּגעוואָרפען די שטיוועל פון די פיס, זיך אָנגעריסען די לאַץ פון דער סאַי־ווי־סאַי צעריסענער קאַפּאָטע, געריסען קריעה אויך מיט ווייב און קינדער, און אַלע האָבען אוועקגעזעצט זיך „שבעה". נאָר איין אַליק (אַ בחור'על פון אכצעהן יאָהר) האָט נישט געוואָלט זיך אוועקזעצען אויף דער ערד. ער האָט נישט אַרויסגעלאָזט אַפילו קיין טרער. עס האָט זיך איהם נאָר אָנגעצונדען דאָס

פנים, די אויגען זענען ביי איהם געוואָרען ווי איבערגעקעהרט, זיך א טאַפּ געטהאָן אין די הויזען־קעשענים און אַ זאָג געטהאָן:

— טאַטע! איך פאָהר גלייך אַהין. איך בעט אייך, איהר זאָלט מיך ניט צוהאַלטען.

און עס האָבען נישט געהאָלפען ניט דעם טאַטענ׳ס בייזערען זיך, ניט דער מאַמע׳ס טרערען, נישט דער געוויין פון די קלענערע קינדער, — אליק איז אוועק און איז ווי אין וואַסער אריין. וואו איז אַהינגעקומען אליק — ווייסט ניט ליפּא באַשעוויטש. לאָזט איהם צו־רוה — ער ווייסט נאָר איין זאַך: ער ווייסט, אַז ער האָט גע־האַט אַ מאַשאַ, וואָס קיינער פערמאָגט נישט אַזאַ מאַשאַ, און איצט איז זי נישטאָ! ליפּא ווייסט, אַז די גאַנצע שטאָדט, די גאַנצע וועלט וויעגט זיך מיט זיין מאַשאַ! אפילו איציקעל שאַסטעפּאַל, וואָס פלעגט פון איהם אנטלויפען, שטעלט זיך אויך היינט אָפּ אַלע מאָל, ווען ער דערזעהט איהם, און פרעגט זיך אויס אויף מאַשאַ׳ן. פון איציקעל׳ס טאָכטער שמועסט מען ניט! ווען ניט זי, וואָלט ער מיט זיין ווייב און קינדער שוין לאַנג אויסגעגאַנגען פון הונגער... אפילו גויים, כריסטען, סטודענטען האַלטען אָפּ פאַניחידעס, אומעדום, או־מעדום, דאָ אויך. עס וועט היינט זיין, זאָגט מען, אין דער גרויסער שוהל איין אַסיפה, אַ מין הזכרת־נשמות. אַהינצו דאַרף מען געהן, חאָטש אפילו זיין ווייב שלאָגט איהם אָפּ דערפון. זי זאָגט: מע דאַרף נישט געהן. נאָר וואָס ווייסט אַ אידינע? למאַי זאָל מען ניט צולאָזען איהם דאָס שטיקעל פערגעניגען, האָרכען, וואָס לייטען וועלען זאָגען וועגען זיין מאַשאַ׳ן?... און ליפּא לאָזט זיך געהן אין דער גרויסער שוהל, און טרעפט אין דרויסען שוין אַזאַ איין עולם. וואָס ער האָט שוין לאַנג אַזעלכען נישט געזעהען. דער גרעסטער מיליאָנער זאָל שטאַרבען, וועט ער ניט צענויפנעמען אַזאַ איין עולם! און אינווענייג אין שוהל וואָס טהוט זיך! מע קאָן דען אַהין אריין? מע לאָזט דען? אַ גליק. וואָס מע האָט איהם דער־קענט.

— דעם פאָטער!... לאָזט אריין דעם פאָטער!...

און ליפא באַשעוויטש גערט מיט גדלות, קוים וואָס מע שטופּט איהם דורך, אַהין אַרויף, אַרויף, דאָרט, וואו איציקעל שאָסטעפּאַל, וואו די בערנשטיינס מיט די היילפּערינס מיט די אַלע איבעריגע גרויסע... ער זעהט פאַר זיך אַ סך בעקאַנטע פּנים'ער. דעם אַפּטיי־קער סאַפּראַנאָוויטש, נחמיה דעם שוסטער מיט זיינע בנים, יורעל קטנתי און נאָך און נאָך... אַלסדינג איז דעקאָרירט מיט טרויער, בעהאַנגען מיט שוואַרצען... איין אומעט איז אויסגעגאָסען אויף אַלע פּנים'ער... מאַנסבילען און ווייבער צוזאַמען... אויף דער בימה שטעהט עפּיס איין אומבעקאַנט בחור'על מיט געלע האָר, שיינט איהם אַ סטודענטעל צו זיין, אויב ניט דעם אַפּטייקער'ס זוהנדעל, און האַלט זעהר אַ פייערינגע רעדע. ליפּא פערשטעהט איהם ניט... רעדען רעדט ער אַפּילו זעהר שען, זיס, געשמאַק, נאָר ער פער־שטעהט איהם ניט... פּסוקים גאַנצע ברענגט ער... פּילגש בגבעה... סדום און עמורה... דור המבול... דער עולם ווישט די אויגען, און איהם, דעם פאָטער, גאָרנישט; און ער פערשטעהט אַליין ניט, פאַר וואָס איהם איז גאָרנישט... און אַפּילו נאָכדעם, ווען עס קומט אַרויף דער חזן מיט'ן כאָהר, און דער כאָהר הויבט אָן זינגען, און דער חזן פּיסקעלט זיך, און עס לאָזט זיך הערען דער טרויעריגער וויינענדיגער נוסח אויסגעצויגען: „אל מלא רחמים"... און די שוהל ווערד פול מיט געוויין... עס וויינען יונגע קינדער... עס וויינען אַלטע אידען... ווייבער חלש'ען... און ער, דער פאָטער, גאָרנישט; און ער פערשטעהט אַליין ניט, פאַרוואָס איהם איז גאָרנישט... נאָר אַז עס קומט צו די ווערטער: „את נשמת הבתולה מרים גיטעל בת רב ליפא שהלכה לעולמה", — דערפיהלט דער אומגליקליכער פאָ־טער, ווי עפּיס מיט אַ מאָל האָט זיך געגעבען אַ ריס־אָפּ ביי איהם אין האַרצען, אַ שטיק־אַרויף אין גאָרגעל און אַ זעץ, ווי מיט אַ האַ־מער, איבער'ן מח, און עס רייסט זיך אַרויס ביי איהם פון'ם האַלז, נישט ווי ביי אַ מענשען, נאָר ווי ביי אַ געקוילעטען אָכס, אַרויף און אַראָפּ, און ער אַליין דערשרעקט זיך פאַר זיין משונה'דיגען קול און צעלאַכט זיך פון זיין אָכסען־שטימע שטיל צו זיך אין באָרד אריין...

און דער כאָהר הערט ניט אויף צו זינגען, און דער חזן הערט ניט אויף צו מאַכען פּיסקעס, בעוויינען, וואָס ער קאָן... און דער אָרע־מער ליפּא פּיהלט, אַז ער האָט פערגעסען אין דער מינוט, צו וואָס ער איז אהער געקומען, און וואָס טהוט דאָ דער עולם? און אַז אויף דער בימה געהט אַרויף אַ נייער פּאַרשוין, עפּיס איין אומבע־קאַנטער, אַ געזונדער, אַ בעוואַכסענער, אַ האָריגער, ווי אַ בער, מיט אַ שטימע פון אַ בער, און דונערט מיט זיין בערען־שטימע: „ווייסט איהר, ווער איז געווען מאשא באַשעוויטש?" — דאָ דערמאָנט זיך ליפּא, צו וואָס ער איז אהער געקומען און וואָס עס טהוט דאָ דער עולם... נאָר ער קאָן ניט פערשטעהן איין זאַך: וואָס זאָגט עפּיס אָט דער בעוואַכסענער נפש אויף זיין מאשא, אַז זי איז ג ע ו ו ע ן? וואָס הייסט, זי איז ג ע ו ו ע ן? נו, און א י צ ט וואו איז זי?... און בשום אופן קאָן זיך ליפּא באַשעוויטש נישט דערמאַנען, וואו זיין טאָכטער מאשא איז?... און ליפּא באַשעוויטש קאָן ניט פערשטעהן וואָס טהוען די סאָלדאַטען אין שוהל? סאָלדאַטען רייטענדיג אויף פערד? און וואָס לויפט אַזוי דער עולם? וואָס שפּרינגט מען דורך די פענסטער? וואָס פאַר אַ מהומה אויף זיי? וואָס פאַר אַ בהלה? און אַ זעץ פון אַ „נאַגייקע" ניכטערט איהם אויס, און מע טרייבט איהם צוזאַמען מיט נאָך מענשען אין אָר־טשאַסטאָק אריין, און דאָרטען אין הויף שרייבט מען זיי איבער, און אַז עס קומט צו איהם, גיט מען איהם האַלז אין נאַקען און מע וואַרפט איהם אַרויס:

— איהר זעהט ניט, אַז דער אַלטער איז געריהרט?...

* * *

— דער רוח האָט מיך געטראָגען אין שוהל אריין! — האָט געזאָגט איציקעל שאַסטעפּאַל, נאָכדעם אַז ער איז אַרויס פון שוהל פריי, אָפּגעקומען סך הכל מיט איין נאַגייקע אין פּלייצע. — אַ גליק, וואָס איך בין אַ ריינער מענטש און בין נישט פאַרמישט אין די „דאָזיגע" זאַכען...

— וואָס דו ביזט נישט פּאַרמישט אין די „דאַזיגע" זאַכען איז פון די קלייניגקייטען; זעהסט דו, דאָס, וואָס אונזער טעמע איז ארויס פון זייערע הענט ריין — דאָס איז יאָ אַ גליק!

אַזוי ענטפערט איהם זיין פרוי שיווקע און דאַנקט גאָט יעדען טאָג, יעדע שעה, יעדע מינוט, וואָס איהר טאָכטער איז מיט איהר. איהר זאָגט דאָס הארץ, — אַ מוטער'ס הארץ פיהלט — אַז נישט אויף לאַנג האָט איהר גאָט געשענקט די מתנה; איז ניט היינט — איז מאָרגען וועט חלילה קומען איין אויסחאַפּעניש אויף איהר קינד.

אַזוי האָט זיך אַביסעל דורכגערעדט דאָס הארץ שיווקע שאַס־טעפּאַל פאַר איהר קעכין חוה די אידינע, און קיינער האָט זי נישט געקאָנט אַזוי פערשטעהן און אַזוי מיטפיהלען איהר, ווי חוה די אידינע, וואָס האָט אַליין אויך געהאַט איין „אומגליק".

חוה דער אידינע'ס „אומגליק" איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס זי האָט געהאַט אַ זוהן איין „אומגליק". געהייסען האָט ער שמואליק, נאָר גערופען האָט זי איהם „דער אומגליק".

— גלאַט, מע טאָר ניט זינדיגען, נאָר דעם אמת פאַרלייקענען טאָר מען אויך ניט. גאָט האָט מיך געבענשט מיט איין אומגליק. אַזוי אַ קוק טהון אויף דער מצבה, דאַכט זיך, אַ גאַנץ פיינער בחור, אַ הויכער, אַ גלאַטער, אַ לעבעדיגער, און רעדט מיט איהם — דאַכט זיך, נישט קיין נאַר אויך, און אַ שטילער, אַ סטאַטעטשנער בחור, און איין אַרבייט־יונג, גאָלדענע הענט! ער איז אַ זייגערמאַכער; זיין בעל־הבית, יאָסי דער זייגערמאַכער, קאָן זיך פון איהם גאָר נישט אָפּלויבען. אַז מע שמועסט, אַ געראָטענער! איז אָבער דער שווארץ־יאָהר זאָל איהם וויסען — זינט ער האָט זיך „זניוחעט" מיט'ן שוסטער'ס בנימ'לעך, פאַרחאַפּט זאָלען זיי אייך ווערען, איז דאָס קינד געוואָרען איין אַנדער קינד! ערשטענס, וואָס פאַר אַ מחותן ביזט דו גלאַט מיט אַ שוסטער'ס אַ יונגעל? דיין טאַטע איז ניט געוועזען קיין שוסטער, און דער זיידע דיינער אויך ניט... וואָלט דאָס נאָך ניט געוועזען אַזאַ איין אומגליק, ווען ער זאָל ניט

לייענען קיין ביכלעך פון עקספּראָ...—טפו! איך האָב פאַרגעסען, ווי ס׳הייסט! — און ער זאָל ניט מישען זיך אין פרעמדע געשעפטען, דאַרפען דעם קאָפּ פאַר יענעמ׳ס אַרבייטער. וואָס גערט דיך אָן, צי יענעמ׳ס אַרבייטער וועלען אַרבייטען צוועלף שעה, צי פערצעהן, צי אַכצעהן שעה? פון מיינטוועגען מעגען זיי זיך שלאָגען קאָפּ אָן וואַנט מיט די בעלי־בתים אינאיינעם אפילו זעכס־און־צוואַנציג שעה אין מעת־לעת. וואָס, אפשר ניט אַזוי?...

— געוויס אַזוי! — זאָגט שיוּוקע און קוקט זיך אַרום, צי טאַ־מאַרא הערט ניט זייער שמועס. — ס׳איז היינט מיט זיי אומעדום צרות און צרות און צרות!

פריהער, איידער די טאָכטער איז געקומען פון פּעטערבורג, האָט זי געצעהלט די מינוטען, זי זאָל שוין קומען בשלום, און אַז זי האָט דערהערט, אַז עס זענען געשלאָסען אַלע גימנאַזיעס און אוניווערזי־טעטען, האָט זיך שיוּוקע פשוט מחיה געווען.

איין עק, אַ סוף — מע וועט אויפהערען שטודירען, מע וועט שוין קאָנען אַ מאָל אַ שידוך טהון מיט אַ קינד, שוין צייט!...

צום סוף, גער זיי אַ נביא, אַז מע וועט ניט לערנען, וועט זיין נאָך ערגער! וואָרום וואָס קאָן נאָך זיין ערגער פון דעם, ווי זעהען אַ קינד געהט אַרום ווי אַ שאָטען, נודעט זיך, ווערד פערפאַלען אויף צוויי־דריי שעה, מע ווייסט ניט וואו, גיט זיך אָפּ מיט פוסטע זאַ־כען, פיהרט קענטשאַפט מיט אַזעלכע מענשלעך, ווי דעם שוסטער׳ס קינדער, — אָסור אויב זי פערשטעהט, וואָס דאָס איז מיט איהר! היינט די שרעקען, וואָס מע הערט זיך אָן אַצינד! הרג׳ענען, שי־סען, אויפרייסען איז היינט געוואָרען אַ וואָכעדיגער גאַנג, און דאָ רעדט מען ערשט פון אומגליקען, פון בלוטפערגיסונגען, וואָס וועלען זיין!... גוואַלד, ווי אַזוי לעבט מען איבער אָט די אַלע פּחדים?!

* * *

דעם זעלבען טאָג, אויפדערנאַכט, איז ביי טאַמאַראַ שפּעטע־פאַל געווען אַ שטיקעל פערזאַמלונג. פון פאַרנאַכט אָן האָט זי גע־

הייסען צומאַכען די לאַדען און געבעטען מאַכען טיי. ארום זייגער עלף האָבען זיך איינציגווייז אַנגעהויבען צענויפקלויבען, און מייס־טענס אויף דער הינטערשטער טהיר, יונגע לייט, צווישען וועלכע עס זענען געווען דעם שוסטער'ס צוויי בנים, יודעל קטנתי'ס א זוהנדעל, היינט דער בעוואַכסענער האָריגער נפש, ניידיטש, און צום לעצט (אחרון אחרון חביב) האָט זיך אַריינגעחאַפּט אויך שמואליק, חוה דער אידינע'ס יונגעל. די גאַנצע צייט, וואָס די יונגע לייט זע־נען געגאַנגען, האָט איציקעל שאַסטעפּאַל נישט גערוהט, געקנייטשט מיט די פּלייצעס, אויפגעחאַפּט זיך פון'ם אָרט און ארומגעלאָפען איבער'ן שטוב, פערלעגט די הענד ארונטער, און געפייערט מיט די אויגען — מלא גזלן! נאָר אז ער האָט דערזעהן אריינגעהן צו דער טאָכטער דער קעבינ'ס בנ'אָק, איז ער געוואָרען געפּלעפט, אַנידער־געפאַלען אויף דער קאַנאַפּע, זיך געחאַפּט מיט ביידע הענד ביי'ם קאָפּ און גענומען שאָקלען זיך און שרייען:

— גוואַלד! גוואַלד! גוואַלד!...

— איצי! גאָט איז מיט דיר! — זאָגט צו איהם שיווקע, און איציקעל מאַכט צו איהר מיט די הענד און לעגט־צו א פינגער צום מויל:

— שאַ! שטילער! שריי ניט! דו מאַכסט אונז אומגליקליך!... אומגליקליך מאַכסט דו אונז!... מיר הערען ניט! מיר זעהען ניט! מיר ווייסען גאָר נישט! מיר זענען נישטאָ אין דער היים — ששששאַ!!!...

קאַפּיטעל ו.

א ביטער שטיקעל צייט.

איציקעל שאַסטעפּאַל איז פון דעסטוועגען ניט געשלאָפען. ער האָט געטהאָן וואָס ער האָט געקאָנט. אז מע האָט אזא טאָכטער, אזא געראָטענע טאָכטער, ווי ער האָט, בעדאַרף מען זעהען זי חתונה מאַכען, איהר רעדען א שדוך. נאָר ווי אזוי? געוויינטליך, אויפ'ן

גייעם שטייגער, מאָדערן, נאָך דער צייט. די רעכטע האַנד טאָר ניט וויסען וואָס די לינקע טהוט. חתן־כלה אַליין דאַרפען ניט וויסען, אַז זיי זענען חתן־כלה. דער שדכן דאַרף שטעהן אין אַ זייט, און דער בחור דאַרף זיך בעקענען מיט'ן מיידעל און אַרומטאַנצען אַרום איהר אַזוי לאַנג, ביז די צייט וועט קומען, ביז די שעה וועט שלאָגען... נישטאָ קיין שענערע זאַך אויף דער וועלט, ווי זעהען אַ בחור, אָדער עטליכע בחורים טאַנצען אַרום אַ מיידעל, ווילען זיך אויספיינען פאַר איהר, איבערשטייגען איינער דעם אַנדערען.

אַרום טאַמאַראַ שאַסטעפאַל האָבען געטאַנצט פיינע בחורים, די פיינסטע בחורים אין שטאָדט. און מחמת זיי האָבען געטאַנצט אַרום אַזאַ רעוואָלוציאָנערקע, ווי שאַסטעפאַל'ס טאָכטער, זענען זיי געוואָרען, זעלבסטפערשטענדליך, ברענענדיגע אָנהענגער פון דער רעוואָלוציע, אַריינגעוואָרפען אַלע מאָל אַ הויך וואָרט, אַרויסגעוואָרפען אַ שענע פראַזע. טאַמאַראַ שאַסטעפאַל האָט אָבער געפאָדערט פון די בורזשואַזע רעוואָלוציאָנערען, אַז זיי זאָלען אַרויסווייזען זייער סימפאַטיע צו דער בעוועגונג ניט נאָר מיט שענע פראַזען, ניט נאָר מיט הויכע ווערטער אַליין, נאָר מיט דעם, וואָס זיי פערמאָגען, — און וואָס קאָנען פערמאָגען אַזעלכע „בורזשואַזע פרינצען“, אַז ניט קיין געלד? און וואָס נאָך קאָן מען פאָדערען פון אַזעלכע בורזשואַזע רעוואָלוציאָנערען, אַז ניט קיין געלד? און די בורזשואַזע רעוואָלוציאָנערען האָבען געעפענט זייערע בייטעלעך און האָבען געגעבען געלד צוליעב דער „בעוועגונג“, איינער איבער'ן אַנדערען, — און מעהר האָט טאַמאַראַ פון זיי ניט פערלאַנגט, און איז געווען צופריעדען פון דער בעקאַנטשאַפט, און זיי אודאי — אַלע זענען געווען צופריעדען, און מעהר פון אַלעמען איז געווען צופריעדען דער שדכן, וואָס האָט זיך געדרעהט „הינטער די קוליסען“. זיין גאַנצע אַרבייט איז געווען „הינטער די קוליסען“. ער האָט זיך נאָר אַריינגעחאַפּט איין מאָל אין וואָך, צווישען טאָג און נאַכט, צו די שאַסטעפאַלס, געחאַפּט עטליכע ווערטער מיט איציקל'ען אָדער מיט שיווקע'ן, נאָכגעפרעגט זיך:

— נו? וואו האַלט דאָס?...

— דאַנקען השם יתברך, דאַכט זיך, עס געהט אויף אַ גאַנג...— האָט געזאָגט איציקעל שאָסטעפּאַל, און שיווקע האָט צוגעלעגט:

— דער וואָס לעבט אייביג זאָל וועלען העלפען, ס'זאָל שוין זיין וואָס גיבער...

דער וואָס לעבט אייביג האָט זיך אָבער נישט געחאַפּט העלפען וואָס גיבער. דער וואָס לעבט אייביג האָט צייט. און דער זומער איז זיך געגאַנגען מיט זיינע הייסע לאַנגע טעג, און ס'איז געקומען אַ נאַכט, אַ וואַרעמע, אַ שענע זומער־נאַכט, איין אויסגעשטערנטע, מיט אַ טיעפען בלויען הימעל, מיט אַ זינגען פון פויגלען פון'ם נישט־ווייטען גאַרטען. עס ליגט זיך ביי אָפענע פענסטער און עס שלאָפט זיך ניט, און עס דענקט זיך, און עס פּלאָנטען זיך גאָלדענע מחשבות ביי אונזער איציקעל שאָסטעפּאַל אין קאָפּ, גוטע, ליכטיגע, טייערע מחשבות: אַ קנס־מאָל... אַ חופּה... פאַר אידען אַ חופּה־וועטשערע... פאַר כריסטען אַ באַל... אויפ'ן באַל פּריצים אַ סך: דער „פּרעדסעדאַטעל" פון „אינטענדאַנטסקע פּראַוולעניע"... דער „סמאָטריטעל" פון דער טורמע... צוויי גענעראַלען... און נאָך פּריצים... זיי טרינקען געשמאַק פון גרויסע כוסות, הייסען זיך צו־פיהרען צו דער כלה, לויבען זי אין טאָג אריין, לויבען אַלע אידישע מיידלעך: „אַלע אידישע מיידלעך, זאָגען זיי, זענען שען, זענען מלא חן, רייצענד, רייצענד!"...

פּלוצים דערהערט איציקעל שאָסטעפּאַל אַ קלונג. ווער קאָן דאָס צו איהם קלינגען אַזוי שפּעט? די דיענסטען אַלע שלאָפען שוין. ער הערט נאָך אַ קלונג און נאָך אַ קלונג. מע מוז זיך אַליין מטריח זיין געהן עפענען.

און איציקעל שאָסטעפּאַל איז זיך מטריח בכבודו ובעצמו און געהט אַליין עפענען די טהיר, און ער דערזעהט... אַנטאָן איוואַנאָ־וויטש!

אַנטאָן איוואַנאָוויטש חאַלאַדקאָוו איז שאָסטעפּאַל'ס איין אַל־טער בעקאַנטער. ער איז דאָ פּריסטאַוו שוין פון כמה וכמה יאָהרען,

און איז א וואָהלער גוי — ער נעמט א קערבעל... מיט איציקעל שאָסטעפּאָל איז ער גאָר אַ גוטער ברודער: ער זאָגט שאָסטעפּאָל׳ען „דו“ און פּאַטשט איהם אין די פּלייצעס. אלע יום־טוב חאַפּט ער זיך אריין צו שאָסטעפּאָל׳ען אויף אַ גלעזעל וויין, לויבט די פיש און רעדט איהם אויס, למאי ער האָט אַ גרלנ׳טע אַ טאָכטער. מאַמאָרא, אלע מאָל ווען זי זעהט איהם, בעהאַלט זי זיך, וויל בשום אופן ניט ארויסקומען צו אַנטאָן איוואַנאָוויטש׳ען. אַנטאָן איוואַנאָוויטש פערשטעהט דאָס, ווינקט מיט איין אויג צום פּאָטער און זאָגט: „דו באַלעוועסט זי צופיעל! צופיעל איז זי ביי דיר געפּעסטעט! מע טאָר אַ טאָכטער אזוי ניט נאָכגעבען!“... אזוי מוסר׳ט איהם אַנטאָן איוואַנאָוויטש פאַר דער טאָכטער, און איציקעל שאָסטעפּאָל קוועלט־אָן, ווערד ברייטער ווי לענגער.

דערזעהען חאַלאָדקאָוו׳ען, האָט זיך איציקעל שאָסטעפּאָל געגעבען אַ לאָז צו איהם:

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש! — און איז אָבער באַלד אָפּגעשפּרונגען צוריק, וואָרום ער האָט דערזעהען הינטער חאַלאָדקאָוו׳ס פּלייצעס איין אונבעקאַנטען נאַדזיראַטעל מיט אַ זשאַנדאַרמסקי אָפיציער מיט עטליכע סאָלדאַטען אַ צוגאָב...

אַ גליק, וואָס איציקעל שאָסטעפּאָל איז ניט קיין אידינע און האָט נישט קיין טבע פון חלש׳ען... ער לאָזט־אריין די פּאָליציע, בוויגט זיך און נויגט זיך צו זיי און בעט זיי, זיי זאָלען אריינגעהן. מע פערשפּאָרט זיי אָבער בעטען, זיי געהען אליין.

— וואו איז דיין טאָכטער?

אודאי האָט איציקעל שאָסטעפּאָל געוואוסט, אַז זיי וועלען זיך נאָכפרעגען אויף דער טאָכטער... צו וועמען דען וועלען קומען אזעלכע געהויבענע געסט?... ער בעט זיי צו־וואַרטען, ער וועט געהן אויפוועקען די טאָכטער און וועט זי אריינרופען אהער... מע בעדאַנקט איהם. מע דאַרף ניט. זיי וועלען אליין... זיי לאָזען זיך צו דער טאָכטער׳ס צימער... דער פּאָטער האַלט אויסגעשטרעקט די הענד און ציטערט...

שיווקע האָט דערהערט אומבעקאַנטע קולות, איז זי אַ דער־שראָקענע ארויסגעשפּרונגען פון בעט מיט אַ ליאַרם:

— איצי, וואָס איז?

— גאָר נישט, גאָר נישט, געה צוריק! — זאָגט צו איהר דער מאַן און מאַכט אויף איהר מיט ביידע הענד, זי זאָל אוועקגעהן... נאָר ווי קאָן זי אוועקגעהן, ווייסט איז איהר, אַז זי זעהט ביי זיך סאַלדאַטען אין שטוב. און דאָס הארץ זאָגט איהר, אַז דאָס איז צו־ליעב דער טאָכטער?...

— איצי! זאָג מיר, וואָס טהוט זיך דאָ, איצי? — אַזוי בעט זיך נעבאַך די אָרעמע פרוי ביי איהר מאַן, ער זאָל איהר זאָגען, און איהר מאַן הערט נישט אויף צו מאַכען מיט די הענד, זי זאָל געהן.

שען און רוהיג ווי תמיד, גרויסאַרטיג ווי אַ פּרינצעסין, קומט אַן טאַמאַראַ פון איהר צימער. דאָס ווייסע שאַלכעל אויף די קוים־צענויפגענומענע האָר גיט־צו נאָך מעהר חן צו איהר שען ליכטיג פּנים. מיט איין קוק פון איהרע גרויסע שענע שווארצע אויגען נעמט זי אַרום דאָס גאַנצע בילד. שטיל געהט זי צו צום פאָטער און צו דער מוטער, וואָס שטעהען האַלב־טויטע מענשען, רעדט זיי אויס דאָס הארץ:

— ס'איז גאָר נישט, האָט נישט קיין יסורים... עס וועט מיר גאָר ניט זיין... מע וועט מיך נישט קעפּען...

און טאַמאַראַ נעמט־אַרום די מוטער, נאָכדעם דעם פאָטער, און קושט זיי (דאָס ערשטע מאָל פאַר'ן גאַנצען זומער), און עס מישט זיך אריין פּאָליציע און זאָגט, אַז ניט איצט איז די צייט פון קושען זיך...

וואָס אַ קראַנקע אָנגעשראָקענע פאַנטאַזיע קאָן איבערטראַכ־טען אין איין מינוט, וועט דאָס אַ האַנד ניט בעשרייבען אין קיין טאָג... עס איז נישט געווען דער שרעק און די צרה אויף דער וועלט, וואָס דער אומגליקליכער פאָטער האָט ניט איבערגעטראַכט וועגען דעם אין די מינוטען, וואָס די פּאָליציע מיט די זשאַנדאַרמען האָ־בען „געאַרבייט“, און שרעקליכער פון אַלץ איז געווען דער געדאַנק,

טאָמער האָט דאָס אַ שייכות מיט ראָמאַנענקאָ'ן?... פון דער איינ־ציגער מחשבה אליין איז איהם געוואָרען קאַלט און הייס, און וויע־דער אַ מאָל קאַלט.

און אַז טאַמאַראַ איז אָפּגעגאַנגען, און די רעדער פון איין עקי־פּאַזש האָבען איציקעל שאָסטעפּאַל געגעבען צו וויסען, אַז זיין טאָכטער איז אוועקגעפאָהרען, אוועקגעפאָהרען זיין איינציג קינד, זיין איינציגע ליעבע, גוטע, טייערע טאַמאַראַ, האָט דער אומגליק־ליכער פאָטער גענומען ערשט ארומלויפען הין און צוריק איבער אַלע חדרים, אייקען און אָבקען, ברעכען די הענד, רייסען זיך ביי די האָר, שלאָגען זיך מיט'ן קאָפּ אָן וואַנד, און צום סוף איז ער אנידערגעפאַלען צו שיווקע'ן אויף די הענד און האָט זיך צעוויינט:

„פאַרפאַלען! פאַרשפּיעלט אונזער קינד!"...

* * *

דער ערשטער, צו וועלכען דער אומגליקליכער פאָטער האָט זיך אַ וואָרף געטהאָן, איז געווען, זעלבסטפערשטענדליך, אַנטאָן איוואַ־נאָוויטש. דער פּריסטאַוו אַנטאָן איוואַנאָוויטש חאָלאָדקאָוו איז נאָך געשלאָפען, אַז איציקעל שאָסטעפּאַל האָט פון דער גרינג, קוים־קוים, אָנגעקלונגען צו איהם אין דער טהיר. איהם איז ארויסגעגאַנגען אַקעגען אַ שרייבערעל מיט'ן נאָמען נעטשיפּאָרענקאָ, און אַ הונד סירקאָ. איציקעל שאָסטעפּאַל איז גוט בעקאַנט סאַי מיט'ן שריי־בערעל נעטשיפּאָרענקאָ, סאַי מיט'ן הונד סירקאָ. ער האָט מיט אַ אונטערטעניג שמייכעלע זיך נאָכגעפרעגט ביי'ם שרייבער אויף אַנ־טאָן איוואַנאָוויטש'ען, און געוואָהר געוואָרען, אַז אַנטאָן איוואַנאָ־וויטש שלאָפט נאָך, איז ער אריינגעגאַנגען מיט שטילע־שטילע טריט צום שרייבערעל נעטשיפּאָרענקאָ אין קאַנצעלאַריע אריין. דאָרט האָט ער איהם אריינגעשמוגעלט אין האַנד אריין אַ זילבערן קערבעל. נעטשיפּאָרענקאָ, אַ שוואַרצער בחור מיט אַ פלאַטשיגען שטערן און מיט שטאַרק־אָנגעשמירטע האָר, האָט דאָס זילבערנע קערבעל שטיל אַראָפּגעלאָזט אין קעשענע, געגעבען אַ הוסט אין

האַנד אריין און געבעטען שאַסטעפּאַל׳ען, ער זאָל זיך זעצען נעהענ־טער צום אָפענעם פענסטער: ביי׳ם פענסטער איז בעסער.

נעטשיפּאָרענקאָ איז געווען גערעכט: ביי׳ם פענסטער איז בע־סער. אַ הייסער זומערדיגער פריהמאָרגען. גרין און פריש איז ביי חאָלאָדקאָוו׳ען אונטער די פענסטער. אַ קליין גערטענדעל מיט אַ צוויי־דריי יונגע בוימעלעך. אין גאָרטען שפּראָצען אַרוים מיט גדלות יונגע ציבעלקעס, גרינער סאַלאַט און שאָר ירקות. אַ קיילע־כיגע צעקודעלטע הוהן פיהרט זיך אַרום מיט איהר חאַליאַסטרע און פערהילכט דעם קאָפּ מיט איהר קוואָקען און מיט זייער פּישטשען. נעטשיפּאָרענקאָ שרייבט, און די פען ביי איהם סקריפּעט. איציקעל שאַסטעפּאַל קוקט אין גאָרטען אַרוים און טראַכט וועגען עולם הזה, וואָס איז אינגאַנצען אָפּגעגעבען געוואָרען צו עשו׳ען. „יעקב, וואָס האָט אויסגענאַרט ביי עשו׳ען די בכורה און ביי יצחק׳ען די ברכה, האָט מכות, צרות האָט ער מיט שלעק, מיט וועהטיגען מיט געבראָ־טענע לייד. אָט איז ער, איציקעל שאַסטעפּאַל, אַ איד אַ נגיד, מע קאָן זאָגען אַ גביר, האָט איין קינד סך־הכל, — וואָס פאַר אַ פער־געניגען האָט ער געהאַט אין זיין לעבען? האָט ער זיך פערגונען ווען האָבען אַזאַ גערטענדעל? אַזעלכע גרינע פרישע בוימלעך? היהנער מיט קליינע היהנדעלעך?... וואָס ווייסט ער פון אַ לעבען צו זאָגען, אַ חוץ געשעפט און געשעפט און ווידער אַ מאָל גע־שעפט? אַ חוץ פּריץ און פּריץ און ווידער אַ מאָל פּריץ? שען האָט זיך אויסגעפּיינט דער חכם יעקב אָקעגען זיין פּראָסטען ברודער עשו!“...

פון צווייטען צימער הערט זיך אַ בעקאַנט קול: נע־טשי־פּאָ־רענ־קאָ!“... דאָס איז אַנטאָן איוואַנאָוויטש אויפגעשטאַנען פונ׳ם שלאָף, רופט צו זיך דעם שרייבער. אין עטליכע מינוט אַרום רופט מען אריין צו איהם שאַסטעפּאַל׳ען. איציקעל שאַסטעפּאַל לעגט־אַוועק אַנטאָן איוואַנאָוויטש׳ען אויפ׳ן טיש אַ פער׳חתמ׳עטען פּאַ־קעט. אַנטאָן איוואַנאָוויטש חאַפּט אַ קוק מיט איין אויג אויפ׳ן פּאַקעט און מהוט אַ זאָג צו שאַסטעפּאַל׳ען: „צו וואָס?“... אי־

ציקעל שאַסטעפּאַל ענטפערט איהם ניט אויף דער פראַגע און פרעגט איהם, צי איז ער גוט געשלאָפען? א מינוט זיצען זיי ביידע שטיל. נאָכדעם ווענדט זיך דער איד צום פּריסטאַוו מיט זעהר אַ אונטער־טעניג שמייכעלע:

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש דאַרף זיך שטויסען, וואָס איך בין געקומען... אַנטאָן איוואַנאָוויטש מוז וויסען, וואָס דאַ איז... איך פאָדער פון אַנטאָן איוואַנאָוויטש'ען קיין זאַך ניט, נאָר דאָס איינ־ציגע — ער זאָל מיר זאָגען, וואָס דאַ איז?...

— ביזט אַ גרויסער נאַר, שאַסטעפּאַליעץ! (אַזוי רופט איהם דער פּריסטאַוו.) אויף דיר איז מיר אַ וואונדער. דו ביזט דאָך עפּיס אַ איד, און אידען זענען אַלע קלוג, — ווי קומט דאָס, דו זאָלסט מיך פרעגען אַזאַ זאַך? דו פערשטעהסט דען אַליין ניט, אַז איך ווייס גלייך מיט דיר? וואָס ווייסט פּאָליציע? פּאָליציע איז אַ בע־זעם, אַ שטעקען אין די הענד פון דער העכערער מאַכט. מע הייסט אונז געהן — געהען מיר, מע הייסט אונז נעמען — נעמען מיר...

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש וועט מיר זאָגען חאָטש, וואו זי איז? וואו מיין טאָכטער איז?...

— דיין טאָכטער, שאַסטעפּאַליעץ, איז אין טורמע.

— אין טורמע?...

איציקעל שאַסטעפּאַל פיהלט, ווי מע האָט איהם געגעבען מיט אַ פּיסטויל אין הארצען. עס בעשלאָגט איהם אַ שווייס, און ער ווערד קלענער מיט אַ גאַנצען קאָפּ.

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש זאָל זיין אַ גוטער, וואָלט ער מיר גע־זאָגט, צו ווען איך זאָל געהן, צו וועמען איך זאָל מיך ווענדען?...

— צום סמאָטריטעל פון דער טורמע פאַר וואָס געהסט דו ניט? — פרעגט איהם דער פּריסטאַוו. — ביזט דאָך מיט איהם אַ גאַנץ קנעפּעל!... איהר מאַכט דאָך ביידע „חאַפּעס"... (אַנטאָן אי־וואַנאָוויטש בעווייזט איהם מיט דער האַנד, ווי אַזוי זיי ביידע מאַ־כען חאַפּעס.) געה זיך דורך צו איהם, אפשר וועט ער דיר עפּיס קאָ־נען זאָגען, פאַר וואָס מע האָט זי פערנומען? חאָטש איך גלויב

ניט אין דעם. ערשטענס, ווייסט ער גלייך מיט אונז ביידען. דאָס ווייסט נאָר די זשאַנדאַרמעריע, ווייטער קיינער נישט... און, צווייטענס, איז ער אַ גרויסער הונד, דיין סמאַטריטעל. איאַ, ער איז אַ הונד?

— נאָך אַ מין הונד! אַ הונד שבהונד! — זאָגט איציקעל שאַסטעפּאַל, שטעהט־אויף, גלייכט זיך אוים די ביינער, לאָזט־ארוים אַ טיעפען זיפץ, און אַז ער שטעהט שוין ביי דער טהיר, בעקומט ער פון אַנטאָן איוואַנאָוויטש׳ען איין אויסרעד, למאי האָט ער אַזוי פיעל נאָכגעגעבען דער טאָכטער? אַנטאָן איוואַנאָוויטש האָט איהם וויפיעל מאָל געזאָגט, אַז אַ קינד טאָר מען אַזוי ניט נאָכגעבען, אַזוי פיעל באַלעווען!...

— אַצינד זעהסט דו, שאַסטעפּאַליעץ, אַז איך בין דיר אַ גוטער פריינד?...

מיט אַ היץ אין קאָפּ און מיט אַ קעלט אין הארצען חאַפּט זיך ארוים פון דאַנען איציקעל שאַסטעפּאַל און לאָזט זיך צום סמאָטריטעל פון דער טורמע.

די טורמע איז אַ טורמע — אַזוי ווי אַלע טורמעס. איין אומעטיגע, אַ הויכע, אַ שטומע, מיט אַ סך קוימענס און מיט אַ סך פענסטערלעך פון אויבען ביז אַראָפּ, ווי אַ מלאך־המות מיט אויגען. וויפיעל מאָל איציקעל שאַסטעפּאַל איז דאָ געוועו, האָט ער קיינמאָל נישט קיין טראַכט געטהאָן וועגען די נשמות, וואָס רייניגען זיך אינ׳ם דאָזיגען גיהנם... און אַז ער האָט יאָ וועו אַ טראַכט געטהאָן, איז דאָס געוועו אַ מחשבה אויף אַ רגע. ווען האָט ער צייט דערויף?... קיינמאָל האָט ער זיך ניט פאַרגעשטעלט, אַז פאַר איהם וועלען אַ מאָל האָבען אַ אינטערעס אָט די קליינע פענסטערלעך, אָט די אייזערנע גראַטעס, אָט די שטומע ווענד, וואָס שווייגען, ווילען ניט זאָגען, וואָס דאָרטען, אינוועניג, טהוט זיך... שוין־זשע געפינט זיך דאָרטען איצטער זיין טאָכטער גלייך מיט אַלע די, פאַר וועלכע ער שטעלט־צו „פּראָוויאַנט“? עס קאָן ניט זיין! עס איז אַ חלום! אַ בייזער חלום!...

ער פאָהרט־צו צו דער טורמע, שפּרינגט־אַראָפּ פון דער דראָזש־קע און קלינגט־אָן צום סמאָטריטעל'ס טויער, וואָס פון דער רעכ־טער זייט פאַרקאָן. אַ קליין, ווייס שטיבעל מיט גרויסע טעפּ מיט בלומען אויף די פענסטער און מיט אַ גרינעם פּאָפּוגיי אין אַ גע־גילט שטייגעל.

דער סאָלדאַט וואָס ביי דער טהיר קען שוין שאָסטעפּאַל דעם פּאָדריאַדטשיק און ער ווייסט, אַז אויף אַ טרונק בראָנפען וועט שוין דאָ זיין געוויס. אַלע מאָל, ווען דער איד קומט אהער, רוקט ער איהם אַריין אַ זילבערנע מטבע אין האַנד אַריין. פאַר וואָסערע מעשים טובים — ווייסט ער אַליין נישט...

— איהר דאַרפט צום פּריץ? זייט זיך מטריח אהער, אין קאַנצעלאַריע; דאָרטען זענען זיי...

אַזוי זאָגט צו איהם דער שומר, האַלט שוין גרייט די האַנד אויף צו מקבל זיין די מטבע, און לאָזט־אַריין דעם סוחר שאָסטעפּאַל צום סמאָטריטעל אין קאַנצעלאַריע.

דער סמאָטריטעל פון דער טורמע, מיראָן פּאַדרייאַיטש קאַבאַל־קין, איז אַ גוי אַ סוחר. איהם האָט נאָך קיין איד נישט אָפּגענאַרט; און דער איד, וואָס מיינט, אַז ער האָט אָפּגענאַרט קאַבאַלקינ'ען, האָט זיך נאָכדעם געוויס אַרומגעקוקט, אַז קאַבאַלקין האָט איהם אָפּגענאַרט... איין אויגעל ביי איהם קוקט־אַרויס קיין צפון־זייט, און דאָס אַנדערע קוקט אייך גלייך אין דער נשמה אַריין. ער האָט אַ טבע, אַז ער רעדט מיט אייך, צעשפּילעט ער דעם מונדיר און פער־שפּילעט זיך, האָט צו טהון כסדר מיט די קנעפּ. און רעדען רעדט ער גיך, צו דער זאַך, האָט פיינט פּוסטע רעד. דערזעהען איציקעל שאָסטעפּאַל ביי זיך אין קאַנצעלאַריע, האָט ער צו איהם אַ מאַך געטהאָן מיט ביידע הענד, געקוקט מיט איין אויגעל:

— ניין, ברודערעל, ביי מיר פרעג ניט, איך ווייס גאָרנישט ניט! גאָרנישט ניט! און בין פערנומען היינט! און איך האָב קיין צייט ניט! האָב קיין פּאַראיבעל ניט!...

און איציקעל שאַסטעפּאַל מוז נעבאַך געהן צוריק און מיט אַ ווייסט הארץ האָפּען נאָך אַ מאָל אַ קוק אויף די שטומע ווענד פון דער הויכער טוידטער טורמע.

„וואוהין פאָהרט מען?“ — טראַכט זיך איציקעל שאַסטעפּאַל און הייסט זיך פיהרען אויף דער רייכסטער גאַס און שטעלט זיך אָפּ און קלינגט־אָן פריהער צו יענע מחותנים, וואָס זייערע קינדער שדכנ'ען זיך צו זיין טאָכטער. זיי וואָהנען ווי די „מאָנאַרכען“ אין די שענסטע פּאַלאַצען, און דוקא אַקעגען גובערנאַטאָר... אידען זע־נען אויף זיי להרוג ולאבה, למאַי זיי רייסען־אויף גויים די אויגען, און די גויים שמועסט מען ניט! זיי פרעגען: „ווער איז ביי ווע־מען אין גלות — די אידען ביי אונז, צי מיר ביי די אידען?“...

געטראָפען אַ לאַקיי ביי דער טהיר מיט אַ שוואַרצען פראַק און מיט אַ ווייסען שניפּס, און דוקא אַ גוי, און דוקא אַ רשע, וואָס לאָזט נישט צו קיין אידען אריבער דער שוועל: „אין קאַנטאָר אריין!“ — איין ענטפער פאַר אַלעמען, — איז ער געפאַלען אויף איין עצה: ער האָט אריינגעשמוגעלט דעם „גויישען פריץ“ וואָס ביי דער טהיר אַ „חצי פויגעל“ און האָט איהם געזאָגט, ער זאָל זאָגען דעם „אידישען פריץ“, אַז איהם וויל זעהען איסאַק שאַסטעפּאַל... אַזוי טאַקי מיט די ווערטער: איסאַק שאַסטעפּאַל!... עס האָט גע־האָלפען! ברייט זענען אויפגעעפענט געוואָרען פאַר איהם די טהירען, אין אַ שענעם זאַל האָט מען איהם אריינגערופען, אויף אַ ווייכען שטוהל האָט מען איהם בעזעצט, און מיט זעהר אַ פריינדליך שמיי־כעלע האָט מען איהם אויפגענומען, געוואָלט מכבד זיין מיט טיי, — האָט ער זיך אָפּגעזאָגט. נאָר אַז ס'איז געקומען צו דער זאַך, צו־ליעב וועלכער ער איז אַהער געקומען, איז דאָס פריינדליכע שמייכע־לע פערשוואונדען געוואָרען, און עס האָט זיך בעוויזען אויף זייערע פּנימ'ער אַ שטיקעל בהלה.

— וואָס? אייער טאָכטער אין טורמע?... וואָס זאָל דאָס בע־דייטען?... שרעקליך! שרעקליך! אַ קלאַפּ, פּשוט ווי מיט אַ קויל אין הארצען!... וואָס פאַר איין עצה זאָל מען אייך געבען? ליידער

קאָן מען נישט העלפען דערצו גאָרנישט... נישט בעקאַנט מיט די „דאָזיגע“ לייט...

אָט אזא מין ווארעמען „ברוך־הבא“ האָט געהאַט איציקעל שאָסטעפּאַל ביי זיינע געהויבענע מחותנים, וואָס זייערע זיהנדלעך שרכנ׳ען זיך צו זיין טאָכטער.

* * *

דער איינציגער, וועלכער האָט באמת מיטגעפיהלט דעם אָרע־מען פּאָטער אין זיין גרויסען אומגליק און אין וועלכען איציקעל שאָסטעפּאַל האָט געפונען איין אמת׳ען איבערגעבענסטען פריינד, איז געווען, ווי דער לעזער קאָן זיך שטויסען, סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש.

דעם אַפּטייקער׳ס זוהנדעל האָט נישט געוואַרט, ביז שאָסטע־פּאַל וועט קומען צו איהם און וועט איהם בעטען, ער זאָל עפּיס טהון. סאַשאַ, וויבאַלד ער האָט נאָר דערהערט, אז ביינאַכט האָט מען צוגענומען טאַמאַראַ׳ן, איז ער גלייך ארויפגעלאָפען ארויף צו שאָסטעפּאַל׳ען און האָט געטראָפען די אומגליקליכע מוטער, שיווקע שאָסטעפּאַל, אין אזא לאַגע, וואָס מע האָט געמוזט רופען באַלד אַ דאָקטאָר, מינטערען און ברענגען רפואות פון דער אַפּטייק, און שפּעטער, אז דער פּאָטער איז געקומען פון זיין גליקליכער רייזע איבער זיינע כריסטליכע און אידישע גוטע פריינד און איז אריינגע־פאַלען אין שטוב אריין מיט אזא פּנים, וואָס מע האָט פערשפּאָרט ווערטער, — האָט סאַשאַ זיך אַליין ארויסגערופען, אז טאָמער דאַרף מען ערגיץ געהן געוואָהר ווערען—געהט ער; טאָמער דאַרף מען אָנ־ווענדען פּראָטעקציעס, אויסנוצען זכות־אבות, האָט ער אַ וועג דורך זיין פּאָטער. דער אַפּטייקער האָט זעהר פיעל בעקאַנטע כריסטען, אָפיציערען, וואָס ער שפּיעלט מיט זיי אין קאָרטען...

— שאַט ! — האָט אַ זאָג געטהאָן סאַשאַ און האָט זיך געגע־בען אַ פּאַטש אין שטערן. — איך האָב ! איך האָב ! ביי מיין פּאָ־טער איז דאָ אַ בעקאַנטע פּערזאָן, איין אַלטע „באַרישני“, נאַדיעזש־דאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ הייסט זי, זי קומט צו אונז אַלע טאָג אין דער

אפטייק. האט די נאדיעזשדא אלעקסאנדראווגא א ברודער א זשאנ־דארמסקי ראטמיסטער, וואס ער מוז וויסען אלץ. אויב איהר ווער מיר ערלויבען, טהו איך שוין א געה צו דער נאדיעזשדא אלעקסאנ־דראווגא... איך בין ביי איהר א גאנצער חשוב...

— אויב איך וועל אייך ערלויבען? — זאגט איציקעל שאסטע־פאל און קאן מעהר נישט רעדען, און ווען ער זאל זיך ניט שעמען פאר'ן אפטייקער'ס זוהנדעל, וואלט ער איהם געפאלען אויפ'ן האלז קושען, ווארום ער פיהלט, אז ער, סאשא, איז איהם א פריינד, איין אמת'ער, איין איבערגעגעבענער פריינד, דער איינציגער צווישען אלע גוטע פריינד!...

סאשא איז אוועק צו דער „אלטער בארישני" און האט זי גע־טראפען ביי זיך אין גארטען איבערזעצען קווייטען. דערזעהען דעם יונגען סאפראנאוויטש, האט זי זיך אויפגעהויבען פון איהר אר־בייט און איז איהם געגאנגען אקעגען מיט א שענעם „גוטמארגען", איהם אויסגערעדט, פאר וואס ער קומט ניט אפט אהער, אין דעם קליינינקען גן־עדן, וואס זי אליין מיט איהרע אייגענע הענד האט בעשאפען. דא האט איהם נאדיעזשדא אלעקסאנדראווגא מיט איהר הענטעל בעוויזען באמת א קליינעם גן־עדן פון פערשיעדענע בלומען, וואס שמעקען, יונגע בוימלעך, וואס בליהען, סאמעטען גראז, וואס בעט זיך, מע זאל דאס א גלעט טהון, און געלע שמאלע סטעזשקעלעך, מיט זאמד אויסגעשיט, וואס ציהען זיך, ווי געלע סטיינגעס אויף גרין זיירענצייג, מיט בלומען בעפוצט פון דער מיל־דער האנד פון דער דאזיגער פעע, אדער פרינצעסין פון גן־עדן, נא־דיעזשדא אלעקסאנדראווגא. עס איז נאר געווען איין עבירה און א פערדראס, וואס די פעע, אדער די פרינצעסין פון דעם גן־עדן, מיט די ברילען אויף דער נאז, האט מיט איהר גראבליכער מאנסבילשער שטימע גענומען אויסרעכענען, וואס דאס קאסט, וואס דאס גאנצע הויז קאסט, און וואס דאס הויז ברענגט־איין, און וואס דער גארטען ברענגט־איין, — „ס'איז נישט כדאי, עס טראגט ניט אפילו קיין פינף פראצענט"... א פעע מיט ברילען... א פרינצעסין מיט פרא־

צענט... אַך, ווי ווינציג דאָס שטימט מיט דעם קליינינקען גן־עדן !...
און סאַשאַ טרעט־צו צו זיין זאַך, וואָס צוליעב דעם איז ער גע־
קומען.

די גאַנצע צייט, וואָס דער יונגער סאַפּראָנאָוויטש האָט גע־
רעדט, איז די אַלטע „באַרישני“ געשטאַנען, די הענד פֿערלענגט
אַהינטער, געקוקט דורך די ברילען אַרויף אויפֿ׳ן הימעל און געהערט
מיט קאָפּ. און אַז סאַשאַ האָט געענדיגט, האָט זי אַוועקגעשטעלט
די ברילען אויף איהם און געזאָגט מיט איהר גראָבליכער מאַנסביל־
שער שטימע:

— ווילט איהר, הייסט דאָס, איך זאָל דורך מיין ברודער אייך
איבערגעבען אַלץ, וואָס בעלאַנגט צו דער געפאַנגענער, ווי אַזוי
הייסט זי? טאַמאַרא? אַ פּאָעטישער נאָמען... זעהר אַ פּאָעטישער
נאָמען!... אָבער, איך מוז אייך זאָגען, מיין ליעבער יונגער מאַן,
אַז די אויפגאַבע איז ניט פאַר מיר. איהר ווילט ויסען, פאַר וואָס?
איך וויל נישט האַנדלען מיט אַ זשאַנדאַרמסקי.

— אייער ברודער דער ראָטמיסטער... — וויל איהר סאַשאַ
אָפּענטפערען.

— מיין ברודער איז דער זעלבער, וואָס זיי, דער זעלבער זשאַנ־
דאַרם. איך וויל איהם נישט קענען! איך וויל זיין פּנים נישט
אָנקוקען!

אויף אַזאַ קלאַפּ האָט זיך סאַשאַ ניט געריכט. סאַשאַ איז אָבער
ניט פון די מענשען, וואָס פערלירען זיך ביי׳ם ערשטען אָפּשטויס.
ער האָט אָנגעווענדט אַלע קרעפטען. ער האָט אָנגעשיקט אויך זיין
פאָטער אויף דער „אַלטער מויד“, און ער האָט גע׳פועל׳ט, אַז זי
זאָל זיך איבערבעטען צוליעב דעם מיט איהר ברודער דעם
זשאַנדאַרמסקי ראָטמיסטער. און עס איז ניט אַוועקגעגאַנגען קיין
עטליכע טעג, האָט נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ געבראַכט צו
טראָגען אין דער אַפּטייק אריין אַ גאַנצען פּאַק מיט נייעס, פער־
דרעהטע, פערפּלאָנטעטע, פערקריפּעלטע, דער רוח אַליין קאָן דאָ
ברעכען דעם קאָפּ: עפּיס אַ מיידעל, וואָס האָט זיך אויפגעהאַנגען

אין טורמע... און א בעקאנטשאפט מיט א מענשען, וואס האט אוועקגעשיקט איינעם אויף יענער וועלט...

— דער שווארצער יאהר זאל זיי וויסען דארטען! זאלען זיי אייך אלע ברעכען די קעפ! און מיך זאלט איהר לאזען צורוה און נישט בעטען מעהר, איך זאל מיר שמוצען די הענד! און פאלגט מיך, יונגער מאן, טהוט א שפיי אויף דעם גאנצען עסק און קומט בעסער צו מיר אין גארטען היינט, וועל איך אייך מכבד זיין מיט „שפאנקעס", מיין אייגענע פלאנצונג. איהר האט נאך אזעלכע שפאנקעס ניט געגעסען! ווען איך האב אזעלכע בוימער א סך, וואלט איך געקאנט פערגרעסערען די הכנסה פונ׳ם גארטען אין צווייען, אויב ניט אין דרייען...

זעלבסטפערשטענדליך, אז סאשא סאפראנאוויטש האט איבער־געגעבען טאמארא׳ס פאטער די דאזיגע ידיעה אין זעהר א איידע־לער פארם, אדער ווי זיין פאטער דער אפטייקער האט זיך אויס־געדריקט אויף זיין אפטייק־לשון: „א ביטערע פיל איינגעוויקעלט אין גאלד". ער האט געמאכט די גאנצע געשיכטע צו קליין געלד, און אז איציקעל שאסטעפאל האט מיט שרעק און מיט האפנונג אויסגעהערט די דאזיגע בעפוצטע געשיכטע, האט איהם דאס פנים געשיינט, די אויגען געלויכטען, ווי ביי א קליין קינד, וואס מע האט נאר־וואס בעשטראפט און איבערגעבעטען מיט א שפיעלכעל: „ער ווייסט שוין, ער פארשטעהט שוין — אלץ איבער אט דעם ראמאנענקא, ימח שמו וזכרו"...

פון יענעם טאג אן האט סאשא נישט גערוהט. ער האט דורכ־געשלאגען, ווי ער אליין האט זיך אויסגעדריקט, אייזערנע מויערען, און זיך בעקאנט מיט אזעלכע מענשען, וואס ער וואלט זיינע יאה־רען אויסגעלעבט און וואלט זיי נישט געקענט. ער איז געוואהר געווארען סודות... עס איז איהם געראטען, געוויינטליך, פאר געלד (שאסטעפאל האט ניט געזשאלעוועט קיין געלד), צו לייענען א קאפיע פון טאמארא׳ס א בריעף צו איינעם א חברה־מאן מיט׳ן נאמען מארטשענקא. א בריעף א הייסער, א פלאם־פייעריגער

בריעף... סאשא וואָלט זיך גערעכענט גליקליך, ווען טאַמאַראַ שרייבט צו איהם, צו סאשאַ׳ן, אזא בריעף... ער האָט נעבאך אַלץ געמוזט אראָפּשלינגען, נאָר עס האָט זיך נישט געהאַנדעלט דאָ אום זיינע אייגענע געפיהלען צו טאַמאַראַ׳ן; דאָ איז געווען נויטיג ארויסצורייסען זי פון די אייזערנע נעגעל, ארויסשלעפּען זי פונ׳ם אָפּגרונד, אין וועלכען זי איז אריין און אין וועלכען זי האָט וואָס וויטער אַלץ מעהר געזונקען. עס האָט זיך ביי זיי געוויקעלט איין ענין אינ׳ם אַנדערען: דער נאָמען מארטשענקאָ איז געווען געבונדען מיט ראָמאַנענקאָ. ראָמאַנענקאָ־מארטשענקאָ איז געווען איינגעפּלאָנטעט אין דער געשיכטע פון מאשא באשעוויטש, וואָס האָט אזוי טראַגיש געמאַכט אַ סוף צו איהר לעבען אין טורמע...

איין אַפּטער גאַסט איז געוואָרען איציקעל שאָסטעפּאַל ביי זיין שכן דעם אפּטייקער אין הויז... ער האָט זיך בעפריינדעט ניט נאָר מיט׳ן אַפּטייקער׳ס זוהנדעל, נאָר אויך מיט׳ן אַפּטייקער אַליין, און מיט סאשאַ׳ס חבר, קעסלער. עס איז געווען צו זעהען אַלע פּאַרנאַכט ביי׳ם אַפּטייקער אין שטוב אַ קליינע אסיפה פון הייִמי־שע מענשען: סאָלאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש, איציקעל שאָסטעפּאַל, סאשא סאַפּראָנאָוויטש און זיין חבר שמעון קעסלער. און מע האָט גערעדט נאָר פון איין פּערזאָן — פון טאַמאַראַ׳ן, און נאָר פון איין זאך — פון איהר בעפרייאונג.

— דו ווייסט, וואָס איך וועל דיר זאָגען? — אזוי מאַכט אי־ציקעל שאָסטעפּאַל צו זיין פרוי שיווקע. — אָט דער סאַפּראָנאָ־וויטש (שוין אוים „אַפּטייקער") איז אַ גאַנץ וואויל מענטשעל. מיר איז געפעלען, ווי אזוי ער פיהרט זיך מיט זיין זוהן (שוין אוים „זוהנדעל", נאָר „זוהן"!), ווי אזוי ער גיט איהם אָפּ כבוד און ווי אזוי ער האָט איהם ליעב — און ס׳איז טאַקי דאָ וועמען!...

אויך דער אַפּטייקער האָט געביטען די מיינונג אויף זיין שכן שאָסטעפּאַל. ער זאָגט צו זיין זוהן:

— אַ רחמנות נעבאך אויף אונזער שאָסטעפּאַל! (שוין אוים „אידאַש"!) ער איז גאָר נישט אזא ווילדער מענש, כּלעבען!

קאַפּיטעל ז.

אַ לסדינג רוחט.

מיט ריזענטריט איז זיך די בעוועגונג געגאַנגען איהר וועג איבער אַלע שטעדט און שטעדטלעך אין איין גרויסען וויעדער־קול, אין וועלכען עס האָט אָפּגעקלונגען דאָס איינציגע וואָרט פ ר י י ־ ה י י ט... אַלע רעדער פון דער גרויסער לאַנד־מאַשין האָבען זיך ווי דורך אַ בעפעל פון אַ גרויסען מעכאַניק, אָדער דורך אַ כשוף פון אַ צויבער־שטעקען, אָפּגעשטעלט, און אַלץ איז ווי פערשטאַר־בען געוואָרען, און אַ מאָדנע רוה און אַ מערקווירדיגע שטילקייט איז אריינגעטראָטען אין גאַנצען לאַנד, אַ מין נאַטירליכער פייער־טאָג, אַ גרויסער יום־טוב, נישט אַזאַ יום־טוב, וואָס ס'איז איבער־געגעבען געוואָרען צו די מענשען בירושה, נאָר אַזאַ מין יום־טוב, וואָס מענשען אַליין האָבען איהם בעשאַפען, וואָס מענשען אַליין האָבען, נאָך אַ סך יאָהרען שווער ארבייטען און נאָך אַ סך יאָהרען זיך ארומרייסען איינער מיט׳ן אנדערען, מיט אַ מאָל איהם, דעם יום־טוב, ארויסגערופען אין לעבען, האָבען זיך פעראייניגט אונטער איין אידעע און זיך צענויפגעקליבען אַלע אין איין אָרט און גע־זאָגט צו זיך אַליין: היינט זאָל זיין שבת וינפש — גערוהט און אויסגערוהט!...

— אַ גוט יום־טוב אייך! — האָט געזאָגט יודעל קטנתי, אריינ־געפאַלען צו נחמיה דעם שוסטער מיט אַזאַ יום־טוב׳דיג אויסזעהען, ווי סיידען שמחת־תורה קאָן אַ איד זיין אַזוי בגילופין. אפשר איז דאָס געווען דערפאַר, ווייל יודעל קטנתי איז שוין געווען אין אַ פּאָר ערטלעך ביי בעקאַנטע בעלי־מלאכות און געטרונקען לחיים לכבוד דעם גרויסען יום־טוב, וואָס „מיר בעלי־מלאכות" האָבען גע־מאכט? און אפשר איז דאָס געווען דערפאַר, ווייל זיין „זוגתי" (אַזוי האָט ער זי גערופען: „מיין זוגתי") האָט איהם ארויסגע־טריבען, ער זאָל געהן קריגען ערגיץ אויף שבת? און אפשר איז די פרייליכקייט איהם געקומען דערפון, וואָס זיין „קדיש" איז אר־

בערגעפיהרט געוואָרען פון איין געפּענגעניש אינ'ם אנדערען, און ס'איז אַ סברה, אַז מע זאָל איהם משפט'ען מיט פעלד־געריכט, אָדער, ווי יודעל רופט דאָס אָן, „בחסד וברחמים — מיט יושר און מיט סאָוועסט, אַ שטריקעל אויפ'ן האַלז און פּאַזשאַלויטע אַוו קאַזנאָו“ ?...

— אַ מצוה, זאָל זיך אַ הונט ניט גלוסטען קיין המנטאַש, אַז ער הערט ניט די מגילה !

אַזוי לאָזט אויס יודעל קטנתי מיט זיין בלומענשפּראַך און בע־קומט אַ פּאַרציע פון נחמיה דעם שוסטער'ס ווייב, זיסעל :

— אַ חרפּה און אַ בושה אין אייער ווייטען האַלז אַריין ! ווי שעמט זיך דאָס ניט אַ איד היינטיגע צייטען רעדען אַזעלכע ווער־טער און מאַכען חוזק פון איין אייגענעם זוהן, וואָס האָט איינגע־שטעלט זיין לעבען פאַר אייך און פאַר מיר און פאַר אונז אַלעמען ? אייער גליק, וואָס מיינע קינדער זענען איצט נישטאָ אין דער היים ; מיין חיים וואָלט אייך געגעבען אַ פּעטשאַטעק, אַז ס'וואָלט אייך פינסטער געוואָרען איןביידע אויגען !

— וואָס טיבע יוצר המאורות ! — זאָגט יודעל קטנתי, און נחמיה דער שוסטער זעצט דאָס איבער אויף אידיש :

— אָט האָסט דו דיר אַ חתונה !

— וואָס דען ? זעצט זיך אַוועק אַזאַ איד אָפּלאַכען פון זיין אייגען קינד, וואָס איז זיך מפקיר פאַר דער וועלט...

— פאַר דער וועלט ? — זאָגט יודעל. — די „וועלט“ האָט, הייסט עס, אַריינגעשיקט אַ בריוועל צו מיין זוהן : „ידידי רב וועלוועל ! הנה כפי כאשר אַזוי ווי איך, „וועלט“, בין פאַרביי, איך דאַרף האָבען פרייהייט, לכן בקשתי, זאָלסט זיך מטריח זיין צו מיר למען השם מיט נחמיה דעם שוסטער'ס צוויי בנים און מיט חוה דער אידינע'ס קדיש, און מיט נאָך אַזעלכע אנשי־חיל פון אונ־זער פאָלק עמך... שאַ ! ברוך הבא, אַ איד רב ליפאַ !...

דאָס איז געוועזן ליפאַ באַשעוויטש.

ווען יודעל קטנתי זאָל נישט געבען צו וויסען, אַז דאָס איז ליפּאַ באַשעוויטש, וואָלט מען איהם זיכער נישט דערקענט. אַזוי שטאַרק האָט זיך דער אָרעמער „האָלץ־איד“ איבערגעביטען. זיין בעזעמדיגע באָרד איז געוואָרען ווייס ווי שניי און צעשפּרייט אין דער ברייט איבער'ן גאַנצען פּנים. און דאָס פּנים אַליין איז געהאָרען מאָרנע געל־גלאַנצענדיג און געקנייטשט, ווי אַ צעקנייטשטע מגילה אויף דער לינקער זייט. דער שטערן האָט זיך אַרויפגערוקט אַרויף מיט צוויי גאַנץ טיעפע ווינקלען. דאָס היטעל טראָגט ער איבער די אויגען, דאָס האַרץ ביי איהם איז צעהראַסטעט, די קאַפּאָטע איז צעפליקט, איין אַרבעל אויסגעריסען, און אַ גרויסען שטעקען אין האַנד טראָגט ער, און די אויגען ביי איהם ברענען ווי קויהלען, קוקען אין איין פּינטעל אַריין, און רעדען רעדט ער מיט אַ ניגון, אָהן איין אָפּשטעל, שטעהט ניט אויף איין אָרט, געהט פון איין שטוב אין דער אַנדערער און וועקט דעם עולם, גרייט איהם צו צום גרויסען אומגליק, צום אויסגוס, צום שטורם, וואָס קומט אויף דער וועלט.

— הערט־צו, פּעלקער! — אַזוי האָט ליפּאַ אָנגעהויבען מיט אַ ניגון פון פּסוק, אַז ער איז אַריינגעקומען צו נחמיה דעם שוסטער.— פּאַרנעמט, איהר מענטשען פון דער וועלט, וואָס מיין מויל טהוט צו אייך רעדען אַצינד. וואַכט־אויף פון אייער שלאָף, הויבט־אויף אייערע אויגען אַרויף און אַראָפּ, אַרום און אַרום, און זעהט, ווי עס חמאַרעט זיך דער הימעל. שוואַרצע וואָלקענס טראָגען זיך אין דער לופטען, דער ווינט טהוט זיי טרייבען מיט אַ גרויס איילעניש, און זיי פאַרדעקען דעם גאַנצען הימעל. אָט באַלד ברעכט־אויס אַ שטורם, אָט באַלד קנאַלט־אויס אַ דונער און עס טהוט אַ זעץ אַ רעגען, אַ שלאַגס־רעגען, אָבער נישט קיין רעגען פון וואַסער, נאָר אַ רעגען פון בלוט. עס פליסען טייכען, טייכען פון בלוט לויפען באַרג־אַראָפּ, פילען־אָן די הייזער, טרייבען־אַרויס די מענטשען אויף דער גאַס, לויפען־אַרום ווי משוגעים, שרייען און פילדערען, קוקען־אַרויף, געהען ביז'ן האַלז אין בלוט און רופען צו גאָט, ער זאָל זיי

העלפען. אָבער ער הערט ניט, דער גאָט, ער איז אַ גאָט פון נקמה. ער קאָן אייך ניט פארגעסען אייערע זינד און אייער שולד, וואָס איהר טהוט פאַלשען, נאַרען איינער דעם אַנדערען, שווינדלען און ליגנערען און פארגיסען אומזיסטיג בלוט...

— אָט וועט איהר באַלד הערען, ווי ער וועט אויסלאָזען מיט אַ מאָדנעם געזאַנג! — אַזוי באַמערקט יודעל קטנתי, און ער האָט געטראָפען: ליפּא באַשעוויטש פאַלט־אַריין פונ׳ם פריהעריגען נוסח אינ׳ם נוסח פון קינות און לאָזט־אויס זיין דרשה אַזוי:

— זאַמעלט אייך צענויף אַלע, איידער עס קומט דער בלוּ־טיגער מבול אויף דער וועלט, טהוט תשובה, זייט מתפּלל און זאָגט: אנא ד׳ הושיעה נא — עגעדען, מאַגעדען, מאַגדאַדען! עעעעגעדען, מאַגעדען, מאַגדאַאַאַדען!!!!...

— רב ליפּא! אפשר וועט איהר עפּיס עסען? — פרעגט איהם נחמיה דעם שוסטער׳ס ווייב.

— עסען? — פרעגט ליפּא און פאַלט אריין צוריק אין זיין פריהעריגען נביאות׳דיגען טאָן אריין. — אייער אייגען פלייש וועט איהר עסען, איינס דאָס אַנדערע לעבעדיגערהייד, אַ מוטער וועט אויפפרעסען איהר אייגען קינד, און קינדער וועלען מאַכען אַ סעודה פון זייערע עלטערען, אַ ברודער וועט פאַרקויפען זיין אייגענע שוועסטער, אַ חתן — זיין כלה. עס וועט אויסגעמעקט ווערען דאָס וואָרט „רחמנות“ פון דער וועלט, ביז גאָט׳ס צאָרן וועט ניט אויסגעגאָסען ווערען אין אַ גרויס דערטרינקעניש, אַ מבול פון בלוט און פון טרערען. דאָס זענען די טרערען פון אלמנות און יתומים, פון אַלטע פאָטער און מוטער, פון שוועסטער און ברי־דער, וואָס האָבען זיך געלאָזט פייניגען פון די אומריינע רשעים און האָבען נישט געוואָלט רופען צו גאָט און לויבען זיין נאָמען און זינגען צו איהם אויף אַ קול: עגעדען, מאַגעדען, מאַגדאַדען! עעגעדען, מאַגעדען, מאַאַגדאַאַדען!! עעעעגעדען, מאַגעדען, מאַגדאַאַאַדען!!...

— וואו איך האָב ערגיץ אַ שונא און וואו איהר האָט אַ שונא און אויף אַלע גוישע שונאים געזאָגט געוואָרען אַזאַ סוף, רבונו של עולם!

אַזוי זאָגט זיסעל די שוסטערין און ווישט די אויגען מיט'ן פאַרטוך. ליפאַ באַשעזוויטש הערט נישט אויף צו זאָגען נביאות אַלץ מיט דעם זעלבען נוסח:

— זעהט איהר דען ניט, ווי עס פאַלען שטיינער פונ'ם הימעל? פייעריגע שטיינער, פעך און שוועבעל, און פעדערען, פעדערען, פעדערען אָהן אַ שעור? הערט איהר דען ניט קיין געשריי פון געשענדעטע ווייבער, פון צעריסענע קינדער, און פון אַלטע לייט מיט צוויעקעס אין מוח? זעהט איהר דען ניט קיין אויפגעשניטענע בייכער, אָנגעפילט מיט לעבעדיגע קעץ?...

— זאָל שוין זיין גענוג, רב ליפאַ, געהט אייך געזונטערהייד! — זאָגט צו איהם זיסעל און בעגלייט איהם ארוים פון דער טהיר. און עס הערט זיך נאָך פון יענער זייט ליפאַ'ס געזאַנג אַלץ מיט'ן אייגענעם טרויעריגען נוסח פון קינות: „עגעדען, מאַגעדען, מאַגדאַרען!"...

קאַפּיטעל ח.

מזל טוב! גוט יום טוב!

. . . .

. . . .

וואָס האָט זיך אַזעלכעס געטראָפען? פון וואַנען האָבען זיך גענומען אַזוי פיעל מענשען אויף דער גאַס? וואָס לויפען דאָס ארום פון גאַנץ פריה אָן סטודענטען מיט לאַנגע פאַפּיערען אין די הענד און טיילען יעדען איינציגען, וועמען זיי בעגעגענען, פראַנק און פריי? וואָס נעמט מען זיך ארום אין מיטען גאַס? וואָס קושט מען זיך? וואָס גראַטולירט מען זיך? וואָס גיט מען אָפּ מזל-טוב? און וואו איז ערגיץ פּאָליציע? פאַר וואָס זעהט מען ניט קיין סאָלדאַטען, קאָזאַקען, זשאַנדאַרמען?...

די גאסען ווערען אַלע מינוט פולער, מענשען — מעהרער. קיין טראַמוויי, קיין דראָזשקעס זעהט מען ניט פאָהרען. אַלץ בע־וועגט זיך, אַלסדינג געהט.ביידע זייטען טראָטואַרען און די גאַנצע גאַס אין מיטען זענען געפּאַקט מיט מענשען. און די פּנים׳ער פון די מענשען לייכטען. און אָנגעטהאָן איז מען יום־טוב׳דיג. און רויטע בענדלעך האָט מען זיך צוגעשפּילעט אויפ׳ן הארצען. און רויטע פאָהנען האָט מען אויפגעהאַנגען אויף די טויערען פון די הייזער, רויטע טישטיכער האָט מען אויסגעהאַנגען אויף די באַל־קאָנעס, רויטע קווייטען אויף די פענסטער. אָט האָט זיך אָפּגע־שטעלט אַ מיידעל מיט אַ רויט זיידען טיכעל אויפ׳ן קאָפּ. אין איין מאָמענט רייסט זי אַראָפּ פון קאָפּ דאָס רויטע טיכעל, צעררייסט דאָס אויף אַ סך קליינע שטיקלעך, צעטיילט זיי צווישען די סטו־דענטען, וואָס רינגלען זי אַרום פון אַלע זייטען און רייסען די רויטע שטיקלעך ביי איהר פון די הענד. אַלע זענען יום־טוב׳דיג, פריילעך, אָבער ערנסט. ס׳איז פאָרגעקומען עפּיס אַ גרויסע, אַ מורא׳דיג־גרויסע זאַך...

* * *

איציקעל שאָסטעפּאַל איז נאָך געשלאָפען, אז מע האָט אָנגע־קלאַפּט צו איהם אין דער טהיר אַריין.

— ווער איז? — האָט זיך געלאָזט הערען איציקעל׳ס קול.

— ס׳איז איך, סאַפּראָנאָוויטש.

— סאַשאַ? וואָס איז דאָרטען?

— מזל־טוב, קאָנסטיטוציע!

— וואָס?

— אַ קאָנסטיטוציע האָט מען אונז געשענקט... שטעהט אויף, עס קעהרט זיך די וועלט!

— שיווקע, דו הערסט?

— וועה איז מיר! וואָס האָט זיך געטראָפען?

— קאָנסטיטוציע!...

— איך בעט אייך, זאָלט איהר געזונט זיין, וואָס איז דאָס

אזעלכעס? — זאָגט שיווקע צו סאַשאַ'ן, און איציקעל ווערד אין כעס, מאַכט מיט די הענד און גיט איהר צו פערשטעהן אויף די פינגער:

— וואָס פארשטעהסט דו ניט? קאָנסטיטוציע הייסט אַ קאָנ־סטיטוציע!

און איציקעל דרעהט־אויס דעם קאָפּ צו סאַשאַ'ן, ווי איינער רעדט: „געהט טענה'ט מיט אַ אידינע!" סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש אָבער האָט געדולד און גיט צו פערשטעהן דער מאַדאַם שאָסטע־פּאַל, וואָס הייסט דאָס קאָנסטיטוציע, און ער גיט צו, אַז ווי באַלד מע האָט אונז געגעבען אַ קאָנסטיטוציע, קאָנען מיר האָפען אויף אַמנעסטיע.

— איהר פאַרשטעהט? אין אַ פּאָר שעה אַרום וועלען מיר האָבען די זכיה צו זעהען טאַמאַראַ'ן פריי אָט־דאָ־אַ אין שטוב!

סאַשאַ זאָגט דאָס מיט אַזאַ איבערצייגונג, אַז די פאָטער־און־מוטער קוקען זיך איבער איינס מיט דאָס אַנדערע, קאָנען זיך ניט איינהאַלטען און צעוויינען זיך. ער געזעגענט זיך אָפּ אויף גיך און לויפט־אַרויס און בעגעגענט זיך אויף די טרעפּ מיט'ן פאָטער.

— סאַשאַ? פון וואַנען איז?

— פון די שאָסטעפּאַלס.

— האָסט זיי אָנגעזאָגט די בשורה?

— נו, געוויס.

— וואָס האָב איך דיר געזאָגט?

— וואָס האָסט דו מיר געזאָגט?

— קאָנסטיטוציע!...

— וואַרט אויס, פּאַפּאַ, ביזט נאָך ניט פאַרטיג.

— וואָס רעדסט דו, סאַשאַ, גאָט איז מיט דיר! אָט איז די צייטונג, נאַ לייען!

— איך האָב שוין געלייענט, געלייענט...

— נו?

— נו — נו!...

קיין ווערטער האָט מען מעהר נישט בעדאַרפט. דער פאָטער האָט פערשטאַנען, וואָס דער זוהן מיינט. ער קען איהם. דער אַפּ־טייקער איז אויסער זיך פון סאַשאַ׳ס ענטפער. ער האָט אויפגע־שטעלט אויף איהם די בלויע ברילען און וויל איהם עפּיס זאָגען, קומט אָן די „אַלטע מויד" מיט׳ן הונד העקטאָר און פאַלט־אַרויף דעם אַפּטייקער אויף׳ן האַלז און קושט זיך מיט איהם און גראַ־טולירט איהם מיט דער קאָנסטיטוציע און זאָגט, אַז איצטער זע־נען אַלע מענשען גלייך... און וויל זיך צעקושען אויך מיט׳ן אַפּטיי־קער׳ס זוהן. קומט אָן פון דער אַנדערער זייט קעסלער און שלעפּט איהם אוועק, און נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָווּנאַ בלייבט מיט׳ן אַפּטייקער אין צווייען, און זי קוקט אַרויף דורך איהרע ברילען, און עס לאָזט זיך הערען איהר מאַנסבילשע שטימע:

— זעהט נאָר וואָס דאָרטען טהוט זיך!

דאָס, וואָס זיי האָבען דערזעהען, לאָזט זיך ניט בעשרייבען אַזוי גרינג. דאָס איז געווען אַ מבול פון מענשען, וואָס האָבען זיך צעגויסגעגאָסען אינאיינעם מיט די גאַסען, און צוזאַמען מיט די גאַסען האָבען זיי געוואַכסען און בעוועגט זיך. ניט מענשען זענען געגאַנגען, נאָר גאַסען, גאַנצע גאַסען, און קעפּ, געדיכט ווי זאַנגען אין פעלד, האָבען זיך געוויעגט קוים־קוים, ווי עס וויעגען זיך די זאַנגען פון אַ קליין לייכט ווינטעל, און פאָהנען האָבען גע־פלאַטערט איבער די קעפּ, און די באַלקאָנען פון די הייזער מיט די דעכער און מיט די פענסטער זענען געווען בעהאַנגען מיט רויטען און בעזעצט מיט מענשען, און אַלסדינג איז געווען צעגויסגעגאָסען אינאיינעם: מענער און פרויען און קינדער, און כריסטען און אי־דען. און שטיל איז געווען און רוהיג און יום־טוב׳דיג, ווי יום־טוב אין אַ מקום קדוש. און קיין זכר פון פּאָליציע איז נישט געוועזען. און חאָטש ס׳איז געווען איין אָקטאָבער־טאָג, האָט די זונן גע־מאַכט שלום מיט דער ערד צוליעב דעם גרויסען יום־טוב אויף דעם דאָזיגען טאָג און האָט בעלויכטען, געשיינט און געוואַרעמט, ווי אינ׳ם שענסטען זומער־טאָג. און פון די זייטיגע גאַסען זענען

אויסגעוואַקסען נייע ימים פון מענשען מיט פאָהנען און האָבען זיך צענויפגעגאָסען אינ׳ם גרויסען מבול פון קעפּ, און אַלע אינ־איינעם האָבען שטורמדיג בעגריסט דעם גרויסען יום־טוב, דעם ערשטען פרייהייטס־טאָג אינ׳ם גרויסען לאַנד. און עס האָבען זיך געהערט פערשיעדענע ליעדער און געזאַנגען. און עס האָבען זיך ארויסגעריסען אַלע מאָל פערשיעדענע ווערטער און אויסגעשרייען. נאָר אָפטער פון אַלע ווערטער האָט מען געקאָנט הערען דאָס וואָרט: „קאָנסטיטוציע!“ „קאָנסטיטוציע!“

טויזענדער קולות האָבען זיך ארויסגעריסען פון טויזענדער העלזער און האָבען אָנגעפילט די לופט מיט דעם איינציגען ליעבען טייערען וואָרט: „קאָנסטיטוציע!“

עס האָט זיך אויסגעוויזען, אַז ניט נאָר די מענשען — די הייזער, די דעכער, די גאַסען, די בוימער, די שטאָדט, די שטיינער האָבען געשריגען „קאָנסטיטוציע!“ עס האָט זיך געדאַכט, אַז אויך די ערד ציטערט און שרייט: „קאָנ־סטי־טו־ציע!“

איינער פון דעם גאַנצען מבול מיט מענשען איז ארויפגעשפּרונגען אויף איין איבערגעקעהרטען פאַס און האָט אויסגעדונערט מיט אַ גראָבער באַסאָווער שטימע, אין וועלכער ס׳איז געווען צו דערקענען דעם בעוואַכסענעם פּארשוין מישא בערעזניאַק־ניידיטש.

— בירגער! דאָס ערשטע מאָל ווערד איהר אָנגערופען מיט דעם דאָזיגען פרייען נאָמען „בירגער“! ערלויבט מיר, איין אומבעקאַנטען, צו גראַטולירען אייך מיט דעם גרויסען יום־טוב, מיט דעם גרויסען טריומף. בירגער! מיר פייערען אונזער טריומף, מיר פרייען זיך מיט אונזער יום־טוב! פערגעסט אָבער נישט אונזערע קעמפּפער, די, וועלכע האָבען פערגאָסען זייער בלוט, די, וועלכע האָבען געשענקט זייער לעבען, די, וועלכע האָבען אװעקגעטראָגען זייערע קעפּ אויפ׳ן עשאַפאָט פאַר אונז און פאַר אונזער פרייהייט. אויף די קניע זאָלט איהר פאַלען, אַלע ביז איינעם!

און דער גאַנצער מבול פון מענשען שטעלט זיך אוועק, ווי איין מענש, אויף די קניע, און דער רעדנער טהוט דאָס אייגענע

אויף דעם איבערגעקעהרטען פאס, הויבט־אויף די האנד און לאזט־ארוים מיט זיין באסאווער שטימע דאס געוויסע טרויער־ליעד:

„ווי זשערטוואיו פאלי —
איהר זענט א קרבן געפאלען"...

און דער גאנצער מבול פון מענשען חאפט־אונטער, ווי איין מענש, דאס דאזיגע טרויער־ליעד, און עס לאזען זיך אראפ די רויטע פאהנען, און אלע קעפ זענען אנגעבויגען, און אלע זינגען, און פיעלע־פיעלע וויינען, ווארום פיעלע־פיעלע האבען אייגענע און בעקאנטע, וואס זענען געפאלען... און א הייליגע שטילקייט ווערד פערשפרייט איבער דעם מבול פון אפגעדעקטע קעפ פון די אלע מענשען, וואס האבען זיך דא צענויפגעזאמעלט אינ'ם נאמען פון דער פרייהייט...

און אז דער רעדנער שטעלט זיך אויף די פיס, שטעהט אויף מיט איהם דער גאנצער מבול פון מענשען, און זיין באסאווע שטימע דונערט ווייטער:

— בירגער! מיר האבען אפגעגעבען אונזער חוב צו די געפאלענע קעמפער. איצט דארפען מיר זיך דערמאנען אן די קעמפער, וועלכע זענען נאך ניט געפאלען. זיי לעבען נאך און מוטשען זיך אין די ענגע פינסטערע טורמעס. אן זיי דערמאנט אייך. זיי ווייסען נאך ניט פון אונזער גרויסען יום־טוב, וואס זיי האבען אונז בעשאפען. צו זיי, צו זיי לאמיר געהן! צו די מארטירער פאר אונזער פרייהייט לאמיר קומען! אלע, ווי איין מענש, לאמיר זיך לאזען צו די טורמעס. קיין איינציגער זאל ניט בלייבען דא. אמנעסטיע לאמיר פאדערען פאר אונזערע שוועסטער און ברידער! בעפרייען זאל מען זיי באלד, די רגע, די טהירען עפענען און ארויסלאזען די אומשולדיגע. און זאל מען אונז בעגעגענען מיט פייער, וועלען מיר אלע פאלען. צו די טורמעס, בירגער, צו די טורמעס!

— הוררררררא!!! — קאטשעט זיך א הילך פונ'ם מבול מיט

מענשען פון איין עק שטאָדט ביז'ן אנדערען, און גאַנצע חוואַליעס קעפּ טראָגען זיך אהין, צו די טורמעס!

די ערד, וואָס טראָגט אויף זיך די דאָזיגע אַלטע שטאָדט, האָט נאָך קיינמאָל נישט געהערט אזא הילך, פון וועלכע מויערען קאָנען צעשפּאַלטען ווערען. דער הימעל, וואָס דעקט־איבער די דאָזיגע ערד, האָט נאָך קיינמאָל נישט געזעהען אזא בעוועגונג פון מוראַש־קעס־מענשען. און די זונן האָט פערגעסען, אז עס איז איין אָקטאָ־בער־טאָג, און האָט א צופריעדענע ארויפגעקוקט מיט איהר פייעריג פּנים אויף די צעהיצטע גליקליכע מענשען, און די גאַנצע נאַטור האָט גענומען אנטייל אינ'ם דאָזיגען גרויסען ליכטיגען הייליגען פרייהייטס־יום־טוב.

קאַפּיטעל מ.

פ ע ר ש ט ע ה ר ט ד ע ם י ו ם ־ ט ו ב.

חדושים ונפלאות! ווי אזוי האָבען זיך מענשען אינ'ם דאָזיגען ים, אינ'ם דאָזיגען מבול, געקאָנט געפינען איינס דאָס אנדערע? אויף אזא בריה'שאַפט זענען געוועזן פעהיג נאָר אזעלכע מזיקים, ווי סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש און זיין חבר קעסלער. די צוויי חברים האָבען מיט'ן כח פון זייערע עלענבויגענס זיך דורכגעשלאָגען א וועג און האָבען, געהענדיג צו די טורמעס, זיך אָנגעשלאָגען אויף איציקעל שאָסטעפּאַל, וואָס סע האָט איהם ארויסגעטראָגען פון שטוב איי־נעם אַליין מיט זיין שירם — ער וויסט אַליין נים מיט וואָסער א כח.

ווי מע דערזעהט איין אייגען קינד, אזוי האָט זיך שאָסטעפּאַל דערפרייהט, אז ער האָט דערזעהען דעם אַפּטייקער'ס זוהן. שוין זשע איז דאָס אַלץ אויף דער וואָהר? שוין זשע איז דאָס אַלץ אמת? קאָנסטיטוציע? אַלע זענען גלייך? און אפילו אידען אויך?... מע וועט בעפרייען די פּאָליטישע? און אָט באַלד וועט ער זעהען זיין בעפרייעטע טאָכטער? זיין ליעבע, איינציגע, טייע־רע טאָכטער? ער קוקט זיך ארום אויף אַלע זייטען, בעטראַכט

די דאָזיגע אַלע „יונגלעך“, דאַכט זיך, „גאָרנישטען“, און דאָך האָבען מאַקי ז י י אויסגעפיהרט!... און בעקאַנטע אידען בענטשען ער, וואָס געבען איהם אַפּ מזל־טוב, קושען זיך מיט איהם:
„מיר זענען היינט גלייך מיט אַלעמען!“... ניט שוין זשע מאַקי גלייך מיט אַלעמען?... און ניט נאָר אידען — כריסטען בעקאַנטע גריסען איהם, קושען זיך מיט איהם, געבען איהם אַפּ מזל־טוב. עפּים נאָר משיח'ס צייטען!... פּלוצים דערפיהלט ער אַ האַנד אויף זיין פּלייצע. ער דרעהט אויס דעם קאָפּ:

— סאַשאַ?...

און איציקעל נעמט סאַשאַ'ן אונטער דער האַנד און ער קוקט איהם אין די אויגען אריין, ווי איינער רעדט: „איז דאָס ניט קיין חלום?“... און סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש האָט ווי געטראָפען זיין מחשבה, און זאָגט צו איהם מיט אַ שמייכעל:

— יאָ. מיר געהען זיי בעפרייען. נאָך אַ האַלבע שעה און טאַמאָרא וועט דאָ זיין מיט אונז... מיט אונז!...

— אם ירצה השם! — זאָגט איהם איציקעל מיט אַ ירא־שמים־פּנים, האָט מורא זיך אַליין געבען אַ גוט אויג און קוועטשט סאַשאַ'ן די האַנד. — איז די משמעות, הייסט עס, אַז איצטיגס מאָל האָבען מיר אויסגעפיהרט?

דאָס וואָרט „מיר“ זאָגט איציקעל שאָסטעפּאַל שוין מיט גדלות, מיינענדיג דערמיט נישט אַזוי זיך, ווי די טאָכטער... און ער דערזעהט אינ'ם מבול פון קעפּ אַ בעקאַנט מיידעל מיט אַ בחור אונטער דער האַנד געהען ביידע זעהר יום־טוב'דיג. ער וואָלט געמענט שווערען, אַז דאָס איז זיין שטוב־מיידעל חאַסקע. יאָ, עס איז חאַסקע מיט איהר חתן דעם טרובאַטש... „אַ יום־טוב — טראַכט ער זיך — אַלע זענען גלייך“. אַביסעל טהוט איהם הנאה, וואָס אַלע זענען גלייך, און אַביסעל אַהרט דאָס איהם: ווי געשיקט זיך עס, אַז זיין שטוב־מיידעל חאַסקע זאָל זיין גלייך מיט זיין טאָכטער טאַמאַרא?... און צוריק טהוט ער אַ טראַכט: „אַ שענע רייינע כפּרה, זאָלען זיי זיין גלייך, אַבי ער זאָל שוין דערלעבען זעהען

די טאָכטער געזונדערהייד!"... און נאָך אַ בעקאַנט פּנים דערזעהט ער אינ'ם מבול פון קעפּ; דאָס איז נעטשיפּאָרענקאָ, דעם פּריס־טאַוו'ס שרייבערעל. „וואָס טהוט דאָ דער גויעץ?" און ער קאָן זיך ניט איינהאַלטען און טהוט אַ וואונק צו איהם און אַ מאַך מיט'ן שירם, און דעם קאָפּ האַלט ער הויך, מיט גדלות:

— וואו איז אַנטאָן איוואַנאָוויטש? פאַר וואָס זעהט מען איהם ניט אויף אונזער יום־טוב?

נעטשיפּאָרענקאָ לאָזט אַראָפּ די אויגען, טהוט אַ טרייסעל מיט'ן קאָפּ, ענטפערט נישט שאָסטעפּאַל'ען. מע ווייסט ניט, צי איז ער צופריעדען, אָדער ניט?...

— עס איז דעם פּריסטאַוו'ס רעכטע האנד. — זאָגט שאָסטע־פּאַל צו סאַשאַ'ן מיט גדלות. נאָר סאַשאַ האָט זיך פערקוקט אין איין אנדער זייט. דאָרט געהט זיין פאָטער, סאָלאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש, געאָרעמט מיט זייער שכנה, נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ, זעהען אויס גליקליך, ווי אַ פּאָר־פאָלק נאָר־וואָס נאָך דער חתונה. אויף איטליכענס פּנים איז אָנגעצייכענט גליק, יום־טוב, יום־טוב, יום־טוב!

אַ געוואַלטיגער „הורא", אַ נייער שטראָם פון מענשען. איין אומבעשרייבליכער ענטוזיאַזם האָט־ארום די גאַנצע מאַסע. דאָס האָט געעפענט די טויערען פון טורמע דער גובערנאַטאָר אַליין, און האָט נאָך געהאַלטען דערביי אַ רעדע און האָט בעפרייעט אַלע פּאָ־ליטישע, וועלכע דער עולם האָט בעגעגענט מיט דער גרעסטער התפּעלות. און עס איז נישטאָ קיין ברעג צו דער שמחה פון די מאַסען, און עס קויקעלט זיך דער הילך פון איין עק ביז'ן אַנדערען:

— לעבען זאָל די פרייהייט! לעבען זאָלען די בעפרייעטע!

זעלבסטפערשטענדליך, אַז יעדער איינציגער וויל זעהען די בע־פרייעטע מיט זיינע אייגענע אויגען. אייניגע האָבען עס געוואָלט נאָר פון נייגיעריגקייט, אייניגע האָבען געהאַט אַ אינטערעס: איין אייגענער, אַ קרוב, אַ גוטער בעקאַנטער. און בכדי דער יום־טוב זאָל זיין נאָך פולער און די גאַנצע שטאָדט זאָל וויסען פון דער־

אמנעסטיע, האט מען די בעפרייעטע געגומען פיהרען מיט מוזיק, מיט געזאנג און מיט געשרייען „הורא" איבער די גרעסטע גאסען פון שטאדט. אלע מאל האט מען אוועקגעשטעלט אויף א אימ־פראוויזירטער ביהנע איינעם פון די בעפרייעטע, ער זאל זיך בע־וויזען, ער זאל עפּיס זאגען, חאטש עטליכע ווערטער — און א הורדא האט פערהילכט זיינע רעד. נאר אט איז געווארען מיט א מאל א דערשטיקעניש. מע האט זיך פשוט געשטעלט איינער דעם אנדערען אויף די קעפּ. און אויף דער אימפּראוויזירטער ביהנע האט זיך בעוויזען זעהר א שען מיידעל מיט שווארצע געקרייזעל־טע האר, מיט א אידישער נאז און מיט שענע שווארצע גרויסע אוי־גען. איציקעל שאסטעפּאל, וואס האט זיך געהאלטען די גאנצע צייט אן זיין יונגען פריינד סאשא סאפּראנאוויטש, האט זיך גע־געבען אווארף, אויסגעצויגען ביידע הענד ארויף:

— מיין טאכטער! מיין קלוגע, טייערע טא...

מעהר האט דער גליקליכער פאטער נישט געקאנט ארויסזא־גען. ער איז איבערגעהאקט געווארען אין מיטען ווארט. עס האט זיך געטראפען א מאדנע זאך, א זאך, וואס קיין מענש האט נישט געקאנט פאראויסזעהען, א זאך, וואס קיינער האט עס זיך ניט גע־קאנט פארשטעלען ניט אויף וואהר, ניט אין חלום, א זאך, וואס האט פערשטעהרט דעם גליקליכסטען יום־טוב, פערשטעהרט, פער־פינסטערט אויף לאנג, אויף לאנג, אויב ניט אויף שטענדיג... עס האט זיך פלוצים גאר אומגעריכט דערהערט א קנאק פון א סך ביקסען, מע ווייסט ניט פון וואנען, פון וועלכער זייט, און דער מבול פון קעפּ האט זיך אנגעהויבען ביסלעכווייז, ביסלעכווייז, צו וויעגען, און אלץ האט בעקומען א מאדנע אויסזעהען.

ווי פון א זיסען שלאף, ווי פון א גוטען חלום האט מען זיך אויפגעחאפּט, און א קאלטער שרעק האט ארומגענומען אלעמען, און צווישען דעם פערגליווערטען עולם איז מיט א מאל אויסגע־בראכען א פאניק, א בהלה, א לויפעריי און א שפּרינגעריי איבער קעפּ, א ערדטרעטעניש... ניט פערשטאנען נאך, וואס דא איז גע־

שעהן, האָט יעדער איינציגער אינסטינקטיוו געגעבן א טראכט פון זיך, ווי אזוי ראטעוועט מען זיך ארויס פון דאנען א לעבע־דיגער? — און מע האָט גענומען ראטעווען איטליכער זיין איי־גענעם נפש... סאשא סאפראנאָוויטש'עס ערשטער געדאנק איז גע־ווען — „טאמארא“... וואו איז טאמארא? ווי אזוי דערשלאָגט מען זיך צו איהר און מע שלעפּט זי ארויס פון דער סאמע הושטשע? אָנשטאָט דעם, ער זאָל לויפען אויף־צו־פריהער, ווי אלע וואָס ארום איהם, האָט ער זיך געגעבן א וואָרף צוריק, אהין, צום אויבען־אָן־דאָרט, וואו טאמארא איז נאָר־וואָס געשטאנען. ער האָט גענומען ארבייטען מיט'ן כח פון זיינע טרוקענע עלענבויגענס, שפּאנען איי־בער קעפּ, פערגעסען יעדע סכנה, און האָט זיך סוף־כל־סוף טאקי דערשלאָגען צו דער סאמע הושטשע, צו דער סאמע טריבונע. דער־זעהען די צעטומעלטע פערלוירענע טאמארא צווישען א סך צעטו־מעלטע און פערלוירענע, געגעבן זי א נעם מיט גוואלד אונטער דער האנד, א שלעפּ־ארויס פון דער מאסע און האָט זיך געלאָזט מיט דעם זעלבען כח פון זיינע דארע עלענבויגענס און מיט דעם זעלבען שפּאנען איבער קעפּ, איבער גע'הרג'עטע און איבער לעבע־דיגע מענשען, און עס איז איהם געראָטען ארויסצורייסען זיך פון דער ענגשאפט אויף א פריי שטיקעל פלאץ.

אין דער ערשטער מינוט האָט זיך טאמארא נישט געקאָנט אָפּ־געבען קיין רעכענונג, וואָס זי טהוט און וואוהין זי געהט און מיט וועמען זי געהט. שפּעטער, אז זי האָט זיך ארויסגעמאכט פון דער ענגשאפט אויף דעם פרייען פלאץ און זי האָט זיך ארומגעקוקט צוריק און האָט דערזעהען בלוט, בלוט פון אונטערגעשאָסענע, צע'־הרג'עטע, צעטראָטענע מענשען, — האָט זי זיך געגעבן א רייס־אויס פון סאשא'ס הענד און האָט זיך געוואלט לאָזען לויפען צו־ריק. סאשא סאפראנאָוויטש אָבער האָט זיך בעשלאָסען, טאמארא'ן פון די הענד נישט ארויסצולאָזען, האָט ער זי א חאפּ געטהאָן צו־ריק מיט זיינע דארע, נאָר שטארקע הענד:

— צוריק וועט איהר נישט געהן!

איבעריגע ווערטער. סאַי ווי סאַי איז שוין אוממעגליך געווען געהן צוריק. געהן האָט מען געקאָנט נאָר ווייטער, אי דאָס נים געהן, נאָר לויפען, וואָרום אַ געדיכטע חוואַליע פון מענשען האָט זיך, ווי אַ שטראָם, געטראָגט און געטראָגען...

און פון הינטען האָט זיך געהערט אַ שיסעריי... און פערד האָבען געטראָטען איבער לעבעדיגע מענשען...

ערשט אַז זיי זענען שוין געווען אויף דער וואַסילעטשיקאָווער גאַס, ביי'ם הויז נומער 18, ביי דער אַפּטייק פון סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש, האָט טאַמאַרא בעמערקט, אַז איהר בעגלייטער סאַשאַ האַלט זיך מיט דער לינקער האַנד ביי דער רעכטער פּלייצע, און אַז דאָס פּנים איז איהם בלאַס, ווי ביי אַ טויטען.

— וואָס איז אייך? — האָט זי איהם געפרעגט, געשעמט זיך קוקען איהם גלייך אין די אויגען.

— גאָר נישט, גאָר נישט, נישט געפעהרליך.

אַזוי האָט איהר געענטפערט סאַשאַ מיט אַ פריינדליך שמייכעלע, אַנווייזענדיג איהר אויף דער פּלייצע, און האָט אַראָפּגעלאָזט זיך פּאַוואָלינקע אויף דער ערד. טאַמאַרא האָט זיך אַנגעבויגען איבער איהם, אויפגעהויבען איהם מיט ביידע הענד, ווי מע הויבט אויף אַ קינד, און מיט אַלע כחות איז זי צוגעגאַנגען צו דער טהיר און האָט גענומען קלינגען אַזוי לאַנג, ביז עס זענען אַרויסגעלאָפען חוץ די אידינע, חאַסיע דאָס מיידעל און דער סטאָראָזש דער גוי. און מע האָט דעם אונטערגעשאָסענעם סאַשאַ אַרויפגעטראָגען צו איציקעל שאַסטעפּאַל אין הויז אַריין (דעם אַפּטייקער'ס וואָהנונג איז געווען צוגעשלאָסען), און ערשט דאָרט, אַז מע האָט איהם אָוועקגעלעגט אויף אַ קאַנאַפּע, צעשפּילעט דעם אַרבעל, האָט מען דערזעהען, אַז ער געהט־אָפּ מיט בלוט, און סאַשאַ האָט אָנגעהויבען חלש'ען.

— דעם דאָקטאָר! וואַסער! אייז! דעם אַפּטייקער! — און אַלע האָבען זיך אַ וואָרף געטהאָן אויף אַלע זייטען, ווער נאָך וואַסער, ווער נאָך אייז, ווער נאָכ'ן דאָקטאָר. שיווקע, וואָס האָט

שוין געוואוסט, אַז טאַמאַראַ איז פריי (נחמיה דעם שוסטער'ס ווייב האָט פערדיענט די מצוה; זי איז געקומען צו לויפען אַהיים איהר אָנזאָגען די בשורה פריהער פאַר אַלעמען), האָט זיך געלאָזט לויפען מיט אַ גוואַלד אין דער גאַס אַרויס און בעגעגענט זיך מיט'ן מאַן, וועלכער איז געלאָפען אַהיים האַלב אַ טוידטער. דערזעהען שיווקע'ן לויפען, איז איציקעל שאַסטעפּאַל שיער ניט געשטאָרבען פאַר שרעק. ער האָט מיט'ן שירם געוויזען נאָך פון דער ווייטען צו שיווקען, אַז זי זאָל געהן צוריק, וואָרום אין גאַס טהוט זיך חושך, מע שיסט.

— מע שיסט! — שרייט צו איהר דער מאַן.

— מע שיסט?

— מע שיסט! מע שיסט! געה צוריק!

— דאָ אויך, — ענטפערט איהם שיווקע, — מע האָט שוין געשאָסען! דערשאָסען!

— וואו? וועמען? — שרייט איציקעל און פאַלט שיער חלשות.

— דעם אַפּטייקער'ס זוהן האָט מען געשאָסען...

* * *

דעם פערוואונדעטען סאַפּראַנאָוויטש'ען האָט מען אַרויסגענומען די קויל און איבערגעבונדען די וואונד. דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, אַז עס איז ניטאָ קיין געפאַהר, דער קראַנקער וועט אין דריי־פיער טעג אַרום קאָנען אויפשטעהן. ער האָט נאָר אָנגעזאָגט, מע זאָל אַכטונג געבען אויף דער טעמפּעראַטור, און ווייטער גאָרניט. דער קראַנקער האָט גערעדט, געשפּאַסט און געפיהלט זיך זעהר גוט. און ווי אַזוי האָט ער זיך געקאָנט פיהלען ניט גוט, אַז טאַמאַראַ איז געזעסען נעבען איהם גלייך מיט אַלע; זי האָט זיך אַליין אַרויסגערופען אויף צו זיצען נעבען קראַנקען. איציקעל שאַסטעפּאַל האָט געוואָלט, אַז זי זאָל געהן רוהען נאָך אַ טאָג פון גרויסע שרעק, און אַגב האָט די מאַמע זי שוין אַזאַ צייט ניט געזעהן... האָט אָבער טאַמאַראַ געזאָגט, אַז זי וועט פון דעם קראַנקען נישט

אָפּטרעטען... זיצענדיג אָט דאָ, האָט טאַמאַראַ פערטראַכט זיך, דאָס ערשטע מאָל פון זינט זי קען זיך מיט סאַשאַ'ן, איבער אַלץ, וואָס צווישען זיי איז פאָרגעקומען ביז איצטיגען מאָמענט. דאָס ערשטע מאָל, קאָן מען זאָגען, האָט זיך טאַמאַראַ אָפּגעגעבען אַזוי נאָהענט מיט דעם מענשען, און איהר גאַנצע פערגאַנגענהייט איז איהר דורכגעלאָפען אין די געדאַנקען, און זי האָט זיך דערמאָנט, ווי דער דאָזיגער סאַפּראַנאָוויטש איז איהר נאָך קינדערווייז נאָכגעגאַנגען, ווי אַ שאָטען... און נאָכדעם, אַז ער איז אונטערגעוואַכסען, געוואָרען אַ „בחור'על", איז ער איהר געווען כסדר פאַר די אויגען, שטענדיג אַ רויטער, תמיד אַ שעמעוודיגער... און נאָכדעם, ווי ער איז געפאָהרען מיט איהר קיין פעטערבורג, מורא געהאַט צוגעהן צו איהר נאָהענט... נאָכדעם אין פעטערבורג זייערע בעגעגענישען און געשפּרעכען: **„מע האָט מיך געמאַכט פאַר איין אויפזעהערין אויף וויינגערטנער, מיין אייגענעם גאָרטען האָב איך פערלאָזט"**...

און טאַמאַראַ פערטראַכט זיך אויף דעם פּשט פון'ם פּסוק און אויף דעם אַלעם, וואָס זי איז דורכגעגאַנגען און דורכגעמאַכט אין דער לעצטער צייט: וואָס איז זי, אייגענטליך, געווען פאַר דער בעוועגונג? נישט מעהר אַלס אַ פּאַסיווע, אַ זייטיגע פּערזאָן... וואָס האָט זי אַליין אויפגעטהאָן? גאָר נישט מיט גאָר נישט! מיט וואָס האָט זי אין דער דאָזיגער קאָנסטיטוציע אַ גרעסערען חלק, למשל, פון איהר מוטער? אַ גאַנצע רייהע פון אַקטיווע פּאַרשוינען געהען דורך פאַרביי איהר: ראָמאַנענקאָ, מאַשאַ, בערעזניאַק און נאָך און נאָך — וואָס איז זי פאַר זיי געווען, אַז נישט קיין גוטע בעקאַנטע און נישט מעהר? פאַר וואָס האָבען אַלע אַנדערע געהאַט מעהר אָדער וועניגער אַרבייט, און זי ניט? צוויי מאָל איז זי אָפּגעזעסען אין טורמע, אוןביידע מאָל אַלס אַ זייטיגע, אַ צוגעטשעפּעטע, און קיינמאָל ניט אַלס איין אַקטיווע מיטאַרבייטערין, ווי אַנדערע. און ווער האָט זיך נאָך אַזוי פיעל געריסען צו אַקטיווער אַרבייט, ווי זי? אָט איז סאַפּראַנאָוויטש ניט קיין

רעוואָלוציאָנער, — פאַר וואָס האָט ער שטענדיג אַזוי פיעל צו טהון אַלס נאַציאָנאַליסט פאַר זיין אייגען פאָלק? איז דען ז י י ן פאָלק ניט א י ה ר . פאָלק? איז זי דען ניט שולדיג, ווי סאַשאַ זאָגט, צו איהר פאָלק מעהר אַלס צו אַלע אַנדערע, פאַר װעמען עס דאַרט איהר דער קאָפּ און עס טהוט איהר וועה דאָס האַרץ און זי איז גרייט אַפילו זיך מוסר נפש צו זיין?...

— וואָס מאַכט ער? — פרעגט שאָסטעפּאָל, צוגעהענדיג אויף די שפּיץ פינגער צום בעטעל, וואו סאַשאַ ליגט און די מאַכטער מיט סאַשאַ'ס חבר קעסלער זיצען ביי די זייטען.

— ער שלאָפט, — זאָגט טאַמאַרא שטיל.

— ששש... ער שלאָפט! — זאָגט איציקעל שאָסטעפּאָל צו שיווקען, וואָס געהט איהם נאָך פון הינטען.

אין דער מינוט רייסט זיך אריין הוה די אידינע מיט א בשורה גלייך צום בעל־הבית, צו איציקעל שאָסטעפּאָל:

— בעל־הבית! אויף דער אידישער גאַס, זאָגט מען, איז פריילין!

— ששש... וואָס הייסט ס'איז פריילין? — פרעגט איציקעל.

— א פּאָגראָם, זאָגט מען.

אַלע חאַפּען זיך אויף פון די ערטער.

— א וואָס?

— א פּאָגראָם ווייסט איהר ניט? א אידישער פּאָגראָם, דאָס אייגענע, וואָס אין קעשינעוו...

דאָס דאָזיגע עכט־רוסישע וואָרט „פּאָגראָם", וואָס קאָן ניט איבערגעזעצט ווערען אויף קיין שפּראַך אין דער וועלט, רופט אַרויס ביי אידען א געפיהל, וואָס קיין אומה ולשון קאָן עס ניט פער־שטעהן, אויסער א אידען. ווי ווילד דאָס זאָל ניט קלינגען, האָט דאָס אין דער מינוט, אין דעם דאָזיגען טאָג, געקלונגען נאָך מעהר ווילד, ווי אַלע מאָל. הייננט א פּאָגראָם? ווי איז דאָס מעגליך?!...

אין די ווערטער קומען־אָן נחמיה דער שוסטער מיט זיינע ביידע זיהן מיט שטאַרק איבערגעשראָקענע פּנים'ער.

— מע שלאָגט, — זאָגט חיים, און בעני חזר'ט איבער:

— מע שלאָגט... ס'איז א פּאָגראָם...

אַלע זענען ווי פערגליווערט געוואָרען. סאַשאַ האָט זיך אויפ־געזעצט, אָנגעשפּאַרט אויפ'ן עלענבויגען און בעגעגענט זיך מיט טאַמאַראַ'ס אויגען. אינ'ם דאָזיגען קוק האָט זיך אויסגעדריקט אַלסדינג, וואָס ס'איז ביז אַהער צווישען זיי נאָך ניט געזאָגט געוואָרען. נחמיה דער שוסטער האָט געפונען פאַר נויטיג צו בע־רוהיגען די בעלי־בתים.

— שרעקט אייך ניט, עס איז מיט חסד: אָרעמע לייט שלאָגט מען... אויף דער אידישער גאַס איז א פּאָרמענע פּאָגראָם. נאָר־וואָס איז געווען ביי מיר מיינער א באַקאַנטער שניידער, יודעל קטנתי...

— געהט אייך געזונטערהייד מיט אייער שניידער קטנתי! — צעלאָזט זיך איציקעל שאַסטעפּאַל מיט כעס אויפ'ן שוסטער, גלייך ווי דער שוסטער איז דאָ דער גאַנצער חייב, און טאַמאַראַ שטעהט־אויף, גלייכט זיך אויס, דאָס פּנים פלאַמט איהר, די אויגען ברע־נען:

— ס'אַליגען! עס קאָן ניט זיין! עס קאָן ניט זיין!...

— פאַר וואָס קאָן עס ניט זיין? עס קאָן זעהר זיין! — זאָגט סאַשאַ אין אויפרעגונג. — דאָס איז דער אמת'ער עפּילאָג, וואָס מע האָט בעדאַרפט אַרויסזעהען...

— איהר זאָלט נאָר ליגען רוהיג! — שלאָגט איהם טאַמאַראַ איבער מיט א ווייכען טאָן, ווערלכען ער האָט נאָך פון איהר קיינ־מאָל ניט געהערט. — אייך האָט דער דאָקטאָר אָנגעזאָגט, איהר זאָלט ליגען רוהיג... איך געה און קום באַלד צוריק... רוהיג זאָלט איהר ליגען!

סאַשאַ פאָלגט זי, ווי א קינד, לעגט זיך אוועק צוריק, ליגט כלומרשט רוהיג און קוקט, ווי טאַמאַראַ טהוט זיך אָן, קלויבט זיך געהן. ניט שוין זשע וועט זי אוועקגעהן, און ער וועט דאָ בלייבען אַליין, אָהן איהר?... ער פיהלט, ווי עס טראָגט איהם פון דער קאַ־

נאפע, אט־אט, ראכט זיך, שפּרינגט ער אראָפּ, טהוט זיך אַ וואָרף איהר פאַר די פיס: „נ י י ן, ד ו ו ו ע ס ט נ י ט ג ע ה ן אַ ל י י ן, ט אַ מ אַ ר אַ, מ י ט מ י ר ו ו ע ס ט ד ו ג ע ה ן! מ י ט מ י ר! מ י ט מ י ר!“...

* * *

טאַמאַרא איז אַוועק, און סאַשאַ איז געבליבען ליגען אין אַ העליש פייער.

די טעמפּעראַטור האָט זיך ביי איהם אויפגעהויבען.

קאַפּיטעל י.

וואָס טאַמאַרא האָט געזעהען און געהערט.

עס איז נאָך געווען פריה, אז טאַמאַרא האָט זיך געלאָזט איבער דער שטאָדט אראָפּ־צו, דאָרט, וואו די אָרעמע לייט וואָהנען, אויף דער אידישער גאַס. זי האָט בעגעגענט אָרעמע ווייבער מיט קינדער, מיט פּעקלעך און שמאַטעס אַ סך, פאָהרען אויף פוהרלעך, איין פוהרעל נאָכ'ן אַנדערען, מיט איבערגעשראָקענע פערשעהמטע פּנימ'ער, גלייך ווי זיי וואָלטען עפּיס אָפּגעטהאָן אַ מיאוסע מעשה, בעגאַנגען אַ פערברעכען... וואוהין פאָהרט מען? זיי ווייסען אליין ניט וואוהין זיי פאָהרען. אין שטאָדט איז, זאָגט מען, אַ פּאָגראָם, דאַרף מען פאָהרען ערגיץ זיך בעהאַלטען; דער — צו אַ בעקאַנטען כריסט, דער — אין אַ האָטעל, און דער — צום באַהן... לאַנג האָבען אָבער די דאָזיגע ניט געקאָנט פאָהרען, וואָרום מע האָט זיי נישט געלאָזט; מע האָט זיי גענומען אָפּשטעלען, פערקערעווען די פערד־לעך און אָפּשיקען צוריק, צוריק. טאַמאַרא איז צוגעגאַנגען צו אַ פּאָליציאַנט און געפרעגט, ווי אַזוי דערלאָזט ער אַזאַ זאַך? האָט זי בעקומען פון איהם אַ תשובה, אַז די באַרישני זאָל זיך בעסער אָפּטראָגען פון דאַנען בעצייטענס, וואָרום זי קאָן האָפּען דעם איי־נענעם פּסק, וואָס די דאָזיגע אידען...

— וואָס עפּיס אידען? — פרעגט איהם טאַמאַרא.

— וואָרום היינט איז אַזאַ טאָג... — ענטפערט איהר דער פּאָליציאַנט מיט אַזאַ טאָן, גלייך ווי עס וואָלט זיך גערעדט פון בעגיסען די גאַסען וכדומה אַזעלכע געוועהנליכע זאַכען.

טאַמאַראַ געהט ווייטער און שלאָגט זיך אָן אויף אַזאַ סצענע: איין אָרעמע אידישע פרוי, נאָך אַ יונג ווייבעל, מיט צוויי קינדער, איינס ביי דער האַנד, דאָס אַנדערע אויף די הענד, לויפט מיט אַ קאָשיק, און איהר לויפען־נאָך צוויי גוי'עס. איינע האָט שוין דעם קאָשיק צוגענומען, און די אַנדערע רייסט ביי איהר די שאַל פונ'ם קאָפּ. טאַמאַראַ לויפט־צו און שטעלט זיי אָפּ.

— וואָס טהוט איהר דאָס? גאָט איז מיט אייך!

— היינט מעג מען! — ענטפערען איהר די גוי'עס מיט אַ געלעכטער און לאָזען־אָפּ דאָס ווייבעל. און טאַמאַראַ ווערד געוואָהר פון איהר, אַז דאָס לויפט זי פון דער אידישער גאַס, וואו מע שלאָגט אידען... וואוהין זי לויפט — ווייסט זי נאָך אַליין ניט, נאָר זי האָט געדערענעט, אַז דאָ, צווישען די נגידים, און איבער־הויפּט — צווישען כריסטען, וועט מען מן הסתם ניט שלאָגען, טאָמער וועט עמיצער אויף איהר רחמנות האָבען און אויף איהרע צוויי יתומה'לעך? זי וואָלט וועלען זיך בעהאַלטען ערגיץ ביי אַ גוטען כריסט, ביי אַ כריסט איז מען זיכערער...

טאַמאַראַ'ן פאַלט איין אַ געדאַנק צו פערבאָרגען דאָס דאָזיגע ווייבעל ביי אַ כריסט. ביי וועמען? עס איז ניט ווייט פון דער גימנאַזיע — ביי דער פרוי ראָמאַנענקאָ! און זי זאָגט צום ווייבעל, אַז זי וועט זי אָפּפיהרען צו אַ בעקאַנטען כריסט. „צו אַ כריסט? לאַנג לעבען זאָלט איהר!“... דאָס ווייבעל וויל זי אָרומחאַפּען קו־שען. און זי חאַפּט זי פאַר אַ האַנד און זי לויפט מיט איהר, און לויפענדיג דערצעהלט איהר דאָס ווייבעל טויזענדער שרעקליכע זאַכען, וואָס האָבען זיך אָפּגעטהאָן ביי זיי אויף דער אידישער גאַס: מע שלאָגט, מע הרג'עט, מע הרג'עט אויף טוידט. טאַמאַראַ פערשטעלט זיך די אויהערען, און נישט ווילענדיג דערמאַנט זי זיך אין ביאַליק'ס בלוטיגע פּאָעמע, וואָס סאַשאַ האָט איהר אַמאָל גע־

ליענט, און וואָס האָט דעמאָלט געמאַכט אויף איהר איין איינ־דרוק פון אַ שענער, הויכער פּאָעזיע, נישט מעהר. איצטער קלינגען זיי איהר אין די אויהערען, ווי טראָמפּייטען, ווי הונדערט קעסעל־פּויקען:

אַ פּויסט וואו איז?
וואו איז אַ גרויסער דוננער,
וואָס זאָל זיך אָפּרעכענען פאַר אַלע דורות?...

עס ציהט זי צוריק אין שטאָדט אריין, האָפען וואָס ס׳וועט איהר אריינפאַלען אין די הענד אריין, זיך נוקם זיין, זיך אָפּרע־כענען פאַר׳ן אומזיסטיגען בלוט. זי דערמאָנט זיך, אַז זי האָט גענומען אָפּפיהרען דאָס דאָזיגע ווייבעל מיט די קינדער צו אַ כריסט. אָט איז שוין די גימנאַזיע. אָט דאָ זיצט איהרער אַ בע־קאַנטער כריסט...

— אָט דאָ וועט אייך זיין גוט! — זאָגט טאַמאַראַ צום ווייבעל און זי קלינגט אָן ביי דער טיר איין מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל — מע ענטפערט ניט. קלינגט זי אָן אין טויער, בעווייזט זיך דער דוואָרניק. דערזעהען „אידען", ווערד ער מלא חמה: „דאָ איז ניט קיין אידישע סינאַגאָגע, טראָגט זיך אָפּ בעצייטענס, כל זמן מע האָט אייך ניט געבראָכען די ביינער!"...

— איהר קאָנט אייך געהן, — זאָגט דאָס ווייבעל צו טאַמאַ־ראַ׳ן. — איך בלייב זיצען דאָ, עס מעג זיך זיין וואָס עס וויל זיך, פאָרט צווישען כריסטען, טאָמער וועט זיך עמיצער דערבאַרעמען. איך בין איין אָרעמע אַלמנה מיט צוויי ברעקלעך קינדער יתומים. וואָס וועט מען ביי מיר נעמען?...

טאַמאַראַ לאָזט זיך געהן און דערזעהט פון דער ווייטען אַ פּראָצעסיע מיט נאַציאָנאַלע פאָהנען. וואָס זאָל דאָס בעדייטען? און זי דערזעהט פון דער ווייטען שוין זעהר אַ שען בילד, ווי אַזוי מע האַקט טירען, מע ברעכט פענסטער און מע וואַרפט און מע שמיצט און מע שליידערט, און קליינע שקצים׳לעך און גוי׳עס און שיקסעס הויבען דאָס אויף, און מע שלאָגט עפּיס עמיצען. און זי

זעהט, ווי מענשען פאלען און מע טרעט אויף זיי מיט די פערד... און טאמארא לויפט־צו, און זי דערזעהט, אז אט האט זיך פלוצים די פראצעסיע אפגעשטעלט נעבען דער גימנאזיע... אויפ׳ן באלקאן שטעהט דער אלטער ראמאנענקא אהן א הוטעל און בויגט זיך און נויגט זיך, און עס לאזט זיך הערען א מורא׳דיגער „הורראַ!“

— נידער מיט דער קאנסטיטוציע! א טוידט צו די אידען!!!

— הורראַ! א טוידט צו די אידען!!!...

. . . .

קאפיטעל יא.

דער שטורם פערשפרייט זיך.

דעם אפטייקער סאלאמאן סאפראנאוויטש איז דאס אפגעראַטען, ווי א מוצלח. איהם האט דאס נאכ׳ן ערשטען שאס אפגערעדט פון זיין פריינדין נאדיעזשדא אלעקסאנדראוונא און אוועקגעטראגען מיט׳ן שטראם אין איין אנדער זייט שטאדט, אין די ווייטע גאסען און געסלעך, וואו ער איז שוין לאנג נישט געווען. ער האט דערהערט פון דארטען, פון אונטען ערגיץ, טראגען זיך מאדנע קולות; עס האט אויסגעדאכט, ווי מענשען שרייען, רופען צו הילף, און ס׳איז איהם געווארען קאלעמוטנע אויפ׳ן הארצען, און ער האט געוואלט שוין אומקעהרען זיך צוריק. נאר דער גוטער יאהר האט איהם נעטראגען, און ער האט זיך איינגעשטעלט און איז נעגאנגען אביסעל אראפ־בארג, צו דער אידישער גאס צו, און האט אנגעהויבען צו בעגעגענען מאדנע מינים נפשות, וואס ער האט שוין לאנג אזעלכע נישט געזעהען: בארוויסע, אפגעריסענע, מיט געשוואלענע פנים׳ער, מיט רויטע נעזער, מיט אונטערגעבלויטע אויגען. יעדער פון זיי האט עפּיס געטראגען פולע הענד און האט זיך געאיילט מיט אזא אימפעט, ווי מען איילט זיך אויף יום־טוב, אדער מע דארף אפטראגען דאס און גיכער געהן נעמען נאך א מאל, ווארום מע קאן פערשפעטיגען... צווישען דעם, וואס

די נפשות האָבען געטראָגען, זענען געווען נייע שטיוועל, אַלטע קאַ־לאָשען, נייע קאָלדרעס, אַלטע זעק, זילבערנע וואַזעס, פּאַפּיערענע פּורלען, אייזערנע טעפּ, פּעקלעך מיט טיי, פּאָרצעלייענע זייגערס מיט היטלעך צוקער, וכדומה אַזעלכע זאַכען, וואָס פּאָרען זיך עפּיס ניט... נאָך נישט געוואוסט אַקוראַט וואָס דאָס איז, נאָר דער־פיהלט, אַז דאָ איז ניט פריילעך, האָט ער חשק געהאַט שוין אַ נעם טהון זיך צוריק. נאָר אַ מאָדנער כח האָט איהם ווי געצויגען אַלע מאָל וואָס ווייטער און ווייטער, ביז ער האָט בעגעגענט פון אַ צווייטער גאַס אַ חאַליאַסטרע יונגע שקצים מיט דובינקעס. האָבען זיי איהם אָפּגעשטעלט און אַ פרעג געטהאָן, וויפיעל געלט האָט ער ביי זיך? נאַטירליך, האָט זיך דער אַפּטייקער ארויסגעשטעלט אַקעגען זיי מיט גרויסקייט: וואָס פאַר אַ העזה האָבען זיי אָוועק־שטעלען אַ רוהיגען מענשען אין מיטען גאַס, און נאָך אין אַזאַ צייט, וואָס מע האָט אונז געשענקט קאָנסטיטוציע?...

— אַהאַ? קאָנסטיטוציע? — האָבען די יונגע שקצים געענט־פערט דעם אַפּטייקער און מכבד געווען מיט אַ ברוך־הבא איבער'ן קאָפּ אַזוי געשמאַק, אַז ער איז באַלד פריטשמעלעט געוואָרען, פער־לאָרען דעם קאַפּעליש מיט די בלויע ברילען און איז אַנידערגע־פאַלען אויף דער ערד. און חברה האָבען קודם אָראָפּגענומען ביי איהם דעם גאָלדענעם זייגער מיט דער קייט, אויסגעטרייסעלט אַלע קעשענעס, און ערשט נאָכדעם איז ביי זיי אַרויס אַ ספק, צי איז דאָס אַ איד אָדער אַ כריסט? זאָל ער זיין אַ כריסט? — למאַי איז ער אַ געלער? איז ער אַ איד? — למאַי איז ער געגאָלט? און עס איז געבליבען בהסכם כולם, אַז מע זאָל פרעגען ביי'ם אַפּטייקער אַליין. זעלבסטפערשטענדליך, אַז דער אַפּטייקער האָט באַלד גע־זאָגט, אַז ער איז אַ כריסט, איין אמת'ער כריסט.

— ווי באַלד ער איז אַ כריסט, זאָל ער אונז בעווייזען; זאָל ער זיך אָקאָרשט איבער'צלמ'ען דריי מאָל!

אַזוי האָבען געפאָדערט חברה, און דער אַפּטייקער, טוידט ווי־אַלע טוידטע, האָט זיך נעבאַך געמוזט דריי מאָל איבער'צלמ'ען.

— צלמ'ען זיך קאָן אַ איד אויך! — האָט זיך אָנגערופען איינער אַ חכם. — זאָל ער אונז ווייזען, אַז ער טראָגט אַ צלם.

דאָ איז איהם געוואָרען שלעכט: טאָמער, אַ קשיא אויף אַ מעשה, וואָס חברה קאָנען טהון מיט איהם? איז ער געפאַלען אויף איין עצה (ניט אומזיסט האָבען אידען אַ שם פון אַ חיטרע פאָלק!) און האָט זיך בלומרשט מודה געווען פאַר זיי, אַז ער אַליין קומט ארויס פון אידען, דאָס הייסט, ער איז אַמאָל געווען אַ איד, נאָר איצט איז ער אַ כריסט. אי, וואו איז זיין צלם? —

— איך בין אַ פּראָטעסטאַנט! — האָט זיך בעצייטענס פער־ענטפערט דער אַפטייקער און געבעטען זיך ביי די חברה־לייט, זיי זאָלען אויף איהם רחמנות האָבען, ער האָט אַ קראַנק ווייב מיט פיער קליינע קינדערלעך, מיט איין אַלטער מאַמע, מיט אַ בלינדען טאַטען (צוליעב פקוח־נפש און מחמת ער האָט שוין אָנגעהויבען זאָגען לינגען, האָט ער שוין געהאַקט ווייטער).

און די חברה־לייט האָבען רחמנות געהאַט אויפ'ן גע'שמד'טען פּראָטעסטאַנט, וואָס האָט אַ קראַנק ווייב מיט פיער קליינע קינ־דערלעך מיט איין אַלטער מאַמע מיט אַ בלינדען טאַטען, און האָבען נאָר צוגענומען ביי איהם די מלבושים מיט די שטיוועל, איהם איבערגעלאָזט דאָס העמד מיט די זאָקען און געשענקט איהם אַ פּאָר פּעטש דערפאַר, וואָס ער איז אַ פּראָטעסטאַנט, ניט קיין פּראַ־וואָסלאַוונער.

— האָסט דו זיך גע'שמד'ט, האָסט דו שוין בעדאַרפט אָנ־נעמען דעם ריכטיגען גלויבען פון אַ פּראַוואָסלאַוונעם, ניט אַזאַ גלויבען, ווי ביי די פּראָטעסטאַנטען! דאָס אַנדערע מאָל, אַז דו וועסט זיך שמד'ען, זאָלסט דו זיך שוין שמד'ען ווי עס געהער צו זיין...

. . . .

דער על־פּי־נס־געראַטעוועטער אַפּטייקער סאַפּראַנאָוויטש האָט ביי זיך אין הארצען געבענשט גומל, וואָס ער איז ניצל געוואָרען פונ'ם טוידט, וואָס ער האָט זיך מיט איהם געזעהען נאָר־וואָס

פנים אל פנים. ער האָט ניט געוואוסט, אַז דאָרט, אין דער היים, איז פון זיין גאַנצען גוטס, פון זיין אַפּטייק, נישט געבליבען קיין שריד ופליט. אַ גליק נאָך, וואָס זיין פריינדין נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ האָט איהם חאָטש אָפּגעראַטעוועט זיין שטוב און זיין זוהן סאַשאַ'ן. ווען זי קומט מיט איין האַלבע שעה פריהער, וואָלט זי אפשר די אַפּטייק אויך אָפּגעראַטעוועט. די גוטע נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ, ווי באַלד ס'איז געוואָרען די גרויסע בהלה, געקומען אהיים און געוואָהר געוואָרען, אַז אין שטאָדט איז ניט רוהיג, — אַזוי איז זי אַוועק גלייך צו איהר פריינד סאַפּראָנאָוויטש'ען, זעהען וואָס טהוט זיך דאָרטען, און אָנגעקומען אַקוראַט צו דער רעכטער ארבייט. דערזעהען דעם חורבן פון דער אַפּטייק, איז זי פערציטערט געוואָרען. געטראָפען הינטען ביי דער טהיר אַ באַנדע חברה-לייט שוין גרייט אויף צו געהן אַרויף אין שטוב אריין זיך נעמען דאָרט אויך צו דער אַרבייט, האָט זיך נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ צעשריגען אויף אַ קול, אַז זיי זאָלען זיך די רגע אָפּטראָגען פון דאַנען, וואָרום אָט רופט זי אַרוים אַ ראָטע קאָזאַקען! זי איז אַ ראָטמיסטער'ס אַ שוועסטער, זי וועט ניט דערלאָזען, מע זאָל זיך צוריהרען צו דעם דאָזיגען הויז. דאָס הויז איז איהרס! „עטאַ אוזשאַסנאַ! עטאַ וואָזמוטיטעלנאַ!"...

— מיר דאַרפען ניט דיין הויז, מיר דאַרפען נאָר די אידען, וואָס זיצען דאָ! — האָבען איהר געענטפערט די שוואַרצע חברה.

— דאָ איז נישטאָ קיין אידען! וואָן, וואָן פון דאַנען!!!

„עטאַ אוזשאַסנאַ! עטאַ וואָזמוטיטעלנאַ!"...

און נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ האָט אויסגעזעהען שרעקליך אין איהר ניט-געמאַכטען כעס. די שוואַרצע חברה האָבען זיך מיישב געווען: אידען זענען דאָ גענוג אין שטאָדט, דער טאָג שטעהט ניט, — און זענען אָפּגעטראָטען צום צווייטען הויז.

* * *

איציקעל שאַסטעפּאַל און זיין ווייב שיוועס, וואָס זענען געשטאַנען ביי'ם פענסטער אין מורא'דיגע פחדים, נישט געוואוסט

וואוהין צו לויתען, האבען דערזעהען, ווי די שווארצע חברה האבען עפים מיט א מאל ווי אפגעטראטען פון זייער טהיר, און זיי האבען נעדראנקט גאט, וואס זיי זענען עפים על־פי־נס ניצל געווארען פון אזא סכנה. נאר אליין נישט געוואוסט ווענען זיי האבען צו פער־דאנקען מיט'ן דאזיגען נס...

אויך סאשא'ס חבר, קעסלער, איז געשטאנען ביי'ם פענסטער און האט אלע מינוט אפגעגעבען דעם קראנקען סאשא'ן א ראפארט, וואס אין דרויסען טהוט זיך. סאשא האט געגעבען טאמארא'ן דאסווארט, אז ער וועט זיך ניט ריהרען פונ'ם ארט, — מעג זיך קעהרען די וועלט, וועט ער זיין ווארט האלטען. סיידען די שווארצע חברה וועלען אריינקומען אין שטוב אריין! קעסלער האט אפילו פערבא־ריקאדירט די טהיר מיט קאסטענס און מיט בענקלעך. איין אנגע־לאדענעם רעוואלווער האט ער אויך. ער וועט שיסען יעדען איינ־ציגען, ווער עס וועט זיך ווייזען אויף דער טהיר, און וועט צו זיין קראנקען חבר נישט צולאזען קיינעם, סיידען מע וועט איהם, קעס־לער'ען, הרג'ענען...

— די באנדע האט אפגעקערעוועט פון אונזער שטוב און איז אוועק ווייטער, — אזוי ראפארטירט קעסלער פאר זיין חבר, דעם אונטערגעשאסענעם סאשא, און איציקעל שאסטעפאל טהוט זיך א ווארף צום פענסטער און דערזעהט דעם פריסטאוו, אנטאן אי־וואנאוויטש האלאדקאוו, דורכפאהרען פארביי רייטענדיג אויף א פערד, שאקעלט זיך אהין און אהער מיט דער גאנצער גראציע פון איין אפיציער, מאכט עפים מיט דער האנד, נאר ער הייסט ניט צעטרייבען די באסיאקעס. איציקעל שאסטעפאל וויל עפענען דאס פענסטער און אויסשרייען צו אנטאן איוואנאוויטש'ען, ער זאל זיך אננעמען זיין קריוודע, ער זאל צעטרייבען אט די שכורים. לאזט איהם ניט שיווקע. זי האלט איהם צו ביי דער האנד.

— איצי! עפען ניט דאס פענסטער! מיר זענען פארביי, איצי!

איציקעל שאַסטעפּאַל פערהאַקט דאָס פענסטער, נאָר עס טראָגען זיך דורכ'ן פערהאַקטען פענסטער משונה־מאָדנע קולות, טויזענדער קולות, אַ מאָדנער הילך, אַ מיש־מאַש פון געשרייען, פון געוויין, פון מענשען, וואָס בעטען זיך, מע זאָל זיי ראַטעווען, און פון מענשען, וואָס שרייען „ביי זשידאָוו“, און אַ קאָמאַנדע הערט זיך, און אַ שיסעריי פון ביקסען הערט זיך, און אַ קלונג פון צעבראָכענע שויבען הערט זיך, און אַ מורא'דיגער „הורראַ“ פערהילכט די אַלע קולות — ס'איז עק־וועלט, אַ פּנים?...

* * *

נאָר נחמיה דעם שוסטער'ס קינדער, יודעל קטנתי'ס קדיש, חוה דער אידינע'ס „אומגליק“, בערעזניאַק־ניידיטש און די איבעריגע חברים זייערע האָבען ניט געוואַרט ביז מע וועט קומען צו זיי גוט־יום־טוב ביטען... ווי באַלד זיי האָבען נאָר דערהערט, אַז אויף דער אידישער גאַס איז „פריילייך“, אַזוי האָבען זיי אויסגעפּויקט צווישען אַלע חברים, מע זאָל זיין גרייט. זיי האָבען זיך איינגעטיילט אין פערשיעדענע פּונקטען, אַרויסגעגעבען אַלעמען דאָס געוועהר, און אַ סך האָבען זיך געלאָזט אַראָפּ צו דער אידישער גאַס, און אומעדום, וואו נאָר עס האָט זיך אָנגעהויבען ערגיץ וואו אַ חתונה, זענען זיי אונטערגעקומען און האָבען מיט זייערע רעוואָלווערען צעטריבען די חברה־לייט, אַזוי ווי וואָראָנעס. אַזוי איז דאָס געגאַנגען אויף איין גאַס, אויף דער אַנדערער גאַס; נאָר אַז ס'איז געקומען צו דער דריטער גאַס, האָט פון זיי מיט אַ מאָל דאָס גליק אָפּגעטראָטען. זיי האָבען בעגעגענט צו אַ שטאַרקען ווידערשטאַנד, און זיי האָבען אָנגעהויבען פאַלען איינציגווייז, אַזוי ווי שטרוי...

צווישען די ערשטע קרבנות איז געווען נחמיה דעם שוסטער'ס יונגערער זוהן, בעני, וועלכער איז אַרונטערגעפאַלען פון צוויי קוילען, וואָס האָבען איהם דורכגעלעכערט די לונגען און דאָס האַרץ.

ווי איין אונטערגעשאָסענעם הירש אויף דער אָהאָטע, האָבען איהם צוויי חברים אונטערגעכאַפּט אויף די הענד און האָבען איהם

אויף דער גיך אוועקגעטראָגן אהיים, און האָבן געטראָפּען אין דערהיים נאָר די מוטער. דער ברודער, חיים, איז געווען מיט זיינע חברים אויף איין אנדער פּונקט, און דער טאַטע נחמיה איז געגאנגען מיט זיין פריינד יודעל קטנתי געוואָהר ווערען, וואָס טהוט זיך.

זעלבסטפערשטענדליך, אז יודעל קטנתי איז געווען אויפגעלעגט ווי תמיד, ובפרט ער האָט דעם פריהמאָרגען לכבוד דעם גרויסען יום־טוב געמאכט א פיינע כוסה, האָט ער געשאָטען מיט פּסוקים און געלאכט פון דער קאָנסטיטוציע, זיך געהאַלטען פּשוט ביי די זייטען, זיך גערייצט מיט'ן שוסטער, זיך בעריהמט, אז ער האָט געוואוסט פריהער, ער זאָל אזוי האָבן אלדאָס גוטס אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, אז דאָס אלץ דארף זיך אָט אזוי ענדיגען, חאַ־חאַ־חאַ!...

לאנג לאַכען האָט מען אָבער דעם דאָזיגען פריילינבען שניידערעל נישט געלאָזט. דערהערט, אז אויף דער וואסילטשיקאָווער גאַס הויבט שוין אויך אָן ווערען פריילין, האָבען זיי זיך אינצווייען מיט נחמיה דעם שוסטער געלאָזט ארויף אהיים, און ווי זיי זענען געקומען, האָבען זיי געטראָפען די גאַס שוין רעכט בעלאַגערט מיט מענשען... מע איז נאָר־וואָס צוגעטראָטען צו סאַפּראָנאָוויטש'עס אַפּטייק.

— יודעל, מיר זענען אין דער ארבייט! — זאָגט נחמיה דער שוסטער.

— וואָס טיבע יוצר המאורות! — ענטפערט איהם יודעל דער שניידער.

ביי די ווערטער קומט אָן ליפּא באַשעוויטש אָהן א היטעל, די האָר צעלאָזט, דאָס האַרץ צעהראַסטעט, אין האַנד א שטעקען, און ער האַלט אין מיטען פּרעדיגען מיט'ן נוסח פון ישעיהו:

— און עס וועט קומען א בראָן אויף אייערע לייבער, און איהר וועט זוכען הילף און וועט שרייען, און קיינער וועט אייך נים ענטפערען, וואָרום גרויס איז דער צאָרן פון גאָט, וואָס טהוט

ריכטען די וועלט מיט זיין גרויסען שטורם־ווינט, וואָס ער ברענגט אויף דער ערד, דערפאַר וואָס איהר האָט ניט געוואָלט צוהערען זיין געבאָט... ענעדען, מאַגעדען, מאַגראַדען! עעגעעדען, מאַגערען, מאַגראַאַאַרען! עעעענערען, מאַגעדען, מאַגראַאַאַאַרען!...

. . . .

טרויעריג, זעהר טרויעריג האָט זיך אויסגעלאָזט דער טאָג, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען אַזוי גליקליך, אַזוי פריילִיך, און שטיל האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויף דער ערד די טונקעלע נאַכט און האָט פער־שפּרייט איהרע שווארצע פליגעל אויף דער מרה־שחורה'דיגער וועלט. נאָך דעם צו־פריילִיכען און גליקליכען טאָג האָט די נאַכט אויסגעזעהן ווי איין אלמנה, אָנגעטהאָן אין שווארצען. שטיל איז געוועזען ארום און ארום. קיין דורכגעהער, קיין דורכפאָהרער. אַלע טהעאַטערען זענען געשלאָסען. אַלע רעסטאָראַנען זענען געשפּארט. אויסגעלאָשען זענען די ליכט אין די גאַס־לאָמפּען. עס איז חושך און שטיל. ווען־ניט־ווען לאָזט זיך הערען אַ ווייטער הילך, איין אָפּקלאַנג פון אַ הייזעריגען „הורדא", אַ קול פון אַ געשלאָגענעם, אַ גוואַלד פון אַ סך מענשען, אַ געזאַנג פון אַ שכור, וואָס רייסט זיך דורך און ווערד פערשטאַרבען, און ווידער ווערד שטיל... שטיל קוקט־אַראָפּ אויך דער מרה־שחורה'דיגער הימעל מיט זיינע מיריאַ־דען פינקעלדיגע וועלטען אויף דער קליינער חושכ'דיגער ערד, וואָס מיינט און וויל איינרעדען אויך יענעם, אַז צוליעב איהר האָט דאָס גאָט בעשאַפען אָט די גרויסע רייכע מיליאַרדען־שטערענדיגע וועלט. שטיל, פינסטער, חושך! זי וויל ניט דערצעהלען, די שטילע פינ־סטערע חושכ'דיגע נאַכט, וואָס ס'איז פאָרגעקומען דאָרט, אין די חושכ'דיגע, אָרעמע, שמוציגע אידישע גאַסען און געסלעך, אין די חושכ'דיגע, אָרעמע, שמוציגע אידישע הייזער און הייזלעך, ביי די דערנידעריגטע, אָרעמע, הונגעריגע, אומגליקליכע, נאַקעטע און באָרפיסע, פערוואָרפענע, פערגעסענע און דערשלאָגענע — — — ניין, זי וויל ניט דערצעהלען, די שטילע פינסטערע חושכ'דיגע נאַכט, וואָס עס איז פאָרגעקומען דאָרט! אויך שווייגט די שטילע פינ־

סטערנע חושב'דיגע נאכט פון די שטילע פינסטערע געהיימע פער־זאמלונגען אין שטילע פינסטערע געהיימע קעלערס, וואו שטילע פינסטערע געהיימע מענשליך האבען אויסגעטיילט די ארבייט, זיי זאלען זיין גרייט צו „מארגענדיגען טאג"... און נאך און נאך א סך זאכען זענען אפגעטהאן געווארען אין דער דאזיגער שטילער, פינ־סטערער, חושב'דיגער נאכט. און זי שווייגט, די נאכט. זי ווארט אויפ'ן ליכטיגען פרישען פריהמארגען. ער וועט קומען, דער גע־ווינשטער ליכטיגער פריהמארגען. ער וועט קומען און מע וועט עס אלסדינג דערצעהלען — אין פריידען.

קאפיטעל יב.

אייביגע וואנדערער.

עס איז געווען א נאסער, א קאלטער פריהמארגען, איינער פון יענע קאלטע נאסע אסיענדיגע טעג, וואס מע זאגט, אז עס איז „איין עבירה א הונד ארויסצולאזען אויף דער גאס". דער וואקזאל, אויף וועלכען עס האבען זיך אמאל געטראפען שאסטעפאל מיט סאפראנאוויטש דעם אפטייקער, בשעת זייערע קינדער זענען אנ־געקומען פון פעטערבורג אהיים אויף פסח, איז געווען פול געפאקט מיט מענשען, און איבערהויפט — די דריטע קלאס. עס איז נים געווען א נאדעל דורכצוווארפען. מעהרסטענס פאסאזשירען זענען געווען אחינו בני ישראל. מע קאן זאגען, כמעט לויטער אידען. געזעסען און געשטאנען קעפ אויף קעפ ווייבער מיט קינדער מיט טשעמאדאנעס, טארבעס, זעק און פעקלעך, און קישענס, קישענס, קישענס!... די פנים'ער ביי אלע אנגעשראקענע, קוקען זיך ארום אויף אלע זייטען, ציטערען פאר א געשריי, פאר א פייף... נאך די שמועסען פון די פאסאזשירען דארף מען רעכענען, אז דאס זענען עמיגראנטען, וואָרום עס לאזען זיך הערען די ווערטער: „ליבוי"... „האמבורג"... „שיפסקארטען"... „אמעריקא"... דאס ווארט „אמע־ריקא" — אפטער פון אלץ. דאס ווארט „אמעריקא" האט פאר זיי א בעזונדערע צוציהונגס־קראפט, א מין כשוף. דאס איז א וואונש,

א אידעאַל, וואָס א סך, א סך פון זיי האָבען לאַנג וועגען דעם געחלום׳ט. אַמעריקאַ שטעלט זיך זיי פאָר ווי אַ מין יענע וועלט, אַ מין גן-עדן. הלואי, רבונו של עולם, מע זאָל זיי חאָטש אַריינלאָזען, ניט אָפּשיקען חלילה צוריק...

דאָס געשריי איז גרויס, דער טומעל מיט׳ן לויפען מיט׳ן שטופּען זיך איז נאָך גרעסער. צווישען די פּאַרשוינען זעהט מען אייניגע מיט איבערגעבונדענע קעפּ, מיט אונטערגעבליוטע אויגען — סימנים פון׳ם נאָך ניט פערהיילטען אומגליק, נאָך ניט אָפּגעקיהלטען פּאָגראָם...

— מע וועט אייך דען אַריינלאָזען אין אַמעריקאַ מיט אַזאַ פּאַסאָן? — רייצט זיך אַ יונגעל איין עזות-פּנים, די הענד אין די קעשענעס, קעגען אַ אידינע מיט איין איינגעקוועטשטען שטערן און מיט געלזוכט אין פּנים.

— א מכה דער מאַמע דיינער! — ענטפערט איהם די אידינע. — אבי איך האָב געזונטע אויגען, האָב איך דיך אין דער ערד!

א יונג ווייבעל און זויגט א קינד און שלעפּט א אידען פאַר דער פּאָלע. זי וויל וויסען, צי מע לאָזט אַריין קיין אַמעריקאַ מיט זויגענדיגע קינדער? דער איד דאַווענט, קאָן איהר נישט ענטפערען, טהוט ער איהר א מאַך מיט דער האַנד, ווי איינער רעדט: „דו ביזט נעבאַך א גרויסע בהמה!“ און קוקט זיך אַרום בשעת מעשה, צי זעהט ניט דער זשאַנדאַרם, ווי ער דאַווענט.

בעזונדער אין א ווינקעלע זיצט א געזינדעל: א פאָטער, א מוטער, זעכס קינדער; פיער יונגלעך, — יונגלעך איז אין אַמעריקאַ, זאָגט מען, א גליק, זיי געהען אַרבייטען — צוויי מיידלעך, — מיידלעך, זאָגט מען, איז אויך א גליק אין אַמעריקאַ, זיי געהען אַרבייטען, און א באָבע מיט א זיידען זענען אויך דאָ. די באָבע וואָלט אפשר אויך געפאָהרען מיט די קינדער קיין אַמעריקאַ, קאָן זי ניט איבער׳ן זיידען, ווייל ער איז א בלינדער. א בלינדען לאָזט מען קיין אַמעריקאַ ניט אַריין. מוז זי דאָ בלייבען מיט׳ן אַלטען.

סיידען אמאל, איבער הונדערט און צוואנציג יאהר, וועלען זיי איהר צושיקען פון דארטען א שיפסקארטע... דערוויילּ זאל ער נאך לעבען. געננוג, אז גאט האט איהם געשטראפט, מע האט איהם בשעת פאג־ראם אויסגעשטאכען ביידע אויגען, דערפאר, וואס ער האט ניט געוואלט זאגען וואו איז די קינדער'ס געלד, צוויי און צוואנציג קערבלעך... און דער אלטער זיידע גלעט די אייניקלעך איבער די קעפלעך, וויינט מיט זיינע בלינדע אויגען און זאגט צו זיי:

— איך וועל אייך שוין מעהר, קינדערלעך, אפנים, ניט זעהען קיינמאל! קיינמאל אייך ניט זעהען מעהר!...

צווישען די עמיגראנטען קאן מען דערקענען נחמיה דעם שוס־טער, זיין ווייב זיסעל און זייער עלטערען זוהן חיים. דער יונגע־רער, בעני, ליגט אויפ'ן הייליגען ארט נאך אהן א מצבה. זיי האבען אויסגעפערקויפט וואס זיי האבען געהאט און פאהרען אין אזא לאנד, פון וואנען זיי וועלען שוין מסתמא קיינמאל צוריק נישט קומען.

— האסט א טעות, אלטער, מיר וועלען נאך קומען צוריק אלע, און איך אודאי...

אזוי זאגט חיים צום פאטער און ער וויל איהם איינרעדען, אז ער, חיים, פאהרט ניט אהין אויף שטענדיג; און ניט צוליעב זיך פאהרט ער, נאר צוליעב זיי. און זאל זיך נאר א ביסעל איבער־קאכען אט דא, וועלען אלע פאהרען צוריק אהער, „צו אונז“, אזוי ווי מע פאהרט אצינד אהין, קיין אמעריקא...

— אם ירצה השם! — מישט זיך אריין א איד א ווילד־פרעמ־דער פון דער זייט, וואס שניידט דינע ריפּטלעך ברויט מיט א קליין שארף מעסערעל און בעשמירט דאס מיט א געלכעל פון איין איי און בעט־אויס אביסעל זאלץ ביי א פרעמדער אידינע מיט א פער־וויינט פנים צו זיך אין הויפען אריין.

— אהין געפאהרען, אהער געפאהרען — ישראליק פאהרט!

אזוי רופט זיך אפּ דער איד, וואס האט ביז אהער געדאווענט און איצט לעגט ער צעניויף דעם טלית ותפלין, און די באקען פלא־

מען איהם. — אונזער פאָלק ישראל, פאַרשטעהט איהר מיך, איז מקיים דעם פסוק, וואָס גאָט האָט אַמאָל געזאָגט צו אברהם אבינו: לך־לך — זאָלסט אַרויסגעהן פון דיין לאַנד און פון דיין געבורטס־אָרט און פון דיין פאָטער'ס הויז...

— אַ גליק האָט אונז געטראָפען! — רופט זיך אָפּ נאָך אַ זייטיגער פּאַרשוין מיט אַ גילקע אויף איין אויג, און איהם ענטפערט אָפּ אַ דריטער, אויך אַ ווילד־פרעמדער, נאָר אַ יונגערמאַן, ווייזט אויס, אַ שטיק אינטעליגענט, אָהן פּאות און שטאַרק אונטערגעהאַקט דאָס בערדעל:

— געוויס אַ גליק, וואָרום וואַנדערען, גלות פּראַווען — דאָס איז אונזער געבאָט, אונזער מיסיאָן. האָט איהר פאַרשטאַנען, ציוועררוואָס? אין דעם טאָג, וואָס אידען וועלען אויפהערען אָפּריכטען גלות, וועלען זיי חלילה אויפהערען צו זיין אידען...

דערזעהען, אַז די צוהערער קוקען אויף איהם פער'חדוש'ט, פערענטפערט ער זיך:

— איהר מיינט, ס'איז מיינס? דאָס זאָגט איינער אַ גרויסער, גאָר אַ גרויסער מענטש (און ער דרעהט־אויס מיט'ן גראָבען פינגער און זאָגט מיט אַ ניגון): „מה־דאָך, זאָגט ער, אַצינד, ווען מיר זענען צו שאַנד און צו שפּאָט, פעֶרדערט מען, זאָגט ער, פון אונז, מיר זאָלען זיין עהרליכער און אָרענטליכער און בעסער און פיינער פאַר אַלעמען, הײנט לא כל שכן וואָס פאַר פּרעטענזיעס וועלען שוין האָבען, זאָגט ער, צו אונז די פעלקער אין דער צייט, ווען מיר וועלען זיין, זאָגט ער, לייטען גלייך אויף אונזער אייגענער ערד?“... ניין, ברידער! אונזער מיסיאָן איז וואַנדערען, שטענדיג זיין צווישען פרעמדע פעלקער, זיין אַ מוסר, אַ ביישפּיעל פאַר אַלעמען... האָט איהר עס פאַרשטאַנען, צי ווער־וואָס?

דאָס רעדעל אָרום דעם יונגען מאַן, וואָס פּרעדיגט, ווערד אַלע מינוט ברייטער און גרעסער. אידען האָבען ליעב האָרכען אַ גוט וואָרט, עס מעג זיין וואו איהר ווילט און ווען איהר ווילט, אפילו „אַ מינוט פאַר'ן פּאָיעזד“. מאַנסבילען, די וואָס האָבען פערשטאַ־

נען, האָבען פערשטאַנען, אַז דער יונגערמאַן בעדאַרף זיין אַ ציוניסט, וואָרום ער רעדט צו שען און היצט זיך צו שטאַרק. און ווייבער, וואָס האָבען ניט פערשטאַנען גאָרניט, האָבען אויך צוגע־שאָקעלט מיט די קעפּ, אונטערגעהאַלטען מיט אַ זיפץ און גרייט געווען אַלע מינוט לאָזען אַ טרער — עלעהיי, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַ מגיד רעדט...

צווישען עולם, וואָס האָט אַרומגערינגעלט דעם יונגען מאַן דעם אינטעליגענט, איז געווען אויך סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש, וואָס איז אַרויסגעקומען אַרויסבעגלייטען זיין פאָטער דעם אַפּטייקער — ער פאָהרט קיין ארץ־ישראל דאָרט ווערען איין אַפּטייקער. טאָמער וועט מען בעדאַרפען האַלטען עקזאַמען, וועט ער האַלטען. אַזאַ אומגעריכטע מעטאַמאָרפאָזאַ האָט געקאָנט אַרויסרופען ביי איהם נאָר דער שטורם מיט אַלע רעזולטאַטען פוג׳ם שטורם, וועלכע ער האָט איבערגעלעבט. פערשטעהט זיך, אַז סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָ־וויטש האָט געהאַט איין אַנדער מאַרשרוט — קיין אַמעריקאַ. נאָר אויף עמיגרירען קיין ארץ־ישראל האָט איהם אַרויפגעפיהרט זיין זוהן סאַשאַ. און אַנדערש האָט דאָס ניט געקאָנט זיין — פאָרט איין איין־און־איינציגער זוהן. סאַשאַ בלייבט דערווייל דאָ ביז ער וועט ענדיגען; אַז ער וועט ענדיגען, וועט ער סאַי ווי סאַי אַריבער־פאָהרען קיין ארץ־ישראל. ארץ־ישראל און אַמעריקאַ — צו אַ גרויסער תהום! שענער פון אַלץ איז געווען דאָס, וואָס דעם אַפּ־טייקער׳ס כריסטליכע פריינדין, נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ, האָט צוגערעדעט איהר פריינד דעם אַפּטייקער, ער זאָל בעסער אַריבערפאָהרען קיין ארץ־ישראל. „פּאַלעסטינאַ — האָט זי גע־זאָגט, און טאַקי גוט מכבד געווען איהם — פּאַלעסטינאַ — דאָס איז דאָך אייער באַטקאָוושטשינאַ, אייער פאָטערלאַנד, ווי קאָנט איהר עס פערבייטען אויף אַ פרעמד לאַנד, אויף אַמעריקאַ?... עטאַ אוזשאַסנאַ! עטאַ וואָזמוטיטעלנאַ!“...

אַ סך האָט אויך מיטגעהאָלפען זיין שכן איציקעל שאַסטעפּאַל, וואָס איז פון איצט אָן נישט נאָר אַ שכן — אַ סברה, אַז ער איז

שוין גאר א מחותן. עס איז נאך נישט אפיציעל, פערשטעהט זיך, עס איז נאך דערווייל א סוד, נאר אזא סוד, וואס אלע ווייסען עס און אלע רעדען, שושקען זיך, — הייגט־מארגען קאן עס ווערען א פאקט. די קינדער בעדארפען דערווייל ערשט ענדיגען זייער קורס. זיי פאהרעןביידע ווידער א מאל קיין פעטערבורג, און זענען די לעצטע צייט אזוי בעפריינדעט, אז ס'איז שוין גאר ביי קיינעם קיין שום ספק ניט, אז דאס זענען חתן־כלה. א שטיקעל מניעה איז נאר אין איין זאך: דער חתן איז א ציוניסט, און א פערברענטער ציוניסט, און די כלה איז צום ציוניזם דערווייל קאלט, זעהר קאלט. נאר „מ ה ש ל א י ע ש ה ה ש כ ל י ע ש ה ה ז מ ן" — זאגט איציקעל שאסטעפאל מיט א פסוק צו זיין האלב־אפיציעלען מחותן דעם אפטייקער, וואס חאטש ער פערשטעהט נים קיין לשון־קודש, פון דעסטוועגען טהוט ער א גלאנץ מיט די ברילען, מע זאל מיינען, אז ער האט פערשטאנען.

— אלעקסאנדער סאלאמאנאוויטש, וואו זענט איהר פערפאלען געווארען? עטא אוזשאסנא! עטא וואזמוטיטעלנא!

נאדיעזשדא אלעקסאנדראוונא האט דאס אזוי אויסגערופען, א פלעסק געגעבען מיט די הענד, דערזעהען סאשא סאפראנאוויטש'ען אין דריטער קלאס צווישען עולם, וואס ארום דעם יונגען אינטע־ליגענט. נאך איהר זענען באלד אנגעקומען אויך דער אפטייקער, וואס האט זיך שטארק אויסגעבלייכט, און טאמארא און איציקעל שאסטעפאל, וואס האט זיך שטארק פערעלטערט אין דער לעצטער צייט: די אויגען זענען געווארען ווי אונטערגעשוואלען, מיט קי־שעלעך. זיין טאכטער טאמארא האט זיך אויך פערענדערט — זי איז שענער געווארען, נאך שענער ווי פריהער.

— וואס טהוט זיך דא? — האט טאמארא א פרעג געגעבען.

— אונזערע וואנדערער — האט איהר סאשא אפגעענטפערט, בעוויזען מיט די אויגען אויף דעם עולם עמיגראנטען — אונזערע אייביגע וואנדערער.

— די אייבינע וואנדערער! — האָט איהם, ווי א וויעדער־קול, מעלאַנכאָליש נאָכגעזאָגט נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונא מיט א טראַגישער אינטאָנאַציע און איז אָבער באַלד אַנגעפאַלען אויף איהרע גוטע פריינד: וואָס שטעהט מען? ס'איז שוין צייט זיך געזעגענען! און אויסגעלאָזט האָט זי מיט איהר שטענדיגען אויס־רוף: „עטאָ אוזשאַסנאַ! עטאָ וואָזמוטיטעלנאַ!“...

און דאָס גאַנצע געזינדעל לאָזט זיך געהן אויפ'ן פעררא̈ן, און דאָרט געזעגענט מען זיך מיט'ן אַפּטייקער סאַפּראָנאָוויטש, און מע קושט זיך און מע ווינשט איהם אַלדאָס גוטס פונ'ם גאַנצען הארצען.

סוף פונ'ם צווייטען טהייל.

קאפיטלען

ערשטער טייל.

קאפיטעל א. פסח, פסח און פסח 7
קאפיטעל ב. קינדער און עלטערען, עלטערען און קינדער 26
קאפיטעל ג. מאשא באשעווימש 42
קאפיטעל ד. יאשקא ווארנא 47
קאפיטעל ה. די קליינע קאמונע 50
קאפיטעל ו. געשאסען דעם פויגעל און ניט געטראפען 55
קאפיטעל ז. מאשא זוכט א טעריטאריע 61
קאפיטעל ח. מאשא באשעווימש ביי טאמארא שאסטעפאל 71
לאפיטעל ט. ער האט זיי געפאקט! 78
קאפיטעל י. דער זונטאג 83
קאפיטעל יא. טאמארא בעפרייהט 37
קאפיטעל יב. פון צער און צארן 91

צווייטער טייל.

קאפיטעל א. מאטעם און קינדער 103
קאפיטעל ג.. פסח צום סדר : 117
קאפיטעל ג. דעם שוסטער'ם אורח 127
קאפיטעל ד. איציקעל שאסטעפאל געהט ארום אהן א קאפ 148
קאפיטעל ה. א שטילע טראגעדיע מיט א רעש'דיגען סוף 159
קאפיטעל ו. א ביטער שטיקעל צייט 168
קאפיטעל ז. אלסדינג רוהט 184
קאפיטעל ח. מזל טוב! גוט יום־טוב! 188
קאפיטעל ט. פערשטעהרט דעם יום־טוב 194
קאפיטעל י. וואס טאמארא האט געזעהען און געהערט 204
קאפיטעל יא. דער שטורם פערשפרייט זיך 207
קאפיטעל יב. אייביגע וואנדערער 215